

БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК
BALKANSKI KNJIŽEVNI GLASNIK

№ 40

Београд – Сланкамен – Солун - Приштина – Загреб – Сарајево - Херцег Нови – Скопје – Софија
Beograd – Slankamen – Solun - Priština – Zagreb – Sarajevo – Herceg Novi – Skopje – Sofija

Балкански књижевни гласник – Balkanski književni glasnik
Капетан папирног бродића
Душан Гојков

Први официр
Синиша Матасовић

Бродски доктор
Сава Дамјанов

Посада
Марко Пантелић (Командант палубе), Јасмина Топић, Лили Коци, Нинослав Копач, Фахредин Шеху, Срђан Лулић, Марија Кнежевић, Илија Вукелић, Петар Чухов, Филип Гајић, Зденко Јелчић, Владимир Д. Јанковић, Музафер Чауши (Маринеро)

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
82
БАЛКАНСКИ КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК
Број 40
Београд, 2019.
[Електронски извор] / Главни и одговорни уредник Душан Гојков. – Електронски часопис. – 2004. Бр. 0-1 – - Београд
(Маријане Грегоран 69): Балканско књижевно друштво, 2004 – Интернет претраживач
Насл. са насл. екрана. – Опис извора дана 13. 06. 2006. – Нулти, пробни број изашао 24. новембра 2004. године
ISSN 1452-9254 = Балкански књижевни гласник (Online)
COBISS.SR-ID 141175564

БКГ – BKG
№ 40

САДРЖАЈ
SADRŽAJ

ПОЕЗИЈА
Татјана Венчеловски ЛИЛИТ И ЧАРАПЕ **9**

ПРОЗА
Almin Kaplan PRIPOVJESTI **27**
Борис Дренча ТРИ ДАНА **49**
Hrvoje Tutek DVIJE PRIČE **66**
Jovana Ostojić HIPNOZA JEDNOG DJETINJSTVA *(Drama)* **79**
Lili Koci POZNANIK **92**
Magdalena Blažević MRTVAČKA URA **101**
Mario Brkljačić PET PRIČA **108**
Melida Travančić SEANSE **127**
Nada Crnogorac PET PRIČA **142**
Petra Sigur ILI VRHOVI ILI MOSTOVI, ŠTAGOD JE POTREBNO DA SHVATIŠ **161**
Savo Markoč MILENA JOKOVA **176**
Stefan Basarić POTREBE **184**
Stjepo Martinović IZ DUŠE JEKA **193**
Tijana Rakočević BLINK **227**
Tin Lemac ULOMCI KRATKOG ROMANA U NASTAJANJU „ŽIVOT I SMRT FILIPA KAURINA“ **235**
Томислав Османли ВРАЋАЊЕ ДОМА *(Драма)* **249**

ЕСЕЈИ
Душан Варићак КРАТАК КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПРОБЛЕМАТИКУ ПОСТМОДЕРНИСТИЧКЕ МИСЛИ **317**
Зоран Ж. Пауновић ОКО ПОДНЕВА 2 *(Шетњопис)* **327**

ПОЕЗИЈА

POEZIJA

Татјана Венчеловски

Татјана Венчеловски
ЛИЛИТ И ЧАРАПЕ

Преображење

Пуштам нека вода тече
Напољу мачка јури време које се попело на дрво и скичи
Звађу ватрогасце
Кад сви други ћуте
Неко сигурно ради недељом
Пуштам нека вода тече
За бубе сам олош, јер не палим светло
А иначе сам добра сусетка
Јер никог не сусрећем
Не закључавам до краја и хоће ме Бах
Пуштам нека вода тече
Крушка је стиснута између ногу трупнице
И црвена детелина је прострта на хладном
Доста је било кише, кажу
Човек је трофеј звери
Пуштам нека вода тече
У сну су ми давно испали сви зуби
Била сам Лилит и јахала вранца
И лишће ми је из пупка расло
И могла сам дахом да променим смер метеора
Пуштам нека вода тече
Кад живот ионако стоји, мршав и неодлучан,
Копиле безобразно, и то ми је хвала,
Била сам му добра мати
Пола сисе ми дугује
Пуштам нека вода тече
Тако радим увек кад неко умре
Спирам лажна сећања и бол
Купам усамљеност, чешљам неспокој
Пуштам нека вода тече
Погреб ће бити јефтин, само ракија и глас
Онда ће пепео да проспу
Тако сам хтела
Тако сваки пут умрем
Пуштам нека вода тече

Можда њоме дође брод
можда се укрцам
Можда су спасили оно време
И откључали ме са све бубама
Пуштам нека вода тече
Можда ћу опет сањати
Са целом сисом овог пута
Можда ни ракија неће бити потребна
Само тишина
Пуштам нека вода тече
Можда ме врати кући

Адреса непозната

По Булевару Ништавила летело је лишће
а Достојевски је шетао пса.
Учинило ми се, скромно признајем, да су планете у нама и да ћу спавати мирније, јер мрак је већ ту.
Погрешила сам.
Душе су гњецаве од толиког пробирања. Запостављање зрелости води труљењу.
Ако жмуриш, буди бар сигуран да је то у екстази.
Иза једног прозора чуо се радио
а једна жена је дресирала дете.
И знала сам, како то обично бива, да је
распродаја почела и да нема зараде кад је живот јефтин.
И вриснула сам.
Срца су глува од толиког ћутања.
Избегавање додира рађа сакатост.
Ако чекаш Годоа, буди бар сигуран да си откључао врата.
Ако се бојиш, буди бар сигуран да умеш да волиш.

Дуго није падало ништа, сем човека.

Искреност је пресушила. Реке су се повукле. У меандре се разлила злоба.
Желећи да спали свет, нихилиста је запалио цигарету.

Заштићени сведок

Живим поред пруге у граду у којем
нема возова,
али ноћи још увек миришу на метал.
Кад се пробудим неочекивано, скувам чај
и легнем између вуне и магле.
Носим Бајкал у погледу
и слушам га како бесомучно капље
дубећи пролаз ка ослобођењу,
убијајући стид
и показујући времену огледало.
Ја сам надница за сумњу која је потопила свет,
И прокоцкана жеља због које завршиш у самици.
Живим са оне стране блискости у којој
нема интриге,
али још увек оцвања тајна.
Ако случајно заспим, сањаћу море
и пливаћу од илузије до литице откровења.
Очи су ми се толико навикле на мрак
да у њему препознајем сунце.
Нико ми никад није видео лице,
само врат и ушну шкољку
која се пуни гласинама о посрнулости.
Нико не помиње опекотину трећег степена
од добровољне изложености.
Никог не занима истина.
Нико не зна да је Страх убио Љубав
и да сам то морала да потврдим.
Живим на ободу веровања и често побегнем чуварима,
искрадем се до гробља, и тамо ћутим
Мртве љубави су објективне и пажљиво слушају.
Паскал Рамон је име које сам позајмила из библиотеке нереда
да бих заварала траг.
Страх је озбиљан бандит. Али глуп.
Паскал Рамон.
Име мушкарца или жене.
Име детета или тајног агента.
Свеједно. Довољно да не будем жртва.

Балегар

не сликам, али
имам једну празну собу у којој остављам трагове шака и стопала по зидовима
тако се спајају босоногост и потапање себе
како се не бих удавила
не спавам али
једном давно сам сањала како се глава детета претвара у јабуку
па је ја онда гризем
и рекли су ми да то значи да сам
упознала своју Лилит
о важности тог сусрета говори податак
да дететову косу још искашљавам
не шетам али
стално идем тамо где ме нико не треба
нема ту куртоазије
живот је крајње безобразан
у гаће се увлачи, па сад ти
сврши ако смеш
не говорим, али
понекад се усудим да пишем
ако осетим да је језик ролеркостер
па бих дала последњи динар да се сурвам, клизнем и завриштим
иако велике ригидне уши не схватају ни крв ни перје
не летим, али
често прођем кроз туђе затворене прозоре
као пара из пакла душе
и пишем вам из те илегале лажући о
својим годинама, полу, карактеру, Шопенхауеру и Хамвашу
и сећању на једну себе
јер варљивост је константа света
не схватам, али
свеједно дајем љубав јер и проста деоба
је деоба и неки живот из ње излази
не верујем, али
опет се молим да ме заобиђе горчина јер
иако доста гутам мало варим
и тешке су то мисли за овако мршав врат
пре ће се сломити него савити

немам шећер али полизаћу говна
немам карту, али отићи ћу
немам сат, али време је
не идем у цркву, али крст носим
и брдо је високо

Љускари à la carte

Данас је падала киша.
Јели смо ракове у тишини,
истовремено одлажући остатке оклопа са стране,
ја с леве, ти с десне,
понекад, чак, и обрнуто,
онда кад нам се укрсте погледи и проспе понека мисао
коју упијемо салветом.
Ја с леве, ти с десне стране,
или обрнуто.
Свеједно. Је.
Када бих само смогла снаге да олижем прсте
уместо да их потапам у воду с лимуном
као у катран.
Када би хтео само да привучеш столицу.
У овом свету више ни рубље није интимно.

Хаљина

дошла си ми у сан
у плавој хаљини на крупне цветове
сетна, оборене главе као да
пратиш неки траг
носила си пакет
питала си како моји
иако ја никог немам па сам
верујући да ти не грешиш
помислила да знаш боље
и загрлила си ме попут змије али
било ми је топло свуда
по кожи, месу и пореклу
и онда сам лагано, да не приметиш
затворила објектив твоје камере
јер не волим да постанем
успомена
поготово не мртвима који су ме
и живи плашили својим осмехом
али сад
сад бих ти рекла да останеш
јер потребне су ми добре вести са оне стране
неки поремећај бар
обећање једне сирене
атачмент у месинџеру
вирус који ће избрисати сумње
језик који ће полизати со
ти би то могла, је ли, још једном,
тако сетна
тако цветна са својим ризомима у бескрају
причај ми
причај ми о срцу од графита
о скидању покорице с бедара
и материци коју вадиш и стављаш
у малу металну посуду на којој пише
некоришћено, а можда и неисплакано
не видим добро у даљину
питај ме где ми је глава
нађи ми зуб
почеши ми длан
насмеј се, можда се и ја сетим

сестро од истог камена
и различите смрти
хајде, отми ме
одрони ме
отвори тај пакет
одвежи ме
обуци ме
голотиња се овде кажњава

Анђео

сваку ноћ се осврћем
као да ћу ипак једном
али једном ипак не бива
а птице, те птице скерлетне
митаре се у тишини
и перје ми се у ребра увлачи
ширећи их за заборав
и оно од заборава веће
што се не помиње никад
а тек понекад се сања
сваку ноћ лежим и слушам
тај безнадежни покушај ватре
да постане пепео
и од горег гори крај
сваку ноћ ја цвилим
а лажљиви светови се паре
умножавајући бесконачност
од које се непрекидно умире
шта ће то мени
шта ћу ја ту
у менталним опиљцима
у дудовом измету
сваку ноћ сваку ноћ сваку ноћ
хладе се оштрице
и грејy искушења
једна бела бутина, друга црна
и ја сам принуђена да бирам
између њих
као између млека и грожђа
кристала и коже
као између коначне смрти и
ускрснућа
и ја бирам крила
сваку ноћ

Испраћај

видела сам плавог лептира
ударао је у стакло, тражио је пут
видела сам плавог лептира
вижљаст је био, са крилом попут лука
вратила сам се да му се јавим
да легнем испод тог свода
јер он не мари за будилник
ни за венчаницу од осамсто долара
и поклон за деверуше
ни за жену која се огребала о јагоду
ни за бркове који тек расту
ни за сатирски оклоп гладне душе
вратила сам се а није га било
видела сам врапца како у кљуну
носи мрве моје умишљености
и питала сам се колико кобалта у просеку тежи један човек
јер ја хоћу да будем дебела
онда је машиновођа малог жутог воза викнуо полазак
и у магновењу које је предходило опроштају
помиловала сам старог пса

The Loneliest Whale in The World

У болничким и хотелским собама
стално се чује генератор
јер наша привременост производи
могућности
Живот је кратки уздах између пријаве боравка
и отпусне листе
пиџама заборављена иза јастука

Све што није твоје подсећа те шта јеси
И широм отвореним очима назиру се тек сенке ствари
Слушати значи бити будан и ја дуго патим од слушања
Лакша сам од случајних сенки на зидовима
и лежим, заборављена, у мрежи питања и одговора
Једино ћутања допиру до друге обале

Моје дисање има било таласа
Зен провидности и ускомешаности
Удах задржава мој одраз
Кад издахнем, душа клизи кроз камен
Преливам и повлачим се и лижем своју со
Вековима
Сасвим сам мокра

Освета нежних

Волела бих да не морам
ништа да понесем.
Рецимо, да сам ја сасвим довољна.
Са хаљином од звука и мислима за једнократну употребу.
То би било добро.
То би било баш.
Само присуство и проласци.
Јер ја кад сам довољна
онда плешем, цртам круг и смејем се.
Тако би то било. Сасвим.
Ништа у рукама.
Тад се препознају светлости.
И чувају тишине.

Миришу траве. И ветар.
Таблета за спавање лежи као трома буба на пулту.
Неко виче. Ја не разумем.

Усном бришем цену са следећег јутра.
Тако ће ми, кад устанем, нека једнократна радост
обасјати лице
док га будем отварала.

Will You Still Love Me Tomorrow

понекад се сетим хладних зидова собе у сутерену
ципела без власника и псећих њушки
радија без музике и кашњења на воз
себе на коленима, зуба у јастуку
и песница које ударају у празно
као што је празна та соба чија врата никад не отварам
понекад седим у ћошку и плачем
понекад само обиђем саксије
и стрепим да ће ускоро пролеће
пресађивању никад нисам била вична
понекад пљунем на кажипрст и залепим машну на чарапи
или се као мува попнем на плафон и правим се
блесава да не знам где је излаз
понекад утискујем још један ожиљак
јер можда ће ме баш по њему препознати кад умрем
све је то ионако томбола за неискусне
бројим, понекад, јер бројеви су егзактни,
речима одавно не верујем
понекад се питам ко скупља одбачене жеље
и да ли налази свој број
мени је све увек било тесно
понекад летим с дивљим паткама и пуцам у своје десно крило
тек да видим како перје разбија маглу
понекад сам само гладан миш
понекад не знам да ли да пустим косу или крв
понекад напипам себе изнутра и решим да се хируршки одстраним
понекад се додирнем споља и буде ми жао
понекад помислим на тебе и бацим оне чарапе

Татјана Венчеловски, *(1965) – глумица (ФДУ, Београд, 1988).*
Ауторка три књиге: збирке песама Тамо у животу (Бранково коло, 2004) и Ошишано сунце (Пресинг, 2016) и збирке кратких прича Исидорин шал (Библиотека Данило Киш, Врбас, 2012. и 2016). Поезију објављивала и у књижевним часописима: Траг, Кораци, Балкански књижевни гласник, Градина.
Живи и ради у Београду. Стална сарадница БКГ.

ПРОЗА

PROZA

Almin Kaplan

Almin Kaplan
PRIPOVJESTI

Mraz

za Ivana Lovrenovića

u dubravama jedni za jejinu kažu da je sova, a drugi da je kumra, ali svi se slažu da je to ptica koja najavljuje smrt. kad jejina zapjeva na krovu nečije kuće, neko od ukućana sutradan umire...

1.

Svitalo je i selom su se čuli pijevci.
„Ustaj…“
„Koja su doba?“
„Saće šes…“
Ajiša se diže i otiđe u banju. Iza zatvorenih vrata, najprije se čulo kako iskašljava: prigušen zvuk skupljanja sline u grlu, krkoljanje, pa onda pljuvanje u lavabo. Zatim mlaz mokraće koju je ispuštala u šolju.
Ibro je u međuvremenu ložio vatru u šporetu smederevcu. Iskršakao je jelovinu i pažljivo je složio na zgužvanu novinu, po vrhu stavio dvije tanje cjepanice, iz džepa izvadio upaljač, pa zapalio.
Miris vatre se brzo proširio prostorijom.
„Oka nisam sklopila“, reče Ajiša, uzimajući iz viseće tablu.
Ibro se na to samo nakašlja i, ogrnut kaputom, izađe vani.
Na tablu je stavila dva fildžana i kašičice. Onda je u šećerluk dosula šećera, pa kašikom u džezvu sipala mljevenu kafu. U međuvremenu je na šporetu prokljućala voda koju je Ibro pristavio čim je zapalio vatru.
„Mraz…“, reče Ibro, vrativši se u kuću s naramkom drva.
„Vidim ja hladno mi, a pokrila se s dvije deke i jorganom.“
„Jesam li ja govorio da se pokrije krompira?“
„Bogumi, što je nisi išo i pokrivo?“
„Ha…“, zavrti Ibro glavom.
Dok je Ajiša zalijevala kafu, Ibro uze daljinski i upali televizor. Ton je ostao pojačan od protekle noći i prostorijom se prolomi glas Jasmina Stavrosa. Ibro okrenu daljinski prema sijalici i, kad je konačno našao dugme, stiša zvuk.
„Pa đe si vidio mraz?“
„Eno u kanti pod olukom.“
„Pa je li koliko?“

„Nisam ga mjerio“, odbrusi Ibro i iz džepa izvadi kesu s duhanom.
Prstima je rastresao grudvicu stutkuljene škije i stavio je u ćat.
„Ne przni mi tuda!“, reče Ajiša dok kašičicom po šećeru u fildžanima stavlja kajmaka s kafe.
Ibro se nije obazirao, već je jezikom oblizivao rub ćata i prstima oblikovao cigaretu koju je napravio. Onda je pripalio i dvaput snažno povukao dim. Ne ispuštajući upaljača iz ruke, sa strane je gledao u žišku, provjeravajući da li se dovoljno crveni i treba li je dopaliti.
Prostoriju začas ispuni duhanski dim.
„Vrag te odnio, i tebe i škiju!“, reče Ajiša i u fildžane poče sipati kafu.
„Ču li je ti?“, ne gledajući u nju Ibro prozbori.
„Koga?“
„Čuj koga?! Jejinu!“
„Jok ja, bogumi“, reče Aijša i prinese fildžan ustima.
„A veliš, oka sklopila nisi? Hhh…“, opet je Ibro vrtio glavom.
Prostorijom se čulo srkanje kafe iz fildžana i stišani ton televizora na kojem je sad pjevao Alan Hržica. Ibro bi s vremena na vrijeme pogledao ekran, zadržao pogled nakratko, pa se vraćao debeloj cigareti koja je sporo dogorijevala u pepeljari.
„Pa oklen se čula?“, nakon što su malo odšutjeli upita Ajiša.
„S Omerove kuće, koliko sam se ja mogo orjentisati.“
„Ko kad i jes kukavac bolestan…“
„Hhh…“, izdriječi Ibro oči na nju, „Moraš ti odma…“
„Samo velim đe je čojek bolestan.“
„Šuti, šuutiii… Ne pričaj svašta!“, namještajući kaput na ramenima, Ibro je vrtio glavom i vrpoljio se na kauču.
„Pa ti si je prvi spomeno“, reče mu Ajiša.
„A ti odma moraš na jabanu? Ha? Svaka ti koca nosi!“
„Jesi li gledo krompiru?“
„Jok ja.“
Sad Ajiša ustade, skide jaknu s čiviluka na vratima, ogrnu se i izađe.
Ibro uze daljinski, pa pođe redom šaltati kanale. Tijelom se nageo malo prema naprijed i iskolačio oči na ekran. Još je bilo rano i na većini kanala nije bilo programa. Tek na nekoliko njih išle su reklame i Ibro ostavi na onom gdje su upravo hvalili kvalitetu Dormeo madraca.
„Je li smrzla?“, upita Ajišu koja se brzo vratila i sa sebe skidala jaknu i vraćala je na čiviluk.

„Otiđi pa vidi…“, reče Ajiša, ode do šporeta i ubaci cjepanicu.
„Svunoć je zavijala, a ti da je ne čuješ…“, ponovo Ibro poče o jejini.
Ajiša ništa ne reče, već u fildžan dosu kafe i promješa. S rubom fildžana oslonjenim na donju usnu, zagledala se u prazno.
„Ima li brašna?“, progovori Ibro kad vidje da ga Ajiša ignoriše.
„Ima nešto. Ali nema ulja i nema šećera“, negledajući u nj i preko volje odgovori Ajiša.
„Vidi šta još treba, pa da odem kupiti.“
Ibro je sad bio raspoloženiji.
„E, ne znam šta bi danas pravila!?“, nakon kraće šutnje, Ajiša kao da se oraspoloži.
„Ja bih najviše volio da skuhaš graha s geršlom.“
„Pa kupi onda i malo suha mesa. Ima u Frenje fina, šarena.“
„Je li smrzla?“
„Ko?“
„Krompira…“
„Ja ne bih rekla da jes, svaka klica se bijeli. Ma đe će se, bolan, smrznut…“
„Ne znam oklen ona tičurina vila? Mense učinilo da je od Omerove kuće…“
„Nalet je bilo!“
Među Ibrom i Ajišom nestajalo je one jutarnje mrzovolje i sad kao da su se željeli međusobno udobrovoljiti. Vatra u smederevcu se rasplamsala, šporet je tutnjio tako da su lagano podrhtavala prozorska okna i činilo se kao da negdje u daljini grmi.
„Neka!“, dreknu Ibro na Ajišu koja je lombrala sudima za sudoperom.
„Da čujemo vrijeme“, objasni joj dok je sjedala na kauč i o kecelju brisala vlažne ruke.
„Pojačaj još“, reče Ajiša.
Ibro ponovo okrenu daljinski prema sijalici, nađe dugme za pojačavanje zvuka i pritisnu. S ekrana se oglasi Zoran Vakula.
„Aha, evo Bakule“, reče Ibro, nagevši se prema ekranu.
„Mnoge ceste u Lici i Gorskom kotaru zatvorene su za promet zbog snijega, a ima ga i na Sljemenu, gdje je jutros izmjereno 18 centimetara.“
Ibro i Ajiša su sjedili i slušali.
„Jutros u sedam sati visine snijega u Hrvatskoj bile su sljedeće: Crni Lug 4cm, Delnice 10cm, Otočac 1cm, Plitvice 5cm, Zavižan 11cm.“

Vakula, kojeg je Ibro zvao Bakula, bio im je drag. Vjerovali su mu više nego ikom drugom na televiziji.
„Prema prognozi DHMZ-a danas se očekuje pretežno oblačno s kišom, a u gorju sa snijegom, uz stvaranje snježnog pokrivača. Glavnina kiše u unutrašnjosti će pasti u prvom dijelu dana, a u nizinama lokalno može biti susnježice.“
„Eto ti ga i u nas!“, trznu se Ibro.
„Na Jadranu, osobito u Dalmaciji, ponegdje izraženiji grmljavinski pljuskovi. Puhat će umjeren, do jak, sjeverni i sjevernoistočni vjetar. Na sjevernom Jadranu jaka i olujna bura, podno Velebita i s orkanskim udarima…“
„Treba krompiru pokrit. Nađi mi kakvih deketina“, reče Ibro Ajiši dok na televizoru smanjuje ton.
„Evo samo da mi se ovo graha obari“, ustade Ajiša i ode prema šporetu na kojem je u šerpi vrela voda.
Ibro iz džepa ponovo izvadi kesu s duhanom i stade motati novu cigaretu. Ajiša to opazi i odmahnu glavom.
„Jesi li smislila šta još treba iz prodavnice?“
„Uzmi malo salame, jedan kolut sudžuke i nešto slatko.“
„Strah me da ne smrznu cijevi i hidrofor“, reče Ibro, krešući smotanu cigaru.
„Nek, bogumi, mrznu! Šta ću him ja…“
„Murat svoj obložio stiroporom i pokrio dekom.“
„Pa da ne bi i ti?“
Ibro ništa ne odgovori, već dopali prigušenu cigaretu i snažno povuče. Oko njega se izvi oblak dima i on se zakašlja.
„Crknut ćeš od nje!“, ubacujući cjepanicu u šporet prozbori Ajiša.
„Nek jebem mater!“, Ibro ljutito skoči s kauča, prigrnu kaput i izađe.
Ajiša je procijedila obareni grah i šerpu s njim ostavila na kraju šporeta. Onda je uzela tepsiju, na dno kanula malo ulja, razmazala ga prstima, pa iz vajnika u nju prekrenula tjesto od hljeba. U šporet je ubacila još jednu, omanju, cjepanicu, hljeb prekrila salvetom i ostavila ga na stolu ispod sulunara.
„Evo Murat kaže sve voćke led odnio“, poče Ibro s vrata.
„Misliš li ti u prodavnicu ići?“, ne gledajući ga, dok je namještala jastuke na kaučima i zatezala prekrivače, reče Ajiša.
„U Omera se dimi iz odžaka, ali nema nikoga da izađe iz kuće…“
Ajiša malo zastade, pogleda ga, pa nastavi raspremati po kuhinji.
„Trebala si otić u njiha.“

„U koga?“
„U kenjca… Čuj u koga! U Omera.“
„Ne išla ga ja… Idi ako ti se ide… Ti si je čuo, nisam ja…“
„Hhhh“, ljutito Ibro uzdahnu.
S cigaretom u ustima, opet se digao i izašao vani. Ajiša ga, kroz zarošeno staklo prozora, vidje kako stoji ispred kuće i zvjera na Omerov čardak.
Ubrzo se vratio u kuću.
„Hoću li brašna uzimat?“
„Su čim ćeš ga sad gonit? Ima još, more koji dan…“
„A šta da zavali snijeg?“
„E, ne znam! Kako hoćeš… Uzmi mi mesa, ako ću ti grah praviti.“
Ajiša je u šporet gurnula još jednu cjepanicu, mašama progargašala vatru, ubacila hljeb i zatvorila pekaru. U ruku je uzela salvetu i sjela na šćemliju ispred šporeta.
„U Rupini, u Hrvata, sve cijevi popucale…“, spremajući se u prodavnicu reče Ibro.
Ajiša se, sjedeći pred šporetom, pravila da ga ne čuje. S vremena na vrijeme, pošto je vatra bila plaha, otvorila bi pekaru i okrenula tepsiju s hljebom.
„Dok se ja vratim, nađi mi te deketine. Eno, sve okolo zabijelilo, pada na Hrgudu. Eto ti ga noćas i u nas…“
Ibrin monolog je prekidala škripa federa u vratima rerne koju je Ajiša svako malo otvarala. On je hodao po kući stalno nešto zboreći, tražio je ceker za namirnice, provjeravao ima li u novčaniku dovoljno para, motao novu cigaretu, onu putnu, pogledavao je malo na televizor, malo na sat, malo prema šporetu za kojim je, njemu leđima okrenuta, sjedila Ajiša.
„Odo ja, a ti mi te deketine pripremi… I ne znam je li ono bila jejina ili mi se samo pričinjelo. Ne zbori nikom ništa.“
Ajiša se nije obazirala na starčeve riječi već je gledala u šporet i šutjela. Kad su se ulazna vrata zatvorila i kad je bila sigurna da je Ibro izašao, okrećući hljeb, tiho reče:
„Idi više, vrag te nije odnio…“

2.

„Šta ono Ibro stoji pred kućom?“, reče Omerova nevjesta Zijada, namještajući storu na prozoru. „Gleda vamo… Eno sad ode u kuću.“

Omer je ležao na kauču ispod prozora, pokriven do pod vrat. Ispod deke mu je virila samo velika glava na kojoj su se, od iscrpljenosti, jasno vidjeli i oni, inače mišićima prekriveni, dijelovi gornje i donje vilice. Disao je površno ali ubrzano, svako malo otvarajući usta. Tad bi se kroz kuću začulo kao da neko pljesne dlanovima.

„Bi li, babo, mogo išta jesti?“, upita ga nevjesta koja je sad nad njim stajala.

„Aaaa?“, Omer pogleda u nju.

„Bi-li mo-go išta pojes?“, ponovi Zijada glasnije i pritom se još primaknu starcu koji je na nju bio iskolačio upale oči.

„Je li jes?“

„Ja, jes! Bi-li mogo išta?“

„Jok, bogami…“, reče Omer, pa jeknu.

„Moraš nešto pojes. Rekla je doktorica da ti neće moć udrit inekciju kad dođu ako ne budeš jeo.“

„Jesi li izlazila na izvan?“

„Jesam. Što pitaš?“

„Ima li mraza?“

„Ima. Smrzla se voda u koritu pred kućom.“

„Jah…“, reče starac i zatvori oči. Na licu mu se tad ukaza bolan grč, potraja koji sekund, pa nestade.

Zijada je starcu namjestila jastuk i opipala mu čelo. Onda je s njega skinula deke, presložila ih, pa ga ponovo pokrila.

Starčevo tijelo je bilo mršavo i skoro beživotno. Kroz pidžamu su se ocrtavale ivice karličnih kostiju i činilo se da u njoj ničeg drugog nije ni bilo.

Dok ga je pokrivala, zazvoni telefon.

„Halo…“, javi se Zijada. „Ma isto… Neće da jede… Evo sad ko zaspa… Hoću… Dobro, hajde…“

Kad je spustila slušalicu, starac progovori:

„Ko je to bio?“

„Ramiz. Pita jesi li jeo išta…“

„A đe je on?“

„Na poslu, babo. Đe će bit…“

„Je li se dobro obuko?“

„Jes. Hošli da ti popržim jaje na mladu maslu?“

„Hajde…“, reče starac i ponovo zatvori oči.

Dok je čekala da se maslo na tavi ucvrlja, Omer je ponovo zaspao. Kao da mu se u plućima bilo nešto prepriječilo, u snu

je disao površno i brzo, s vremena na vrijeme bi ispustio neki zvuk, nalik hrkanju, a onda, kao da bi disanje stalo, iz njega se ništa ne bi čulo. Zijada bi se tad okrenula i gledala u starca dok ponovo ne bi prodisao.
„Hajde, babo…“, stavljajući tavu i komad hljeba na stol reče Zijada.
„A?“, pogleda je starac umornim očima.
„Hajde da jedeš.“
„Ne mogu…“
„Moraš jes! Evo sam ti jaje popržila.“
„Hajde de…“, reče Omer i pođe se ustajati.
Zijada pomože Omeru da se pridigne, sa strana mu stavi po jastuk i primače mu stol.
„Je li mrzlo na izvanu?“, pogleda je starac.
„Jes, hladno je, samo što snijeg nije.“
„Jesi li krompiru gledala?“
„Evo, babo, krompire kraj šporeta. Jesmo li je jučer unijeli…“
„A ja… Je li proklijala?“
„Jes. Hajde, jedi…“
„Ovako ću ja“, odgurnu Omer viljušku, rukom odlomi parče hljeba i umoči ga u zlatnu mast u kojoj su plivala jaja.
„To je domaće, mlado maslo. Dala mi Munta Muratova.“
„Aha…“, reče starac pa se zakašlja.
„Hoćeš li vode?“, upita ga Zijada i krenu prema sudoperu.
„Ne treba“, reče starac i nastavi žvakati.
„Đe će ono lbro s civarom?“, progovori Zijada zagledana kroz prozor. „A sigurno u prodavnicu.“, gledajući i dalje vani, odgovori sama sebi.
Dok je Omer jeo, Zijada je raspremala po kući. Zaključi da su stakla na prozorima prljava, zato uze krpu i stare novine, pa stade brisati okna. Dok je to činila, zavrćala je glavom pokušavajući vidjeti nebo. Komadić koji je stajao razapet između njihove i susjedne kuće izgledao je kao bijela krpa na štriku.
„Snježna hava…“, više za sebe reče žena, glancajući novinom prozorska stakla.
„Aaa nevjesta…?“
„Reko: ko da će snijeg!“, malo glasnije ponovi Zijada.
„Ima li vode?“
„Đe, babo, ima li vode?“
Starac zastade, kao da razmišlja, pa odgovori:
„U česmi.“
„Ima, babo… Jesi li žedan? Hoćeš da ti uspem?“

Starac ništa ne reče, već drhtavom rukom poče kupiti mrve hljeba što su mu ispale u krilo i slagati ih na hrpicu na stolu..
„Jesi li žedan?“, ponovi Zijada pitanje.
„Nisam.“
„Pa što pitaš ima li vode?“
„Je li smrzla pitam.“
Starac tad kao da se malo osmjehnu, pogleda u Zijadu i pođe da legne…
Zijada mu je pomogla da se smjesti u zgužvanu postelju i pokrila ga dekama. Njegova velika i samo kožom omotana glava virila je ispod pokrivača pod kojim kao da tijela nije bilo. Starac je ubrzo zatvorio oči i utonuo u onaj svoj polusan. Njegovo površno disanje ponovo je zašumorilo kućom.
Dok je sjeckala krompir i luk za pitu, starac je spavao. S vremena na vrijeme bi jeknuo i Zijada bi tad prišla bolesniku, malo odstojala nad njim, uvjerila se da je živ, pa nastavila s poslom.
Po sredini sobe je prostrla veliki bijeli čašaf i na njemu razvlačila jufku za krompiraču. U kući je bilo vruće od plahe vatre koja je tutnjila u šporetu, pa je jufka pucala i Zijada je svako malo negodovala: „U vražju mater!“
Taman što je ubacila pitu u pekaru, došli su doktorica i tehničar da daju Omeru injekciju za bolove. Starac, iako izmoren, smogao je snage da upita: „Kako ste prošli?“
„Kuda, dedo?“, primakla mu se doktorica i glasno ga pitala.
„Putem“, rekao je starac s onim osmjehom na licu.
„Pita sevet mraza“, uključila se sa strane Zijada.
„A to… Dobro, dobro… Dobro smo prošli“, odgovori doktorica, stavljajući mu manžetu da izmjeri krvni pritisak.
„Kažu snijeg svuda okolo“, reče tehničar tiho dok je doktorica mjerila tlak.
„A i u nas bi mogo“, odgovori mu Zijada i ponudi ga sokom.
„Hvala ti, nećemo ništa“, ljubazno odbi mladić.
„Jeste li za kafu? Ili čaj?“, nije odustajala Zijada.
„Ništa“, reče sad doktorica. „Idemo, imamo još nekoliko kuća za obići.“
Snijeg je počeo padati dok je Zijada ispraćala doktoricu i tehničara. Snježilo je sitno, lelujajućim pahuljama, pa je tehničar prokomentarisao da ih to vjetar donosi s okolnih planina. Ali čim su njih dvoje zamakli, snijeg je počeo padati brže. Pahulje su postajale sve veće i jedna je pala na Zijadino lice dok je gledala u nebo. Nekoliko ih se zamrsilo i u njenu, minivalom uvijenu, kosu.
„Pada li to?“, upitao ju je starac kad je ušla u kuću.

„Pada, babo, pada…“, odgovori Zijada i priđe pekari da okrene pitu.
„Je li se Ramiz dobro obuko?“, sad je zatvorenih očiju pitao Omer.
„Jes, babo, jes!“, reče Zijada okrenuta prema šporetu, nožem odižući smotanu jufku da provjeri da i odozdo nije zagorjela.

3.

„Nađi mi kakvu deketinu da kravu pokrijem.“

„Nemam, sve si odnio. Jedino moju da ti dam!“, odbrusi Munta.

Murat je sjedio za stolom i iz tanjira kašikom srkao čorbu iz koje se dimilo. U kući je bilo vruće i svi prozori su zarosili od čorbe koja se još kuhala na šporetu nad kojim je stajala Munta.

„De mi još malo uspi…“, odgurnu Murat tanjir.

„Pa moreš li bar sačekat da je zapržim?“, reče Munta, pa, pokretima punim ljutnje, uze prazan tanjir i ponese ga prema šporetu.

Murat na to ništa ne reče već uze daljinski i upali televiziju. Bilo je skoro dvanaest sati i na HRT-u su trebale početi vijesti.

„E šta ih više gledaš, kad vazda jedno te isto mlate… Odnio vrag i tebe i njiha…“, reče Munta, stavljajući pred njega pun tanjir.

„Da vrijeme vidim, jadna ne bila. Vidiš đe je nevrijeme svuđe.“

Vani je padao snijeg i, kako je bilo suho, po krovovima kuća se već bjelilo. Sa svih strana je bilo pritislo i činilo se da neće prestati dok sve ne zatrpa.

„Jesam li ti govorila da brašna kupiš… E sad ćemo gladovati dok se ne otopi.“

„Đe sam mogo po ovom ledu?“

„Kako je Ibro Ajišin mogo? Eno maloprije punu civaru namjernica proćera.“

Murat na te Muntine riječi zašuti, iz kašike posrka čorbu, u usta stavi rukom odlomljen komad hljeba, nasloni se u kauču, pa preko zalogaja reče:

„Pa nema nimalo brašna?“

Sad Munta preču njegove riječi, i on, kašike uronjene u čorbu, prebaci temu:

„Kaže mi Ibro da je noćes čuo jejinu. Njemu se učinilo da je s Omerove kuće zavijala.“

Sipajući zapršku u šerpu, Munta, jedva čujno, progunđa: „Đe nije s moje…“

„Šta kažeš?“, pitao je Murat.

„Nisam ništa rekla.“

„Već, ako umre, đe ga po ovom mrazu sahranit?“, nastavi Murat.

„Trebo si u harem, pa pokrit najlonom komad zemlje da vam bude lakše kopat“, reče Munta zajedljivo.

„E, ne more se su tobom ništa pričat!“

Dok su se njih dvoje prepirali, na televiziji su išle vijesti. Na ekranu su se smjenjivale glave zastupnika u Saboru. Među njima, Murat je znao jedino Pernara, kojeg je zvao Pervan. Svako malo bi pogledao prema ekranu, iščekujući vremensku prognozu.
Vani je snijeg padao sve brže, a s brzinom kao da je rasla i veličina pahulja. Brda okolo Dubrava se više nisu mogla jasno vidjeti, zrak je poprimio nijansu između bijele i sive, i činilo se kao da se čitav život najednom preselio u neki veliki oblak.
Murat je provirivao kroz prozor, jednim okom gledajući kroz rukavom očišćeno staklo, a drugim u ekran televizora na kojem je trebala početi vremenska prognoza.
Munta, vidno ljuta, skide sa šporeta skuhanu čorbu i poče raspremati po kući. Vraćajući jastuke na svoja mjesta na kaučima, roncala je dovoljno glasno da je Murat mogao čuti, ali ne i razumjeti.
Djevojka sa vremenske prognoze rukom je pokazivala kartu Evrope nad kojom su se nadvili veliki bijeli oblaci. Rekla je da regiju očekuju snježne padavine i da će svoj vrhunac dosegnuti u toku noći. Na većini prometnica saobraćaj je bio u zastoju – upozoravali su iz HAK-a uz nekoliko kadrova s autocesta diljem Hrvatske. Slušajući ih, i Murat i Munta vrtjeli su glavom.
„I da baš nemaš ništa da kravu pokrijem?“, opet upita Murat.
„Eno ti u predsoblju serdžade. Nema više deka, sve si ih odnio.“
U Muntinom glasu kao da više nije bilo ljutnje.
„Trebala si poviriti na Omera.“
„Što ti nisi povirio?“
„Evo što nisam imo kad“, reče Murat i zapali cigaretu.
„Ne mogu, bogumi, ni ja. Glava me nešto boli.“
„Dolazila mu je doktorica“, reče Murat ustima punim dima.
„Udara mu inekcije za bolove. Prekjučer Zijada dolazila masla da joj dadnem, pa reče.“
Munta uze pletivo i smjesti se na kauč ispod prozora. Murat ustade i izađe u predsoblje. Dok je plela, pogledujući sapunicu na HRT-u, čula je Murata kako iznosi serdžadu i za sobom zatvara vanjska vrata.
Kad je ostala sama, poćulila je kroz prozor. Mjesto koje je Murat ranije obrisao svojim rukavom već je bilo ponovo orosilo, pa i ona potra okno.
Po stazi koja je vodila prema štali ostali su otisci Muratovih stopa. Snijeg je prekrio sve u vidokrugu. Iz dimnjaka, koji su stršili s bijelih krovova, kuljao je bjeličasti dim. Na nekima su

bile i štrkljave antene zvane riblja kost. Sve su gledale ka Bikovu koje se nije vidjelo.

Motorka

za Miru Petrovića

Ćamil je nekoliko puta rasklopio pa sklopio kišobran prije nego ga je odložio u kantu za vratima. Onda je počeo skidati odjeću sa sebe i odlagati je na stolicu što je stajala u hodniku.
„Šta je to bilo?“, kroz odškrinuta vrata progovori Šemsa.
„Dofatio se Zulfo motorkom…“
„Upaljenom?“
„Jok, ugašenom… Upaljenom, jakakvom…“
„Kud, majka mu jadna?“
„Po nozi“, poluljutito odvrati Ćamil i sa sebe svuče patnale.
Kad je ušao u dnevni boravak, bio je samo u gaćama i potkošulji. Uplakana Šemsa, kad ga vidje, štrecnu se:
„Jesi li se to nalio?“
„Danumi kakve pantaljčine i košuljčinu!“
Šemsa bez pogovora ustade, na stol odloži vajnik u koji je skjeckala raštiku pa se zaputi prema vratima sobe. Dok je prebirala po ormaru, čula ga je kako kašlje, lombra sudima, odvrće česmu, pa na eks ispija čašu vode.
„Danu, bona!“, nestrpljivo dreknu nakon što je praznu čašu odložio na stol.
„Pa đe je sad?“, dok mu dodaje košulju tiho progovori žena.
„Oćerali ga u bolnicu…“
„Pa je li puno, kukavac?“
„Ne znam, nisam ja vidio.“
„Pa šta je radio š njom?“
„S kim šta je radio?“
„S motorkom?“
„Pilo drva! Šta će s motorkom raditi?“
„Ko mu je pomago?“
„Haris, mali…“
„Mogu misliti što se dijete prepalo!?“, reče Šemsa i rukom obrisa suzne oči.
Taman kad je bila ponovo sjela i nastavila križati kupus, začuše se vanjska vrata. Šemsa ustade pa poče zatezati kauč i na njemu slagati jastuke.
„Ustani!“, izdriječi oči na Ćamila, pa rukama, nakon što je ustao, zategnu i zgužvani prekrivač na kojem je sjedio.
„Jeste li vi čuli?“, već s vrata viknu Mejra.
„A jesmo…“, reče Šemsa.
„Kažu za Mostar ga oćerali“, nastavi Mejra dok sjeda.
„Ko ti kaza, moja Mejro?“
„Evo Sule sad dođe pa reče…“

„Pa šta kažu, je li puno?“
„Bogumi Sule veli da je dobro zasjeko. Na lancu viđeli bijelo, kažu sve komadići kosti.“
„Eeee kukala mu majkaaaa… Naki čojek…“
„Neka!“, dreknu Ćamil na dvije žene što su u glas plakale. „Morate li odma… Šta Sule zna kakve su kosti…“
„Bogumi veli đe jesu, i to sve komadi…“, nedade se Mejra.
„Pa oklen danas da pila drva? Zar nije imo drva?“, kroz plač ponovo progovori Šemsa.
„Ma jašta već imo. Nego dobio motorku pa da je oprova…“
„Od koga je dobio?“
„Od stranke zar, od koga će drugog…“
„Ma nije ostranke vego preko opštine što daju za poljoprivrednike povratnike…“, ljutito je prekide Ćamil.
„E ne znam, bogumi… Mali mu onaj mlađi dođe u nas jučer i kaže otišo babo po motorku u Stolac. Pitam ga u koga je kupio, a on zavika, nije kupio, Rusmir nam sredio…“
„Kafu ćemo!?“, prekide ih Šemsa i krenu prema šporetu.
„Sevet mene nemoj, jedino ako je vi niste pili.“
„Ma popit ćemo po fildžan svi.“
„Evo nekog…“, pomjeri se Ćamil u kauču.
„Ma nije, učinilo ti se…“, proviri Šemsa iz niše i naćuli uši.
Kad su ušutili, iz hodnika se čulo kako neko sklapa kišobran i s njega otresa vodu.
„Jes bogami, dobro je čuo Ćamil…“, skoro u glas rekoše dvije žene.
„Selam!“, nakon što otvori vrata, pozdravi ih visok i mršav čovjek.
„Aljekmuselam, Ibro! Hajde…“, pozva ga Ćamil da sjedne.
„Taman na kafu!“, dobaci Šemsa dok vodu ulijeva u džezvu i na tablu dodade još jedan fildžan.
„A nisam ti joj mušterija… Kiselina me satra…“, odvrati joj Ibro i sjede do Ćamila
„Moreš fildžan…“, uključi se i Mejra.
„Ma hajde, jedan ću…“
Dok je Šemsa zalijevala kafu, Ćamil je uključio televiziju i pojačao. Bilo je pet do dvanaest i na HRT-u su trebale početi vijesti.
„Smanji malo…“, zavika mu Šemsa.
Ćamil tad uze daljinski, okrenu ga prema slabašnoj svjetlosti što se prosijavala kroz store na prozoru, pa smanji.
„Šta si ti ojutra radio?“, upita Šemsa Ibru dok po stolu reda fildžane.

„Ma šta ću po ovom raditi… Išo u prodavnicu. Dvaput podkravu šušanj baco…“
„Je li ti ono crnu?“, dok drži džezvu nad fildžanom ponovo mu se Šemsa obrati.
„Ma kani malo mljeka ako ima… Pa šta bi sa Zulfom?“, upita ih Ibro konačno.
Ćamil se pomjeri u kauču pa slegnu ramenima:
„Ne znam… Ja jutros izašo kod drva, čujem tamo cika, vriska… Dok sam ja došo, već su njega bili oćerali… Motorka leži upaljena, krvi svukuda, niko ne prilazi… Ona đeca u krivljavinu… Ne znam, pa eto ti…“
„Pa ko ugasi motorku?“, upita Mejra.
„Sanel Nuhanov“, otrsito joj odvrati Ćamil.
„E zlatan ti li je…“, sjetno reče Mejra.
„Ko?“, upita je Šemsa.
„Sanel Nuhanov“
„Zlatan, jes, a vehabija kažu. Pušći, Mejro, tako ti Boga…“
„Ma Nuhan meni i kaza“, prekide ih Ibro pa srknu kafe. „Mi taman sjeli da jedemo, kad on na vrata. I tako priča. E, reko, nećeš ništa fino čut…“
„Pa je li se iko vratio iz Mostara? Ima li ikakvi vjesti?“, reče Šemsa i ponovo poče plakati.
„Ja koliko znam, nije… Tu mu je onaj zet došo, vidim auto.“
„E, bogati, oklen mu motorka?“, upita Mejra Ibru.
„Falan dobio. Tako Nuhan reče.“
„Evo mi maloprije vjećali od koga je, ja velim od stranke, Ćamil kaže nije nego od opštine.“
„A ne znam ti ja bogami. Nuhan tako zavika. Ko ga je pito…“
Ćamil odmahnu glavom na Mejrine riječi pa pojača televiziju:
„Neka da malo čujemo vrijeme…“
Glas Zorana Vakule najavljivao je obilne padavine sa snažnim udarima vjetra. Na njegove riječi, četvero ljudi odmahivalo je glavama.
„Ko je sad?“, u pola vremenske prognoze zavika Šemsa.
Svi se na njene riječi trznuše i pogledaše prema vratima koja su vodila u hodnik. Kroz zamućeno staklo su gledali kako neko sa sebe skida odjeću, a prije toga se čulo kako u kantu za vratima odlaže kišobran. Konture tijela za čas popuniše staklo na vratima i ona se, nakon dva kucanja, otvoriše.
„Selamaleć!“, s vrata ih pozdravi Sule.
„Alejkumuselam…“, neki od njih mu odgovoriše.
„Hajde…“, pomaknu mu se Šemsa i napravi mu mjesto na kauču. „Popit ćeš jedan fildžan?“, upita ga nakon što je sjeo.

„Neću, babina mi rahmeta. U njih, evo, popio“, reče Sule i pokaza na Mejru.
„Ko ima u nas?“, upita ga Mejra.
„Bili svi, pa mlađarija skočiše, odoše, Rusmir zvao da se ide u Mostar krv Zulfi davat.“
Na te Suline riječi svi na trenutak ušutiše, pa žene počeše plakati:
„Pa zna li se, moj Sule, je li koliko?“
Sule tu stade, slegnu ramenima, malo odšuti i prozbori:
„Koliko sam ja mogo načut dok su razgovarali s Rusmirom, izgubio je puno krvi i trebaju ga operisati.“
„E kukala mu majka… Dvoje đece…“, u glas su plakale žene.
„Neka!“, opet Ćamil izdriječi oči na njih.
„Pa koja je motorka?“, upita Ibro Sulu.
„Bolan, tridesetdevetka. Ima joj mač ko u tebe noga“, odvrati Sule. „I još lanac nov, oštar ko zmija!“
Dok oni razgovaraju, Ćamil naglo ustade:
„Danu mi kakvu jaknetinu…“
„Kuda ćeš?“, pogleda ga Šemsa.
„Odo do gori, da vidim šta je….“
„Bojse ti nema nikoga…“, dok mu dodaje maskirnu jaknu reče žena.
„Ima, ima… Vidio sam ja auto od onoga mu zeta pred kućom“, prekide ih Ibro.
„Neka vas, brzo ću ja…“, reče Ćamil i izađe.
„Da, boni, zalijem još malu džezvu kafe?“, pogleda Šemsa u troje ljudi što su sjedili na kauču.
„Ja ti je, bogami, ne mogu“, prvi reče Ibro.
„Ma hajde, nas ćemo troje onda po fildžan…“, preduhitri Šemsa Mejru i Sulu koji ne stigoše ništa reći.
„To je onda ona najveća?“, dok Šesma zaljeva kafu progovori Ibro.
„Ko?“, upita ga Sule.
„Motorka“
„Ne znam je li najveća, ali je među većima“
„E znaš li ti Sule, oba ti oka, od koga je dobio Zulfo motorku?“
„Znam da mu je Rusmir sredio, a od koga je dobio, to ti ne bih znao.“
„Pa eto od stranke, čim je Rusmir sređivo“
„Pušći, Mejro, tako ti Boga! Ko da je sad važno oklen je motorka“, reče Šemsa dok nosi džezvu s kafom.
„Kome je god šta sredio, belaj mu je sredio!“, ljuito će Mejra.
„Kakav belaj?“, pogleda je Šemsa.

„Je li prošle godine Vahidu sredio frezu pa š njom u bunar, jedva glavu izvuko… Pa krava u Remze krepa, nije ni po godine prošlo da je dobio…“
„Pa kome je sve još sređivo pa ništa… Ko da to tako ide…“
„Bogami je svima valjo i svima nam je nešto sredio“, prekide ih Ibro.
„Jes, vala, nema ga da mu nije valjo!“, nadopuni ga Sule.
„E nama nije!“, reče Mejra i okrenu glavu prema televiziji.
„Kako nije…?“, uglas je upitaše.
„Kako jest?!“, trznu se Mejra.
„Je li ti zaposlio i sina i nevjestu!? Tri freze ste dobili kako smo se vratili“, odbrusi joj Šemsa.
„E, bogami, on nije ni jedno ni drugo zaposlio, ako niste znali… A freze smo dobili ko i svi…“
„Eno sad…“, skoro u glas rekoše Ibro i Sule i odmahnuše rukom. U to, na vrata uđe Ćamil i prekide svađu.
„Šta ima?“, trznu se Šemsa.
„Nađo mu zeta i sestru gori, i đecu, ostali otišli u Mostar sa Sanelom“, poče Ćamil skidajući jaknu. „Pitam kako je, kažu nije u životnoj opasnosti. Taman operacija završila… Zazva mu neko zeta na telefon i tako reče.“
„Pa kažu li što su ga operisavali?“, upita ga Ibro.
„Pokido ligamente. Tako zavikaše“
„Ma nek je on van životne opasnosti. Fala ti, Bože!“, reče Šemsa i oči joj zasuziše.
„I nek mu je noga ostala. Nek je paćan“, dodade Mejra.
„Ma nek je on živ!“, okrenu se prema njoj Šemsa. „A živjet se more i bez noge“
„Eno Seje bez obje“, dodade Sule.
„Jes!“, podrža ga Šemsa. „Bez obje noge, i eno živi ko i mi.“
„Drugo je Sejo, on je bez noga u ratu osto, on ima inavlidninu“, reče Mejra. „On ima od čega. A od čega bi Zulfo živio!?“
„Živio bi. Što od čega bi živio?!“, drsko joj odgovori Šemsa. „Ima proteza.“
„E ne more se s protezom frezat!“, prekide je Mejra.
„Hhhm!“, viknu Ćamil i izdriječi oči na dvije žene što su se svađale. „Neka!“
„E odoh ja…“, da preduhitri tišinu, naglo se ustade Ibro.
„Idem i ja, moram u prodavnicu“, odmah za njim se skoči i Sule.
Od gostiju ostade samo Mejra.
Ćamil i Šemsa, nakon što ispratiše dvojicu ljudi, ogladnjeli, ubrzo usuše po tanjir podgrijane čorbe i zasjedoše da jedu.

„Da bona i tebi, Mejro, naspem?“, reče joj Šemsa.
„Neću, nismo ni mi davno…“
Dok su njih dvoje jeli, Mejra je šutila i gledala u televiziju. Kućom se čulo kako Ćamil iz kašike srče čorbu pa je s komadićem hljeba žvače. Vani je bila stala kiša i na trenutak se ukazalo sunce. Jedna se zraka probijala kroz prozor i udarala u ekran na kojem se više ništa nije vidjelo. Mejrin glas najednom prekide zveket kašika dok udaraju o porculanske tanjire. Prije toga se uspravi u kauču, popravi šal, pa reče:
„Gonte me… Od kad sjedim…“
Onda ustade i krenu prema vratima. Ćamil i Šemsa, ne ostavljajući se kašika, u glas za njom viknuše:
„Hajde pa dođi…“
„Doćte i vi…“, odvrati im Mejra, pa za sobom zatvori vrata.

Zastava

Kad je Remzo Hasanov na cesti koja prolazi kroz Risovaču, kako su zvali šumu u kojoj je navodno bilo risa, autom udario u drugo auto i usmrtio vozača, meni je bilo šest godina. Dok sam u Ibrinoj štali čekao da mi majstor za kolac pričvrsti zastavu sa mjesecom i zvijezdom, došao je Azer, dječak iz sela, te rekao šta se desilo.
Vani je padala kiša i u trenutku dok nam prepričava šta je i kako čuo, u blizini snažno zagrmi.
„Ešheduenlajilaheilalah...“, reče Ibro pa iz džepa izvadi kutiju s duhanom.
„Nema od mercedesa ništa…“, nastavi Azer.
„Pa kako udri?“, upita ga Ibro dok mota cigaretu.
„Ponjelo ga... Ko kad mu je auto jako... A asvalt masan...“
Azer je pokušavao prikriti ushićenost dok izgovara riječi ali mu nije polazilo za rukom. Na momente mu je nestajalo zraka i izgledao je kao da se davi riječima.
„A ko je čojek?“
„Nije naš“, ko s nokta će Azer.
„Hrvat!?“, Ibro podiže glavu.
„Ja'.“
Tad u štali zavlada tišina. Čulo se samo kako Ibrin konj Zekan zubima melje zob i potkovicama stupće o betonski pod.
Azer izvadi kutiju s cigaretama pa i sam zapali.
„Ti ne pušiš“, pogleda u mene i osmjehnu se.
„Okani se đeteta…“, na nj oči iskolači majstor. „Je li odmah na mjestu bio mrtav?“
„Ko? Hrvat?“
„Kenjac! Jako!?“
„E to ti ne znam...“, reče Azer, povuče dim, otpuhnu, malo odšuti, pa nastavi: „Ali znam da su morali pilat krov da ga izvade i da mu je glava bila smrskana.“
Na te riječi majstor ništa ne uzvrati već nastavi rajslinge ubadati – kroz platno zastave – u kolac. Na ćehri mu se vidjelo da je zbog udesa zabrinut i da to nije zabrinutost kakvu imamo priliku viđati svakodnevno, već ona teška i sumorna od koje omlitave mišići na licu pa čovjek izgleda kao da stalno gleda u pod.
„Kažu, desna mu noga bila zgnječena a kost ispod koljena virila na izvan koda nije kost, već koda je ustvari nož u nju zaboden…“, dok po štali pravi krugove priča Azer.
„A đe je Remzo sad?“, prekide ga Ibro.
„Ja mislim da je kući došo...“

„Pa kako nisi čuo ko je čojek...?“
„Koji čojek?“, trznu se dječak, ali kako se prisjeti na koga Ibro misli, brže bolje, da preduhitri starčev prijekor, nastavi: „Ma nisam... Niko nije spominjo ime... Samo da nije naš...“
„I Remzo kriv?“
„Ja'!“
U štali opet nastupi tišina. Ibro odloži kolac sa zastavom koja je s njega visila kao rašivena haljina, pa poče motati novu cigaretu. Vani nekoliko puta sjevnu i on reče: „Eselatuveselamu“. Ubrzo, nakon što je odgrmilo, poče novi pljusak. Zekan, vidno uznemiren stade stupćati i hrzati. Ibro tad ustade pa ruku, s kojom prethodno cigaretu prinese ustima, spusti na Zekanove sapi. „Eeeha...“, reče i potapša konja koji se odmah umiri.
„Kažu, majki mu još nisu rekli...“, ponovo tišinu prekide Azerov glas.
„Remzinoj? Munti?“, upita majstor ne gledajući u njega.
„Aha...“, nakon što zapali novu cigaretu, potvrdno odvrati Azer. „Kažu, zatvora ga može spasiti jedino rat.“
Tu se Ibro trznu, pa otresito, ne gledajući u dječaka, reče:
„Ko ti to kaza!?“
„Svi pričaju... Za ovo se u zatvor ide!“
„Ne pitam za zatvor, nego za rat!?“, sad majstor izdreči oči prema Azeru.
„Ma tako kažu... Šta ja znam... Pričaju...“, Azeru ne bi drago što ga majstor prostrijeli pogledom pa da bi sa sebe skinuo krivicu, pokuša preusmjeriti razgovor:
„A jes onaj mercedes bio makinja...“, reče okrećući se prema meni.
„Čuj rat da ga spasi...! Kako će ga rat spasiti!?“
„Fino...“, pobježe Azeru.
„Kako!?“, Ibro sad sjede, skoro pričvršćenu zastavu položi u krilo, pa pogled usmjeri na Azera koji je sjedio odmah do mene.
„Bećir kaže“, poče Azer, „ako nema države, nema ni zakona. A ako nema zakona, onda nema ni zatvora...“
„Bećir to da priča... Tpu...“, Ibro sad otpljunu u stranu pa se ponovo dohvati kutije s duhanom.
„Jest, Bećir i Nuhan pričali u nas...“, sad puno hrabriji, Azer pogleda u majstora.
Kiša je vani bila stala i kroz prljava stakla na jedinom prozoru poče promaljati slabašna, ali jasna, žuta svjetlost. Nakon što je zamišljen odšutio, majstor se, prikrivajući interesovanje, ponovo obrati dječaku:

„Samo nek oni zazivlju šejtana... Pa ko ko bi to po njim trebo ratovati?“
„E to nisu rekli... Samo kažu da svi puške kupuju.“
Tu Ibro otpuhnu, pa zadnju rajslingu zabode kroz platno zastave i reče: „Eto ga“. Onda uze blanju pa s dva mjesta na kocu skide jelovinu što je stršila.
„Evo ti ovo i nemoj šnjom među hrvatske kuće – da jadan nisi!“, priprjeti mi majstor.
„A ti ne pričaj svašta!“, nastavi, obraćajući se dječaku. „Kakav rat, kakvi bakrači... Bećiru vjerovati – to more samo lud čojek.“
Ali Azer više nije gledao u starca koji je po štali spremao alat već u zastavu koju sam bio iznio ispred i stao je razvijati. Kako su se oblaci razmakli, sa sredine neba je zasjalo proljetno sunce. Okolo se čuo zvuk vode što kapa s listova biljaka kao i pjev pokislih ptica. Zastavu sam razvio, ali kako nije bilo vjetra, na njoj se nisu vidjeli ni mjesec ni zvjezda.
„Potrči“, reče mi Azer i prst gurnu u nos. „Potrči da vidimo radi li...“
I ja ga poslušah.
Dok sam trčao, on se bio popeo na zid ispred Ibrine štale, izvadio kitu, počeo pišati, i stao skandirati: Radi! Radi! Radi! Onda sam ga čuo kako govori: „Paziiiii Hrvaaatiii...“, i vidio Ibru kako iz štale trči prema njemu, vitla rukama, hvata se kamenja...

Almin Kaplan *je rođen 1985. Piše poeziju i prozu. Objavljivao je u mnogim književnim časopisima iz zemlje i regije. Poezija mu je prevođena na engleski, njemački, slovenski i poljski jezik.*
Dobitnik je šest nagrada za prozu i poeziju među kojima su i nagrade „Mak Dizdar“, „Risto Ratković“ i „Zija Dizdarević“.
Do sad je objavio: Biberove kćeri (poezija); Čekajući koncert roga (poezija); Ospice (roman u stihovima); Mostarska zbirka (poezija); Bukara (poezija); Trganje (roman).
Živi na selu u blizini Mostara.

Борис Дренча

Борис Дренча
ТРИ ДАНА

Одломак из романа “Мале књиге”

Први дан

Полумрак, … па, кафане. Реално, угоститељског објекта дизајнираног, заиста дизајнираног, као кафана крајпушица на крају села на ТВ филму. И мало запуштеног. Улазећи, пролазио је од стола до стола и спуштао столице. Кад је дошао до шанка упалио је светло. Бљештавило је у тренутку заменило прашњави полумрак. Гримаса на лицу. Гашење дела светала.

Скинуо је јакну и вратио се до предњег излога. Отворио је прозоре изнад. Иако и даље превише светло, ваздух као да се са сваким отварањем додатно рашчићавао.

Пришао је апарату за еспресо и покушавао да га активира. Погледом “џаба сам се надао” је поздравио апарат и ставио џезву на шпорет.

“Дува, најзад. Није могло да се дише ноћас”, рече старији човек док је улазио у локал.

“Добро јутро, професоре. Уранили. Кафа?”

“Наравно. Знаш ли да од како је кренуло ово шугаво облачно време без сунца нисмо имали ни један незагађени дан. Не незагађени, сваки је био отрован”, у даху изговара новопридошли, тражећи нешто по шанку.

“Таква нам душа, отровна”, каже шанкер и вади упаљач испод шанка.

“Сада ће на дан два да се поправи од ветра који ће те отрове из града да избаци и отрује околну природу, која ће нам све вратити за дан два.”

“Овај ветар нас је спасио мало. Није да смо мање отровни. Правимо се да можемо да дишемо.

Професор чека шољу са кафом а затим бира место за столом где још нису спуштене столице. Некако се фино намешта. Њему фино. Посматрајући са стране стварно делује да је нашао меру удобности на дрвеној столици без јастука.

Пали цигарету, мирише дим па течност у шољи. Као ритуално отпије пену са врха шоље. Као да мљацне. Иза шанка почиње да се чује лагана музика. Недефинисана. Радио, дефинитивно. Чује се да постоји водитељ. Мирног, помпезног гласа.

Првопридошли, газда кафане дефинитивно, мува се иза шанка, па спушта преостале столице, брише столове. Професор прилази шанку, носећи шољу.

“Дај још једну. И једну од оних твојих књига”.

“Коју ћеш?”

“Оне песме. Нека ошишана девојка”.

“То су приче, али изволи”, додаје му невелику књижицу са полице где у неким другим локалима обично стоји ТВ.

“Знаш ли ти мали зашто волим твоју кафану?”

“Цене су ниске, никада није гужва, имаш свој сто и живимо у истој згради?”

“То си сада смислио или од јутрос смишљаш?”

“Од како сам очи отворио само се питам зашто долазиш у кафану па сам смислио одговоре на твоја питања. А драго ми је што долазиш”.

“Волиш и што вратим дугове када добијем пензију”.

“Помаже. Када ти је пензија?”

“Била јуче, него знаш зашто волим твој објекат. И не није због риба. Волим због тога што немаш ТВ. Ни новине. Имаш књиге.”

“Синоћ сам пожелео да имам ТВ. Пусто је било, никога. Читање уз музику сам могао и код куће да организујем. Свратила двојица из судског обезбеђења на кафу, узели за понети јер немам ТВ а игра се нека утакмица. И то је све. Још се покварио апарат за кафу… До десет сам све очистио, опрао, закључао. Глувоћа”.

“Нека, не треба. Ниси радио јуче пре подне, па сам пио кафу доле, низ улицу. Он има ТВ. Сат времена цевчим кафу, сва се охладила и бленем у екран… И када сам дошао кући, имам осећај да сам нешто пропустио.”

“Шта си гледао?”

“Немам појма. Неки људи нешто говоре.”

“А овде књиге читаш.”

“И да знаш да нисам одлепио. Гледао сам вести, али појма немам шта су ти, ваљда, политичари, говорили”.

Нагли удар ветра у излог локала. Просто се ветар осетио кроз целу просторију.

“Дува, мој Професоре. Нека га, треба нам чишћење”.

“Кошава је нешто ретко. А наше. Мислим банатско, а ми смо из Баната, зар не?”

“Из степа смо дошли. Кошава је благо овог града и пошаст за околне. Када наше смрадове баци у околна брда и медведи траже азил”.

“Али кошава дува на предвидив начин. Један, три, седам или двадесет један дан. Иако тај 21 није баш потврђен. Сви изгубе рачуницу већ после трећег.”

У том тренутку у локал, уз продор буке ветра и хладан ваздух улаз тип обучен као филмска представа радника на доковима Лондона са почетка двадесетог века.

“Што би рекао онај у песми: Матер ветру. Иако је добро да га има. Може да се дише.”

Професор узима шољу са кафом и књигу и одлази, седа на своје место код излога.

Осим звука радија са којег се сада музика и глас водитеља чују јасније, у локалу је тишина. Професор чита, Газда закувава кафу, новопридошли мирише чашу са ракијом.

“Какав ти је ово грчки?”

“Атински песнички радио. Интернет. “

“Знаш грчки?”

“Јок, али ми прија. Има тако неки призвук пријатан за јутро иако је подне”.

“Па зашто слушаш оно што не разумеш?”.

“Ако ваља могу увек да се ложим да сам слушао сјајну поезију, ако не ваља, нећу лагати ако кажем да не разумем. Ништа. А звук је добар.”

“Ако тако кажеш… твоја кафана, твоја правила”.

“Добро му је ово правило о новинама. Када већ седим у кафани да не додајем отров алкохолу”, добацио је професор из свог угла.

Инспектор, као да тек тада примећује професора. “Професоре, кажу да да читање књига оплемењује душу а да их вести воде ђаволу.”

“Полицајац и философ”.

“Не, ја му дођем ђаво у овој причи. Или водич до њега. Ипак сам инспектор за крвне деликте. И скупљам жртве новина”.

“Не убијају новине”, умеша се Газда.

“Убијају и књиге”.

“Вести убијају више. По нека књига може дати упутство али вести и новине трују све. Једноставним и олаким третирањем живота стварају привид да је одузимање живота, стварање живота, отимање новца… једна подразумевајућа, глатка ствар. Рекли на семинару јуче”.

Иако изговорене као обичне речи попут објашњавања везивања пертле, натерале су сву тројицу да се замисле.

Тишина, уз тихо рецитовање дубоког гласа на грчком, су некако згуснули ваздух у локалу. И тада један страшно јак удар ветра у излог као да их је пробудио.

“Предавао сам цео живот математику у средњој школи и упознао разне ликове. И оне који су били потпуно оптерећени књигама. Романима, причама, песмама. Оне који су уместо уџбеника и бележница, у торби имали само романе. Ти ме подсећаш на такве ликове. А знам да си неке велике школе завршио које немају везе са књижевношћу”.

“Посматраш ме, Професоре. А знаш да сам само убоги угоститељ који је покушао да направи кафану у којој ће мирно радити до краја живота.”

“Ма хтедох да те питам зашто књиге? Зашто не телевизор? Зашто не новине. Сигурно би, бар када су неке утакмице, имао више гостију”.

“Нисам хтео. Када сам маштао о кафани мислио сам да ће људи овде разговарати, евентуално читати књиге, писати. Чак сам хтео да организујем и вечери отвореног микрофона где би уз неке музичаре људи рецитовали своју или туђу поезију. Музичари би свирали неке неоптерећујуће блуз соул инструменталe. Књиге би се промовисале.”

“И зашто није тако?”

“Зато што је лењ”, проговорио је Инспектор закопчавајући шлиц, по повратку из тоалета.

“Како лењ? Види шта је направио”.

“Видим, али то је уређен простор а не сан. За сан је потребно радити, а њега је мало мрзело”.

“А твој сан је био да будеш пандур?”, љутну се мало Газда.

“Није, али ја ни не кријем да сам лењ. Ја сам пуштао, а и даље то радим, да ме носи стихија. Пандур постао случајно, напредовао случајно, није било посла, снови некако отишли. Бирао сам између полиције и криминала. Униформа ми је деловала безбедније, и мирније. Признај да би сада дигао руке од овога, отишао на нека пуста острва и живео на плажи. Да би побегао негде где не мораш да радиш ништа”.

Професор прилази шанку, доноси своју шољу и показује ка необележеној флаши. Газда му сипа ракију у чашу.

“Да знаш. Али, не бих волео на море. Можда река, или језеро. Нешто као салаш на брду, са животињама, да зими цепам дрва, да им дајем храну, да ме керови исплажених језика прате где год кренем, да ми се мачке уваљују у крило… да, оставио бих све. Ваљда би тако било боље. Али, ето, ни рекеташи, који би ме натерали да оставим кафану не залазе овде. Немам телевизор, ни цице са деколтеом.”

“Стварно, зашто немаш телевизор?”

“Радио сам на телевизији, знам да лажу и монтирају. Шалим се, стварно сам имао трип да ово направим као боемско место. Наиван и лењ, како кажеш, заборавио сам да боеми не постоје на полицама, да се пазаре и премештају од локала до локала, већ постају такви у окружењу. “

“И онда си одабрао полице са књигама. Знаш ли да сам, када сам први пут ушао, мислио да ово и нису праве књиге, већ само неке маске, које као дају изглед библиотеке. Украс. Тек касније сам провалио да су праве. Можеш ово слободно да причаш као виц о нама припадницима МУП-а. Тешко се књиге хватамо.”

“Ово су све добре књиге. Мале, али добре. Неке су написане лепо, неке сурово добро, неке траљаво али све садрже добре приче. Искрене су. Писали су их људи који пишу, а не желе да буду писци. Без претензија да добију награде и оду прво у лектиру или споменике у парковима. Једноставно, људи су их писали. И дајем их људима да их читају. И драго ми је да их читају.”

“Постоје на овим полицама и књиге која су нека позната, велика, имена писала.”

“То су дивне мале књиге које је неко желео да претвори у велике. Једино што су успели је да упропасте писца и угуше га својим очекивањима и усађеним му претензијама”.

“Велике речи за кафеџију. Као критичар са телевизора осамдесетих”.

“Професоре, остало ми са претходног посла када сам се бавио пропагандом и муљао говедину за паре. Паковао маглу у теглице и лепио етикете…”

“И зашто књиге и, посебно, зашто баш те књиге?”

“Да. И мене интересује. Имаш мисију промоције малих?”

“Казаћу вам сутра. И онако сте сваки дан ту”.

“Идем на дежурство. Први дан Кошаве је. Весело лудило влада градом. До јуче сви нервозни, угушени смогом, малодушни, а данас весели, ветар их продувао, па као у оном филму када антилопе и мајмуни подивљају после кише.

Други дан

“Кошава мења овај град, сваки пут кад дува. Први дан је свима олакшање, ветар разјури загађење, облаке, ваздушни притисак се регулише. Други дан је нека врста стабилизације, иако почињу прва гунђања. Крећу главобоље, нервоза…Трећи дан је тензија, као таква. Сви са главобољам. Сви чекају само да стане. Иако до тада не примећују, свима је хладно, чекају. Тензија… Јер, као што сви знамо, Кошава дува један, три, седам или двадесет један дан. Е, ако продужи даље од седам, тада лопатама мртве склањамо …”

“Где је оно ветар олакшавајућа околност, негде у Далмацији?”

“Мислим, али то ти је будалаштина. Ако неко реши да направи зло, урадиће то било ветра или не. Ветар је само изговор. Мене, рецимо, данас боли глава, целу ноћ дежурам, неиспаван сам. Дува ветар… па да идем да рокнем некога”. Лупи се по боку где му очигледно стоји пиштољ.

“Стварно, води ли полиција статистику? Оно колико злочина по каквом времену И то?”

“Где знам. Сигуран сам да се воде неке статистике али на основу искуства мислим да је то форма. Ставе бројке у колоне и изађу на ТВ па читају бројеве који значе тачно ништа. Мислим да нико то не тумачи. Форма.”

Уз јак удар ветра у локал улази Професор.

“Дај кафу, мали. Убише ме пензионери. Не подносим их.”

“Зар ниси ти пензос?”

“Ма јесам, али ова туча у месари када је пензионерски попуст је паклена. Биће за све. А сви као љубазни. Оваке псовке нисам чуо ни међу клинцима на великом одмору. Е, то ти је пакао пензије.”

“Да пошаљем патролу да те обезбеђује док купујеш?”

“Дај, бре, не зезај. Јака фаца. Пандур ће пензосима да шаље патролу”.

“Да додам и ракију на кафу?” Професор само климне главом.

Ветар удара у излог док Професор до детаља препричава догодовштине из месаре. Дефинитивно уме да прича. Газда им је ставио још једну кафу. И сипао по још једну ракију…

“Мораћу ускоро кући. Хоћу да се истуширам, па идем да решавам неку бирократију. За стипендију јурим папире.“

“Мала већ студира? Машала”

“Имаш дете? Нисам знао. Имаш и жену?”

“Немам жену. Дете сам нашао, али је моје и волим га као да сам га родио”

“Као самац си усвојио дете? Да ли то може по закону?”

“Не. Али, предности полицијског посла чуда чине…”

“И то што кажеш. Када имаш везу можеш све. Да сам имао везу пензионисао бих се као начелник просветног актива а не као професор математике који чак није био ни разредни”.

“Гледам те цео живот, али никада ми ниси изгледао као ћале.”

Инспектор слегне раменима. Професор узима књигу са полице.

Као за себе, гледа негде иза зида. “Када сам завршио факултет и ушао у учионицу први пут, имао сам снове да ће ме ђаци памтити, да ће ми песме певати и помињати у интервјуима. Желео сам да оставим трага. А онда су ме реалност и колотечина вратиле на прави пут. Имаш програм. Предајеш, даш контролни, оцениш и не бригаш. Можда сам се и разочарао. Не верујем да је то

разочарење утицало да се много променим. Можда неки жал за сновима, када овлаш размислим о неком математичком проблему. Дочекао сам пензију, ђаци ме испратили, видимо се о неким годишњицама, сахранама и толико. То ми је остало. “

“Остало ми је још нешто” замишљено лице се у трену озари враголастим осмехом. “Многе сам мангупе гледао и ретко је који могао да избегне одоговор. Када каже сутра, онда сутра. Зашто баш те књиге?”

Газда збуњено погледа Инспектора.

“Немој да ме гледаш. Ја сам пандур, и ја чекам одговоре. Када обећаш онда причаш или те препустим колегама који умеју да питају на други начин”.

“Мислим да си јуче сâм дао одговор. Због тога што сам лењ. Волим да купујем књиге. И да их читам, иначе их не бих куповао. И таложим их по кући. Једног дана сам спаковао неке које су ми веома драге, да однесем у библиотеку. И свратио сам овде, да преузмем нешто. Столице, рецимо. И заборавио пакет иза шанка. И мрзело ме да одем поново до библиотеке. И изложио сам их уместо телевизора. И људи их узимали и читали. Неки их враћали, неки не. Неки питали да ли смеју да их носе, неки не. Број књига на полици се смањивао, ја доносио друге и тако. Књижарска активност.”

“Није ти лоша ова ошишана ружна девојка.”

“Та девојка ми је прва. Једина ружна девојка која је ошишана на кратко. “

“Ауторка?”

“Полицијска логика. Мора да тако и оптужнице пишеш. Не, то ми је прва мала књига. Књиге које су вечно на попустима јер их нико не купује. За ауторе је ретко ко чуо и тако… а дивне. Добре приче. Добро написане а непознате. Сваки критичар жели да пише о ВЕЕЕЕЕликим књигама и да их награди. Ове ни не примети. Због тога имаш издавача који само што не дели кило прашка за

веш уз нови роман великог писца. И кукање да нико не чита”.

“Има једна баба ту у крају. Мислим да трза на мене. Изашли смо два три пута у шетњу па на чај. Она ми је дала једну, не знам како хваљену и награђену књигу да прочитам. Каже, воли наше интелектуалне разговоре. И прочитао сам је. Књигу. И вратио је. Још нисмо разговарали. Лажем да ме је померила тако да не могу да дефинишем сву њену величину”.

“Професоре! Па ти имаш вештину продаје магле”. Стидљив осмејак.

“Иако ме искуство полицајца учи да си рекао потпуну истину. Најједноставнија објашњења су и најтачнија. Разочарао си ме. Лењ. Само лењ. “

“И мене си разочарао, али само мотивом. Обрадовала ме истинитост тврдње. Знам када ме клинци мунтају. Ти то не радиш”.

“Књиге пажљиво бирам. Не изгледа увек тако. Лутам по књижарама. Не волим ове велике, узимам књиге ка којима рука сама крене, отворим их, омиришем, прочитам ред или два. Дуго размишљам. И тек онда купим. И углавном, тако одабране, са уживањем прочитам. Ложим се на причу. Не на стил, вештину. Наравно то помаже али прича је важна. Те мале књиге ме некада тако обузму да месецима размишљам о прочитаном”.

“Хајде. Пепоручујеш ли неку? Нећу је данас читати али да почнем.”

“Чек, требало би да овде постоји моја књига”.

“Твоја?” “Не баш моја али књига у којој је моја прича. Кратка прича, десетак редова… А ха ево је…”

“Која је твоја. Видим.”

“Ти ниси само читалац, књижар, кафеџија.. ти си и писац…”

“Професоре, ти си пензионер, он је Инспектор а ја Угоститељски радник. Ово остало је попуњавање времена. И неких прошлости којих се сећамо”.

Трећи дан

Газда испраћа двојицу момака из локала. Са њима се на вратима, као заглављује, и Професор. Ветар баш дува.

“Поправљено?”

“Најзад, два дана им треба да пошаљу људе да погледају апарат. Чачнули га и ради. То су могли телефоном да ми јаве”

Професор оставља своје ствари на месту где иначе седи. Узима кафу и књигу са полице.

Поновља свој уобичајени ритуал. Пали цигарету. Мирише дим па течност у шољи. Мали срк пене, мљацкање. И тоне у књигу.

После неког времена Професор са шољом прилази шанку. Враћа књигу на полицу.

“Добра ти је ова прва. Дај ми неку другу”

“Увек је била добра. Шта би читао?”

“Твоју.”

“Код Инспектора. Нађи ћу нешто”.

“Само си ту једну причу писао? Ту која је у књизи?”

“Само сам ту објавио. Стално пишем. Добро не стално, повремено. Нисам писац”.

“Како ниси? Име ти је у књигама.”

“Нисам имао шансу да постанем писац. Иако сам чак и мачку имао. “

“То је леп посао.”

“Да, ако хоћеш да претенциозно штрикаш текстове за награде. Још је лепши ако само пишеш и објављујеш.”

“Па што ниси?”

“Због тога што сам видовит. На неки перверзан начин.”

“Ти и изгледаш перверзно.”

“Почео сам да пишем неке кратке приче. Као дневник, интимни опис особа, првенствено жена, у свом животу. И баш сам, оно, био задовољан собом и написаним, кад случајно у књижари угледам књигу, малу књигу и запањим се. Баш то сам хтео да постигнем. Е да, то би могао да читаш. Зове се Једна жена. Писао је Мађар, гроф. Одлична. И одустанем од тога. Онда кренем да пишем нешто као постапокалиптични опис Земље а књижаре у року од годину дана преплаве све такве. Па исто ми се догоди са поетским кримићима… Сада седим, гледам криминалистичке ТВ серије и тражим поетику у њима. И видим да и Пети Смит то исто у својој књизи ради”.

“Немаш среће.”

“Имам једног познаника који ми све време говори да је важно сваки дан писати. Не мора сваки дан бити написано нешто за објављивање али мора бити написано. Макар као цртица. Е то баш не радим сада. Прескачем дане, недеље….”

У том тренутку у локал улази Инспектор у оделу, са краватом, свеже обријан. Седа за шанк. Показује на џезву. Чека кафу. Газда, док се бави кафом, наставља причу.

“…реално, кукавица сам. Немам храбрости да некоме пошаљем написано. Плашим се суда других иако би требало да ме је баш брига. Ако не ваља, написаћу боље, ако ваља написаћу боље..” Пружа шољу са кафом Инспектору који завршава мотање цигарете…

“Не знам о чему ти то, али сам сигуран да си само лењ”.

“Кукавица сам, да нисам имао бих телевизор, бенд свако вече и гомилу људи у кафани 24 сата”.

“Лењ си. А о чему причате?”

“Зашто не пише”.

“Фина ти је прича. Изгледа умеш. “

“Што си се скоцкао?”

“Дајем изјаву на суду преко пута па сам дошао на кафу да се мало средим, а после идем на дежурство. А трећи дан кошаве. Сви са главобољом, надрндани, адвокат решио да ослободи кримоса, кажу да ће и сутра дувати, значи седам дана, сви траже оправдање да потегну секиру или пиштољ… лудило у најави.”

“Хоћеш и ракијицу уз кафу?”

“Дај. “

“Када сам радио у школи, сањао сам да напишем књигу догађаја са екскурзија али сам негде одустао, видео сам да се људи ложе на крв, а тога у школи нема. Што ти не напишеш нешто. Сваки дан имаш по један роман. Можда би могао и да баталиш посао, седиш пре подне са нама на кафи а увече пишеш и пазиш да ти дете заврши факултет.”

“Нема шансе. Доста ми је овога што гледам по цео дан, па да после још описујем то. Пишем извештаје И доста. Укрштене речи, као Морс – и то је то.”

Брзински попије пића пред собом и крене ка излазу.

“Мислим да би ипак могао”.

“Трећи дан је Кошаве, најавили су ветар и сутра. А ја сам лењ”.

Инспектор се театрално наклони на излазу и покаже прстом на чело.

У локал улазе неки пословно обучени људи, као адвокати или нешто слично. Професор у свом углу чита књигу, Газда записује наручено, звони му телефон. Глас инспектора се пробија кроз грчку музику:

“Добра вест. Ветар је стао. Можда ће дувати сура али то ће поново бити први дан. Смеши ми се досадно дежурство. Ноћас су сви мирни.”

***Борис Дренча**, рођен је 1971. године и због “занимљивости” балканских историја живео је у три и по државе иако је све време у истом граду. Више од половине живота се бави писањем и од тога живи. Писао је углавном вести и текстове који се објављују на телевизијама, новинама, на радио станицама и нењс порталима. Тачније већи део “списатељске каријере” је новинар и посматрач из “првог реда”. Током више од двадесет година такве каријере, имао је неколико излета у књижевност. У ауторским емисијама на радију и у две збирке у издању “Беографита” објављивао је кратке приче. Прича “Све је ту” објављена је 2000. године у збирци “Прича за крај века” коју су објавиле “Кикиндске”.*
Стални сарадник Балканског књижевног гласника.

Hrvoje Tutek

Hrvoje Tutek
DVIJE PRIČE

Budućnost, zlatna zvijezda

Tata je uvatio za ručku od mešalice i izvrno friški beton u tačku. Glasno je šljapkalo dok se beton izljevo, pesak je strugo po limu od tačke, motor je brujo i treso, mene su bolile ruke, i bila su mi umorna već leđa da sam se jedva saginjo. To je bilo već stoti put da sam se spušto s tačkom odozgora i bio mi je već pun kurac i tate i betona. Delali smo od jutra i bilo je vruće ko u paklu i navatalo se po meni znoja, prašine i cementa, ali nije tolko vrućina nego šta je trebalo svaku tačku gurat po strmom putu uzbrdo do teca i gospona Jive di su oni to onda dizali gore na kuću u kantama i izljevali na deku. Tata mi je reko stoput to jutro da pazim kak idem gore i da se ne poskliznem jer je strmo i da pazim da ne izvrnem. Kolko sam mogo sam pazio, al taj put sam već teže guro i moro sam se nagnut skroz napred da bolje ide i išlo je dok nisam došo do te jedne grbe na zemlji preko koje je trebalo jače pogurat i koju sam celo jutro gledo i tu najviše pazio da ne iskrenem. Taj put sam isto ko i prije op op preko grbe i da ću proć dalje par jačih koraka al sam valjda bio previše nagnut napred i valjda sam nekako na sklisko stao i noga mi se izmakla dok su mi se ruke držale za tačku i šta: proklizo sam na strmom, pustio tačku iz ruku i jebiga em sam iskreno sav beton em odvalio s gubicom ravno njoj u rub, takav oštar i hrđav. Kak sam se uspio tak jako lupit ne znam al znam da sam točno čuo zube kak stružu po željezu od tačke i ko da sam to nekak u trbuhu čuo, ko da mi je neko otvorio pipu u trbuhu samo se odjednom tamo širina otvorila i taman prije nego šta mi se zamantalo znam točno da sam osetio u gubici, to je moralo bit kratko al ko da je trajalo celo popodne, i okus peska i betona i onda i toplo od krvi.

Ne sećam se točno svega kak su me dopeljali na hitnu al sećam se da sam se bojo da će me tetac skužit da se plačem jer je on sedio s menom otraga i držo mi nekakvu krpu na gubici i imo sam zamotanu glavu a tata je celo vreme pogledavo u mene kroz retrovizor i kad sam mu skužio oči usro sam se skroz od onog šta se vidlo iz njih. Kleli su i on i tetac svaki svoje, mene je bolilo i bojo sam se još više kad sam se setio da sam osto škrbav, mislio sam nema šanse, nema šanse da idem ovakav nazad u školu. Dopeljali su me u bolnicu i možda sam u jednom momentu i opo u nesvest čini mi se jer se ne sećam baš šta je točno bilo dok nismo skroz završili i hitnu i doktore i šivanje i pizde materine. Dobio sam nasred čelenke par šavova, sve su to očistili i namazali i zašili i s

nekakvom valjda inekcijom su me isto i na kraju su rekli tati ajde nek ostane mali preko noći u bolnici prespavat ima potres mozga a vi delate i ne možete pazit na njega, bolje da neko pazi. I tu se onda zapravo to dogodilo, kad su rekli da ostanem u bolnici i ni bilo mesta nigde drugde neg oćeš nećeš u sobi s tim starim.

Njega nije niko vidio po danu jer ga ni ni bilo u sobi onda, nekam su ga valjda drugam vozili na preglede a ja sam bio sam celo popodne, zapravo ne sam neg mi je i tata bio i gledo u mene nonstop i reko je pet puta da ćemo mi kad izađem kupit tablet al ne za igranje nego za školu. Okej da je bio tamo s menom valjda al zapravo sam htio napol da ode jer mi se i spavalo a i nikad nisam još moro ostat u bolnici pa reko nek me pusti da ostanem sam da to bude kak se spada da vidim kak je to. I onda ajde malo je nešto razgovaro s medicinskim bratom malo izlazio na hodnik pa je konačno stvarno moro ić i da će doć po mene sutra i da se odmorim, i jedno dve ure sam osto sam, malo sam spavo, malo ležo i razmišljo da nekak baš ko bolest smrdi ta bolnica i slušo sam kak u hodniku lamaću vrata i kak sestre s klompama kloparaju. Onda su dopeljali starog nazad u sobu i polegli ga na drugi krevet do mene.

Imo je obučenu plavu piđamu i imo je zamotane oči u zavoj. Bio je dugačak nekako i velike noge su mu virile ispod plahte i ono, stariji čovek je bio znao sam to, al nema veze jer imo sam osjećaj ko da su metnuli u taj krevet nekakvo čudno ogromno dete, dopeljali su ga i prenesli na krevet potiho ko da ga tata nosi iz auta da ga ne probudi a njemu vire noge u piđami i ruke mlataraju i ne zna da je došo. Kak su metnuli starog on je sam tak osto ležat na krevetu i dugo vremena je prošlo dok se nije prvi put pomako pa onda još dugo dalje ništa. U sobi je već bio mrak, svetlo nisu palili jer da moraš ležat u mraku radi potresa mozga i nije se ni prašina više vidla uz prozor tamo di je sunce popodne malo ulazilo. Brzo čim je stari ušo je mene počelo bolit opet di sam se razbio i malo mi je bilo i muka, najviše kad bi se setio zuba al onda bi na silu presto mislit na to makar mi je jezik celo vreme išo po škrbi pa sam da opet zaboravim gledo starog u tom mraku i ruke šta ih je držo na trbuhu ko da se odmara poslje ručka. Sav je bio nekak tvrd i miran i samo je tako ležo tam i potiho diso al nije se mico pa mi je bilo ne ko da sam sam u sobi, nego ko da nema nikoga u njoj, ko da ni mene nema. Ko da smo obadvojica mrtvi il štajaznam. Al ko da ja svejedno nekak znam da smo u toj sobi makar tamo nema nikoga a mi smo negde drugde otkud znamo kak izgleda soba u kojoj smo mrtvi makar ju zapravo ne vidimo. Al to drugde onda nije druga soba il čekaona vani il kuća, nego samo drugde i to je to. I tak sam onda ležo i žmirio skup sa starim i šutio i dugo ništa.

Kad je stari počo pričat ko da sam ja već bio malo zaspo. Vani u hodniku se vidlo svetlo, vrata su bila pritvorena, stari nit je reko kak se zove nit je šta pito, sam je počo.

- Vidite, ja sam si to sam skrivio. To nitko iz čistog straha ne želi da vjeruje, ovi ljudi tu ili se prave blesavi ili ne žele slušati, ili odbijaju da povjeruju da sam sam to skrivio pa kažu ili 'Kakva nesreća' ili 'On je lud'. Ludost je tu, ili nesreća, na mjestu mene samog, lakše im je misliti tako. No svejedno svima je muka šta moraju da me puste da tu ležim i šta moraju da me gledaju. Na to sam i računao. Istini će nas privesti samo krvava muka.

Nisam baš kužio šta stari oće, ali pričo je mirno i ko da sve zna pa nisam niš govorio samo sam si mislio da stvarno i ta piđama i te noge gole šta mu vire stvarno ko da je dete u krevetu i da sad opet dođu uzmu ga i odnesu u toj plavoj piđami, da mu tata odjednom dođe ne bi mi bilo čudno. Jedna stvar ipak je bila tu dosta grda a to je šta je imo na očima taj zavoj i šta ništa nije vidio i ko zna šta je ispod i šta mu je s očima. To me mučilo jebemti, lako za zube al da ostaneš bez očiju nema više ni škole ni nogometa bome ni jebene betonaže ni ničega, samo si bez tih očiju i ne znaš ni ko je oko tebe ni ko ti se smije il štajaznam, ko da su celo vreme oko tebe ljudi koje ne vidiš a ti ne znaš šta rade ni šta će ni kad će, a ni televiziju više nemožeš gledat nego samo slušat a kompjuter opće više ne možeš igrat.

- Ali neka. Neka si šapću šta moraju. To sutra kad se sve vidi kako se dogodilo, onda će se i shvatiti. I vi ćete vidjeti, ali prije da vam sam kažem, imamo tu sreću šta smo se ovdje sreli pa da ja podijelim s vama a vi da čujete iz prve ruke i posvjedočite. Ja sam, znate, bio slab čovjek. Kao i vi vjerojatno. Cijelog života bio sam slab čovjek. Slabić. Ja to znam. Ali isto tako osjećao sam da će doći prilika da taj slabić umre i uskrsne kao čista snaga. Priznajem da sam pomišljao i da taj osjećaj umišljam, da me često znalo biti strah da će prilika izostati, da si lažem kao što svi lažu jer je teško znati da si slabić. Bolje je vjerovati da je to privremeno a prilika da stiže. Ali vidim sad da bez tog straha nije moglo i nemam šta da se ispričavam, upravo strah je bio slabić, slabić kojeg je trebalo ubiti, kojeg sam ja ubio, i da se sada ispričavam, činio bih to u tuđe ime jer njega, toga koji se bojao, sada više nema.

To kad je kreno interesiralo me bome šta će sve reć. Makar odma da kažem nije to baš bilo normalno sve šta je pričo i kak je pričo i nekak već nakon minutu sam skužio da je bilo dosta, nisam ga ni shvaćo i nisam znao šta ću ak me neš pita pa skuži da nisam i ja star a i velim, nekako to šta je pričo, to nije baš bilo za slušat. Da me nije tolko bolila glava i zubi i da mi nije sve lupalo u njoj i da nisam bio tako već sav umoran valjda bi neš i ja reko il bi zvao sestru il nešto, ovako sam samo ležo i slušo i nisam se mico a on

nije imo pojma ko sam ja i da ne kužim baš šta oće. Bilo je i vruće za popizdit u sobi, sad kak je došla večer možda još i gore nego po danu imo sam osjećaj, izvana je mirišalo na spaljenu travu iznutra na ljekove, znojio sam se i slušo staroga a počo sam se nekak i bojat šta je više pričo, zamišljo sam ko da je nešto ušlo kroz taj odškrinuti prozor dok on govori, ko da plazi po podu i zna da je na pravom mestu, pa se omota oko kreveta i lagano meni ispod piđame, kroz nogavicu, uz nogu a ja sam težak, težak ko planina od cigli i ne mogu nikuda dok to po meni ide.

- Objasnit ću vam sve pa onda sami prosudite kako bi to bilo da sam ostao slabićem, da nisam postao čista snaga, kako bi to bilo da i dalje mirno gledam ovo šta se nama događa. Nemojte sad da se iznenadite kad čujete da pričam istinu, to nije ničiji običaj, nama toliko lažu i mi sami sebi toliko lažemo da kad netko progovori istinu, jedva da smo u stanju da je prepoznamo. Znate li kako se prepoznaje istina? Znate, svi znaju taj osjećaj, svi znaju kad udari i zapali grudi. Ja to zovem glazba i čelik. Htio sam vam reći sljedeće: mi treba da slijedimo primjer onoga koji je spreman. A ko je taj koji bi za nas bio spreman, koji bi bez da o tome misli dao najvrednije? Taj može da bude bilo koji. Mogli ste to biti vi, zašto ne. Ali na kraju vidite ipak nije ispalo tako. Na kraju sam ja postao, postajem, taj. Slušajte šta ću reći... Tri su tu bila povoda zašto sam ja to napravio, i tvorila su jedan. Ko šta je i naš Bog i tri i jedan. Povodi su bili: Volja, kao Otac. Bol, kao Sin. Budućnost, kao Duh Sveti. Zajedno, vidite, oni čine Narod. Naš narod, naš narod šta krvari i vrišti i uvija se kao gujavica lopatom presječena. Ali treba da izraste u mišićava pitona. Moćna i gladna ko šta treba narod da bude. Objasnit ću vam sve, pričekajte... Bez Volje, vidite, nema kretanja, a bez kretanja ne postoji vrijeme. Nema povijesti, nema razvoja bez Volje. Bez Boli s druge strane ni same Volje ne bi bilo. Kao što čovjek, da ne poznaje smrt, ne bi ni znao da živi. Bol Volji kazuje što jest i kamo treba da se ide. A treba da se ide tamo gdje Budućnost, zlatna zvijezda, širi svoja krila nad oceanom blaženstva. I milje šta ga nosi vjetar od tih krila ljubi lice naše djece koja znaju da su na svome, koja znaju da su od svoga, koja brane svoje mačem i smijehom strašnijim od života i nevinim kao smrt. Ali vidite. Mi od toga sada imamo malo, imamo ništa. Mi jedva živimo, znate li gdje smo sada? Usahle volje, boli slatkaste i mrtve od lažna užitka i budućnosti koja se survala sa svoda i rasprsla u hiljade komada. Znate to i sami. Mi već deset stoljeća gledamo kako nas truju. Kako nas prodaju i bičuju, kako se izdajice goste našom krvi dok tuđe kurve palucaju jezicima i serviraju gozbe od ušećernih laži i vrućeg mesa dječice. Nedavno, znate, rekli smo dosta. Rekli smo dođi amo, dođi amo kurvo i odsjeći ćemo ti glavu, dođi izdajico i osjeti kako smo bez milosti. Padni, stranče, i skameni se pred našom snagom. Nedavno smo, dobri moj, znate i sami, krenuli da se rodimo. Narod ne može da se rodi bez države, ko šta

Isus nije mogao da se rodi bez Marije. Ali vidite, upravo je porod najopasniji dio života i niko ne može da predvidi šta može da pođe po zlu. Koliko boli mora da podnese. Upravo pri porodu za nas je pošlo po zlu više nego ikad, više nego dok smo tinjali kao nepriznata želja u tuđemu tijelu. Naš je porod težak, dugačak, a matera bolesna. On još uvijek traje. Mi visimo iz te bolesne utrobe, okrenuti naopako, glavu nam je progutala i ne pušta, mi ne dišemo, guši nas to sluzavo ždrijelo i steže se i mi plavimo i plavimo dok se borimo za zrak, dok nas steže ta minđa koja će da nas rodi ili će da nam postane grobnica. Treba neko da nam pomogne. Neko ko je spreman. Ko će da prsne Voljom kao gejzir, da ražari Bol pa da njen plam probudi ostale da saberu i uskrsnu Budućnost. Shvatio sam, dobri moj, da taj koji će pomoći treba da budem ja. Dugo u meni već kuha i vrije. Gledam vijesti, govorim sa susjedima, u autobusu slušam školarce. I mlado i staro i muško i žensko, sve je to u muci, kleči, nesretno se previja i hriplje. Svima nam je, kako ja volim da kažem, dim u plućima a kamen na plećima. Treba neko da nas potapša i pogurne. Ja sam to odlučio učiniti. I odlučio sam da to učinim na jedini način na koji tako nešto može da se učini. Odlučio sam da žrtvujem najvrednije, da učinim to pred svima i za sve. Gledajte. Znam. Vjerujte mi da znam. Nije lako to shvatiti. Ali ni ne treba da iko sada o tome razmišlja. Neka ostane razmišljanje za kasnije, neka nas sad ponese nešto jače od misli, onaj osjećaj da je to to. Glazba i čelik. Sutra će svi to da osjete kada moja žrtva izađe i proplamsa u javnosti. Znate, nas dvojica ovdje, ja imam osjećaj da ste vi na dobrom putu da razumijete pa ću vam kazati da mi nije bilo lako to da učinim. Bojao sam se najviše da neće to da se uhvati, da će ostati šibica a ne lomača kakva treba da postane. Nisam se čak ni boli bojao toliko koliko toga. Ali shvaćam sad da je trebalo da dođe vrijeme, da je ta sumnja bila samo znak da zrije ali da još nije sazrelo. A onda kad je sazrelo, onda sam znao. I onda sam učinio. Još ova noć i svi će vidjeti. Kad saznaju da postoji jedan koji je takvo što u stanju, probudit će se. Kad kresne iskra, suho lišće se razgori i onda je gotovo, planina vrišti u plamenu. Pitate se kako će da saznaju. Bio sam praktičan. Uzeo sam kameru i naučio kako da to stavim na internet, i ja sam to onda učinio i sad je na internetu i svi će vidjeti, osim mene koji ne treba da gledam jer ja sam činio. Na internetu su moje oči koje gore i moje mlade duplje koje se smiju i ta će vatra do suza ganuti sve koji vjeruju u porod našega naroda i čistoću moje žrtve i onda će biti drugačije. Vi to nećete vidjeti kad i drugi jer ste u bolnici, no sreća vaša jer to ćete, dobri moj, učiniti sada, ovo je, pogledajte, čista snaga, pogledajte u moje oči i ne skrivajte se od nje nego se napijte, napijte se večeras a ujutro više ništa neće biti isto, shvatite da sam ovo i za vas učinio.

Ja ne znam koji me vrag na to tjero, dotad sam bio već dosta i u strahu i u nelagodi i nisam znao kud da gledam il da opće nešto govorim, usro sam se jebiga šta da kažem i žmirio sam a srce mi je udaralo mislio sam da će eksplodirat. Ne znam šta mi je bilo ko neki mutavac samo sam ležo i šutio i mislio sam prestaće prestaće, samo ako šutim dosadiće mu i prestaće. Al kurac, nije prestajo, govorio je i pričo te svoje boleštine i frfljo i šapto i vrisko tako da u jednom momentu nisam više znao jesam budan il sanjam, jel slušam nekoga il u mojoj glavi samo od sebe nešto odzvanja. Osjećo sam se ko otrovan i ko u kavezu i žmirio sam i nisam se mico. Al onda u jednom momentu, uf, samo je njegov glas došo izbliza. Reko je da ga pogledam a ja budala sam se još više usro i poslušo sam ga. Kako sam okrenuo glavu, tako sam vidio da je stari blizu, da je odma tu i naslonio se na moj krevet, da gleda ravno u mene a da je nekako potiho u mraku s glave skinuo onaj zavoj. I jebemti da ti jebem pogledo sam ravno u njega. Dugo nisam ni znao u šta gledam. Samo se sećam da mi je srce lupalo tako brzo ko da nije ni lupalo. Pištalo mi je u ušima i ništa nisam mogo. Starom je valjda bila glava u mraku jer nisam odma skužio. Njega je valjda zbunilo jer je htio da nešto rečem pa je došo još bliže i ispružio prste. Isprepipo me s njima posvuda, po licu i po trbuhu. Odjedamput me uvatio za ruku.

- O. Prijatelju. Pa vi ste dijete!

To je reko. Al kako se nagnuo i kako je to reko, ja sam onda konačno skužio. Ne sjećam se točno svega šta je bilo odma iza toga al sjećam se da sam se nekak iščupo jako od njega i da sam izletio van iz sobe a valjda sam i viko po hodniku i bežo tak jako da sam srušio po putu nekakav ormar il nešto, ne znam ni sam, to su mi poslje rekli. Al ko ne bi viko da pogleda u te crvene rupe, u tu odurnu prazninu.

Prije nego šta su me našli dole u kotlovnici dosta sam razmišljo da ne mogu verovat kako sam se tako jako usro. Ne samo da kad sam bežo nisam mogo nać izlaz iz bolnice nego su me i našli dole zato šta sam se bojo izać van i javit nekome a pišalo mi se i onda sam se popišo u ćošak u kotlovnici i kad su došli treći put tamo pogledat nanjušili su da smrdi po pišaki i skužili. Ja ni ne znam točno kako sam zbriso i kako sam izbjego i sestru i sve, bila je već večer i ko zna di su bili, a ne znam ni šta su oni poslje napravili sa starim i jel me neko čuo kak vičem, al znam da u tom momentu nisam s tom bolnicom ni ničim više nikakvog posla htio imat. Probo sam pobeć van, al velim nisam mogo nać izlaz. Kak sam se spustio sa stepenica s odjela nekak sam skreno i vrludo i sve šta sam mogo nać je ta glupa kotlovnica il podrum il šta je već. Tamo sam osto zato šta je s parkirališta ulazilo taman dovoljno svetla da ne budeš u mraku i šta se moglo sakrit uz nekakav ormar u ćošku a i bilo je mesta i da se sedneš tamo i nasloniš a i našo sam čekić šta je bio

obešen na zidu pa sam i njega uzo. Tamo sam bio celu noć jer se nije dalo otvorit prozor da izađem na parkiralište a čak sam i zaspo. U jednom momentu me probudilo svetlo koje je neko ko se spustio dole upalio i tad sam skužio da me traže. Ne znam zaš im se nisam javio al nisam. Skužio sam da su to normalni ljudi iz bolnice i da bi im se valjda trebo javit al tad nisam htio ništa nego da nekako uspijem pobeć van bez njih. Sedio sam dole iza ormara, stisko čekić i htio sam da dođe tata po mene na autobusnu stanicu. Kad je neko došo dole po drugi put već sam skoro celu noć bio tamo i već sam se malo smirio i bio sam gladan i ukočen i bolila me glava al ni njima se isto nisam javio samo sam stisko čekić i slušo.

- Daj kud tu ideš, bili su tu već.

- Znam da su bili, nema veze, ajmo zapalit.

- A imaš znači.

- E i uglavnom da ti završim onu priču od jučer, ja sam ti onda njemu rekla da mislim da bi trebalo ić probat. Mislim ne da mi se ovde više pun mi je kufer i pun je i njemu kufer, nit imamo neke novce nit se ovde išta događa a tamo ipak kako god bilo okreneš neke novce još ako dvoje budemo odma radili i to u struci to je đekpot a sigurno ćemo radit to jest ja ću sigurno radit jer im fali i zovu ljude, a on ima iskustvo i ako neće odma imat isti poso ko ovde možeš brzo napredovat ako oćeš radit, to je ipak druga priča tamo i neki drugi svijet. Tak da mislim da ćemo stvarno ić. Nema ovde ničega i neće ni bit. On je za to možda i više od mene još otkad je bila ona priča sa zadnjim šefom i ono kako je firma reagirala reko je da mu se gadi više sve i da ako će ga neko već jebat onda rađe da ga jebu tamo di će više platit.

- Hahaha... Bome. Ja si isto nešto razmišljam u zadnje vreme da bi možda išo al ne znam, nije još sazorilo.

- A ti vidi, šta da ti velim. Mi ćemo skoro sigurno ić, dosta je bilo.

- Mda. Nego ja sam čuo da je to otac od Ćosića.

- Ko?

- Ko.

- Od kojeg Ćosića?

- O jebote od kojeg.

- Ozbiljno?

- Pa šta misliš zaš smo ga onako primili i šta se ništa ne priča... Vragzna šta je s tim malim bilo.

Onda su izašli van. Velim treći put kad su došli nanjušili su da sam se popišo iza kotla i skužili da sam dole i našli me al mislim da i nisu skužili da bi se možda ja sam javio jer nisam više mogo tamo bit, nije imalo smisla. Bila je tad sestra i valjda portir il ko već s njom i malo se čak ona i derala na mene da zašto se nisam javio da su već tamo bili i da kak sam se mogo tak skrivat i kolko godina da imam. Ja sam reko da nejdem nazad u sobu ona je rekla da ni nejdem da idem u drugu i da će doć tata po mene. Ja sam reko da oću vani čekat da nejdem u nijednu sobu i nisam se dao nikuda nego van al nisu mi dali nego su me u nekakvu ordinaciju il nešto otpeljali. Donesli su mi ruksak sa stvarima ja sam sedio na nekakvoj ležaljki, sunce je opet pičilo al bilo mi je drago šta je dan i šta je otvoren prozor. Portir je do mene samo šutio niš nije reko nije me ni gledo nego se stao kraj prozora i gurno van ruku s cigaretom. Došla je tam i doktorica i pregledala me i svašta su me ispitivali i došli su i neki drugi al ja sam samo reko da mi nije niš i da me stari uvatio za ruku i pokazo mi ranu pa sam pobego jer je bila odvratna. Kad je tata došo po mene nije se znalo jel da ostanem il da idem al stvarno mi niš nije bilo pa su me pustili. Tata je bio umoran od noćne znao sam to jer znam kakav je kad radi noćnu al sad ko da je bio još i umorniji al nije išo spavat nego smo došli doma i gledo me i šutio i pito me stoput jesam dobro i napravio mi je doručak šta je meni bilo nekak muka jest i nisam mogo prestat dirat zub s jezikom a tata je sebi skuho kavu i upalio je potiho radio. Ja sam mu onda sve ispričo. I one oči i šta je stari reko. Prvo je šutio ko da niš ne kuži al ko da je naglo skužio i reko o nebo ti i zemlju jebem. Zaboravi to. Zaboravi to odma, sine.

Noć u prirodi

Kad su se dva policajca šumskim putem konačno dotruckala do čistine, Pavica Petričić iznurena je spavala u željeznom kavezu koji su klinci lancima objesili o stablo. Nasred čistine crnjela se dogorjela lomača neuredno rastepena na sve strane, a iz otrovnog pepela stršali ostaci hlača, boca, i cipela, dok su uokolo po travi bile rasute nagorjele novčanice, jedna maska Paje Patka te rezervni automobilski kotač čija je spaljena guma još uvijek kemijski smrdila. Izašavši iz auta, policajci kratko zastanu u pokušaju da detalje povežu u cjelinu, a onda se gotovo istovremeno prenu primijetivši kavez. "Tamo", jedan će drugome. Nedaleko, s grane jednog od hrastova koji su obrubljivali čistinu visio je kavez otprilike dovoljno velik da u njega udobno sjedne pas veličine njemačkog ovčara. Umjesto psa, u kavezu je bila zatvorena starica patuljastog rasta. "Daj vidi jel se može to otvorit. Jel živa ona. Gospođo? Gospođo?!" Pavica je ležala na dnu kaveza u drhtavom polusnu, okrenuvši leđa čistini, promrzla i ukočena, tako da policajce nije ni primijetila, ili ih barem nije razlikovala od iskrzanih slika koje su joj se u nervoznim mlazovima pojavljivale ispod vrućih kapaka. Tek nakon što je jedan od njih prišao sasvim blizu i rukom primirio blago ljuljanje kaveza na lancu, stara žena otvori oči i trgne se.

Ne može se reći što je u protekla dva dana bilo gore: bezumna panika dok su je otimali, glad, žeđ i hladnoća dok je čamila u kavezu obješena na drvo usred šume, nijema slabost dok su policajci otvarali kavez i kao vreću je spuštali na zemlju samo da bi se utvrdilo kako je preukočena da sama stoji, ili koktel bijesa, olakšanja, i sramote koji je osjetila čim se malo pribrala. Policajci su je odnijeli u auto i utvrdili da joj nije toliko loše da bi odmah trebalo pohitati u bolnicu. Napojili su je toplim čajem, Pavica je šutjela i ponekad zajecala, policajci su šutjeli i zvjerali naokolo kao da očekuju da će krivca za ovo zlo naći ako pogledaju u pravom smjeru. "Gospođo, što se tu dogodilo," pitali su patuljčicu koju su netom izvadili iz kaveza u kojem je provela nekoliko noći. "Ne znam," glasio je njen promukli odgovor. Nijedan od dvojice nije joj postavljao dodatna pitanja. U autu su je ogrnuli službenom policijskom jaknom u kojoj je plivala kao da je ogrnuta u golemu medvjeđu kožu, još malo dozivali ekipu za očevid, pisali, fotografirali i pokušavali telefonirati.

Tek kasnije, kroz očevid i razgovor s Pavicom na povratku u grad, pa u bolnici nakon liječničkog pregleda, pa na kraju i u njenom stanu uz kavu koju je skuhala sama, dotad već relativno oporavljena, rekonstruiran je slijed događaja. Slučaj, koliko god nevjerojatan, bio je u svojoj glupoj okrutnosti posve banalan: prije nekoliko dana, Pavica je navečer kod kuće listala novine ispred televizora. Netko je pozvonio. Ona je ustala, navukla papuče, i otvorila vrata. U stan su silom i bez riječi upali Miki Maus i Pluton te se sve odigralo grubo, nespretno, no munjevito brzo. Dok ju je Pluton držao i u usta joj gurao kuhinjsku krpu, Miki joj je ruke vezao ljepljivom trakom kojom joj je na kraju zalijepio i usta. Preko glave su joj navukli vreću i zatim je u njoj odnijeli do automobila i strpali u prtljažnik. Ukočena od straha, Pavica se nije ni pokušala braniti. Vožnja je trajala dugo, jednom su usput stali i tamo su im se sudeći po glasovima koje je čula iz prtljažnika pridružili i drugi. Kad se auto konačno zaustavio, izvadili su je iz prtljažnika i ostavili u vreći. Ležala je na hladnoj zemlji, slušala vrisku, smijeh, i muziku. "Kakvu muziku", pitala je inspektorica. "Domaću" odgovorila joj je Pavica. Glasovi koje je mogla razaznati pripadali su mladim ljudima, sve što je razabirala jest da se vani priprema proslava. S prvim mirisom dima i pucketanjem vatre, netko ju je u vreći podigao na rame. Smrzla se. Dok ju je nosio, vreća joj je spuznula s glave i otkrila maskirani polukrug. Neki su uzbuđeni od iščekivanja pljeskali, neki dovikivali, neki kao šumski duhovi plesali uokolo. "Dobrodošla, dobrodošla!" Izvukli su je iz vreće, ugurali u pseći kavez i skinuli joj poveze s ruku. Pavica se nespretno pokušavala izvući, udarati, zapomagati. Bilo je uzalud. Dvojica su je s kavezom pokušala podići uvis vukući lanac prebačen preko debele grane obližnjeg hrasta. Nije išlo. Lanac je zapeo pa im iskliznuo i tresnuo na zemlju. Pavica se udarila i prestrašila da se ne polomi. Ponio ju je novi val panike. Strgnula je traku kojom su joj začepili usta ne obazirući se na oderane usne i prvi put razgovijetno zamolila da je puste. Na trenutak kao da je nastalo kolebanje. Onda su pokušali ponovno, pritrčala su još trojica, Pajo Patak, Batman i jedan koji je na glavi imao skijaške naočale, da zajedno upru i prevuku lanac preko grube kore drveta. Uspjeli su. Kad su ga učvrstili, kavez se mirno ljuljao iznad glava maskirane omladine. To je izazvalo pljesak i opće oduševljenje. Pajo Patak i Batman klanjali su se i zahvaljivali, netko je pojačao muziku, jedan se neobjašnjivo glupo cerekao ispod lažnih brkova i nosa i vikao "Zimmer frei, Zimmer frei!", a ostatak

noći pili su viski i jeli meso, skakali u vatru, hvatali se po livadi, pjevali, ljuljali kavez s Pavicom, blještali fotoaparatima sjedeći na grani uz kavez i pod njim potežući iz boce. Pavica je čas šutjela, čas vikala, čas zatvarala oči. Nitko joj se ni u jednom trenutku nije obratio. Pred jutro su pobacali u vatru sve što im je došlo pod ruku dok je nekolicina rasuta po livadi povraćala ili stenjala u okolnom grmlju. Onda su, ošamućeni i umorni, oteturali u maglicu. Upalio se prvi auto, upalio drugi, oba su bila predaleko da bi Pavica prepoznala marke ili uočila registracije. Nekoliko dugih sekundi mislila je "Ostavit će me ovdje. Umrijet ću od žeđi na drvetu u kavezu." Spremala se da poviče, udari po rešetkama, kad se odnekud odozdo pojavio Zmaj. Jedan od automobila nedaleko među drvećem polako je kretao, jutro se uvlačilo u šumu pretvarajući užas protekle noći u običnu odvratnost. Ljuskava crvena njuška okrunjena šiljatim rogovima podigla se prema Pavici. Obratio joj se djevojački glas. "Pomoći će vam ako shvatite da se ovdje zapravo nije dogodilo ništa. Niste ovako planirali provesti noć, ali čak i da ste ostali kod kuće, vi biste bili vi, a mi bismo bili mi i naše pravo bi bilo naše pravo. Straha koji ste preživjeli ne biste bili svjesni, ali on je uvijek u vama i tinja. Umjesto da se bojite i nervozno se pitate što vam se događa, bolje je da to prihvatite i budete zahvalni što smo vas noćas trebali, što je odsad bez vas nemoguće zamisliti naše živote." "Čekajte," zavapila je Pavica, ali Zmaj se nije obazirao. Kroz vratašca u kavezu gurnuo joj je mobitel, flašicu Coca Cole, i komad papira. Objasnio joj je da su na papiru koordinate s Google Eartha, neka ih da onome koga nazove da dođe po nju. "Čekaj. Šta radite. Pustite me." Zmaj je nestao za ostalima.

Kasnije je Pavica čula kako inspektorica s kolegama komentira kako to i nije bila loša ideja, ostaviti joj koordinate i mobitel. No mladost ludost, otmičari su zakazali u realizaciji. Nitko vjerojatno nije ni pomislio da će trebati čitavo jutro da Pavica na hrastu dobije prvu naznaku signala pa onda čitav dan i noć da poziv potraje dovoljno dugo da nazove policiju pa onda još jedan čitav dan za novi poziv i opis situacije. Ponestajalo joj je baterije, nije se moglo telefonirati, Coca Cole nije bilo više od pola litre. Bjesomučno je pritiskala tipke, psovala i cvilila. Kad bi izgubila volju, umorno je osluškivala pitomu harmoniju zvukova srednjeeuropske šume. Protrčali bi zečevi, pojavio se srndać. Potom se opet nadala zvuku šumarevog terenca. Između brige i tupila, nije joj preostalo

ništa nego da razmišlja. Smuči joj se. Kosu bi si bila počupala. Kasnoproljetno sunce velikodušno se rasipalo nad proplankom, sve je mirisalo na šumu, zaokružen život, takav kakav već imamo. "Strah me. Sama se sebi gadim jer mi ih je lako razumjeti."

Iza tog događaja prošlo je više mjeseci. Pavica, koju su u njenoj ulici oduvijek zvali i Mala Teta, neko vrijeme nije mogla živjeti od novinara koji su iz njenog spektakularnog slučaja odlučili iscijediti i zadnju kap. Sumnjalo se na lokalnu zlatnu mladež. Sumnjalo se na obijesnu juniorsku momčad gradskog bejzbol kluba. Sumnjalo se na još neke moguće počinitelje i o tome u gradu spremno razgovaralo.

Hrvoje Tutek *rođen je u Karlovcu 1984. Piše i objavljuje poeziju, prozu, publicističke i teorijske tekstove. Dosad je objavio dvije pjesničke knjige: Cirkular (Aora naklada, Zagreb, nagrada Društva hrvatskih književnika za najbolji književni debi u 2008. godini) i Smrt i druga istraživanja (Treći trg, Beograd, nagrada Beogradskog festivala knjige i poezije Trgni se! Poezija! za 2018. godinu). Živi i radi u Zagrebu.*

Jovana Ostojić

Jovana Ostojić
HIPNOZA JEDNOG DJETINJSTVA
Drama

(Glumci izlaze iz publike i dolaze na scenu. Glumci koji završe svoje, ostaju na sceni i postaju rekviziti)

Slika 1.

(U publiku sa vrata ulaznih izbacuju trojica muškaraca djevojku i dobacuju, smijući se. Jedan zakopčava šlic. Ona je sva raščupana, unezvjereno se okreće prema njima i bježi, držeći se za stomak, krećući se ispred scene, penje se na nju i liježe na sredinu, sklupčana. Prstom kruži po podu. Svjetlo osvjetljava samo nju. Sve ostalo je mrak.)

Pjesma silovane:
(pjevuši pjesmu)
Deset ljutih gusara
Došlo u moj krevet
Jedan pao s kreveta
Ostalo ih devet
Devet ljutih gusara
Još ne znaju ko sam
Jednog sam uspavao
Ostalo ih osam
(…)
Jedan se izgubio
(…)
Ostalo ih tri
Tri ljuta gusara
A protiv njih ja
(…)
Ostala su dva
Dva ljuta gusara
A pogled im ledan
Jedan se okliznuo
Još ostao jedan

Jedan ljuti gusar
(…)
Sad je sve u redu
Može da se spava
Može da se spava

(Uzima pištolj sa poda i ubija se)

Slika 2.

Dvije djevojčice izlaze iz publike. Jedna pretresa džepove, a druga baca i hvata kredu. Dolaze na scenu. Na mjestu gdje ležala djevojka crtaju školicu i igraju.

R: Evo ti lizalo.
M: Otkud ti?
R: Dao mi vojnik, srela ga ispred kuće.
M: Onaj što ne zna da priča.
(Počinju da se smiju i imitiraju vojnika)
R: „Tebi da. Zvoli. Falo tebi“
(Opet se smiju i ližu lizala, potom igraju školice)

Slika 3.

Tri muškarca i žena prebacuju kao neke stvari iz ruke u ruku. Žena onda vuče dijete koje se opire. Iza nje ostaje lutka. Prvi muškarac daje pare ovom drugom. Na sceni postaje mrak. Sjedaju četiri žene na ivicu scene

Pjesma žena koje se neće vratiti.

(Okreću se jedna drugoj dok govore. Ostale se kao zaprepaste. Refren ponavljaju gledajući u publiku)

Ako sam ostavila šporet
Zapaliće, zapaliće, zapaliće
A prozori ako su
Razbiće, razbiće, razbiće
Zaboravih cvijeće
Uvenuće, uvenuće, uvenuće,

Da li je voda
Plaviće, plaviće,plaviće
Da li sam zaključala
Provaliće, provaliće, provaliće
A, ako dođu
Doći će, doći će, doći, doći će.

Slika 4.

R: Moj tata je vojnik. Ima i pištolj.
M: Moj tata ima dva sa puno metaka
R: Jašta. Otkud ti znaš?
M: Vidjela sam u ormaru, ispod čarapa.
R: Pravi?
M: Pravi, naravno.
R: Ja mislim da je moj tata najjači kad puca. Ubio je sigurno njih 6
M: Moj tata nije nikoga.
R: Pa kako je onda u ratu.
M: Fino.
R: Onda je on izdajica.
M: Nije
R: Pa kad ne puca na njihove, mora biti.
(M. ustaje i odigra jednom školice. Zatim se vraća)
M: Onda je on ubio njih sedamdesest sedam. On je veći i jači od tvog tate.
(Ustaje i R. i igra)
R: Kad je moj tata, onda je i tvoj. Oni su stalno bili zajedno. Njih 107. Evo ovoliko (M. uzima metke iz džepa i ređa ih na pod i broji)
M: Oni su najjači od svih, sigurno.
(Odlaze u ugao i crtaju po podu kredama)

(Vojnici marširaju po sceni na mjestu gdje su djevojčice iscrtale školicu)

Pjesma vojnika

Mi idemo da pucamo
da ne gaze našu travu
da ne lome naše cvijeće
da pucamo da pucamo

njih 6, 36, 106, 1006
da pucamo
da ne dohvate našu zemlju
na visokom jarbolu što vijori.
Mi idemo da pucamo
nek padamo,
nek padamo
da se slijemo
u zemlju
pa da nam trava i cvijeće poraste
nad njih 6, 36, 106, 1006.

(Odlaze marširajući)

Slika 5.

(Dvije žene peru veš u lavorima. V. pjevuši pjesmu “Uzmi sve što ti život pruža, danas si cvet sutra uvela ruža”)

S: Ona meni da sam kurva. Jebem ti njeno poštenje. Ko ima poštenih u ratu. Ne možeš joj proći kroz vrata. Dovukla je i pauke iz susjednog stana.
V: Ma nemoj bona. Pusti narod uvijek mora pričati. Da zna šta raditi radila bi. Nije ta ruke pod vodu stavljala ni prije ovoga. Lakše joj dupe uvaliti u hotelsku fotelju. Zbog nje su ih pet juče ubili. Dabogda joj one haljine prisjele. Nije imala prije, a sad se omililo. Dobro ona naplati sve te smrti.
S: A ja im perem usrane gaće i posteljine, spremam hranu, pjevam kad hoće. Da mi nije onog djeteta davno bih pobjegla. Neka mene pljuju, što mi je muž na drugoj strani, ko da je ko bio na kojoj strani prije. Da mi nije brata davno bi se izređali. Jebem ti i taj rat. Lako im je ratovati kad guzicu i kurac podmire. Nabila bi im onu krpetinu za koju ginu u ventilaciju, pa da se svi poguše dolje u podrumu.
V: Šta ćeš. Proći će i to valjda. Neko će i njima presuditi. Odoh ja skuvati kafu. Da prevrnemo dok ne dođu.

Pjesma žene

Miriše lipa

negdje na kraju svijeta
Kad zatvorim oči
molim
da još jednom
udahnem
u junu, u veče
jer, negdje sigurno miriše
lipa.
Tamo gdje nismo ni ti ni ja
Ja mirišem znoj i mokraću
a ti mirišeš zemlju
iako je jun
I negdje sigurno još miriše lipa.

Slika 6:

(Djevojčice nose u rukama kese od bombona pune kamenja, listova i graničica. Nešto sakrivaju. Onda kao to raspoređuju i igraju se prodavnica)

R: Kad ti je rekla majka da će se vratiti?
M: Ne znam, ali sigurno znam da će mi donijeti čokoladu i žuto-braon karamele. A ako stigne rekla mu je mama da kupi barbiku.
R: Meni je tata poslao čokoladu po ujaku. Mada ja ne volim lješnike, a on to zna, nego sigurno nije bilo. Kaže ujak puno djece voli sa jagodom, pa se sigurno rasprodalo.
M: Doći će. Svi su došli

Pjesma onih koji su došli

(Djevojčice se vrte u krug i pjevaju. Potom im se priključuje još djece)

Svi su došli
da igraju ringe raja
neko rukama, neko nogama
neko pjeva samo
ringe ringe raja
neće doći čika Paja
I sve se vrti
na rukama

Na nogama
na očima
na glavama
na točkovima
na štakama
neko bude jaje
pa stalno govori buć, buć
Mi igramo naše ringe ringe raja
dok ne dođe opet čika Paja
U ćuć, ćuć, ćuć.

(Djeca ostanu da čuče)

Slika 7.

Prilaze žene u crnini sa zamotuljcima u kojima se nalaze bebe. Penju se na scenu i ostavljaju bebe na ivici. Onda ostanu sjedeći jedna pored druge, nalonjenih glava na ramenima (poput domina). Čuju se bebe kako sve jače i jače plaču. One govore tiho, otegnuto “joj”. Dolazi dječak sa kacigom dovlačeći zastavu okačenu na neku motku)

Slika 8.

(Bebe su i dalje na sceni. Majke više nisu tu. Dolaze tri muškarca. Dvojica su u uniformi. Jedan je u odijelu. Udara se po stomaku. i maše u publiku. Zatim ova dvojica u uniformi postavljaju svoja ledja, na koja ovaj u odijelu stavlja kartonsku kutiju, koja treba da predstavlja improvizovanu govornicu i kreće sa besjedom:

“Nije se uzalud stradalo. Na vašim leđima i kostima podignućemo još veću i jaču državu i niko nam neće moći ništa. Sad kad smo očistili zemlju od gamadi i kada je narod napravio ispravan, pametan izbor i izabrao onog ko hoće da ga vodi u bolju budućnost, ne moram više ni o čemu da brinemo. Mi ćemo se truditi da dostignemo našu slavnu prošlost.”

(Umjesto aplauza, čuje se plač beba)

(Dvojica u uniformama otrčavaju i dovode još dvoje ljudi. Oni se namještaju u četvornožni položaj, a vojnici prostiru stoljnjak na njihova leđa i stavljaju hranu. Čovjek u odijelu sjeda i počinje halapljivo da jede. Oni trčkaraju oko oko stola stalno namještajući nešto. Čovjek u odijelu poziva muziku. Dolazi harmonikaš i počinje da svira kolo. Čovjek u odijelu vadi pištolj i puca u zrak, a stvari sa "stola" padaju)

Čovjek u odijelu: "Hodite! Hodite k meni svi koji ste umorni i natovareni, i ja ću vas odmoriti. "

Pruža ruke okrenutih dlanova, a dvojica vojnika naslanjaju glave (Histirično se smije i govori muzici brže, brže)

(Bebe i dalje plaču, a oko stola se skupljaju žene u crnini, vojnici, u kolicima, na štakama, jedan se vuče po sceni, drugi baca kofere i hvataju se za ruke i prvo se samo njišu, a zatim kako muzika sve brže svira, počinju da se kreću brže i brže – dok na kraju svi ne padnu.)

Mrak.

Slika 9. Povratak izbjeglica.

Izlazi jedan iz publike sa dva kofera i dolazi na binu. Na bini su i dalje razbacane stvari od slavlja. On šuta flaše. Ostavlja kofere. I odlazi u kraj, krećući se duž bine . On njuši po podu. Kopa. Uzima zemlju sa poda pa je baca, pa je proba. Otkida travu . Žvaće, pa pljune. Onda opipava po vazduhu.

Pjesma izbjeglica

Tamo gdje je brdo bila je moja kuća
tamo gdje je voda bila je moja kuća
Ima jedna česma tamo gdje je moja kuća
I voda hladna kao led
da ti utrne vilica
da ti usne pomodre
od te vode moja.
Tamo gdje je onaj hrast tu je moja kuća

Tamo gdje je ono polje tu je moja kuća
I kukuruzi se povijaju kad duva vjetar
I listovi im trepere
u avgustu
da smo u polju
I sunce nas prži,
nas.
Tamo je moja kuća
tamo gdje su puzavice
umjesto zavjesa,
a umjesto prozora rupe
a umjesto tepiha
mahovina
na podu gdje leže
moja majka, sestra, brat.
Kako da idem mojoj kući
kad su joj puzavice zatrle trag.

Slika 10.

Čekaonica. Bijelo okrečena prostorija. Prolaze doktori u mantilima sa zaštititom preko usta i nosa. Nose tacnu punu epruveta. (Djevojka i momak drže vatu na ruci, iz koje su im prethodno uzeli krv)

R: Šta sad? Čekamo.
L: Čekamo.
R: Do kad.
L:Ne znam.
R: I šta onda.
L: Onda ih možemo vidjeti.
R: Misliš da ćemo znati da je to.
L: Kažu da jednostavno znaš.

(Opet ćute)

Vrata se otvaraju i zatvaraju. Oni proviruju u prostoriju u koju ulaze doktori. Dva čovjeka izvode jednog momka odatle. On se opire, i vice, i psuje.

Momak koga iznose: “Jebem li vam mater. Kost. Samo kost. Od kosti da ga napravim. Kost da nosim kući. Od kosti da napravim kuću. Jebem vam mater. Na kostima vam zemlja. Da je vjetar hoće u pizdu materinu odnijeti. I vas sa njom.”
(Uspjeva da se otme stiska i pljuje na pod)

R: Mislila sam da će ipak doći… sa tom barbikom i karamelama… Ma i bez toga
L: I ja.

(Doktorica poziva R da uđe)

Slika 11.

Djeca se igraju na ulici. R prolazi stežući torbu na grudima. Ne gleda naprijed, već u svoje noge i sluša i tiho jeca. Djeca se vrte u krugu i pjevaju.

Pjesma djece

“Širi, širi, vezeni peškiri
kost sam ja, kost si ti
Okreni se Kosta ti”

Djeca ponovo nastavljaju. R počinje da trči i nestaje u mraku.

Slika 12.

(Djevojke u dugim bijelim haljinama)

A: Šta misliš da se zaljubimo?
R: Pa se kao volimo?
A: Ja tebe, ti mene. i nikoga više.
R: Nikoga.
A: I kad je ručak da se volimo?
R: I tad.
A: I kad te odvedu.

R: I tad.
A: A šta ćemo ako se probudimo i zaboravimo da treba da se volimo.
R: Onda ćemo sve ispočetka.

(Počinju da se ljube po dlanovima i licu i kosi i grle. I smiju i plaču)

Pjesma sumasišavših

Mi smo sami u osami.
Ja nemam nikoga
ni ti.
Pa se volimo kao
da ima smisla
u besmislu.
Dok nas ne uspavaju
Ajmo onda
u krug, u krug, u krug, u krug
I što brže
I što više
da nas ne uhvate
da nas ne stignu
u krug, u krug, u krug
I još brže, najbrže
I još više, najviše
da ima smisla
bar malo
kad nemam nikoga
ni ti
dok nas ne uspavaju
da spavamo, spavamo, spavamo
da samo, spavamo samo

(Padaju na pod I spavaju)

Slika 13.

Klub. Muzika glasna. Droga. Alkohol. Djevojke oko čovjeka u odijelu. On baca pare na njih. I smiju se. Oko njih sijevaju blicevi. Djevojke poziraju pred fotoaparatima. Čovjek u odijelu izlazi iz kluba, za njim, sa jedne i druge strane idu djevojke. Na uglu sjedi čovjek u uniformi i prosi. Čovjek u odijelu ga prvo ne konstatuje, zatim se okreće i baca mu siću. Dobacivši “ Kako je borac”, a zatim djevojkama “ Šta je ne volite više oficire, a?” Zatim ih udara po dupetu. One se kikoću i odlaze.

Slika 14.

Psihijatar pucka prstima. Žena u srednjim godinama ustaje sa kreveta. Oblači mantil. Zahvaljuje se doktoru. On joj zakazuje novi sastanak. Izlazi do kraja scene, traži po torbi nešto. Prvo uzima tabletu, zatim uzima vodu, pa onda telefon.

R: “ Halo, gazda, ja sam. Izvinite… Znam. Imala sam problema prevozom. Stižem. Znam da je bitan. Tu sam za 5 minuta. Biće gotovo odijelo. I zastava. Naravno. I Zastava.”

(Odlazi u publiku)

Slika 15.

Svi se dovlače na scenu. Hvataju se za ruke. Dolazi čovjek u odijelu. Iza njega dvojica nose zastavu. Ispred njih izlazi dječak, četvrti razred i čita nagrađeni sastav.

Čovjek u odjelu poziva ljude da poslušaju nagrađeni sastav na temu *Moja domovina*.

Sastav dječaka: (sriče dok čita)

“Moja domovina je nešto iznad mene i svakog od nas. Ona je razlog našeg življenja i rada. Ona nam daje kiseonik, vodu i hranu. U njenom krilu se ljulja čitav svemir. I mi sa njim. Ona ne da vodi da oteče, ni ptici da odleti. Ona ima najnježniji majčinski dodir. Ona ima najveću kolijevku u kojoj ljulja svoju djecu. U njoj je i umiranje dan za koji vrijedi živjeti. Moja domovina je moja majka i otac. Ja nemam nikoga do svoje domovine.”

Čovjek u odjelu prilazi i ljubi ga u čelu i ogrće ga zastavom. Zatim se okreće publici i čestita svima dan pobjede. Svi tapšu.

***Jovana Ostojić**, rođena 1994. godine u Rudom (BiH). Osnovnu školu i gimnaziju završila u Rudom. Završila osnovne studije na Filološkom fakultetu u Beogradu, smjer – Srpska književnost i jezik; i master studije na Filološkom fakultetu u Beogradu, smjer – Srpska književnost. Dobila nagradu Katedre za najbolji diplomski rad odbranjen u 2017. godini, na temu „Avangardne pjesničke tendencije u časopisu Bosanska vila (1911-1914). Završila jednogodišnji dodiplomski program (generacija 2017/2018) Centra za ženske studije u Beogradu. Učestvovala na naučnom skupu „Miloš Vidaković- Carski soneti mladobosanske književnosti kao odraz prilika pred Veliki rat“(2017), sa temom „Miloš Vidaković kao pripovjedač“ (rad se nalazi u istoimenom zborniku objavljenom nakon skupa). Učestvovala u realizaciji projekta „Svijet srpskog folklora“ u Raški, 2017. i projekta „Transfiguracije“, performans, psihodrama, 2016. Učestvovala u međunarodnoj studentskoj konferenciji „Otherness in Art and Literature“, održanoj u Novom Sadu, sa temom „Travelogue bosnian east railway by Milena Prajndlsberger-Mrazović as a reflection of austro-hungarian imperial politics“(2018). Objavljivala prozu, poeziju i eseje u regionalnim časopisima. Osvojila prvo mjesto na konkursu Beogradskog centra za ljudska prava za najbolji literarni prijedložak na temu „Etnička (ne)trpeljivost“ sa pričom „Kad su se djeca igrala rata“(2015). Objavila prvu zbirku proze i poezije „Razlistavanja“(2018).*

Lili Koci

Lili Koci
POZNANIK

Bio je to jedan od onih dana kada usporim ritam života i duboko udahnem zrak, prije nego uronim u propitivanju sebe. Ovo je vrijeme bilo rezervirano samo za mene. Ja sam sama sebi glavni gost. Slavljenica.

Zaustavljam vrijeme besciljnjim lutanjem po gradu. Dok šetam, zagledavam svoj lik u staklenim izlozima gradskih dućana koji nude svoju robu sa istaknutim crvenim transparentima nevjerojatnih popusta, mamet ći ljude da kupuju stvari koje im ne trebaju. Gledam fasade oronulih zgrada ispranih boja. Nekako mi se čine posebno zanimljivim ornamenti na njima, vjerojatno jer su stariji od mene, pa utjehu nalazim u njima. Svjesnost prolaznosti postaje mi svakim danom jači. Što sam starija sve više obraćam pažnju na sitnice za koje nisam nikada imala vremena ili nisam obraćala posebnu pažnju. Sve više izbjegavam društvo ispraznih ljudi, ne da mi se trošiti vrijeme na njih.

U gradskoj vrevi ljudi ugledah jednog poznanika sasvim slučajno, ako su susreti uopće slučajni. Dolazio je iz suprotnog pravca. Poznavali smo se iz viđenja, sa nekih promocija knjiga. Nikada niti jednu riječ nismo razmjenili, čak ni sa pristojnim pozdravom „dobar dan“. Bio je naočit i zgodan muškarac, uvijek uredan i lijepo obučen, blagih očiju i pomalo povučen. Ne znam mu ime.

Nešto u njegovom držanju natjera me da usporim korak. Činio se nekako tužan, izgubljen, usamljen. Gledao je u zgrade, u ljude i izloge. Gledao je zapravo kroz sve to. Nekako bojažljivo i oprezno usporimo korake dok smo se približavali jedan drugom. Kao da smo se oboje pitali, da li da zastanemo ili nastavimo koracima naprijed? Da li da pružimo ruku jedan drugom, i šta onda reći? Možda onaj famozni pozdrav „A, di si ti?“. Koristi li taj pozdrav iko na ovom svijetu osim nas? Možda da kurtoazno izgovorimo onu poštapalicu: „Bok! Kako si?“ riječi koje zapravo puno pitaju a ljudima ništa ne znače. Još manje očekuješ odgovor na to pitanje, jer svi svoje tuge nosimo duboko zakopane u ormarima, i krijemo ih kao *zmija*

noge što bi rekla neka naša stara poslovica iz narodnih mudrolija oko čijeg se izvornog porijekla spore svi narodi i narodnosti bivše nam zajedničke zemlje „Juge“.

Ipak, zastanemo jedan kraj drugog, gledajući svako na svoju stranu. Stojimo nas dvoje tako i ne mičemo se s mjesta. Prolaznici nas usput udaraju svojim velikim i malim torbama, plastičnim vrećicama ili se samo očešu o naša tijela. Vide li ti ljudi uopće nekog ispred sebe? Osjete li da su nekog gurnuli, udarili? Imaju li usta da kažu „Oprostite“?

Nas dvoje stojički trpimo te udarce čas u bok, čas u lakat, a jedna me je žena kišobranom tako raspalila po listu noge da su mi se iste sekunde od siline boli u očima pojavile suze.

– Možda ti je poderala čarapu. – reče bezizražajno ravnim tonom moj poznanik.

– Ne želim pogledati. – odgovorih nezainteresirano.

Prvi put se sada pogledasmo ali onako, za zbiljski.

– Krenula si nekuda?

– Ne.

– Idemo?

– Da.

Činilo se sasvim prirodno da sada zajedno nastavimo nekom trećom putanjom iz koje ni on ni ja nismo došli. Hodali smo. Kretali se. Gibali se bez riječi. Nekako se ona masa navalentnih prolaznika sama od sebe počela micati od nas. Kao da nas je nekakav nevidljivi balon štitio od njih. Nakon nekog vremena poznanik reče:

– Nije mi jasno zašto je ona žena nosila kišobran. Sunčan je dan, ne čini se da će kiša.

– Ljudi nose stvari koje im ne trebaju.

Hodali smo trotoarom jedan uz drugog gledajući u vrhove cipela. Zapuše lagani povjetarac. Stresem se. Mahinalno gurnem ruku ispod njegovog lakta i on je prihvati kao da je to sasvim normalna stvar.

– Nisam dobro. – reče on.

– Ni ja.

– Pričaj.

– Nemam što ispričati. Pitam se s kim ja to živim trideset godina.

Moj poznanik s teškim „hm“, odgovori na moju rečenicu. Koračali smo besciljno i moj poznanik započne:

– Živio sam s ženom deset godina. Upoznali smo se par tjedana nakon što je stigla u grad. Živjela je do tad u malom selu u nekoj zabiti. Došavši u grad iznajmila je stan u zgradi dva ulaza od mene. Bila je samohrana majka s dvoje djece. Prelijepa žena. Sretao sam je na ulici gotovo svaki dan, i sve više mi se dopadala. Prišao sam joj s ozbiljnom i časnom namjerom s ciljem ozbiljne veze. Ispričala mi je da joj je bivši muž vojno lice, teške naravi. Tukao ju je svaki put kada bi se napio, ili vratio s terena. Nekoliko puta je završila u hitnoj sa frakturom lubanje i slomljenim rebrima. Kada ga je željela napustiti svi su joj govorili da to ne čini, jer nije bila zaposlena i nije imala nekog osobitog obrazovanja da bi radila neki pristojan posao sa pristojnom plaćom. Roditelji su joj davno umrli a braću i sestara nije imala da bi se na koga oslonila. Jednoga dana muž ju je s djecom izbacio iz kuće a sebi doveo drugu ženu. Tako se ona uputila u s djecom u grad, a stan su joj posudili prijatelji iz sela, dok se ne snađe.

Bilo mi je teško slušati njezinu životnu priču. Rekao sam joj da želim biti njezin oslonac u životu. Bio sam samac i dobro sam zarađivao. Rekao sam joj da ću skrbiti o njoj i djeci i ponudio da zajedno živimo. Za tjedan dana uselili su u moj stan. Možda je sudbina tako htjela da ja nakon tolikih godina, dobijem već gotovu obitelj. Živjeli smo sretno.

Njezinu djecu zavolio sam kao da su moja vlastita. Iškolovao sam ih, vodio na ljetovanja i izlete. Plaćao sve školske ekskurzije i ljetovanja. Njoj sam kupovao sve što je zamislila. Imala je sve.

Kada su djeca završila srednju školu, rekla mi je da bi željela raditi. Sve poslove koje sam joj nalazio nisu joj bili dovoljno dobri i nagovorila me je da joj negdje nabavim fakultetsku diplomu, bilo kakvu. Znam da to nije časno ali to sam ipak zbog nje učinio. Nedugo zatim, brzo se zaposlila kao činovnica u Saboru da mi nikada nije ispričala kako je to uspjela. Bila je sretna, bili smo opet sretni.

Prije dvije godine obolila je. Naglo je gubila kilažu. Smjestio sam je u bolnicu i svaki dan obilazio tri puta. Donosio sam domaću hranu, voća i sokove i tjerao da jede. Unatoč svemu pala je na težinu od pedesetak kila. Nisam vjernik, ne idem u crkvu, a molio sam Boga samo da mi se oporavi. Bolest je bila teška. Trajala je gotovo godinu dana. Borili smo se svaki dan. Nuždu nije mogla obavljati sama u toaletu, pa su joj stavili pelenu. Sva joj se koža upalila od tih pelena. Dobila je ojedine i strašno su je te rane pekle i svrbile. Izderavao sam se na medicinske sestre i liječnike.

Kada je uspjela malo dobijati na kilaži tražio sam otpust iz bolnice, da je dovedem kući. Iz bolnice sam je iznio na rukama jer još nije mogla hodati. Kod kuće sam je smjestio u naš široki bračni krevet. Svaki dan sam je kupao. Svlačio i oblačio joj novu pidžamu. Mjenjao joj pelenu nakon svakog puta kada se uneredila. Oprao bi je, namazao kremom i napudrao. Bila je nemoćna kao malo dojenče. Svako jutro osluškivo sam da li diše, da li je još živa. Strašno mi je bilo što je spavala otvorenih očiju. Te slike nikada neću zaboraviti.

Prvi put kada sam u sred noći ustao iz kreveta gledala me je kao da je budna. Pitao sam je treba li što, a ona nije odgovarala. Upalio sam noćnu lampu mislet ći da je umrla, a ona me je i dalje gledala tim ukočenim pogledom. Kada sam joj se približio, čuo sam je kako diše, zapravo hrče, i shvatio da spava otvorenih očiju. Odahnuo sam. Svaku noć je bilo isto. Gledao sam u njezine ukočene oči. Srećom, uspjela se otrgnuti iz ralja smrti. Počela je dobijati na kilaži. Lijepo se oporavila i ubrzo se vratila na posao.

Mislio sam da je našoj nesreći napokon došao kraj i da možemo dalje sretno živjeti. Međutim, nije bilo tako. Jednoga dana kada sam se vratio s posla nisam je zatekao kući. Pomislio sam da se možda s nekim zadržala u gradu, da će doći kasnije. Kada je bilo već šest sati, počeo sam se jako brinuti. Nazvao sam je na mobitel, nije se javila. Zvao sam je uporno stotinu puta, no nije podizala slušalicu. Tu noć nije došla kući. Oka nisam sklopio od brige.

Ujutro sam bio očajan i lud i zvao sam sve mrtvačnice i bolnice. Kako nije bilo njezinog imena, nazvao sam policiju da

prijavim njezin nestanak. Rekli su mi da pričekam da prođe dvadeset i četiri sata te da onda mogu prijaviti nestanak. Došao sam slijedeći dan s njenom fotografijom na policiju. Tamo su me pitali bezbroj neugodnih pitanja, između ostalih bilo je pitanje da li je ponjela veću količinu novca taj dan kada je nestala. Nisam znao odgovor na to pitanje jer joj je sav moj novac uvjek na raspolaganju. Bio sam strašno ljut na policajce jer se činilo kao da mi se podsmjehuju.

Nazvao sam djecu koja su to ljeto provodila s biološkim ocem i zatražio od kćeri da razgovaram s njihovim ocem. Nikada u deset godina nisam s njim razgovarao, niti sam znao kako njezin bivši muž izgleda.

Javo mi se ozbiljan muški glas te sam mu rekao šta se događa. Mislio sam da se veza prekinula kada je s druge strane bila tišina.

– Halo? Imali koga? – viknuo sam u mobitel.

– Da. Poslušao sam vas. – rekao je glas s druge strane žice.

– Molim vas da djeci jako oprezno priopćite nestanak njihove majke. – rekoh mu.

– Neću to učiniti.

– Imaju pravo znati za njezin nestanak, to im je majka!

S druge strane žice čuo sam grlen smjeh. Taj bezobrazni nasilnik mi se smijao. Čuo sam ga kako kroz smijeh govori kao da sam mu ispričao najbolji vic na svijetu:

– Gospodine, pojavit će se ona kad-tad! Snašla se ona! Ništa se ne brinite! – i prekine vezu.

Spremih se i pođem kod nje na posao, da prijavim nestanak. Na ulazu me zaustave portiri i ja im rekoh tko sam i da tražim da me primi njezin šef. Portir mi reče:

– Ta osoba ne radi kod nas.

– Kako ne radi?

– Ne poznajemo mi tu osobu. Ta osoba nije zaposlena kod nas.

Postao sam očajan i opet sam otišao na policiju. Obišao sam cijeli grad tražet ći je. Od nje ni traga ni glasa. Ponovo sam je nazvao na mobitel, no ovaj put mi se javila telefonska sekretarica i rekla da je poziv blokiran. Prisjetih se riječi

policajaca da pregledam njezine stvari. Požurio sam se kući i prekopavao po njeznim ormarima. Doista, nije bilo njezinog nakita ni njezine putovnice. Nedostajala su i dva velika kofera. Sjeo sam na stolac kao da me je netko čekićem udario po glavi.

Nakon nekoliko dana nazvao sam ponovo djecu i razgovarao s njihovim ocem.

– Kako si znao? – upitao sam ga bez okolišanja.

– Meni je slično napravila. Otišla je u grad navodno na neke liječničke pretrage i povela djecu. Unajmio sam im stan. Umjesto tri dana ostala je deset dana, jer je morala čekati neke analize. Redovito smo se čuli. Ja sam zatim morao tri tjedna biti na terenu, a ona je rekla da bi željela da ostane za to vrijeme u gradu s djecom. Pristao sam.

Jednog dana mi se cijeli nije dan javljala. Isključila je mobitel a ja sam umro od brige. Stan koji sam joj u gradu iznajmio bio je napušten. Policija nije prihvatila prijavu nestanka, jer su i njihove stvari nestale skupa s njima. Nakon nekog vremena javila mi se i rekla da je našla novog čovjeka. Smučilo mi se. Rekla mi je da je pokrenula brakorazvodnu parnicu i da mi neće dati da ikada vidim svoju djecu ako joj ne osiguram veliku alimentaciju. Pristao sam na sve što je tražila.

– Čekaj, zar niste već bili razvedeni? Meni je rekla da si nju i djecu izbacio iz kuće i doveo drugu ženu.

– Jesi li ti čovječe normalan? Razveli smo se tek kada se ona kod tebe debelo udomaćila, nakon godinu dana. Osim toga ja nikada ne bi izbacio svoju ženu i djecu.

Razgovarali smo još neko vrijeme. Saznao sam da taj čovjek nikada na nju nije podigao glas a kamoli udario. On je saznao od mene da se ona nije nikad željela udati za mene iz razloga što ne vjeruje više niti jednom muškarcu. Saznao sam da je njezina majka živa i da je smještena u staračkom domu jer je nepokretna, a troškove pokriva on. Saznao sam previše ružnih stvari o svojoj ženi o kojima ne želim ni misliti. Pokušao sam se smiriti i razmisliti. Naravno, nisam odolio napasti da je zivkam na mobitel iako sam znao da je moj broj davno blokirala.

Sretnem prekjučer susjeda, udovca. Rekao mi je:

– Ne viđam dugo vašu ženu. Da nije opet otišla na poslovno putovanje u Ameriku?

– Kakvu Ameriku? Otkud vi poznajete moju ženu?

– Bila je onomad na sprovodu moje žene, i tako smo se malo zbližili. Svake srijede dolazila je kod mene na popodnevnu kavu. Prestala je dolaziti kada je sin sa snahom uselio u moju kuću. Ne znam zašto je prestala dolaziti. Znate, završiti tri fakulteta nije ni malo lako, a tek govoriti pet stranih jezika, to je već velika stvar. Pričala mi je da radi u Saboru i da je vrlo važna osoba, kako putuje po cijelom svijetu. Blago vama kakvu krasnu svjetsku ženu imate! Eh, da je meni jedna takva, to sam joj svaki put rekao!

Smrklo mi se pred očima. Kakva Amerika? Ona nije makla iz ovog grada od kad je došla ni do svog sela. Kakvi silni fakulteti? Ja sam joj kupio fakultetsku diplomu! Kakva je to ona važna osoba u Saboru, a niko nikad čuo o njoj nije? Običan je činovnik! Fotokopira tamo neke papire!

Naravno, nisam čovjeku od sramote ništa rekao.

Prošlo je mjesec dana. Odlučio sam danas otići kod nje na posao. Dočekaju me opet isti portiri i opet rekoše da je ne poznaju. Izvadim mobitel i pokažem im njezinu fotografiju, i oni rekoše da sada znaju koja je i da će je pozvati.

Siđe moja žena do portirnice, i tu se prvi put vidjesmo nakon toliko vremena. Pitao sam je:

– Zašto si otišla, što sam ti učinio?

– Ne trebam te više.

– Ajde vrati se molim te kući, pa će mo sve polako riješiti, šta god da je po srijedi.

– Imam ja sada svoju kuću.

– Kakvu kuću ti imaš!?

– Udala sam se.

– Udala? Kada si se udala?! Za koga?!

– Udala sam se četvrti dan nakon što sam te ostavila, za čovjeka koji mi je pomogao da nađem ovaj posao. Imam sada veliku kuću, lijepu vikendicu u unutrašnjosti i kuću na moru. Bogata sam žena. Moj muž će mi ostaviti sve kada umre, nema nikoga svog da ga nasljedi.

– Ženo, pa taj čovjek ima sedamdeset pet godina! Jesi ti normalna? Šta ćeš raditi s njim?

– Meni je dobro s njim.

Gledao sam danas u svoju ženu i pitao se i pitam još, s kim sam ja to živio deset godina. – završo je svoju priču moj poznanik.

Približavali smo se tramvajskoj stanici. Ja se zaustavih.

– Ovdje ću sačekati tramvaj. – rekoh.

– A s kim ti živiš trideset godina?

Nakon njegove ispovjesti, bilo mi je nelagodno ispričati kako čovjek kojem izrodih djecu proživljava tipične simptome klimaksa. Stoga se nasmijah i rekoh:

– On živi sa sjajnom ženom!

Naiđe tramvaj i ja uđem u njega. Moj poznanik je stajao na stanci i gledao me kroz prozorsko staklo sve dok se nisam smjestila na sjedalo. Podigne ruku u znak pozdrava i nastavi svoj mimohod. Zaboravih ga pitati za ime. Ne znam da li bi ga i zapamtila. Rekoh sebi:

– Definitivno moram kupiti psa.

Ljiljana Llilli Koci *rođena je u Beogradu 1967. godine. Fotografkinja je, slikarica, kiparica, multimedijalna umjetnica i spisateljica kratkih priča i poezije. Od 1991. godine živi u Zagrebu, gdje zasniva obitelj. Do 2005. godine vlasnica je fotografskog studija. Prvu samostalnu izložbu fotografija imala je u Zemunu 1986. godine. Prvu samostalnu slikarsku izložbu imala je 2011.godine u Zagrebu. Prvu multimedijalnu kazališnu predstavu imala je u Zagrebu 2013.godine. Urednica je naklade knjiga Bibiloteka Dea. Iako piše od najranije dobi, prozu i poeziju objavljuje tek od 2015. godine. Svoj prvi roman objavljuje 2019. godine. Stalna je suradnica Balkanskog književnog glasnika.*

Magdalena Blažević

Magdalena Blažević
MRTVAČKA URA

Drvaši kuckari izjedaju utrobu kućne drvenine. Ispod glatke površine je labirint uskih, beskonačno dugih tunela. U njima crne kolone. Lupkaju u ljubavnom zovu i predskazuju skoru smrt Anke Kujadin, žene stolara Žarka. Iz tanušnih prokopa po zemljanom podu prosipa se fina, brašnasta piljevina. Larve su se u drvu nastanile još ljetos, isti dan kad se Anka razboljela i pala na postelju.

Ponoć je odavno otkucala i vatra u peći gasne. Nad njom rastegnuto uže s klonulim, još vlažnim dječjim košuljama. S vrha kredenca čađavi fenjer baca izdužene, treperave sjene po skučenoj kuhinji. Na sredini je široka sinija. Pod njom uredno složene skemlije. Uza zid, pod crnim raspelom, stošci u nizu. Na njima, kao na malenim odrima, ispružena dječja tijela, svako za pedalj duže od prethodnog. Spavaju svi osim Mare, najstarije kćeri. Pored nje je prazan stožac bez jastuka. Mara noćima bdije i osluškuje. Majčino bolno ječanje iz sobe i neizdrživo kuckanje u krovnim gredama i okvirima prozora. Njezine ih molitve ne mogu zaglušiti.

Vrata se otvore, a sjene uzdrhte jače. Kućom se raširi oblak oštrog, vlažnog zraka. Žarkova glava je pod dovratkom. Kosa mu je blistava crna vrana. Pravilno, duguljasto lice s brkovima umorno i orošeno. Pod rukom mu teške hrastove daske što ih je netom skinuo s vagona na željezničkoj stanici. Brat mu Nikola, željezničar, ni noćas nije ništa vidio. Daske baci pod prozor. Zatvori vrata i spusti zasun. Osvrće se tražeći nešto da ih pokrije, ali ne nađe.

Otvori peć i snažno puhne u već posivjele komadiće drveta. Uvis se podignu pepeljaste pahulje. Drvo se zažari pakosno, kao oči. Po njemu rasipa trieśće. Izgara. Cjepanica je suha, iskričava. Žarkovo lice zasjaji vrelinom. Pridigne se i svuče nasred kuhinje. Kaban baci u ćošak. Na podu odbačene leže prljave hlače i oznojena, krvava košulja. U ložište najprije ubaci košulju, potom hlače. Vatra se na časak uguši pa se razbukta u divljim plamenovima. Otvor na peći je usijano grotlo. Nemilosrdno huči i doziva.

Iz dimnjaka na kući Žarka Kujadina usred noći zasuklja crni dim. Noć je zvjezdana. Da je u selu budna neka duša, vidjela bi da se u kući događa nešto neobično. Žarkove pokrete prate samo Marine poluotvorene oči. Misli su joj ucrtane u zidove. U iskrivljenim vibrirajućim siluetama.

Žarko skine fenjer s kredenca i utrne ga. Sjene pojede mrak. Mara se prekrsti.

U Ankinoj je sobi mnogo hladnije. Spava na leđima pod toplom perinom. Noćas je mirna, samo povremeno bolno uzdahne. Žarko se uvlači nečujno u krevet. Nadvija se nad nju kao razorno nevrijeme. Rukom joj snažno pokrije usta. Ankine se oči razrogače od užasa. Drugom joj rukom zadigne spavaćicu i razmakne bedra. Tijelo joj se skvrčilo, kao crv. Propalo i suho. Pod njegovom se težinom lomi kao staklovina. Sa Žarkova lica u njezine oči padne nekoliko kapi krvavog znoja. Uto joj se utrobom razlije toplo, gusto sjeme. Tijelo mu se opušta, cijedi se po njezinom. Anka bolno zastenje. Drhtava je. Rukavom obriše zamagljene oči. On se svali na svoju stranu kreveta i učas zaspi. Anka spušta spavaćicu i rubom obriše međunožje. Ispod perine je oštar miris. S teškom se mukom okrene na bok. Pod jastukom je hladan srp. Naoštren. Šiljast. Stegne dršku i zatvori oči.

Zora je. Peć je posve zgasnula. U dvorištu na bijele krizanteme pao prvi mraz. Mara stoji na prozoru iscrtkanom ledenim kristalima. Gleda preko Lužnice na kuću Arambašića. Pred njom se skupile povezane ženske glave. Kuknjava i lelek.

***

Mara je u šljiviku pod kućom. Sjedi pod stablom glave oslonjene na hrapavu, raspucalu koru. Nad njom otežale grane. Pokleknule. Podupiru ih tanke, visoke brklje. Oko nje su vjedra puna sočnih plodova. Na njoj ljetna haljina, preko pocrnjela kecelja. Noge joj gole. Stopala bosa. Prsti su joj natučeni, u živim ranama. Lice joj okrenuto suncu. Oči zatvorene. Na crnu joj kosu slijeću pčele i leptiri. Isti onakvi, žuti, leptiri kakvi su je pratili prošlo ljeto.

Oči pod vjeđama nemirne. Juri niz obronak s Anom. Na leđima im veliki sepeti. Za njima se vuku grablje. Trava je visoka i iz

nje im vire samo vretenasti trupovi. Kose su spletene. Odzvanja zvonak smijeh. Pod obronkom bujadika. Zlokobna i siktava. Gomila se prosipa iz sepeta. Anino koljeno je zategnuto i bijelo. Pritiska šuštavu gomilu. Zmijski zubi su tanki i oštri. Na koljenu ostavljaju dvije krvave, modre točke. Uz obronak se uspinju sporo. Ruku pod ruku. Žuti leptiri im slijeću na bijele haljine i kosu. Anino tijelo otežalo. Pada u požutjelu travu. Leptiri se podignu u visinu i nestanu. Kasnije su se vratili i sletjeli na drveni križ.

A-haaaaa!!!

Prepoznaje glas Vranjke Arambašić.
Marine se oči otvore.

A-haaaaa!!!

Vjetar se podigne iznebuha i zanjiše grane. Nekoliko plodova otpadne i skotrlja se niz padinu. Na časak nestane sunca i Marine oči potamne. Prate Vranjku kako se uz Lužnicu penje na Vrelo. Pod rukom haljine i dobro izblanjala lupača. Staro drvo topole. Plećata je, bestidno širokih bokova.

Mara se pridigne i stane pod otvoren prozor. Iz njega izlaze dim i dječji plač. Priljubljena je uza zid, kao mačka. Iza ćoška proviruje na očevu radionicu. Žarko stoji na vratima ozarena lica. U ruci mu čašica rakije. Iskapi. Osvrne se nekoliko puta i pojuri za Vranjkom u šumsko crnilo.

Pod Marinim stopalima bockava i suha trava. Bolna. Haljina zadignuta iznad koljena. Noge joj vitke i koščate. Kozje.

Lužnica glasnije žubori u šumi. Ometa je samo ptičji cvrkut. Čist i jasan. Zrak je hladan, rasut u sićušnim kapljicama.

Na Vrelu šiklja čisto i ledeno. Po dlačicama na njezinim rukama nižu se kapljice. U njima zbijeni šuma i ptice. Ne vidi ni oca ni Vranjku, ali im čuje glasove. Prati njezin vještičji smijeh pomiješan s hukom vodene bujice. Marin je korak mekan, mačji.

Vranjkina haljina zagrnuta. Zgužvana pod vratom. Grudi su joj stisnute pod Žarkovim otvrdnulim šakama. Pod pazusima mu velike mrlje od kiselog znoja. Na leđima se ukrstile bijele,

jedre ženske noge. Na bedrima masnice boje krvavice. Žarkova glava uroni u njezin vrat. Krvoželjni šišmiš. Vranjka zatomljuje svoje životinjske krike, ali lišće pod njima izdajnički šušti u istom ritmu.

Marine noge prestravljeno jure niz šumski puteljak. Na rane joj se lijepi sitna prašina, zariva trnje. U ušima joj glasno pulsira krv. Sjedne u travu i uhvati se za ogradu povrtnjaka. U očima joj crvi izjedaju rajčice. Listovi su pjegavi i suhi. Vratašca ostala otvorena. Kokoši se goste ostacima.

Iz kuće dopiru dječji urlici. Mara potrči.

Dijete je u drvenom dupku s rukama podignutim uvis. Suze mu razmočile sline po obrazima. Nožicama šljapka po mokraći što mu se slila iz povoja.

Na šporetu uvrila juha. Na dnu ostalo malo vode i dvije žute kokošje noge odsječenih kandži. Mara skloni lonac s vatre i spusti ga na vlažnu dasku. Zadimi i zapišti. Uzme dijete u naručje i plač utihne.

Anka leži na krevetu zažarena čela. Grozničavo se trese. Oči otvorene. Obrazi orošeni. Šake ledene i zgrčene. Mara se panično osvrće oko sebe s djetetom u naručju. Izlazi ispred kuće i vidi oca kako silazi niz obronak. Doziva ga mašući rukom.

Pada prvi mrak. Ankino se tijelo smirilo. Nebo se zacrnilo. Nad šumom proparano munjama. Zagrmi i zemlja se zatrese.

Vranjka se spušta s Vrela s mokrim haljinama preko ruke. Nailazi kraj kuće Kujadina. Vrata su otvorena. U kući je mračno. Fenjeri još nisu upaljeni. Vranjka kucne o vrata i uđe. "Kako ti je majka?" - upita Maru spuštajući haljine. Mara ne odgovara. Poviruje na Anku i zastre je sjenom. Još jednom strahovito zagrmi i osvijetli Vranjkino lice. Oči joj zasjaje.

***

Došlo i tvoje vrijeme, Vranjka. Ne vidim te s prozora, ali znam da se vučeš za sandukom. Nisi mogla čekati ni da okopni. Vidiš kako su brjegovi šarokopni, pod šumskom sjenom ima

još leda. Ni kaćuni još nisu izvirili. S klisure se u Lužnicu slila bujica smrdljivog blata. Malo fali da odnese mostić.

Što li ti je rekla stara Rosa kad si pošla, je li te itko blagoslovio na vratima? Zna li ti sin da se ne misliš vraćati, je li plakao? Ne da otac tuđe dijete pod svoj krov.

Znala sam da nas je zadesila nesreća još otkako si počela obilaziti oko kuće, kao kučka. Kako si ga samo podmuklo dozivala. On te slijedio kamo god bi pošla. Sve sam vidjela, Vranjka. Pratila sam vas kao sjena. Stenjala si i soptala pod njim kao krava. A kasnije bi nam kao smrt ulazila u kuću. Samo si čekala da majka umre. I one tvoje odvratne kantice s mlijekom. Da znaš da sam ga prolijevala u klozet čim bi otišla.

Nisi morala čekati dugo da majka umre. Sjećaš li se kako je zasniježilo taj dan. Bagremove mahune se smežurale i smrzle. Skvrčene kao majčino tijelo. Znaš li da možeš istruniti iznutra, a izvana da budeš suh kao šljiva. Kad te zatekla vijest da je izdahnula podvriskivala si od radosti. Čuli su te. Već su tada o zid očeve radionice bila oslonjena dva sanduka. Prvo mrtvački, za majku, a drugi svadbeni, za tebe i tvoje prnje.

Majku su jedva položili u sanduk, morali su joj polomiti i ruke i noge. I tada si kao i sada išla za sandukom. Nosili su ga otac i tri mu brata. Isto ovako kako nose tvoj u našu kuću.

A znaš li, Vranjka, od čega ti je napravio sanduk? Od iste one daske kojom ti je mužu smrskao glavu na vagonu. Daska je iznutra puna krvi. Drvo ne možeš oprati. Jesi li znala da ti se tu noć muž neće vratiti, ili si ga čekala na prozoru?

Otac je spalio svoju odjeću, sve sam vidjela. Iz peći je kao iz pakla huknuo plamen.

U ovoj se kući, Vranjka, sve raspada. Šuplje je kao u pokvarenom zubu. Prsti mi propadaju u okvire prozora. Kuckanje se više ne čuje, sve je utihnulo. Pitanje je dana kad će se krov srušiti po nama. Sve je užegnulo, još uvijek smrdi na bolest. Taj se miris ne da istjerati. Uzalud otvaramo prozore.

Što ćeš s ovolikom djecom skutrenom kraj peći? Ne znam čime ćeš ih nahraniti. Sav je novac otišao na kace za rakiju. Da ih samo vidiš kolike su, može se živjeti u njima.

Dobro nam došla, Vranjka. Spremili smo ti bračnu postelju. Ispod jastuka te čeka naoštren srp.

Magdalena Blažević *rođena je 1982. godine u Žepču. Diplomirala je na studiju kroatistike i anglistike na Filozofskom fakultetu u Mostaru. Doktorandica je na poslijediplomskom doktorskom studiju "Jezici i kulture u kontaktu" Sveučilišta u Mostaru. Piše književnu kritiku i kratke priče. Živi i radi u Mostaru.*

Mario Brkljačić

Mario Brkljačić
PET PRIČA

LJETO

Noći su ovdje vrele a zore naglo sviću. Uz orkestriran i nepodnošljiv pjev ptica i sunce koje mi svakog jutra eksplodira u sobi. Živim u unajmljenom potkrovlju kuće na rubu grada i sanjarim kako ću jednoga dana kupiti kamper. Često se budim prije svitanja i, ležeći u krevetu, zurim u Mjesec koji polako gubi sjaj sve dok se ne raspline kao san.

***

Ne mogu više čekati. Ako mi ne platiš do petka, morat ćeš otići, rekla je dok mi se njen pas provlačio kroz noge. Žao mi je ali i ja moram od nečega živjeti, dodala je. Zatim je naredila psu da uđe u kuću što je pas odmah i učinio.
Ostao sam zuriti u zatvorena vrata.

***

Jesam li loša osoba zato što ne volim pse?

Uzeo sam nož iz ladice, sjeo za stol.

Gle, nitko nije dužan voljeti pse ali oni su tako dragi, umiljati, zaigrani i vjerni da ne vidim niti jedan razlog zašto ih ne bi volio, rekla je.

Odvojio sam poklopac mesnog nareska od konzerve i zapiljio se u želatinastu masnoću na rubu poklopca.

Neka su no pak ih ne volim, ali ih i ne mrzim. Jednostavno ne mogu gledati kako služe svakome tko im da jesti. Svakome, makar se radilo i o svirepom zločincu. Kako zdušno čuvaju dvorišta i spremni su rastrgati svakog tko se približi ogradi. Kako bezbroj puta mogu donositi štap i tražiti još. Kako kolju mačke, jebem im mater, a cvile pred dućanima. Kako...

Jel ti sebe čuješ?, prekinula me.
Šta?

Držim nož u ruci, oštrica je usmjerena prema njenim golim grudima. Ona jede hrenovke s majonezom i paradajz i čupa pahulje iz utrobe kruha.

Prije mjesec dana si počeo raditi kod tog gazde a jučer ti je sjela plaća. Shvaćaš li o čemu govorim?

Nožem pravim križ na naresku.

Ja sam žrtva sistema, ludo. Ako radim za gazdu, to ne znači da ću mahati repom kao pas i biti sretan što mu služim.

Buntovniče moj...

***

Na stolu dvije prazne konzerve mesnog nareska, koceni babura, mrvice kruha i ružičaste fleke od paradajza na bijelom stolnjaku. Dvije prazne boce piva. Ljeto je te godine bilo stravično vruće a dani dugi i dosadni, kao smjene u knjižnici.

Kuhinjom zuje muhe, one žele piti znoj naših leđa.

Bič mahnito skače na njih.

A da se odemo osvježiti u rijeci? Sonja mi prošaputa na uho, liznuvši mi zatim bradavicu.

Njena su bedra vruća a jezik joj je vreo.

NOĆ ĆE BITI TEŠKA

Sunce zapada za nasipom, prozori na neboderima u purpurnom su odsjaju, zvuk košarkaške lopte što se odbija od rasklimane ploče na obližnjem igralištu para mi uši, još i ta vriska djevojčica iz parka, pas što zaigrano laje, netko tko doziva nekoga.

Ljetna večer, sparina.

Netko hiltericom ruši zid u stanu.

Vrelina izbija iz asfalta, zrak se lijepi za kožu, povjetarac raznosi uokolo smrad truleži iz pretrpanih kontejnera.

Valjda će ih sutra ipak isprazniti.

Možda će sutra napokon pasti kiša.

Valjda ću se sutra osjećati bolje.

Stojim uz odignutu haubu auta, šipka od ulja mi je u ruci, i zurim u šipku: auto mi opasno gubi ulje a dan se eto gasi, noć će biti teška, a preksutra moram na put, odvesti moram Nesvrstanom robu u Zadar: svakojake kineske drangulije; lopte za plažu, peraje i maske za ronjenje, magnete za frižidere, lažne divovske školjke i gipsane odljeve crkve svetog Donata, Dubrovnika i Plitvičkih jezera.

I baš kad sam krenuo nazvati Stiva, mobitel mi zazvoni u ruci.

Bok, jesi u kvartu ili na moru?

U kvartu sam ali idem preksutra. Zašto pitaš?

Išla bih s tobom.

Do Zadra?

Da.

Može, nema frke.

Hoćeš svratiti do mene ili ćemo do B bara?

Misliš sada?

Imaš nešto drugo u planu?

Nemam. Vidimo se, rečem i prekinem vezu.

Zatim nazovem Stiva i objasnim mu o čemu se radi.

Dihtung glave? A u pičku materinu.

Da. Jel ga imaš na lageru ili da ga odem kupit.

Morat ćeš ga kupit.

Okej, sutra ujutro idem po njega pa se vidimo. U 9, jel ti to paše?

Može u devet.

Kolko će ti vremena trebat?

Cijeli dan jer ću glavu morat odvesti Tuni da je izbrusi.

Dobro, bok.

Opet mi zazvoni mobitel.

Reci?

Zašto si prekinuo? Pitala sam te hoćeš doći do mene ili ćemo do B bara? Ili ćemo poslije mene do bara? Mislim, ako ćeš imati snage, reče.

Kod tebe ćemo, ali odmah da ti odagnam svaku nadu, ne pomišljaj ni na kakvu akrobaciju po ovoj omari. Pa čak ni onu jezičnu.

Zar stvarno? Dakle, cijelo vrijeme ćemo šutjeti uz upaljenu klimu?

Ugradila si klimu?

Aha…

U tom slučaju računaj da ću i prespavati kod tebe.

Jel?

Aha…, rečem i prekinem vezu.

Te spustim iz ruku haubu uz silovit tresak, obrišem prste masne od ulja krpom što miriše na benzin i krenem prema njenom neboderu.

Dan se eto gasi ali ljudi.

Ti ljudi.

Te oči što me s prozora prate.

Ta historija.

***

Kako ti se čini?

Tko?

Badić, munjo.

Zatim se koracima manekenke prošeće gore-dolje hodnikom, stane mi sučelice, prisloni dlanove na bokove i zagleda mi se duboko u oči.

Badić je boje dinje i savršeno joj pristaje na mirisnoj, preplanuloj koži.

Stan je ugodno rashlađen, a iza njenih leđa, na stolu u dnevnom boravku stoje boca čivasa i dvije kristalne čaše.

Tamo i muzika tiho svira. Mislim da je Wilco.

Halo, kako ti se čini?, prošaputa, a ja je šutke gledam poput piromana koji čeka da se potpirena vatra preobrazi u divlji požar.

RASTRGAT ĆE JE VRANE

Baš sam se udobno smjestio gledati ''Kod Ane'' kad mi je zazvonio telefon, onaj od Iskre, crveno-crni. Zurio sam mrko u njega a strašno volim taj model telefona iz 80-tih. Kasnije me na mobitel zvao Fric, ali ni tad se nisam javio jer obožavam gledati taj kulinarski spektakl: Anu okruženu skupocjenim loncima, viljuškama, noževima, strojevima za izradu tjestenine, mikserima i drugim aparatima, tim predivnim saksijama sa začinskim biljkama. Uvijek sjedim na rubu kauča i napet čekam da emisija počne. Je, drag mi je i lik što Ani donosi namirnice s Dolca - bijelu ribu, školjke, ekološki uzgojeno povrće i jabuke, bademe, trešnje, svježe smokve, zatim kotlete crnih svinja, ramsteke i bifteke. Vidi se da je lik znalac, da kuži materiju, a ipak nastupa tiho, samozatajno. Kada se vrati iz nabavke tek razmijeni s Anom nekoliko rečenica o omiljenoj mu kumici ili omiljenom mu mesaru s placa, dadne joj svježe namirnice, a onda se tiho povuče iz kadra, prepustivši Anu gledateljstvu, a ona blista, osmjehuje se. Ana jednostavno rastura, baš kao kakav svjetski kulinarski DJ. Taj joj je put lik donio namirnice za sjajnu večeru, ali i buket cvijeća, i kad je Ana, pred kraj emisije, zagrijala maslinovo ulje u teći i krenula čistiti cvijeće od lišća, i kad je te cvjetove (gle ovo!) uronila u ugrijano duboko ulje, ostadoh zaprepašteno zuriti u ekran… Ne, stvarno, poskočio sam u nevjerici s kauča, čak sam šokiran dlanom pokrio usta, zureći u ekran. Na koncu sam se ipak i dobrano nasmijao kada su napokon na večeru stigli pisci, Perišić i Karakaš. Kad ih je Ana upitala što pišu novog. O jeboti pas... O-hoho-ahaha…

***

- Bok, Fric, reci?

- Zvao sam te. Zašto se nisi javio ako si bio doma? Šta radiš?

- Gledao sam ''Kod Ane''.

- Koje Ane, one iz Sopota?

- Ma kojeg Sopota, munjo, kulinarski šou sam gledao. ''Kod Ane''.

Muk.

- Halo!

- Daj dođi do mene gledati tekmu. Imam pun frižider Guinnessa.

- Koju tekmu?

- Rukometnu, konju. Kaj ne znaš da večeras igramo finale s Francuzima? Čitava Hrvatska gori, a ti pojma nemaš - prekorio me.

- Neka gori, ali ja ne gorim - rekoh. - Okej, doći ću, ali isključivo zbog Guinnessa.

Onda sam se dovukao do prozora vidjeti kakvo je vrijeme, kako se odjenuti i pada li što – nad grad su se nadvili oblaci kao prljave, mehaničarske krpe, ali ceste su još uvijek suhe.

***

Sjedili smo u lijepo uređenom i čistom dnevnom boravku Fricove susjede, ispijali pivo i Jim Beam koji sam ponio od kuće, gledali reklame uoči početka utakmice. Iz velike krletke u nas je zurila poveća bijela papiga, ali kad je utakmica napokon počela, papiga je uznemireno stala skakati po krletki i gristi vratašca.

- Da ju pustimo? - rekoh.

- Ne znam da li smijem.

- Zašto ne bi smio? Pa nije to pitbull, neće nas papiga valjda zaklat. Daj ju pusti, vidiš da je sve luđa.

Nevoljko je učinio to.

Ali čim ju je pustio, papiga je sletjela na stol i počela kreštati: Khrvatska! Khrvacka! Ha. Ha. Ha. Ha. Khrvacka!

***

Susjeda je na skijanju negdje u Francuskoj, a Fricu je ostavila ključeve stana kako bi se Fric brinuo o papigi, te joj povremeno pravio društvo dok se ona ne vrati s odmora. Frižider je napunila pivama i odličnim Gligorinim tvrdim sirom. Jeo sam taj sir i buljio zblenuto u televizor: u izbezumljena lica publike u areni, u sve te odvratne luđake, još luđaka, u tu idiotsku bitku na parketu. U boj, u boj, za narod svoj! U boj, u boj, za narod svoj! U boj, u boj, za narod svoj!, odzvanjalo mi je u ušima. Onda sam rekao Fricu da

idem cigaretu pripaliti na balkon, jer je vlasnica stana zamolila Frica da ne puši unutra.

Stajao sam na balkonu i zurio u maglu što se spustila na kvart. Tek sam mogao vidjeti sablasno sive vrhove grana na žutoj svjetlosti uličnih lampi u Parku mladenaca, i tek što sam pikavac bacio preko ograde - ispративši ga pogledom sve dok nije pao na krov nekog automobila na parkiralištu - osjetih kako mi je nešto prhnulo kraj glave.

***

- Bokte, Mario... Šta ću sada reći Olgi? Kako ću joj to reći, čovječe?

Stajali smo na balkonu i zurili u maglu. Magla je vonjala po sumporu i trulom papiru.

- Kako si bio tako glup... Kako si bio tako nesmotren...

- Jebiga... - rekoh. - U pičku materinu...

- Idemo je potražiti u park. Idemo u park – rekao je. - Nema gdje drugdje biti nego u parku - ponavljao je dok smo navlačili jakne i čizme te se napokon sjurili stepeništem.

***

Po tišini u kvartu shvatili smo da smo izgubili utakmicu.

Koračali smo oprezno parkom, sudarali se grogirani s drvećem i spoticali se o smrznute grane i smeće na tlu.

- Kako se papiga zove? – upitah ga.

- Ne znam.

- Kako ćemo je onda dozvati?

- Ako je uopće još živa... - izustio je tiho. - Ako je već nisu rastrgale vrane.

- Daj ipak zviždi, ti dobro zviždiš - rekoh.

Zastali smo usred parka, okruženi sablasnom tišinom i ledenom maglom. Nešto samospoznajuće kao da je disalo u drveću. Onda me jako stisnulo pa sam se jednom rukom oslonio o bukvu, a drugom sam otvorio šlic i stao pišati.

Fric je zazviždao.

Muk.

Zatim je počeo vikati - U boj, u boj, za narod svoj! Hrvatska!

Tad je netko na drugom kraju šume viknuo - Mi Hrvati! O-oo-oooo!

OTMIČARI IZGUBLJENA SNA

Sjedili smo na bitvi na starom, raskoljenom molu i prepucavali se je li pametno otisnuti se do Novigradskog mora ili bi ipak trebali ostati tu i loviti blizu obale.

Ili niti to.

Sonja je navaljivala da idemo u Novigrad ili barem u ždrilo, a kako su se kumulusi s Velebita počeli kotrljati prema selu i baš kad sam joj htio reći da ćemo dan najvjerojatnije provesti u konobi barbe M., uz briškulu i crnjak, jer će ubrzo početi liti kao iz kabla, začusmo korake iza naših leđa a zatim i promukli muški glas.

Dobar dan. Vi ste mještani?

Okrenuli smo glave i ostali začuđeno zuriti u dvojicu visokih stasitih muškaraca s jež frizurama, u tamnoplavim odijelima, bijelim košuljama i ulaštenim, bež cipelama. Takvo što nikad ovdje nismo vidjeli.

Dobar dan. A vi ste?, upitah.

Osobne na uvid, reče lik i tutne mi policijsku značku pod nos. Onaj drugi tada izvuče blok i olovku iz unutarnjeg džepa sakoa.

Čuj ovo - ''uvid''.

Iz Zagreba?, reče pošto je bacio pogled na osobne, te ih predao kolegi koji je podatke stao upisivati u blok.

Jesmo, reče Sonja.

Gdje ste odsjeli?

U šatoru, rekoh.

U kampu?

Da.

Dobro. Provjerit ćemo kod gazde kampa, rekao je.

Provjerite, rekoh.

Dok je kolega pedantno prepisivao naša imena, adrese i JMBG-ove, mi smo šutke zurili u crne kumulunimbuse koji su se, kao tinta na papiru, razlijevali nebom.

Ugodan dan želim, rekao kad mu je kolega završio s poslom te nam vratio osobne.

Također, otpozdravismo mu u glas.

Gledali smo kako koračaju rivom te nestaju u crnom Audiju A 8 kojim su se zatim odvezli do kampa.

***

Sjedim s barbom M. na terasi njegovog restorana, te trokatnice na magistrali. Otuda puca pogled na most, ždrilo i Pag. Sonja je ostala brodicu prekriti ceradom i dodatno je osigurati još jednim užetom.

Prvi udari juga odižu rubove stolnjaka, lozu iznad naših glava.

Ma gdje je taj spomenik?

Na novom mulu.

Čekajte, pa nisu li tamo one prastare mreže od barbe Dunka?

Bile su, ali mora ih je pokupiti po nalogu agenata iz osiguranja. Onda su radnici postavili spomenik i prekrili ga lancunom kako bi ga mogli otkrit kad uzvanici stignu.

Baš tamo gdje su bile mreže?

Da.

A kad će ti uzvanici?

Sad. Za koji minut.

Ništa mi nije jasno ali kumulusi se šire nebom kao bakterije. Zamračuje se, njušim i miris kiše u zraku.

Spomenik čemu, kome?

A Isusa ti… Ti ka da si pa s Marsa. Šta nisi bija tu kad su dovezli spomenik?

Bili smo tri dana s ribarima u Novigradu a jučer smo prespavali kod barbe Mijata u Vinjercu.

Jel ti uopće znaš ko je tu u selu živija?

Znam da je iza brda, u Podpragu rođen Maruna. Njemu otkrivaju spomenik, Maruni?, oduševljeno poskočih sa stolca.

Ma kojem Maruni?

Borisu Maruni, pjesniku.

Nikad čuo za tega… Ovdi ko je živija, boga ti, u selu?

Jebiga, ne znam, rekoh te se srušim natrag u stolac.

Pa našemu Zvonku, Taiku, jeba mu pas mater! Bušiću.

Pokušavam ususta viti misli.

Čuo sam za Brunu Bušića ali, barba, iskreno govoreći, za Zvonka nisam. Tko je taj? To mu je brat? upitah ga.

Nije mu brat. Pa kako ne znaš? Taik je onaj šta je otea avion. Onaj šta je oženija onu Amerikanku, Đulijen. Šta je preko tricet godin trunul u američkom zatvoru zbog naše stvari. Kuća mu je odmah do kampa.

Napokon sam se sjetio o kome govori.

Ona moderna katnica, okružena čempresima i oleandrima, malo je uvučena od ceste?

E. Nisi to zna?

Nisam. Znači njemu su podigli spomenik… Pa nije li on bio terorist osuđen na doživotni zatvor zbog one bombe šta je ubila policajca? Nisam ni znao da su ga Amerikanci oslobodili i da je u Hrvatskoj.

Ah, terorist… Pegulan, eto ča je.

Bomba je bomba, barba - rekoh. - Ipak mi je čudno da živom čovjeku podižu spomenik.

Vidi bene. Ti ni to ne znaš?

Šta?

Da je Zvonko umro?

Nemam pojma. Kad je umro?

Pretprošle godine. Diga je ruku na sebe.

Ruku?

E. U kupatilu se ubija, bog neka mu dušu prosti. Stalno je govorija da je sve ovo neka pećina, da se on nije borija za to da Hrvatska postane pećina.

U toj kući dolje se ubio?

E.

***

Kroz dalekozor pratim kolonu crnih limuzina kako s magistrale skreće ulijevo i spušta se cestom prema obali.

Dolje je gomila svijeta, i barba M. je u toj gomili.

Kolona se zaustavlja.

Iz crnih limuzina izlaze uzvanici.

Mješovit zbor kršnih momaka i djevojaka u narodnim nošnjama zapjeva tada neku pjesmu: predaleko sam kako bih mogao čuti glasove ali okupljeni drže desnice na prsima.

Iznad te gomile seljana galebovi crnim nebom lete.

Odložim dvogled na stol i stanem motati duhan. Sjedim za tim stolom ispod balkona što se proteže čitavom dužinom M.-ove kuće. Nešto me pritišće u zatiljku i san mi dolazi na oči. Pripaljujem duhan i otpuhujem dimove pod gustu odrinu što se s ruba balkona rasprostire nad terasom. Zatim opet zgrabim dalekozor i ciljam spomenik s kojeg su u međuvremenu smicnuli

svilenu modru plahtu: Zvonko sjedi zgrbljen na mramornoj klupi, leđima je okrenut moru i zuri u Velebitski masiv.

Uza spomenik stoje neka žena i neki ljudi i poziraju fotografima.

Mrklo je već kao u obližnjoj Modriča špilji i ubrzo više ništa neću vidjeti osim te silne vodurine što se zabija u tvrdu, hrvatsku grudu.

KONOPCI OD KREDE

Pokušavam ustati a sudac je pognut nada mnom, ritmično podiže ruke i odbrojava. S leđa se prevaljujem na bok pa se nekako osovim na koljena, pokušavam zgrabiti konopce no konopci su od krede.

Sedam.

Osam.

Onda samo klonem i opet zaorem nosom po podu ringa a pred očima mi plešu sučeve crne tenisice no sada smiren zaranjam u mrklinu.

Devet.

Čujem zvono i uzvike oduševljenja no nije me više briga ni za što ali i ne osjećam se poraženim.

Samo bih sanjao teglenice na Dunavu.

***

Velikim nožem režem kupus. Mlad je, mekan i razbarušen, rezanci frcaju okolo. Gle, jedan je čak odletio ravno u sudoper…

…pa odložim težak nož na hrastov stol, zapalim cigaretu, otpijem gutljaj meke šljivovice od Nesvrstanog.

Sjedim za kuhinjskim stolom i zijam kroz prozor u mrklinu vani.

Lom samo što nije počeo: vjetar mahnito mete cvjetove japanske trešnje cestom koju pretrčavaju ljudi loveći tramvaj ali koji im pred nosovima (gle!), zatvara vrata. Ljudi ljutito mašu, jedan mladić nogom opali košaru za otpatke, ali tramvaj polako odlazi, tramvaj već tone u tminu i tramvaja više nema.

U to, kako i biva, počinje liti.

Smračilo se. Zacrnilo. Vjetar savija kišu.

Munje paraju mrklinu u dubini te slike, tamo gdje završava grad a počinje planina.

***

Napravio sam pržolice, krumpir s kapulom i maslinovim uljem i sada režem taj mladi kupus za salatu. Prsti su mi tamnocrveni kao da sam trgao ruže. Pogledam na sat i ostanem tako zuriti u njega jer ona bi uvijek došla doma u ovo vrijeme, već s ulaznih vrata bi viknula *Ljubavi, šta si danas skuhao?*, pa bi se sa Bič pod rukom pojavila u kuhinji, ali premišljam bih li je nazvao, te zgrabim mobitel i, stisnutih zuba, piljim u njega pa ga ipak vratim u pletenu košaricu na stolu. A trebao bih zapravo napokon obrisati njen broj iz imenika i pomiriti se s time da su neke stvari nepovratno izgubljene - kao ključevi što su skliznuli kroz rešetke kanalizacijskog šahta, kao iznenadna smrt brata, kao moja budućnost u ovoj zemlji.

Trebao bih, ali

...samo otpuhujem dimove i zurim u oštricu noža koja mi sliči falkuši, jedrima falkuše, pa se prisjetim ljeta i kako se, sjedeći na molu, sladim kriškama lubenice i gledam brodice u lučici ispod čijih rebara spava mlađ. Kako tu mlađ hranim kukuruzom.

Radi se o jednom otoku, o jednom ljetu i o ljubavi.

Dok ona potrbuške leži na velikom, bijelom ručniku na modro obojanoj provi batane, zgurene između dva ribarska leuta i čita Kafku. Ona čita Kafku i pri tom se svako malo grohotom nasmije. Dok to čini, odlaže Dvorac na rub čamca, ali uopće ne mari za to da bi roman lako mogao završiti na dnu mora.

Strašno je lud, obožavam ga. Slušaj ovo, onoj dvojici pomoćnika što sliče jedan drugome ko jaje jajetu, zemljomjer je rekao da sliče jedan drugome kao zmije i da će ih zato obojicu zvati Artur. Ahahaha… Ajebemtimater… Ahahahahaaa…

I meni. Najjači mi je od svih tih mračnjaka, odvratio sam.

On uopće nije mračan.

Kažem, hranio sam šparove zrnima kukuruza iz konzerve, tek što bi zrno palo na površinu već bi doletio šparić, zgrabio ga i frknuo natrag pod brod, dok su se dnom pomaljale sjenke krupnih zlatulja.

Je, mračan je, ali je i strašno duhovit. Samo takvi ljudi zapravo i mogu biti istinski duhoviti. Ti mračni genijalci, rekoh.

To je istina. Treba znati razlikovati šaljivo od duhovitog, a on je bio ludo duhovit. Najluđi i najduhovitiji od svih pisaca. Odličan je, reče ona i opet uzme čitati knjigu.

Odličan pisac je onaj kojeg je nemoguće kopirati. Ona scena kad nazove dvorac ne bi li mu netko otamo rekao tko je zapravo on je vrh. Nitko mu nikad neće biti ravan, rekoh.

Potpisujem, složila se.

Bili smo okovani vrućinom, bilo je dva popodne i nigdje nikoga osim nas na tom molu nije bilo.

Samo su kobaltno plavim nebom iznad susjednog otočića spiralno jedrili supovi.

Ali naše su oči bile od soli a naša tijela od algi.

***

Dovršavam drugu polovicu crvenog kupusa.

Napokon sve istresam u porculansku zdjelu, bacam krupnu sol i mljeveni papar unutra, zalijevam to maslinovim uljem i kvasinom, te palim i drugo svjetlo.

Ono ispod viseće.

Teške kapi bubnjaju limom. Stojim uz prozor, ali vani je toliko mračno da vidim samo svoj sablasni odraz u staklu, i iza leđa mi stol, od sada, postavljen samo za mene pa spustim roletu, srušim se u stolac i dok vilicom i nožem okrećem pržolicu na velikom, bijelom tanjuru, razmišljam da sutra odem dati krv jer…

…kao da se previše te krvi skupilo u meni.

Mario Brkljačić *je rođen u Zagrebu.*
Objavio Doručak za Bič, Durieux, 2019., Gledaj me u uči, SC, 2004.
Prozne i pjesničke radove objavljivao u časopisima Republika, Vijenac, Balkanski književni glasnik, KG, Quorum, Zarez, Poezija, Večernji list, Riječi, Fantom slobode te na mrežnim stranicama BEK-a.
Živi u Zagrebu.

Melida Travančić

Melida Travančić
SEANSE

Blago kuca. Ne sačekavši glas iznutra koji bi joj kazao da je slobodno, otvara vrata. Iskrivljenog lica, gotovo pretvorenog u grimasu, smješka se. Bez dozvole sjeda nasuprot nje. Prostorija je mala, čista i jako osvijetljena prirodnom svjetlošću. Iako nije bolnica, podsvjesno osjeća miris bolesti. August je, ali tu je izuzetno hladno.

- Uključili ste klimu? - upita ne gledajući je.

- Ne - kratko odgovara.

Nastavlja razgledati. Zidovi su obojeni jakom žutom bojom. Izaziva prividnu radost, ali i nesvjesticu, mučninu, ili se barem njoj tako čini. Na ovalnom stolu stoji mnoštvo rukom ispisanih papira, čaša na kojoj su nacrtane maske, moguće nekih afričkih plemena. Plijene pažnju. Zatim, nekoliko polica sa knjigama, većinom stručna literatura, koliko je letimičnim pogledom mogla uočiti, ali na donjoj polici desetak knjižica bajki. Svoje mjesto tu, u kutu, našlo je i nekoliko plišanih medvjedića i, na njeno zaprepaštenje, umjesto očekivanog kompjutera - pisaća mašina.

- Šta radite na pisaćoj mašini?

- Kucam dijagnozu.

- A ja sam baš pomislila da svirate šansone - postaje zajedljiva.

- Zašto ste ovdje? - naglo ju prekida.

- Ne znam. Majka tako želi - hladno kaza.

- Zašto ona to želi?

- Pa, to bi, valjda, nju trebalo pitati.

I prije nego što je doktorica pokušala bilo šta kazati, dodaje:

- Misli da sam u depresiji. Došla sam udovoljiti joj, to jedino mogu. Nije teško.

- Jeste li u depresiji? Šta osjećate?

Sliježe ramenima.

Tišina se utkala između njih dvije. Njene sada „prijateljice“ kojoj bi trebalo otvoriti svaku poru svoga bića.

Ispitivačice, savjetnice, nadzornice njenog razuma, četrdesetogodišnje žene, krupnih plavih očiju, kose ofarbane u plavo, sa diplomom liječnice neurotičnih, ludih, ustrašenih, paranoičnih, depresivnih, lukavih, nekada i samo bezobraznih ljudi. Odjednom, zadržava pogled na knjigama i igračkama.

- Bajke vraćaju ljude u djetinjstvo. Zašto ih držite ovdje? Da podsjete, koliko-toliko, normalne pacijente da sa vama, psihijatrima, svaki razgovor treba započeti od ranog djetinjstva, jer, eto, tamo se desilo nešto, neka trauma, koja nas prati odrastanjem, starenjem, koja nas čini depresivnim, nesretnim, nesposobnim za život i koju jedino vi možete riješiti? Ili mislite da život, doista, piše bajke, znate ono *happy end* kao u knjigama trivijalnih pisaca ili u filmovima još trivijalnijih reditelja?! Odavde svi odu izliječeni, čitaju bajke, ili ih možda vi pričate, vrate se u djetinjstvo, suoče sa problemom, dožive preobrazbu, i žive sretno do kraja života!

Prostorijom odjekuje izvještačen smijeh.

- Koja je vaša najdraža bajka? - smireno pita, kao da njeno ruganje ne čuje.

- Bajke su idiotske, ali kada bih izdvajala, pa... neka to bude *Crvenkapica*.

- Dopada vam se ta djevojčica zbog hrabrosti?

- Vi to mene ozbiljno pitate?!

- Da. - Ne dopuštajući pacijentici da odgovori nastavlja: - Zašto ste toliko ogorčeni? Ili, bolje pitati, ko vas je razočarao? Ogorčenost neprestano pretvarate u ironiju. Time se branite. Podrugljivi ste tako spram svih i nemoguće vam je ostvariti komunikaciju?

- Uopće vas ne poznajem, a očekujete da govorim o sebi, o svemu...

- Ali sve što kažete...

- Znam, znam, naravno, ostaje između doktora i pacijenta. Zašto mislite da me je neko razočarao, pa ja nisam bila nekim ili nečim ni očarana da bi me to moglo razočarati. Ili možda mislite na neku veliku tragičnu ljubav.

Zatim naglo ustaje, prilazi prozoru, kao da sve ovo nije ni kazala, vraća se razgovoru o Crvenkapici, pomalo uspaničeno uzvikuje:

- Ne! Kakva njena hrabrost, šta vi to mene pitate! Dopada mi se tumačenje te bajke po psihoanalizi. Šta mislite šta bi otac psihoanalize, veliki Freud, kazao za Crvenkapicu?

- Ne znam.

U tom trenutku njihov razgovor prekida ulazak mlade crvenokose medicinske radnice. Ne progovorivši, doktorici je dodala tanjir pun hrane. Ručak. Prostorijom se širi miris ribe. Okrenula se, pogledala pacijenticu suosjećajno, te izišla. Ona nastavlja govoriti kao da ta djevojka nije ni ušla.

- Kazao bi da je Crvenkapica bila kurva. Svaki muškarac bi to kazao.

- Zašto? - doktorica nezainteresirano postavlja pitanje, kao da joj je odgovor potpuno nebitan i primiče tanjir sa hranom, počinje jesti.

- Mnogo je razloga - progovara i pripaljuje cigaretu.

- Nemojte pušiti dok ja jedem.

- Nemojte vi jesti dok ja pušim!

Doktorica, do sada potpuno ozbiljna, smješka se. Ona nervozno gasi tek pripaljenu cigaretu.

- Kažite mi razloge - tiho nastavlja.

- Koje razloge?

- Pa, zašto bi Freud kazao za Crvenkapicu da je bila kurva, i zašto mislite da bi svaki muškarac to kazao?

- To znači da vam tumačim bajku po psihoanalizi, ali ja bih vam je radije prepričala, polako ću, kao što to rade majke djeci pred spavanje.

- Kako želite - ravnodušno govori.

Ta zadnja rečenica u njoj izazva bijes. Potrgala bi svu odjeću sa nje, polomila cijelu ordinaciju. Očekivala je nešto drugo, možda molbu da prestane provocirati, da se primiri, ili čak njenu ljutnju, da viče, da je istjera van, prekine svaki naredni kontakt. Da, da, to je očekivala, njenu ljutnju i povrijeđenost. Ali, umjesto toga, dobila je jedno ravnodušno: *Kako želite*. U njoj se miješaju bijes i razočarenje.

- Šta ste odlučili da mi pričate? - pita usta punih hrane.

Cupka nogama, gleda na sat.

- Nepristojni ste. Jedete, a ja vam plaćam da me slušate.

- Mislite, vaša majka. Ona mi plaća.

- Vama je očito novac jedino važan, a ne nečiji život i teško stanje - tihim glasom govori, a onda glasnije i odlučno kaza: - Vrijeme je isteklo, je li tako kažete, vi psihijatri?

Spušta vilicu, koncentrira se, počinje govoriti:

- Ne... vi ste...

Uzima torbu, ustaje, laganim koracima dolazi do vrata.

- Prijatno vam, pazite da se ne udavite, ribe imaju iznenađujuće male kosti koje zapnu u grlu, nekoliko minuta škrgućete, pokušavate ih iskašljati, gubite dah i... gotovo. Vidimo se naredne sedmice, isto vrijeme, je l' da?

Zatvori vrata, ne sačekavši da doktorica bilo šta kaže, pa čak ni da potvrdi naredni termin.

***

Bila je budna već u pet. Pokušala je čitati, nervozno prelazila preko ispisanih redaka, i naposlijetku knjigu ljutito zatvori i spusti pored uzglavlja. Zatim je opet uze, otvori sa kraja, dugo posmatrajući posvetu na zadnjoj korici. Uvijek je tako radio. U nekoliko riječi napisao bi svoja osjećanja - jezikom i riječima jedino njoj prepoznatljivim. Misli na njegovu ruku koju pažljivo prati dok joj ispisuje posvetu, ti prsti... Uvijek je pažnju najviše zadržavala na njegovim prstima. Bili su debeli i mali. Poput hljeba. Činilo joj se da njegova duša igra upravo tu, na vršcima prstiju. Njeno lice utapalo se na njegovom ispruženom dlanu. Plahtom je prekrila glavu, zatvorila oči i čula šapat: *djevojčice, i nemoguće može postati moguće...* Jeza prostruji tijelom. Na prozore je navukla tamne zastore. Tako je bila zaštićena od vanjskog svijeta.

***

Mirnija nego prošli put, sjela je na klupu ispred ordinacije. Čekala je da se vrata otvore i da čuje svoje ime. Svoje ime? Pripada li ono njoj? Šta to znači? Pripadati nekome? Sebi? Besmislena pitanja prekinu poziv da uđe. Prvo što je uočila bio je lagani kostimić psihodelične plave boje na

ženi, psihijatrici. Osjetila je blagu nesvjesticu. Sjede pored prozora.

- O čemu ćemo danas razgovarati? - pitala je.

- Uradit ćemo nekoliko testova, to će nam pomoći da otvorimo prostor za daljnu komunikaciju, znat ću preciznije vaš odnos prema nekim pojavama i stvarima.

- To je nešto kao u časopisima za tinejdžere, ja odgovorim na test i otkrije se kakva sam ličnost - smijeh je odjekivao akustičnom prostorijom.

- Ne, nije to. To su više... - ne završi rečenicu.

- Neću da radim testove, pitat ćete me stereotipna idiotska pitanja, kao na primjer: kakav mi je odnos sa majkom, jesam li ljubomorna na brata, sestru... cijelu porodicu, je li me neko na bilo koji način zlostavljao u djetinjstvu, i tako dalje, bla, bla, bla...

- Neću to pitati, uradit ćemo jedan test...

Naglo je prekida, gotovo histerično uzvikujući:

- Neću! Kojim jezikom da govorim da biste me razumjeli?! Razgovarati možemo, kao i prošli put, nekako jedva, to će vam biti plaćeno, ali neću raditi testove, to mi je smiješno. Šta putem testa možete otkriti? Šta ako lažem na testu, ako insistirate da ga radim, ja ću lagati.

- Molim vas da se smirite i ponašate donekle razumno, ovdje ste jer vam je potrebna pomoć, uradit ćemo nešto drugačiji test, jedan od projektivnih testova koji se rabe u psihoanalitičkoj teoriji.

Sluša je, vidno smirenija, ali sa ironičnim osmijehom.

- A, onda je to sigurno Rorschachov test mrlja. Dođe čovjek imena Hermann Rorschach, pojavi se u svijetu i kapne tintu na papir, presavije taj papir i time dobije simetrične, ali nedefinirane oblike. Zatim te mrlje pokazuje besciljnim, izgubljenim pacijentima i odbacuje one koje nisu izazvali odgovore kakve priželjkuje. Naposljetku, zadovoljio se s deset mrlja. Na njegov rad utjecao je Freudov koncept nesvjesnoga. Freuda mrzim! A ove besmislene mrlje za mene su idiotske!

Doktorica je mirno gledala, dok je ona na tren zastala, nasmijala joj se i nastavila:

- Test je naporan, ne tumači se na osnovu jednog odgovora, već se odnosi na ukupnu sumu odgovora, a uz to se posmatra i interpretira pacijentovo ponašanje tijekom odgovaranja. Nisam zainteresirana. Dosadno je. Test mi ne morate ni dati, kazat ću vam da vidim šišmiša, škorpiona, leptira krvavih krila, vidim svoja pluća, itd. Da još nabrajam? A, možda bi vi, kao ekspert za lude, trebalo da znate da se taj test već dugo u ovoj vašoj disciplini ne koristi, čak je u nekoliko zemalja i zabranjen. Toliko o tome.

Izgovarajući posljednju rečenicu, uzima svoje stvari, gleda na sat, ustaje.

- Naredni put možda vam budem govorila o svojim strahovima, sada, vrijeme je isteklo.

- Vrijeme ne ističe kada vi to kažete! Ne budite bezobrazni! Uradit ćemo test koji nema veze sa mrljama! Šta je vama?! - Prvi put i ona podiže glas. Zatim kao da se toga uplašila, blago nastavlja:

- Razgovarat ćemo, pustite vrijeme, kažite mi nešto o sebi. Ja ću vam pomoći, za početak da ne budete tako ironični i sarkastični.

- Ironija? To ponavljate već drugi put, doista ne razumijem šta vam je, o čemu vi to govorite! Doviđenja! I da, veći problem od Rorschachovih mrlja za mene predstavlja taj vaš psihodelični kostimić. Ta boja je strašna. Plaši me. Isto vrijeme, isti dan, naredne sedmice?

Doktorica naglo ustaje, sustiže je na vratima i kaže:

- Pišite.

- Molim?

- Pišite, zapisujte sve ono o čemu sanjate da vam se desi i ono što vam se uistinu dešava. Donesite mi to. To će biti put lakše komunikacije.

Hvata je za ruku, nastavljajući:

- Pomoći ću vam, budite sigurni.

Naglo istrgnu ruku i smiješeći se reče:

- Onda mogu da i ne dolazim, te zapise, pisma, mogu slati poštom ili mailom. Da ne dolazim?

Doktorica nije odgovorila, nije to ni bilo pitanje.

***

Odlučila je ne ići javnim prijevozom. Prošetat će bez obzira na vrućinu. Razmišljala je o doktorici. Na neki čudan način grizla je savjest. Zašto se tako ophodi prema ženi koja joj može pomoći, možda i jedina s kojom sada može razgovarati? Ženi koju uopće ne poznaje i uz to nekome ko ni najmanje nije kriv za život koji je sama oblikovala. A, opet, ovi odlasci doktorici predstavljaju joj zadovoljstvo, čudno, ali jedino istinsko zadovoljstvo. Ima u toj ženi nečega nježnog, toplog, a možda je taj glas i nagnao da o njoj razmišlja, da opet ode, ili da sve prekine, čemu, zašto... U činjenicu da joj neko može pomoći nije vjerovala, barem zasad.

Pitala se šta joj je, ustvari? I zašto bi joj nečija pomoć bila potrebna? Zašto majka, uopće, insistira na tome, možda se boji da ne završi kao ona, ona s kojom je najviše i bila bliska? „Sigurno je to posrijedi“, kao da joj sinu spasonosna misao, „završit će kao ona, toga se majka plaši“, jer majka tvrdi da se od njene smrti sve promijenilo. Treba stvoriti, izmisliti, sanjati drugačiju priču. Priču njoj prihvatljivu. Njemu, njoj, svima... prihvatljivu.

Razmišljajući o njoj osmijehivala se. Njene oči, taj nježni pogled, topao, uprkos svim užasima sa kojim se suočavala, na koncu i saživjela. Ali njenog glasa nije se mogla sjetiti. Samo je čula jecaj... Dobro se sjeća tog dana kada je kazala da će abortirati, a haljinice šivene za djevojčicu spaliti. Nježna, a mračna. Umrla je prije nekoliko godina.

***

Sjedila je nasuprot doktorici. Ništa joj više nije smetalo, ni soba, ni glasovi iznutra, ni predmeti. Nije bila zajedljiva, ironična... Činilo se da je spokojna.

- Kako ste danas?

- Tako. Dobro. Napisala sam ovo.

Iz torbe izvadi požutjeli list papira. Doktorica ga pažljivo uze, otvori i pročita jednu jedinu rečenicu: *Iz ove prostorije nema se kamo otići, draga.*

Kome si pisala?

- Prijateljici.

- Kada?

- Davno. Možda prije dvije ili tri godine.

- Ovo pismo nisi poslala?

- Ne.

- Zašto?

- Dolje, pod zemlju, pošta ne odlazi. Ona je mrtva.

- Šta joj se dogodilo?

- Objesila se.

- Žene rijetko izvrše samoubistvo vješanjem.

Naglo ustade, stade pored prozora.

- Vi to meni ne vjerujete?! - uzviknu, zatim otvori prozor i duboko udahnu zrak.

- Samo konstatiram.

- Bilo je strašno. Odlična tragedija. Imala je 27 godina. Bila je lijepa. Ja sam kriva!

-„Odlična tragedija“ - to jezivo zvuči. Nego, u pismu je riječ o prostoriji, gdje je ona?

- Zar je to važno!?

- U tebi? U mašti?

- Zašto me ne persirate? Želite ukinuti distancu?

- Gdje je prostorija?

- Ne mogu da vjerujem! Upravo govorim, ono što nisam nikada, što me muči i proganja, a vi me pitate gdje je prostorija! Jebena prostorija! Ona je važna!

- Moram znati.

Hitrim pokretom uze pismo sa stola i izjuri iz ordinacije.

***

Dugo je lutala gradom. Napokon sjede na podzidu pored rijeke.

- Ko je bolji pjesnik Ruževič ili Miloš?

- Herbert - sa smiješkom odgovori.

- Drago mi je, ja sam L. - dodala je.

Tako je započeo njihov prvi razgovor prije dvanaest godina u čitaonici gradske biblioteke.

Dok je kuhala večeru, začula je zvono. Bila je to ona. Izgledala je izobličeno.

- Trudna sam - rekla je stojeći na vratima.

Laganim pokretom podigla je lanenu košulju i pokazala stomak prepun ožiljaka.

- Pokušala sam je ubiti, kuhinjskim nožem, ali nisam mogla. Suviše je bolno.

- Ubiti koga?

- Bebu - a onda dodala: - Voljela sam ga. Otišao je, ostavio je novce... ali ne mogu ja to uraditi. Nije humano...

- Mislim da lažeš. Mislim da želiš pažnju. Rođena si da budeš žrtva, preciznije da glumiš žrtvu! Otiđi! Ne mogu te slušati. Samo otiđi.

Bio je to njihov posljednji razgovor.

***

Čim uđe u ordinaciji uoči veliko okruglo ogledalo. Vidjela je svoj odraz.

- Voliš li ogledala? - upita doktorica.

- Ne razmišljam o tome.

- Prikazuju i ono što nam se sviđa, ali i ono što mrzimo. Zavisi kako i kada gledamo. Jesi li ga ikada razbila?

- Da. Dva puta.

- Kada?

- Kada sam čula da je ona umrla i kada je on otišao.

- Bila si bijesna?

- Ne. Vidjela sam sebe, zato sam ga razbila.

- Čime?

- Pesnicom.

- Mora da je boljelo.

- Ne više od njihovog odlaska.

***

Ustaje iz kreveta, kroči ka plačljivom glasu koji izgovara neko nepoznato ime. Ali ona zna, nju doziva. Ulazi u šumu. Mračna i hladna je. Svuda su velika debela hrastova stabla. Ne osjeća strah. Iznad njene glave prolijeću šišmiši. Raščupali su joj kosu sakupljenu u pletenicu. Sviće. Tek tada uočava da su joj ruke, lice i bijela haljina zamrljani krvlju. Iza nje stoji ona. Nježno joj spušta ruku na rame i ogorčeno konstatira: *Takva ne možeš na vjenčanje*.

Probudila se potpuno mokra. Sat je otkucao četiri. To jutro su joj javili da se ona ubila.

***

- Sinoć sam napisala pjesmu. Znate, jednom sam sanjala da sam odjenula vjenčanicu. Nisam dugo pisala. Bolno je pisati, ali i ne pisati. Prije sam mnogo pisala, zato što je boljelo, ali sada je prestalo.

Nakon nekog vremena zamuckujući nastavlja:

- Kada sam čula... mislim kada su mi javili da je umrla... plakala sam... ali... i osjetila neku vrstu olakšanja... sada me više nisu mogli povezivati s njom, govoriti, one su iste... i ona je kurva... A, onda se pojavio on, i na nju sam zaboravila. Živjela sam svoju sreću. Plačem zbog oboje. Njoj sam mogla pomoći. A žalim što njega nisam ubila. Spasila bih se. Jesam li ja loša osoba? - upita gledajući je ravno u oči.

- Ne postoje loše osobe, samo loši postupci.

- To je isto. Ona je imala dvadeset tri godine kada se zaljubila. Bio je dvadesetak godina stariji. Kaže da je strastveno volio. Trajalo je to nekoliko godina. Postajala je sve mračnija. Daleka. Pričala je o samoubistvu. Govorila je da je ljubomoran, da je tuče, da je naziva kurvom... ali da je to sve normalno, jer se oni vole. Maltretirao ju je i psihički i fizički. Žestoko. Rušeći u potpunosti njenu ličnost. I onda... Jedne večeri došla je kod mene, kazala da je trudna, i to je bio naš posljednji razgovor. U maju, iste godine, ubila se... Sve je tako teatralno, da čovjek pomisli da ovakve priče mogu biti samo u nekim jeftinim vikend romanima.

- Zašto ste izgovorili ovu zadnju rečenicu?

- Nisam joj vjerovala.

- Ja bih joj povjerovala.

- Čak i da je sve njena mašta? Konstrukcija? A njen život, kasnije, dogodio se meni. I to je bilo ravno smrti.

- A ti imaš iskustva sa smrću?

- Na taj način želim opisati najstrašnije iskustvo. Jeste li vi čitali Fernanda Pessou?

Doktorica uzvrati pitanjem:

- Je li tvoje iskustvo bilo strašnije od onoga što je ona preživjela?

- Sasvim sigurno.

- Šta ti je uradio?

- Za razliku od nje, ja sam dozvolila da budem ubijena.

- Kako?

- Počela sam živjeti njen život. Samo sa drugim muškarcem i drugačijim ishodom.

Na tren je zašutjela, a onda doktoricu, sa nekom agresivnošću u glasu, upitala:

- Vjerujete li vi u Boga?

- Ti? Vjeruješ li ti?

- Ne vjerujem. Ja znam da Bog postoji. Tako sam umorna. Željela bih spavati. Smrt je san. Vergilije je san nazvao bratom smrti. To je loše uradio. Nemaštovito za moj ukus.

- Ništa nije nedostojnije mislećeg čovjeka nego to što smrt smatra drijemežom - reče doktorica.

Ravnodušno je pogleda i doda:

- Ipak ste čitali Pessou.

***

Osjećala je radost zbog razgovora sa doktoricom. Je li je uspjela uvjeriti? Je li sebe uvjerila? A onda je čula glas, isprekidan, bolan:

Tebe nema. Ne postojiš. Ti, doista, nikada nisi ni postojao. Znaš, idem psihijatru... Ne, nemoj misliti... Nije zbog tebe. Pa ti nisi tako važan... Ne uzimaj si pravo! Ne osmjehuj se... Ti si iluzija. Ja sam te izmislila!

Duhan uvuče duboko u pluća, i za čas u ruci ostade minijaturni zažareni ugarak.

- Ne ludim. Ne još... - prošapta.

***

Ako ti povjerujem da me voliš, tražit ću da mi otvoriš dušu - napisao je jednom na poleđini knjige.

- Je li povjerovao?

- Jeste.

- Jesi li i njemu lagala?

- Šta vi, dođavola, mislite!? Da sam podvojena ličnost? Šizofreničarka? Patološki lažov? Koja je dijagnoza, stručnjaka? - Uzvratila je pitanjima, a zatim brzo dodala, ne sačekavši da doktorica bilo šta kaže. - Moji strahovi su me izgrizli.

- Opravdanje preda mnom ti nije potrebno. Ili jeste, ako to govoriš sebi.

- Sebi nemam više ništa kazati. Oni su postojali. Oblikovali su me, kao što oblikuje genetski materijal utisnut činom začeća. Kao što me oblikuje način odijevanja, mišljenja... način na koji se smijem, plačem...

- Ili način na koji pričaš priču?

Gleda je ravno u oči. Smiješi se ili se barem tako čini. Usne pacijentkinje sve više podrhtavaju, kao da će svakog časa zaplakati.

Doktorica ustaje, više je ne gledajući reče:

- Vrijeme je isteklo.

Ona i dalje sjedi naspram praznog mjesta, ne miče se, ponavlja:

- Postojali su. I ona, i beba, i on... čujem njen gromoglasni smijeh... bebin plač... a njegovi tragovi još su vidljivi na mome tijelu... - zatim ustaje prilazi doktorici, sa bljeskom u očima šapnu:

- Nema ništa gore u nama od neispričane priče.

- Vrijeme je isteklo - još jedanput ponovi.

***

Probudila se na željeznom krevetu. Zatim je polako počela razgledati sobu. Svuda bjelina. Zidovi, ormarić, pod, posteljina... Bijele tablete. Pokušala se sabrati. Zadnje čega se sjeća bila je mračna soba, žestoko piće i glas sa radija: *Sve te vodilo k meni... iz daljine iz mraka...*

Polako ustade iz kreveta. Krenu prema prozoru. Glavu nagnu na njegovo okno. Teške metalne šipke sprečavale su pogled. Ni vani ništa nije bilo. Praznina.

Ne zna koliko je tako stajala, dok nije ušla žena u bijeloj uniformi.

- Tablete? Popila si ih?

Poželi da je pita zašto je ovdje? Gotovo da zausti... ali odustade. Objema rukama dohvati metalne šipke koje su okovale prozore. Nastojala je cijelom preostalom snagom da ih iščupa, uzvikujući:

- Oni su postojali, svi su oni postojali! A ja nisam luda! Postojali su... Čuješ li me?!... Može li me neko čuti!?

- Molim vas lezite, treba vam odmora, popijte tablete...

Hitrim koracima priđe ženi u bijeloj uniformi, snažno je uhvati za kosu i poče vikati:

- Postojali su! Imam dokaze! Uništili su me! Postojali su, trebam li to milion puta kazati!!! Pos... - rečenicu nije završila... nije stigla...

U sobu utrčaše dva muškarca, uhvatiše joj ruke, dok je cijelu scenu sa vrata posmatrala žena u četrdesetim, ofarbane kose u plavo, sa diplomom liječnice neurotičnih, ludih, ustrašenih, paranoičnih, depresivnih, lukavih, nekada i samo bezobraznih ljudi. Stajala je u plavom, elegantnom psihodeličnom ljetnom kostimiću, naredivši:

- Vežite je!

Čuvši njen glas, umiri se, prestade vikati, okrenu se prema njoj:

- Spalite sve njene haljinice. One koje sam ručno šila. Djevojčicu nikada neću roditi. A, zatim, prekrijte me plahtom bijelom...

Nesnošljivu tišinu prekinu uzvik:

- Šta čekate?! Vežite je!

Ništa se više nije čulo, samo su hodnikom odzvanjale potpetice, žene koja odlazi.

Melida Travančić,

Nada Crnogorac

Nada Crnogorac
PET PRIČA

BAJKER

"Kupit ću si motor", rekao je polagano i glasno. Riječi su se odbijale o plohe opranih tanjura koje je vadio iz perilice. Bile su zaobljene, glatke, sjajne i hladne. Pomislila je - hladetina. Glupa asocijacija. A bile su to porculanske riječi. Sama rečenica bila je okrutno konačna, ništa nije otvarala, nikakve mogućnosti rasprave, nije tražila također ništa, ni savjet, ni mišljenje, ni dozvolu. Bila je puka konstatacija, gola obavijest. Kako je sve postalo ogoljeno, nudistički, razmišljala je o toj novoj stvarnosti. Kako smo je skinuli do samoga kraja. Riječi su postale jednoslojne, rečenice kratke, jasne, nemilosrdne. Kupit ću si motor.
S radija je Goribor pjevao:

Ti znaš kako moje misli lome me
Ti znaš kako moje misli lome sve...

i petljala joj se melodija u glavi poput nezaustavljive jegulje, pjevušila je u odjeku... lome sve.
A mogao je to reći i drugačije, na stotinu raznih obazrivijih načina. S polaganim otkrivanjem karata. S polaganim napredovanjem do cilja. Nije da tako nije znao, već nije htio. Mogao je reći npr. :"Želio bih si kupiti motor" ili "Već dugo razmišljam o tome da si možda kupim motor";
mogao je reći i:"Mislim da ću si možda kupiti motor" ili "Već dugo si želim kupiti motor";
mogao je reći:"Možda bih si kupio motor" ili "Što bi rekla da si kupim motor?";
mogao je reći:"Da li bi se iznenadila i ljutila kada bih si kupio motor?" ili jednostavno:"Što misliš o tome da si možda kupim motor?"
Ali od svega toga mislim i misliš i želim i možda ništa nije odzvanjalo u kuhinji između njih dvoje i pločica. Mogao je to reći na još mnogo mekših i opipljivijih načina, a ne ovako bezuvjetno. Nije odgovorila. Sunce ih je pratilo umornim jesenjim pogledom zauzimajući cijeli prozor.

Ti i ja u sobi, sami
razgovaramo sa senkama u glavi
Ti i ja više nismo ti i ja...

opet je pjevala u sebi i nije mogla prestati... nismo ti i ja.
"Kupit ću si motor, kao Dino, želim biti bajker", nastavio je polagano pogledom koji je sada uputio njoj, a ne tanjurima. Učinilo joj se kao da mu je iz kutova okruženih trepavicama izvirivao po jedan blijedi upitnik. Nesigurnost, pomislila je. I strah. I želi i boji se te želje, pratila je dalje svoja zapažanja.
"Znaš, želim motorom otići na more, na otoke, bilo kamo, sve motorom, želim juriti kroz vjetar, o tome sanjam", izgovorio je u dahu dok je vadio noževe i vilice i slagao ih u ladicu proizvodeći zvuk udaraljkaške kompozicije. Imala je svoj ritam i svoje tonove, kuhinjska glazbena kulisa neočekivanog dijaloga. Počinje li drama, pitala se. Nedostaje samo zvuk motora pod prozorom.
"Želim to već dugo", nastavio je sada malo zadihano kao da ga je sve umorilo, ta trka s perilicom, s njom. "Nisam znao kako da ti kažem, kako da sve to realiziram. I evo, rekao sam ti, sad mi je lakše. Što ti misliš?" Okrenuo se nestrpljivo i nervozno ravno u njeno lice i pustio da mu ruke umorno padnu uz tijelo.
Nije mu rekla da je njoj sada teže. Miješala je špinat da ne zagori. Goribor je ponavljao:

uzimam uzimam uzimam, hoću samo da uzimam...

Razmišljala je o toj novoj fazi njihovog braka koju su upravo porodili. Kamo ih ona vodi? Izgledalo je svakim danom sve beznadnije. Suhi razgovori uz osušeno posuđe. Bili su daleko jedno od drugog. Dalje nego što su štednjak i perilica. Bili su i sve dalji. Bili su užasno daleko. A ponekad je sve izgledalo tako obično kako su obični bili i svi drugi parovi koje poznaju. Kriza srednjih godina, govorili su jedni. Kako banalno! Strah od starenja, strah od smrti, govorili su drugi. A nema kreme protiv smrti, rekla je Karmen Lončarek. Samo, tko nju čita! Zapravo joj se sada činilo sasvim svejedno. Ili čak oslobađajuće.
"Pa kupi ga", rekla je gledajući mu u oči. "Pa se vozi kroz vjetar ako to toliko želiš. Ja se neću voziti s tobom. Ne volim motore i bajkere. Neću ti praviti društvo, a zapravo me nisi ni pozvao", završila je kao malo prijekorno.
"Želim ići sam, tj. s dečkima. Nitko ne ide sa ženom."
"Ok, ni ne želim ići s tobom", odgovorila je.
Špinat je bio gotov. Sunce je nestalo iza ruba prozora. Postalo je sivkasto u kuhinji i mirisalo je na bijeli luk, biber, mlijeko i vrhnje. I mirisalo je na hladni muški znoj. Brakovi imaju duge i kratke faze nečega svačega, prolazne i manje prolazne, uvijek u novoj ostaje neka boja stare, svjetlo - sjena, chiaroscuro, to su slike braka i baroka. Faze se ne brišu, nema tipke delete na bračnoj tastaturi, samo ih redamo poput lonaca na polici, slažemo jednu u drugu po veličini; veliki lonac pa u njega stavljaš manji, pa onda još manji, dok ih vadiš iz perilice. Da zauzmu manje mjesta i da uvijek može

stati još koji. Pri tome lupaju, prave buku, pa tišinu, prljavi su, pa čisti, tako i te faze. Prljave pa čiste. Nema perilice za brak.
Kakva će biti ova faza, pitala se? Vjerojatno prljava. Lutanje, alkohol, usputni seks.
Sjetila se ljetošnje scene na plaži. More je bilo odvojeno od ceste uskim rubom proćelavog i anemičnog zelenog pojasa s redom nešto većih i manji stabala. U sjenu se parkirao par bajkera. Otkopčavali su svoju tešku crnu vozačku opremu. Djevojka se skinula do kraja i još i sada u potpunosti vidi jasno cijeli prizor: potpuno gola, mršava, bijele kože i svijetle kose stajala je uz rub ceste kojom je nadirala bujica hodača. Nije ju ništa smetalo što su od nje bili udaljeni možda ni pola metra i polako je navlačila badić. Ni na koji način nije se željela nečim zaštititi, a samo pet metara dalje bila je kabina za presvlačenje. Možda niti pet. Njoj je to bilo nepojmljivo.
"Uživam u brzini", rekao je. "Kad se vozim s Dinom, stalno ga nagovaram da ubrza, da vozi sve brže i brže i onda mi je super. Zadnji put se naljutio na mene i rekao da me više neće voziti. Nek se vozim sam. Kupim si motor. Kad smo se zaustavili, bio je blijed ko krpa. Morao je leći na travu jer se treso ko da ima groznicu. Nije mogao govoriti. Vidio sam da mu je zlo. Usro se od straha."
Zašutio je. Nije ga gledala. Stavljala je tanjure na stol i dok su jeli u tišini, razmišljala je što će raditi dok se on bude pretvarao u bajkera. Nije osjećala napuštenost. Mislila je o tišini. Tišini i miru koji će je obaviti i umotati poput deke. O slobodi. O svojoj slobodi. O nekoj svojoj brzini u koju će se ubaciti. Mislila je o toliko toga. I već unaprijed se radovala.
"Da nazdravimo tvome motoru?" upitala je i krenula po bocu vina. I pomislila kako je taj njegov motor na neki način postao i njen motor.

TATA

Hej, tata, ja sam! Upravo su otišli ovi ljudi koji su kupili auto, ispohat ću ti kruh i onda doći.
- Ne, čula sam s druge strane, onda je slijedilo nešto nejasno i izgriženo na neprepoznatljive komadiće od riječi pa sam mu morala reći da nisam razumjela, da mi ponovi.
- Ne, nemoj pohati kruh, dođi odmah, potrudio se.
- Pa zašto, šta se dogodilo?
- Pa da idemo van, ja sam spreman.
E na to – spreman - meni spremno skoče živci i tlak. Još uvijek nakon toliko vremena ne uspijevam zapamtiti da mu ne smijem nikada, ali baš nikada reći kada ću doći jer on odmah ima svoje planove.A ja se zaletim pa kažem da ću doći popodne, on pita u koliko sati i tako to krene. On si odmah zada posao, brije se, oblači, sjedne i čeka me. I onda me nazove da gdje sam tako dugo, za koliko minuta ću doći.
Jurila sam po kući i u sebi psovala presvlačeći se istovremeno. Na kraju sam otišla bez rukavica. Tako me on svaki puta iznova izludi ili se zapravo izluđujem sama, pa uvijek nešto zaboravim. Prošli puta sam zaboravila hladetinu koja je doputovala čak iz Dugog Sela, pa sam okretala auto na pola puta i vraćala se kući.
Na parkiralištu pred Domom umirovljenika raširilo se sunčano polje. Konačno sunce, veselim se kao malo dijete. U boravku sjede poznata lica koja pozdravljam smiješeći se. Neki ne odgovaraju, gledaju kroz mene. Lica su im nepomična. Oči ne odaju ništa osim bola. Gospodin koji neumorno hoda cijeli dan i ulazi u tuđe sobe, vuče za sobom hodnicima svu težinu svoje boli. Ne može mi je izreći, a htio bi. Dok me napeto gleda, meni se steže grlo kao da je u njemu zapela ona jabuka iz bajke o Snjeguljici i sedam patuljaka.
Tata stoji u sobi iza hodalice i oblači vestu. - Jel mogu ovako? pita.
- Ne možeš, hladno je, obuci kaput.
- Ne mogu ja to, probao sam, težak je.
- Nije težak, kažem donoseći ga, pomoći ću ti. Tata, pa zima je, vidiš da sam i ja u kaputu, nitko ne hoda vani u vesti.
Oblačim mu zimski kaput i zakopčavam ga. Debeli šal omotam oko vrata. Na glavu mu stavljam šiltericu. Dodajem mu naočale. Primjećujem da danas ne zastaje pred ogledalom prije nego što izađe. Inače je uvijek, ali baš uvijek zastao, poravnao kragnu na košulji, vestu na ramenima, počešljao se ili samo dlanom prešao po kosi gledajući se u ogledalu i pitao me:
- Kako izgledam, što kažeš, mogu li ići ovakav?
Sada izlazimo bez osvrtanja na ogledalo, što nije dobar znak, i krećemo prema liftu.
- Hoćeš moći do klupe? pitam ga dok polako idemo kroz hladnu sjenu prema suncu. Friško je vani.
- Hoću, kaže on. Zaboravio sam rukavice.

- I ja. Hoćeš da se vratim u sobu po njih? Ja mogu ruke staviti u džepove da se griju, ali ti ne možeš jer se moraš držati za hodalicu.
Ne treba, sad ćemo sjesti na klupu pa ću ih staviti u džep.
Klupa je dalje i na otvorenom pa razmišljam da idemo kraćim putem do terase.
- Hoćemo prema klupi ili idemo na terasu? pitam ga.
- Idemo do klupe, uzmi ono... ono za sjesti... , kaže mi.
Odlazim do terase i uzimam dvije sjedalice da nam bude toplije. Ali klupa je prekrivena najlonima i vodom. Sjedamo ipak na terasu i okrećemo lica u sunce. Malo nas propuhuje vjetar. Na šetnicama nema puno hodača. Još je rano, sigurno čekaju da bude toplije pa će u šetnju poslije ručka.
- Dobar je ovaj kaput, topal je, kaže on, ja to ne mogu više sam obući, probao sam, ne mogu ni zakopčati.
- Znam, zato sam ti rekla da ću doći pa idemo zajedno van.
Hrpe snijega su sve manje, obrubljene blatom tope se na suncu. Ponovo blješti dan. Tišina je u zraku, čujemo je. Šutimo i gledamo u sunce. Ispred nas u daljini svjetlucaju crveni krovovi. Zima još nije izgubila svoj miris. Obavija nas sa svih strana oštrom svježinom. Fino miriše zima.
- Jesam se dobro obrijao? pita me dok se gladi po licu i gleda u mene.
Odlično, kažem pažljivo promatrajući njegovo lice. Ti se uvijek dobro obriješ.
A šta misliš trebam li se šišati? Okrećem glavu da pogledam stanje oko ušiju i na vratu i kažem: - Pa mislim da trebaš, ali ne puno, samo malo, bit će urednije.
Frizerka mi uvijek ošiša i obrve, vidiš kako sve na starom čovjeku podivlja, kaže pokazujući svoje obrve. Zašto one rastu, a kosa otpada, ha?
Ne znam, nemam pojma. I meni se to polako događa.
Ruka mu se spusti na hlače i počne trljati bijele fleke, nešto mu je curilo po hlačama, duž nogavice.
- Nećeš moći to tako očistiti, probat ću ja ručnikom kada se vratimo u sobu.
- Zalio sam se nečim... kad ne vidim, a... i tresu mi se ruke. Kako su djeca?
- Dobro, svi su dobro, pozdravili su te.
- Čuj... , rekla si da ćeš kupiti... ono... za... mašinu.
Misli mi ubrzano jure, koju sad mašinu, ništa mi nije poznato.
Za koju mašinu? pitam.
Pa za onu... , ja bih nešto pisao.
A to, pisaću mašinu, pa Boris ju je popravio.
Ma ne valja, treba kupiti novo ono...
Onu traku, kažem. Dobro, potražit ću ako to još postoji, traka za običnu pisaću mašinu, Unis de lux.
- To je bila tvornica u Sarajevu, kaže tata.
Gledamo u sunce., ali nam ono ništa ne pomaže, sve mi je hladnije.

Bilo bi bolje da smo sjeli gdje i onaj gospodin, on je u zavjetrini, nama baš puše vjetar u leđa, kažem misleći kako je tek njemu.
Da se preselimo?
- Ma nema veze, još ćemo samo malo pa idemo.
Čuj... , ja sam ljetos bio kod očnog i rekao je da dođem na kontrolu za šest mjeseci, to je odavno prošlo, a ja nisam išao na kontrolu. Otići ću sutra do sestre Ivane i reći joj.
Razmišljam i prisjećam se što je tada bilo kod doktora, što mu je rekao u vezi vida i operacije.
- Koliko se sjećam, doktor ti je zadnji puta sve lijepo objasnio, da je s obzirom na tvoju dob rizično da ideš na operaciju, može ti biti još gore, a možeš ostati i slijep.
- Ali ja sam i sada slijep.
- Ma kako si slijep? Nisi, ako vidiš fleke na hlačama i sam se obriješ, onda nisi. Tamo ćeš satima čekati i samo se umoriti, a zašto, zbog čega? Da ti opet kaže isto? Ti napravi kako hoćeš, ja ti samo govorim svoje mišljenje.
Dobro, kaže on i šuti.
Odbijamo vjetar. Ne odustaje, postaje sve neugodniji. Puše nam u vrat. Čuju se vrapci i sjenice, traže hranu nemirno prelijetajući. Jezero se svjetluca.
- Čuj... , prije više od godinu dana rekao sam sestri Ivani da trebam ići na invalidsku komisiju. Sada imam invalidnost 30%, a ja sam invalid 100% i trebam to riješiti da dobijem invalidnost 100% i da mi se poveća invalidnina. Dobit ću još 500 kuna ili više, to mi treba za dom.
Ostajem zabezeknuta. Uvijek kada čujem to njegovo čuj iza kojega obavezno slijedi duža pauza, znam da je to uvod u nešto, znam da će početi neku novu temu ili se njemu čini da je to nešto važno što treba započeti tim naglašenim čuj i onda zastati da nastane napeta tišina u kojoj ja čekam da on nastavi rečenicu..
- Kako to misliš, zašto si ti invalid 100%?
- Pa kako zašto, ne vidim, ne mogu hodati bez ovih kolica, ja sam 100% invalid!
- Tata, sve je tako jer si ostario, imaš 94 godine, to nije invalidnost već starost. Ne znam, nisam ti ja baš stručnjak za stjecanje invalidnosti, ali mislim da se za to ne može dobiti invalidnost.
- Kako ne može, pa i drugi su dobili, šta ne bi i ja, fali mi za dom!
- Dobili su kad su bili mladi i zdravi pa im se dogodilo nešto loše kao i tebi, a ne kada imaju tolike godine. Gle, onda bi svi stari i bolesni dobili invalidnost i novce od države, svi ovi koji su u domu, ha, što kažeš na to? Je li to tebi logično?
- Pa ja ću to tražiti, uzjoguni se on, zašto ne bi?
- Kako hoćeš, meni tu nema nikakve logike.

Kada je legao u krevet, rekao je da mu sijeva u glavi.
- Gle, uhvatio se rukama za glavu, sijeva mi tu i tu, pokazivao je lijevo i desno. A tu mi je geler od rata, evo, tu, pogledaj, pipam ga!

Ustala sam i pipam geler od rata.
- Da, znam, već si mi prije pokazao.
Kada sam bio u bolnici na snimanju i rekao im da imam gelere u glavi, oni su se smijali, da šta ovaj priča, kakvi geleri u glavi, a kada je doktor vidio snimku, pitao me pa sam mu pričao sve kako se to dogodilo. Na snimci su se vidjeli svi geleri, kaže ponosno.
Znam, piše i u nalazu.
Odlazim u kupaonicu i kada se vratim on ima zatvorene oči i širom otvorena usta. Spava. Glava mu se smanjila, usitnila, naziru se sve kosti, jako je smršavio u zadnje vrijeme i oslabio. Gledam njegov nos i mislim o tome koliko je to i moj nos, koliko su slični, široki nosevi. Poslije se proučavam u ogledalu mjereći ga i zaključujem da je moj ipak drugačiji, uži, da nisu isti. Razmišljam da li da mu se javim ili odem bez pozdrava. On otvara oči i kaže: - Donesi mi zube da ih stavim prije ručka.

IO SONO AFRICANO

Prostor pod mojim nogama je pravokutan i prekriven bijelom hladnoćom. Neki umjetni kamen. Imitacija. Sve oko mene je imitacija. Parfemi koje prodajem su imitacija. Moj mali pult je imitacija prave trgovine. Ja sam imitacija prave prodavačice. O parfemima znam vrlo malo, gotovo ništa. Ali to ništa posjeduje i moj šef. On ima prljave nokte, nemirne sitne crne oči koje neumorno skaču i nikada ne gleda u osobu s kojom razgovara. On ljudima koje vidi prvi puta u životu govori ti. Okrugao je, proćelav i mastan, sav se sjaji se kao komad pizze s pet sireva.
Prostor pod mojim nogama je odmorište veličine otprilike 2,5 x 4 m u zgradi nekadašnje NAME, prvo odmorište na putu za kat. Od mene do ulaza spušta se devet dugih i plosnatih stepenica na isti takav pravokutnik. Nekada je ovo bio jedinstveni prostor, a sada je pregrađen u mnoštvo kokošinjaca u kojima svi nešto prodajemo. Kokodačemo.
Vrata se nečujno otvaraju. Utrčava zima i udara me u noge. Vrata se nečujno zatvaraju. Klize staklene stijene u ritmu koji tek pokušavam savladati. Iz kafića u prizemlju lijevo povremeno dopire glazba i žamor. Jače kada se otvore njihova vrata.
Jaaa saaaam sirooomašan, pjeva muški glas. I ja, htjela mu je dobaciti.
Povremeno je mirisalo na kuhano vino, cimet i klinčiće. Nije mogla otići tamo, nije si to mogla priuštiti. Kuhano vino i kafić, te dvije stvari. Kafić je bio malen, stiješnjen mnoštvom nepredvidivih uglova, podsjećao ju je na vagon vlaka, i još je bio bez grijanja. Valjda su se grijali kuhanim vinom, čajem, kavom, vrućom čokoladom, cigaretama i vlastitim tijelima. Ali predmeti oko nje ne postoje i za nju. Predmeti su udaljeni i sve dalji. Predmeti su fluidni. Sklizavi, tekući i odlaze od nje ispunjeni strahom. Predmeti je okružuju, zarobljavaju, ali i oslobađaju napuštajući je. Predmeti joj ne pripadaju, nisu njeni, nedohvatni su. Predmeti su tuđi.
Nisu moji, šaptala je neprestano kao neku mantru. Predmeti nisu moji. Ne pripadaju mi. Oslobođena sam od predmeta. I oni od mene. Što mi pripada, petljala je dalje s tim mislima. Pripada mi samo ovaj zrak, ništa više, samo njega uzimam bez straha. Šef je rekao da će danas doći i donijeti mi novce i papire. Nema ga. Još ga nema. Još me nije prijavio. Ništa. Opet ništa. Opet sam ništa. Nema veze.

*

Danas ne miriše ništa, čak ni moji parfemi. Ovo je bezmirisni prostor, valjda zbog propuha. Ljudi prolaze pored mene kao pored još jednih klizećih vrata. Ja sam vrata koja ne otvaraju. Oni koji

dolaze ovdje u kupovinu uglavnom baš nemaju novaca i za parfeme. Oni koji imaju novaca odlaze na drugačija mjesta, skupa mjesta, ulaze u oblake mirisa gdje ih hodajuće lutke okupaju nasuho i prodaju im Gucci, Boss, Bvlgari ili Chanel 5 i slično. Bočice koje prodajem ne dosežu te nebeske cijene, one su obične, malene i jeftine, u nekoliko boja već prema vrsti. Ljubičica je ljubičasta, naravno, samo tko to još traži i kupuje? Ljubičice?
Vrata se otvaraju i zatvaraju. Na nogama mi izrastaju čelične klizaljke. Hladna atmosfera, nečiji koraci i glasovi u prolazu, mrmljanje, posljednji dogovori ispod glasa prije razgledanja, probavanja, možda kupovanja. Ljudi prolaze. Pokušavaju me ne gledati. Ne dopuštaju očima da se zaustave, pogledu da se spusti na mene. Svaki trenutak je opasan, govore mi njihova tijela. Razumijem ta tijela bez novaca. Razumijem ih i oni znaju da ih razumijem i da se ne ljutim na njih. Mi smo na istoj strani. I oni su nečija imitacija. I oni imaju svoga šefa koji im nije platio tko zna koliko mjeseci. Nisam dobila plaću za prvi mjesec rada. Nije me prijavio. Razumijem ova tijela koja se ne okreću prema meni. Mi smo izgubljena tijela i zato nevidljiva. Šef me nastoji ne vidjeti jer se onda mora živcirati, psovati, vikati da nema novaca. Ja se ne moram živcirati. Ja ne moram psovati. Ja ne moram vikati. Ja sam strpljiva. Mirna. Nevidljiva sama sebi dok se tražim i ne mogu se naći. Kamo sam se to izgubila?
Gledam stepenice i brojim ih nesvjesno nekoliko puta na dan. Vrata se otvaraju. Klize natrag. Brojim. Ne smijem ništa čitati, nemam što raditi pa brojim. Brojim u sebi sve što se može izbrojati. Moram govoriti čim netko naiđe. Moram se smiješiti. Stalno. Biti vedra i optimistična. Stalno. Micati i slagati bočice kao da se tu nešto događa, moram glumiti da se događa, glumiti rad. Prsti su mi ledeni i ukočeni. Bole me mali zglobovi na rukama. Gibam ih. Brojim pokrete. U glavi mi kljuca misao da ću se izgubiti u tim brojkama. Stepenice, vrata, bočice, prsti, govorim dobar dan, smiješim se, optimistična sam. Vjerujem da će me sutra šef prijaviti kako je obećao, već po x- ti put.Vjerujem da će mi platiti za prošli mjesec. Vjerujem da neće doći inspektor rada, on ne operira u centru grada gdje mu je kancelarija, tu ide na kavu, a ne u inspekciju. Neće valjda pomisliti da mu netko pod nosom krši zakon! Vjerujem da šef i tu ima neku vezu. Zakoni nisu pisani za mene i ovakve kao što sam ja. Zakoni su pisani za papir. Vjerujem, dakle jesam, kažem si i nasmiješim se.

*

Kažu da možeš otići u svijet trbuhom za kruhom kada imaš manje godina od broja cipela koje nosiš. Ne znam tko mi je to rekao. Po tome bih mogla otići. Nemam ni blizu 37 godina koliki mi je broj cipela. Ali imam strah. Kukavica sam. Bojim se mraka, visine, zatvorenog prostora, otvorenog prostora, vode, pustinje, ja sam

uopće jedno preplašeno biće, a to uvijek namirišu. Moj strah ima miris koji se prepoznaje na kilometre. Pa me onda onjuše, gaze, izrabljuju. A ja šutim. Neću ni pisnuti. Šutim i trpim. Kamo da odem, otputujem, odselim se? Gdje je moje mjesto? Želim li se uopće izmjestiti ili je svako mjesto ne- mjesto za mene? Mogu li se spasiti? Mogu li se spasiti svi oni Afrikanci što plutaju morem u čamcima?
Njena prijateljica Mima je hrabra i odlučna. Zato odlazi iz ove imitacije u stvarnost. Ta odluka čini joj se veličajna, dostojna poštovanja, kao hrabrost afričkih izbjeglica. Ona je nespokojna dok razmišlja o Afrikancima, dok u mislima gleda njihove papirnate čamce i brodiće kako se valjaju morem. Ona ima tu strašnu sposobnost empatije u kojoj pliva i davi se skupa s njima.Ona osjeća njihov strah u mraku, njihovu paniku u buci klaustrofobije, njihovu istovremenu želju da žive i da umru. Ona ih unezvjereno broji i broji i plovi s njima. Ona se boji s njima, osjeća kako je bombardira sve ono što bombardira njih.
Svijet pripada svakom čovjeku. Danas razmišlja o njima intenzivno. Cijeli dan. Gleda u mislima taj film, lista slike iz novina, s televizije. Svijet pripada svakom čovjeku. Razmišlja o članku u novinama. Pročitala ga je površno, preskačući, morat će ga detaljno pročitati kada dođe kući. Ostala joj je samo neka rečenica koju kao refren ponavlja tišina u njenoj glavi: Io sono Africano. Razumjela je što ona znači iako ne zna talijanski jezik, to je tako jednostavno i svakome jasno, ali nije znala kontekst. Kopkalo ju je kao lagano probuđeni zub. Tuc, tuc, tuc, o Lampedusi, talijanskom otočiću o kojem sanjaju Afrikanci kao o Obećanoj zemlji. Imamo li svi pravo na Obećanu zemlju? Imamo li svi pravo na san da budemo ljudi? Imam li i ja to pravo?
Članak je pročitala nekoliko puta. Iščitavala. Gledala u slova kao da ne zna čitati, kao da ih vidi prvi puta, da upravo otkriva neko tajno pismo kao Indiana Jones, negdje duboko u pješčanom podzemlju Afrike.
On je Talijan. Živi na Lampedusi. Zove se Gaspare i govori nama: Io sono Africano. Ponavljala je u sebi cijeli dan tu rečenicu. Okretala je na sve načine. Bacala je naglavačke. Grlila je hladnim prstima. Tipkala po njenim slovima. Osluškivala njene glasove. Brojala ih. Koliko ima samoglasnika, koliko suglasnika. Ona zna da svaki čovjek u jednom trenutku svoga života može izreći istu tu rečenicu. Zato što svijet pripada svakom čovjeku i svaki čovjek pripada svijetu. Razmišlja da je i sama kaže, ne samo zato što bolno suosjeća s njima već zato što je i sama imigrant u vlastitoj zemlji. Zvuči apsurdno, ali je baš tako. Ovoj zemlji ne trebaju imigranti da rade za badava, na crno za neku siću, ona je sve nas pretvorila u imigrante koji rade na crno, za badava, za siću. Io sono Africano, rekla je glasno.

SAT U KAFIĆU

- Zeznula sam ljetos mog starog, pričala je Dora gurajući mi dim umotan u riječi ravno u lice. Gledala me sjajnom crnom čokoladom svojih očiju koje su se zagonetno smješkale. Dva smajlića.
Šutjele smo i čekale priču. U kafiću je bilo zimo- grozno i obratno, svi smo sjedili u kaputima kraj hladnih radijatora. Nisi se usudio staviti ruku na njih da ne ostaneš bez kože. Led.
- Čuj, rekla je Mina konobaru, znamo da ti nisi kriv, ali prenesi poruku tom svom šupku od šefa da mu ne plaćamo cugu i smrzavanje, mogao bi zimi i grijati. Zima je za grijanje, ne?
On je nemoćno slegnuo ramenima odgovarajući:
- I meni je zima, ali nogirat će me ako zucnem. Reci mu ti. Šta ja mogu?
Bilo je zadimljeno kao u pušnici, samo što sa stropa nisu mirisale obješene kobasice, šunke i ostalo. Šteta. Iako smo sve tri bile na dijeti i odrekle se tih gastronomskih užitaka.
- I šta je bilo dalje? pitala je Doru.
- Ah, digla sam mu dva puta lovu za knjige i bilježnice, pokušala sam i upalilo je. Nije se sjetio da mi je već dao. Pa mi je dao opet. Čista uživancija!
- A mama? upita Mina.
- Ona ni- je za- du- že- na za financije u obitelji, rastezala je ironično Dora, mama je sretna i zadovoljna dom- aćica!
Nasmijale smo se.
Glazba nas je povremeno nadjačavala. Morale smo se derati i vikati si u lice. Plazma sa suprotnog zida udarala me je uporno ritmom čekića po glavi i bljeskovima slika koje su se trenutno rađale i umirale u mojim očima. U žutoj pjegi? Nismo li baš to učili na satu biologije?
- Ne mogu gledati u tu glupu plazmu na zidu, uvijek me zaboli glava, daj se, molim te, malo pomakni da se premjestim, rekla sam Mini.
- I jesi li onda bar kupila knjige? pitala je Doru. Meni fali još Čitanka i Jezik.
- Nisam kupila sve, šta će mi, samo sam one uporne profe koji me kontroliraju obdarila knjigama. Pa nek se ljudi vesele! A starci su stvarno blesavi, ne možeš vjerovati da nemaju pojma ni o čemu. Ponekad mislim da su prije roditelji bili puno stroži i da je tako bolje. Ovi su ko kamilica, ma čak ne ni to jer je ona navodno ljekovita, a oni prave štetu! Kad nekad pričaju o svom djetinjstvu, čovječe, pa to je bila tlaka! Kontrola! Morali su doma raditi! Koma! A mi samo zujimo i niš! pričala je Dora ko navijena. Ona uvijek tako. Kada počne, nema stajanja. Nije svjesna svoje vlastite tipke na kojoj piše off pa da je ponekad dodirne prstom i ugasi se.
- Pa koji je on kreten, ne zna da mi je već dao lovu, ne zna da postoji nešto što se zove raspored sati u kojem sve lijepo piše kada

idem u školu! Kao da nikada nije naučio čitati. Moj je, ali je promašaj. Baš se nekada zapitam kakav ću ja biti roditelj. Nakon svega mislim da sam naučila sve štoseve i da me neće moći vozati. Čini mi se da nisam uvijek sigurna znaju li uopće u koju školu idem! I... , curke, znate što često pomislim?
- Što? upitale smo obje istovremeno.
- Da bi za mene bilo bolje da su oni drugačiji, stroži, ne znam, ovako mi se zapravo čini da im i nije stalo, da ih je baš briga što će biti sa mnom, zaboli ih! Ovako im je zapravo lakše i jednostavnije kad ništa ne znaju. Samo da odgulim nekako tu školu, a nije im uopće važno kako.
Završila je tišinom iz koje je izdisala tuga.
Mina se trgnula iz dubokog dojma koji je očito na nju ostavio ovaj poduži monolog i možda u želji da prijateljici da dužnu podršku, reče:
- Jeste li čule za Anu?
- Ne, a što? pitale smo.
- Mama ju je kontrolirala i vidjela da markira. Pratila ju je jedan dan i otišla za njom u kafić. Ova je baš sjedila za šankom. Opalila joj je takvu šamarčinu da je pala sa stolice, istjerala ju je van i s njom ravno u školu. Svi su u kafiću bili nijemi ko zid i razbježali se istog trena, ko da ih je pomeo tajfun. Ana više ne markira.
- Možda bi i nama trebala šamarčina, rekla sam tiho i kao za sebe.
- Ma šta, šta smo mi skrivile! dobaci mi Dora.
- Je, možda si u pravu, rekla sam pomirljivo. Evo... moja stara, došla je na informacije, a nije znala kako mi se zove razrednica. Onda ju je dežurna profa pitala za koga je došla i u koji razred joj ide dijete, a ona nije znala jesam li u 2. a ili 2. b! Ova se čudila do ludila! Sad me svi zezaju i zovu Leteća Aba!
- Meni još nikada nisu bili na roditeljskom, školu su vidjeli samo kad su me došli upisati! doda Dora.
Pile smo polako kavu. Nek prođe i ovaj sat. Kaj ćemo tamo? Bolje je u kafiću. Dečki iz trećeg razreda kartali su se za stolom preko puta. Nisu galamili. Znale smo da su i oni markirali. Samo što nisu pili kavu već pivo. Nekako sam se osjećala blesavo. Kafić je uvijek bio mračan i nisi mogao znati šta je vani, koje doba dana, kakvo vrijeme. Sunce nije moglo provući prste kroz stisnute trakaste zavjese. Kao da sjediš izvan vremena i prostora. Tu si bio uvijek IZVAN. Ne samo izvan škole, već izvan svega. Zagušljivo i puno dima koji nam se lijepi za kožu i šulja u kosu. Smrad.
Mislila sam o školi.
Mislila sam o roditeljima.
Mislila sam o nama trima.
I ništa nije bilo u redu.
Šutjele smo neko vrijeme. Dora se naslonila na niski stolić i zabila bradu u šaku. Gledala je u Minu i lagano se ljuljala u ritmu glazbe. Onda je rekla:
- Znaš, divim ti se.

Mina ju je bijelo pogledala. S upitnikom među obrvama, zašto?
- Pa... . bila si tako hrabra, hladna i pribrana kada si se na satu hrvatskog javila i pričala o razvodu svojih staraca. Nekako se sve rastvorilo, cijeli razred,... i mi svi kao da smo se isto rastvorili, da, to je prava riječ, svi su se rastvarali dok su te slušali.
- Znaš, ti si ubila sram, kao da su se svi prestali sramiti sebe i svojih staraca, sve to što ih tišti, kao da je sve spalo tada sa svih nas, sav teret. Izgubili su razlog da lažu ili samo šute i skrivaju se. Ne znam kako da to objasnim, ti kao da si tada svima pomogla da se oslobode. Postali su slobodni. I svi su se onda javljali, jesi skužila? Svi su pričali o sebi i svojim spoznajama, iskustvima, htjeli su nešto doseći, nešto novo, iako nisu znali što. Bilo je nekako, ne znam, šta ja znam, posebno, sviđalo se svima, bili smo odjednom kao nekako ozbiljni i... kao zreli, da, sve vidimo i kužimo i nismo tek neki glupi balavci već možemo, i ne samo možemo, već i znamo, u stanju smo razgovarati o... o... životu. Ne znam. Pokazali smo se baš kako treba, da nismo jebivjetri koji ništa ne znaju i nije ih ni briga. Pokazali smo da nas je briga. Ti si... ti si... tako to nekako... šta ja znam... zrelo to sve ispričala. Skroz zrelo. I profa je bila sva ko na krilima ... sretna zbog nas... baš se vidjelo... ja sam vidjela, ali mislim i drugi... Svi su htjeli nešto reći, ludilo, čak smo i pod odmorom još svi pričali! Ljubav - brak! Baš mi je bio dobar taj sat! I ti... ono... nisi se ništa sramila, bila si hladna ko špricer dok si pričala, kao da je to nešto najobičnije i najnormalnije na svijetu.
Mina je rekla:
- Pa i jeste. Da li ste primijetile koliko nas je u razredu iz razvedenih brakova? Barem trećina, čovječe!
Dora je dodala:
- Zato se valjda tako dobro slažemo jer se u biti razumijemo.
Mina je pijuckala kavu i odbijala kolutove dima prema stropu i nevidljivim kobasicama. Bili su to majstorski kolutovi, pravilni i pitala sam se koliko li je morala vježbati da to nauči. Podsjećali su me na blistave mjehure od sapunice koje klinci otpuhuju obasjani veseljem. Kava nam se brzo hladila. Nije nas uspjela ugrijati. Mina je uporno gledala u mene s očima punim velikih smeđih upitnika. Bila je i majstorski našminkana. S kapaka joj se spuštala precizna crna crta, deblja u sredini, tanja prema krajevima.
- Tebi je teško govoriti o tome? upitala me. Nisi se javljala za diskusiju.
- Da, rekla sam.
- Gdje ti je stari?
- Tu, u gradu.
- Viđaš ga?
- Ne, ne poznajem ga. Napustio je mamu i mene kada sam bila godinu dana. Nikada ga nisam vidjela, to jest možda sam ga i vidjela, srela na ulici, ali nisam znala tko je. I ne želim znati ništa o njemu.
- Pa jel barem plaća alimentaciju? ubaci se Dora.

- Ne. Zaprijetio je mami da će nas ubiti ako ga bude tužila.
- Koje đubre, rekla je Mina. Nije za vjerovati, takav mali usrani grad i da to može proći. A to bi trebala biti državna automatika, ako nas uče da je država servis svojih građana, zašto nas ne štiti? Zašto ne štiti tebe i tvoju mamu? Državna automatika bilo bi nešto kao aparat za kavu, tako bi ja to uvela. Tko stisne tipku na kojoj piše razvod, iscuri mu lova za djecu koju je zaboravio!Ali ja znam kada će te potražiti. Kada bude star, bolestan i bez love.

Šutjele smo. Noge su mi se već smrzle.

- Hoćemo otići na matematiku? pitala sam. Uskoro će zvoniti.
- Kome su se smrzle noge? upita Dora.
- Svima, rekla sam. Idemo u školu, tamo je barem toplo.

GARMIN

Dan je siv i natmuren, lije gusta kiša pa brisači rade u drugoj brzini. U autu je vlažno od kondenzacije na bočnim prozorima.Vidljivost je slaba, a brzina velika. Dok ona vozi, on pokušava čitati novine koje je kupio na benzinskoj pumpi kad su napravili kratku pauzu i zamijenili se za volanom. Malo gleda u slova, malo u promet pred sobom. Očito se ne može opustiti. Ona sjedi uspravno za volanom grleći ga simetrično s oba dlana i netremice bulji pred sebe kao da se svijet pred njom doista podijelio na dvije polovice, lijevu i desnu, a ona vozi po sredini, po toj nevidljivoj crti, očito ne baš presigurna i presretna. Mrzi vožnju po kiši. Cesta je mokra i skliska, svi su nervozniji nego inače i u njoj uvijek čuči neki strah, imaginaran ili ne, ali za nju bolan. Treba istovremeno i kompletno percipirati obje polovice ove presječene jabuke od svijeta kako joj ništa ne bi promaklo, što je gotovo nemoguće. Glava joj sliči na pokretnu kameru instaliranu na vozačevo sjedalo, koja tek mikro- pokretima otkriva da je živa, svjesna i snima. Snima taj život pred sobom, putovanje u kojem i sama postaje sudionicom. Čini joj se kao da neki ogromni dječak sjedi na podu svoje sobe i igra se svim tim autićima na cestovnoj mreži razvučenoj po tepihu. On odlučuje o ishodu putovanja. Kada mu postane dosadno ili ga roditelji pozovu na večeru, napućit će usne i protisnuti uzvik: Bum!
Na radiju je neka glazba koje uopće nije svjesna, isključila je sve ostale šumove i dolazne kanale, zna jedino da je to drugi program, slušaju ga zbog vijesti o stanju u prometu.
- Maco, ti si se baš skoncentrirala na vožnju, ne mičeš se. Vidi se da si se sva tome posvetila.
- Da, gužva je.
- Ovdje ti je dozvoljeno 100, a ti voziš jedva 90, daj ubrzaj.
- Ne mogu.
- Maco, koji je ono inače prosjek tvoje dnevne vožnje, ha, što misliš?
- 50 kilometara.
Odgovara kratkim jednostavnim rečenicama koje jedva istiskuje kroz zube kao da će s njima izbrisati i neku sliku s ceste, kretnju, pomak, izgubljene sekunde. Zna da je to strah.
On se nasmije.
- Nisam baš tako mislio, ali ako ovako nastaviš, nećemo stići na vrijeme u marinu. Znaš da moramo biti tamo do osam sati.
- Nemam krila i ne mogu preletjeti svu ovu kolonu ni tunele. Čuj, ostavi me na miru dok vozim. Znaš da ne mogu razgovarati. Kada vozim, moram šutjeti. Primjedbe si zapiši, lijepo te molim, pa ćeš mi reći kada stignemo.
- Ok, maco, prihvaćam, kaže on i gleda u novine.
Kiša i dalje pada jednako puna bijesa. Tuneli su ostali iza njih, ukazalo se more, ali jedva vidljivo, spojeno s oblacima, kišom,

izmaglicom i obalom pa se činilo da curi u oblake privučeno nekom novom fizikalnom silom. Sve je jedna bezoblična masa
koja se nekontrolirano valja na vjetru drhteći kao mamino dizano tijesto. U autu je tišina koju prati samo jednoličan šum motora i prometa. I kiše. Sinoć je čitala neki članak u novinama o depresiji i sada razmišlja o njemu. Naučena bespomoćnost je sintagma koju je ponavljala kada je legla u krevet. Tko zna zašto se više ne može skoncentrirati na ono što čita i radi već joj misli lepršaju i razlete se kao poslije eksplozije. Željela je zapamtiti taj pojam jer joj se učinilo da u njemu postoji i dio nje, onaj dio s kojim stalno ratuje, opire mu se i traži načine kako da ga konačno pobijedi. To je pad u crnu rezignaciju jer ne možeš ništa promijeniti od uvjeta koji ti proizvode stalno i stalno bolne šokove. Ona se prvo grize i prežvakava sve situacije, a onda planira kada i kako će izreći optužujuće rečenice misleći da će joj poslije biti lakše i bolje. Nada se da će promijeniti uvjete u kojima živi. A onda opet izgubi svaku nadu, potone do samog crnog i glatkog dna po kojem nezaustavljivo klizi odbijajući se o nevidljive zidove i čineći pri tome piruete koje ni Milka Babović ne bi znala imenovati. Mora potražiti u knjižnici tu knjigu kada se vrati kući, autor je neki M. Seligman. Ili bilo što njegovo. Pitanje je da li smo ga uopće preveli. Pokušava se sjetiti čiji je bio članak, možda Slobodana Šnajdera? Užasna joj je spoznaja kako zaboravlja podatke i koliko joj treba vremena da se nečega sjeti. Neki dan je u pola rečenice izgubila misao i više nije znala o čemu je počela govoriti. Strašno. Možda bi trebala otići liječniku.
On čita novine, lista stranice Novog lista. Brzo lista. Onda diže glavu s novina i kaže:
- Sutra ujutro idem na ronjenje. Nadam se da će biti bolje vrijeme.
- Koliko ćeš biti dolje?
- A šta ja znam, što dulje budem mogao.
- Nije fer, šta ću ja raditi, sjediti i čekati te.
- Čuj, ne isplati se sve to spremanje i pripreme za pola sata u moru, znaš i sama kako je to komplicirano. Ostao bih najrađe tri sata ako bih mogao.
- To je jako dugo, još je hladno, nije ti ovo ljeto. Prehladit ćeš se.
- Čuj, nećeš mi ti određivati koliko ću ostati.
- Htjela sam da se dogovorimo.
- S tobom se teško dogovoriti. Jedva sam te sinoć izvukao van, kako da se dogovorimo?
- Ljutila sam se što ti, naravno, nisi ni primijetio.
- Durila si se? A zašto?
- Jer si bezobrazan prema meni.
- Ja bezobrazan? Kada sam bio bezobrazan? Dure se mala djeca, šta se ti imaš duriti!
- Sada bih željela da se dogovorimo za sutra, a ti to sve izbjegavaš.
- Ne izbjegavam, nemamo se šta dogovarati, mislim da sam ti sve objasnio. Nećeš mi ti određivati koliko ću biti pod vodom.

Ona ne odgovara, ne okreće glavu prema njemu, čovjeku se može učiniti da i ne trepće.
Na tabli ispred nje montiran je GPS, ispod malog ekrana piše GARMIN, a na njemu se izmjenjuju brojke podijeljene u dvije vodoravne pruge. U gornjoj je prosječna, trenutna i maksimalna brzina, a u donjoj vrijeme vožnje, vrijeme stajanja i ukupno vrijeme. On dodirom prsta mijenja sliku i sada se vidi traka ceste i auto na njoj. Njihov auto.
- Maco, ako možeš, pogledaj malo ekran, lijepo se vidi zavoj u koji dolaziš, ali i onaj iza, sljedeći, pa se možeš pripremiti.
- Ne mogu.
- To ti je odlična stvarčica, možeš znati što te dalje čeka jer vidiš i ostali dio ceste. Meni je to super.
Nakon nekoliko trenutaka ona kratko baci brzi pogled na ekran.
- Meni to ne izgleda dobro, zavoj na slici nije kao ovaj u koji ulazim, nije mi to isto, ovaj je puno oštriji nego taj na ekranu.
- Može se slika povećati pa da ga bolje vidiš.
- Ne mogu voziti i još gledati u ekran. Moram gledati u cestu. Jedva i tu sve stignem,
jedva pratim sve oko sebe, a kamoli da još gledam i u ekran. Meni se to čini kao da gledam TV dok vozim auto. Nemam te vještine i ne mogu brzo reagirati, a i svega se plašim. Meni to ne treba, samo mi odvlači pažnju.
- Hoćeš reći da je bezveze, da je glupost što sam to kupio.
- Nisam to rekla. Rekla sam da je to meni nepotrebno, nisam rekla da je glupost.
- Jesi, rekla si, sve ti je bezveze što ja napravim.
- Nisam to rekla. Rekla sam da je meni to višak, meni je beskorisno jer nisam dobar vozač. Ne mogu gledati u to i u cestu.
- Beskorisno ti je zato što sam ja to kupio. Ništa ti ne valja što ja napravim.
- Ne, nisam to rekla, to ti tvrdiš. Ne stavljaj mi u usta riječi koje nisam rekla. Meni je i ova cesta previše, kamoli dvije ceste! Kud bih tek s njima! Osim toga, to me plaši.
- Šta te plaši?
- Pa to, taj ekran. Odvlači pažnju od stanja u prometu i čini me nervoznom. U sekundi se vani može desiti nešto što ne vidiš jer si pogledao u ekran. A sekunde su u prometu presudne. To mi se čini gore od mobiteliranja. Tada gledaš promet oko sebe, ali nevolja je u tome što ti obično nisu slobodne obje ruke. Ovdje su ti ruke slobodne ako ne klikaš po ekranu, ali ne možeš pratiti što se zbiva na cesti oko tebe. Ja bih sve to zabranila.
- Ti si konzervativna.
- U tome jesam. Što će nam sada taj Garmin kada znamo put, prošli smo ga već sto puta. Samo nam odvlači pažnju.
- Maco, meni je to super, ja pogledam kakav me zavoj čeka, kako ide cesta i sve to. On me vodi. Mogu sve predvidjeti.
- Ali moraš i vidjeti, gledati stvarnost.

- Trebamo se učiti, a i igrati, zabavljati se malo s time. To je igra.
- Ovo bome nije nikakva zabava, ovo je pravo sranje.
- Kakvo sad sranje? Šta ti je sad? Pa jel to sranje što idemo na jedrenje, mislio sam da idemo na odmor, uživanje, a tebi je to sranje! Opet sam ja nešto kriv! Ništa ti ne valja, ništa ti nije dobro što ja napravim!
- Ma ne, krivo si me razumio, sranje je ova kiša i promet.
Tišina u autu. Voda se cijedi niz stakla. Tišina je neugodna i napeta. Ona bulji pred sebe.
Baršunasti ženski glas s Garmina kaže: - Za 400 metara skrenite desno.

Nada Crnogorac *Rođena sam 1952. u Županji, profesorica sam hrvatskog jezika. Moje priče i pjesme objavljene su na 1. i 3. programu Hrvatskog radija, u Večernjem listu, Zarezu, časopisima Poezija, Quorum, Ulaznica, Balkanski književni glasnik i Knjigomat te internetskim portalima CEKAPE i književnost.com. Priča mi je objavljena u zborniku Izvan koridora – 20 najboljih kratkih priča 2012. na natječaju VRANAC, Podgorica, Crna Gora. Objavila sam zbirku pjesama Otvorena vrata 2000. g. Sudjelovala sam na 44. Goranovom proljeću, pjesničkom susretu Pesničenje u Zagrebu 2010. i Novosarajevskim književnim susretima. Dobila sam nagradu VRANAC za najbolju kratku priču 2013, Podgorica, Crna Gora; pohvalu za poeziju na anonimnom natječaju časopisa Ulaznica 2013, Zrenjanin, Srbija. Priče su mi bile u užem izboru na natječajima za kratku priču TookBook Storytelling 2014, Zagreb, Hrvatska; Gradska knjižnica Samobor, Hrvatska, izbor 20 najboljih priča 2014. i 2017. g. Predstavljena sam u izboru hrvatske književnosti u američkom internetskom časopisu Underpass 2015., pričom Bajker – koju predstavljam i ovaj puta. Pjesme su mi prevedene na slovenski jezik i objavljene na internetskim stranicama časopisa Poiesis. Također su izabrane za Zbornik socijalne i angažovane poezije, Presing, Beograd, Srbija, 2016. g. Objavila sam zbirku poezije Jedrenjak kapetana Kuke, HPKZ, Bjelovar, Hrvatska, 2018. g.*

Petra Sigur

Petra Sigur
ILI VRHOVI ILI MOSTOVI, ŠTO GOD JE POTREBNO DA SHVATIŠ

Mi bježimo. Od gradova i bolesti. U organiziranim izletima, tabanjajući sigurno markiranim rutama, za većinu ljudi još uvijek divljinom kojom je besmisleno mukotrpno kročiti po milijuniti put, tragom umjereno aktivnih planinara.

Zastajemo ispred doma „Samarske stijene“. Radoznalo se ogledamo još iz auta, jer iako tabla svrstava objekt među planinarske domove, on nije na tipičnom mjestu za njih, u šumi ili podnožju planine, nego se nastavlja na obiteljske kuće u dugačkoj ulici ovećeg gorskokotarskog mjesta Tuk, sljedećeg nakon poznatijeg i većeg Mrkoplja. Otvaranjem vrata pomeće nas neugodno glasna muzika, a ljudi koji stoje oko drvenih stolova i klupa djeluju pripito, uvučeni u razdraganost melodije trešteće pjesme. Stvar je općepoznata, i prema repertoaru i kontekstu situacije. *Otvor ženo kapiju, man se očenaša* ..., jasno signalizira druželjubivost sklonu alkoholu, bez visoke nadmenosti morala. Muškarci se po izlasku iz auta nećkaju. Oni uvijek instinktivno procjenjuju razinu neugodnosti situacije, za koju će ih se onda smatrati odgovornima ako se pokaže da je od samog početka prijetila incidentom. No, stav ostarjelih tijela opuštenog držanja uopće nije upućen na nas kao pridošlice, odnosno, priliku u kojoj bi mogli izraziti neki svoj alkoholom otpušten bijes ili frustraciju. Jedva da nas i pogledavaju. Ovo je planinarsko odredište i uvijek se može očekivati šarolikost namjernika koji svraćaju na osvježenje. Sjede za drvenim klupama, crvenih lica od upaljenih kapilara, hitaju prema 60-oj, ako ju već nisu preskočili i jedino što se čini sjajno, vezano uz njihove živote, svjetlo je žuta, prozirna tekućina u malim rakijaškim čašicama s gornjim obodom širim od zadebljalog dna. Vizualna mekoća i privlačnost tekućine prenosi svojstva na njihova više ili manje potrošena tijela i obeshrabrene duše. Znaju, nema još puno vremena, stvar je trenutka, kraćeg razdoblja, nikada nisu više cijenili ovo sada. Ako ih ne ubije odjednom, dokrajčivat će ih godinama, ružno i nedostojanstveno, oduzimati funkciju po funkciju onoga što ih je činilo čovječnom cjelinom. I što je najgore, svega će biti svjesni.

Muškarci su ružniji od svojih jednako starih žena. One su nekako navikle pokoriti se protoku, spustiti glavu, to je ta generacija u kojoj su buntovnice još bivale rijetke, pristajući na ispunjavanje svoje primarne društvene uloge brige za obitelj. Kad su izgubile i onu pretežnost ženske jedrosti bazirane na reproduktivnim spolnim hormonima, činilo se sasvim razložno pustiti se. Ako treba, uvijek mogu raširiti noge, nema neke posebne prepreke da ne nastave sa svim porivima tijela koji do samog kraja teku iz izvora gladi za zadržavanjem života kao takvog. I dalje imaju kuhaču, dugotrajno stjecanim iskustvom lakšu nego ikada, i dalje su tu djeca pretočena u svoju djecu. Jedino je manje prijatelja i poletnih trenutaka, ali samo ako tako odlučiš, sjediti kod kuće i kukati, uludo i bez radosti trošiti još to malo preostalog vremena.

Zato su mi i zanimljivi. Po cijenu slabo izglednog izgreda želim sjesti među te opiruće starce čije je neobaziranje vidljivo i u tome što nas jedva okrznu pogledima dok im se približavamo i pridružujemo na četvrtastoj terasi ispred tipične, socijalistički jednostavne gradnje doma s rastvorenim dvokrilnim vratima pariški plave boje, čemu se nada svaki navratnik imalo svjestan sebe, imajući na umu jačinu i bodrost svoga tijela kojim se upravo popeo i spustio uzduž neke od iscrpljujućih planinskih staza.

Piju i pjevaju dok muzika trešti i rakija se sjaji. Prilazimo oprezno slobodnom drvenom stolu, koji je metalnim okvirom spojen s klupama. Na istom takvom sjedi i skupina ljudi u zadnjem proplamsaju pune zrelosti, slično narančastoj, sve slabije blještavoj, ali ugodno toploj kugli Sunca na ivici horizonta prije konačnog potonuća u tešku i neizvjesnu tamu starosti. I mi im želimo sličiti, uklopiti se. Jedino što nas zapravo dijeli je komad vremena. Kako onog u kojem su njihovi životi došli do nabubrenih tijela sve suših dijelova, tako i onog koliko je alkoholu trebalo da ih dovede u stanje razdraganosti i neobaziranja. Hrabriji su od nas, napunjeni nehajnom čežnjom za ljepotom nesvijesti vremena (blizina smrti svakog učini nekakvim pjesnikom-boemom), ali i žilavošću koju im je njegov protok zajedno s iskustvom poklonio. Uz dva drvena kompleta s klupama, terasa za goste sadrži i tri raštrkano raspoređena metalna stola s mrežastim stolcima. Iako struji kroz ljudska tijela transformirajući im izgled poput vode ili vjetra pritiskom o kamen, vrijeme je

ovdje stalo u džep. Osim u ljude, gledamo zamrznut prostorni okvir 80-tih godina 20. st. Muzika i interijer djeluju nepokoreni 30-godišnjim trendovima. Za jednim od stolova sjedi starac. Ne na kratkom putu da ga to u potpunosti određuje, već u starost usidren gospodin duže, do bjeline sijede kose uredno začešljane na stranu kako bi prikrio ćelavost. Za razliku od razularenih starijih parova, sjedi sam, ukočen i miran, pridružen jedino čašicom dopola popijene rakije što čeka na stolu ispred njega. U usporedbi s uobičajeno vidljivom zapuštenom starudijom odustalom od brige za ionako neprivlačno tijelo, u koju ti se gadi gledati, njega je ugodno, čak i zanimljivo promotriti, jer je uredno obučen u ispeglanu svijetlo-plavu polo majicu i krem hlače, te bijele čarape koje ističu njegovanu kožu smeđih, ručno šivanih mokasina. Vidi se da je ova nedjeljna čašica tvrdog alkohola njegova rutinska aktiva u kojoj osim svježeg zraka udiše i pokrete ljudi, njihov nemir, kretanje i život. On je čovjek na izmaku, ali još dovoljno snažan i dostojanstven ispuniti svoju ulogu do kraja. Svijetlo-plava majica kod muškaraca obično najavljuje i plave oči, kojom su navikli isticati svoj glavni adut. Najveći američki šarmeri svih vremena i puno lijepih žena bili su holivudski glumci plavih očiju – Steve Mcqueen, Paul Newman, Frank Sinatra, Brad Pitt. I doista, svjetlije je puti i potpuno bijelih, kovrčavih dlaka na podlakticama, sa smeđim kožnim remenom krupnog, moguće skupocjenog ručnog sata oko zgloba. Prekriženih nogu i zavaljen u mrežastom naslonu stolca, pravi se kako ležerno uživa u svojoj samoći, ovlaš zabavljen šarolikom izmjenom nastupa i pjesama. Njegov tjelesni položaj i pogled nisu usmjereni prema šumi ili cesti, kako bi se očekivalo od čovjeka koji uz tek usputni ljudski žagor odmara, već prikriveno žudno upija događanja na vjerojatno jedinoj lokalnoj društvenoj pozornici. Glavninu pogleda na njoj gravitacijski privlači krupna žena platinasto ofarbane kose s naočalama debelih, crnih okvira. Na vrhu glave, odnosno oštro, ispod uha odrezane frizure, koči joj se nekakva pundica, naglašena šljokičastom crnom trakom koja je u trijeznom stanju možda i stajala oko čitave glave, no sad joj okružuje samo tjeme poput neke nedorečene pop krune. Mlađi muškarci s kojima sam planinarila i sada zadovoljno umorna sjedim za jednim od metalnih bijelih stolova zavaljena u vremeplovni stolac, mršte se i negoduju. Zbog preglasne muzike, neuobičajene nezainteresiranosti samih sobom zabavljenih ljudi koje se, iako sjede u samozvanom planinarskom domu, uopće ne može prispodobiti uobičajenim

planinarima, mada je i među njima, nakon odrađenog hodanja običaj zasjesti i popiti, zbog neposluživanja, neprilaženja konobara ili konobarice... Sve je tu otkvačeno od realnosti, ali ne zato jer se nalazi u zabiti, već iz prkosa samom vremenu i njegovom suvremenošću nametnutom tempu. Jebite se svi, mi sad pijemo i pjevamo i ništa osim ovog trenutka raznježene ugode na ovom mjestu koje nam je omogućuje ne postoji, niti je uopće bitno. Nije stvar u opijanju nego inhibicijama dresiranja životom, koje ne otpuštaju same od sebe. Lakše je prizvati i duh i ruke, i mladost i osjećaje uz žutu vatru domaće rakije i gorku sluz pjenušavog piva. Prvo se smijuljim sama, oduševljena opuštanjem zažarenih, napregnutih mišića i besplatnom improviziranom zabavom. Uskoro se i muški osvrtanjem uvjeravaju da to nije ni ludost ni prijetnja, nego priziv spontanog izljeva trenutnog uzbuđenja u drugačijoj formi i omotu, no posve sličnog našem uspinjanju uz strme stijene.

Zadnjih nekoliko namjerno dugačkih koraka do dosezanja vrha žustro peče za kvadricepse poput rakije put od grla do želuca, prije nego se rastvori svjetlost s posljednje uporišne točke zemlje nasuprot nebu. To je njihova najveća blizina koje s tog mjesta u tom trenutku mogu postići i ništa me instinktivno više ne razveseljava. Apsolutno prirodni poticaj najjednostavnije moguće situacije krajnjeg rastezanja vlastitosti u stapanju s okruženjem. Bubnja mi u ušima, plućna krila se šire, želja za životom je na vrhuncu, tamo gdje i ja, moje društvo, zrak, oblaci, ptice, vrhovi stijene, šuma i mi ljudi. Gore smo svi ushićeno jedno, sretni što živimo, što smo preživjeli uspon, dosadašnje životne okolnosti, što nas je put doveo tu gdje jesmo. Nema veće i jednostavnije sreće, osim možda kad rodiš zdravo dijete pa krvava, znojna i u suzama zahvaljuješ Bogu u kojeg nekad slabo vjeruješ. Dobro, možda i kad položiš diplomski i dobiješ posao od kojeg možeš pristojno živjeti. Sva ona ostvarenja silnog iščekivanja u muci. To je zagažen vrh planine svaki put nanovo. Malo vlastito ostvarenje. Dokaz osobne snage i moći.

Okrećemo se oko sebe upijajući panoramu. Svaka strana svijeta i ono između njih ima svoje lice i pruža nov zadivljujući niz završetaka zemljine kore. Orijentiramo se imenujući one prepoznatljive. Proviruju iz guste dlake šumskog pokrova, većinom bukve i jele. Dokle god pogled seže nema nikoga i ničega osim čini se netaknute prirodne

površine. Kako je lijepo tu gdje ljudi postoje tek u točkicama, tragovima pokoje kuće i rijetko popunjenog naselja, dolje, duboko ispod, zaglibljeni među divovskim šumskim busenjem. Nasuprot nama još je jedan mali vrh, sličan onome na kojem i sami stojimo. Prema odjecima glasova nismo sami, naletjeli smo jedni na druge dok smo penjali posljednji kameni blok na putu prema prvom vrhu. Dvije žene i jednog muškarca. One ofarbane u plavo, on tamno sivo-sijed, no svi preplanuli i nasmijani. U prirodi se čovjek pretvara u polu-životinju, ono što je i inače, samo s izoštrenim dijelom instinktivnog bića, tako da točno zna koliko praktično vrijedi. Odmah smo simultano znali kako smo superiorniji. Detaljno su nas promotrili, pozdravili i pognuli glave, jednako se smijući i međusobno nabacujući fore, kao štit kojim se brane da ne prokužimo koliko su slabiji. Nije se u nama moglo razabrati ništa što bi ih natjeralo na takvu sirovu reakciju, već je dubinski pritajena životinja prekrivena ukrasnim naslagama civilizacije nanjušila istinski odnos tjelesnih snaga o kojima u ovom okruženju uopće ovisi razložnost bivanja. Mogli su imati skuplje gojzerice, bolje ruksake, kričavije aktivne majice i silnu volju za provesti dan na otvorenome, no mi, osim što smo mlađi, vidno iskusnije svladavamo teren zadane rute. Planinarski putovi što kreću s Matić-poljane puni su razbijenih ili monolitnih kamenih blokova preko kojih se kreće valovitim penjanjem i spuštanjem. Usporedbu nije moguće izbjeći i zato ih brzo prelazimo kako se ne bi morali predugo gledati. Na vrhu smo pojeli i kikiriki i popričali, i do mile volje se razgledali, i još ih prestigli na spustu gdje su pretjerano oprezni i vidno napregnuti zaobilazili ili gazili glatke zaobljene plohe bijelog kamena presvučenog mahovinom. Sklonili su se dok smo kraj njih projurili poput žvrgoljave planinske rječice, kao divlje koze, kako su se usput našalili, ne bi li prikrili obostranu neugodu i zbunjenost. Sada je to popularno, ima hrpa ljudi koja pokupuje najskuplju i najkvalitetniju sportsku opremu za aktivnost kojoj se u svojim ambicioznim planovima žele posvetiti, a prije nego su uopće isprobali što to znači u praksi i skupili određeno iskustvo, kostoboljnu želju da kad im se god pruži prilika zapale u planine. Uvijek sam nakon kratkih susreta s takvim pokondirenim tikvama, kako sam o njima mislila, kasnije pričala o tome da sam 10 godina planinarila u običnim pamučnim trenirkama, majicama i starim jaknama koje nije bilo šteta zablatiti, provući kroz trnje, poderati na kamenom šiljku i da mi je to bio jedini kriterij onoga što ću obući na putu za planinu. Sve čime sam

raspolagala bile su prosječne, relativno jeftine gojzerice, dobra volja i želja da pobjegnem od gradske rutine, napornih ljudi i vlastite lijenosti. Boris bi se na tu moju priču, koju je slušao gotovo svaki put kad smo planinarili u društvu, jer je uvijek s nama bila neka nova konstelacija poznanika od kojih poneki to još nisu čuli, počinjao meškoljiti, češkati se i gunđati, zamalo se otresajući na mene podsjećanjem koliko sam puta to već dosad pred njim ispričala. Ja sam se doista čudila, jer smo, isto tako redovito, u divljini nailazili na vrhunski opremljene i odjevene ljude, pune skupih, atraktivnih stvari, kojima je u pokretima bilo jasno vidljivo kako nisu svladali ni osnove hoda po kvrgavom tlu, kako im je ovo možda tek drugi ili treći izlet u brdo, te im malo nedostaje da na dijelovima puta kleknu i nastave se kretati četveronoške.

Prvo čujemo, a tek onda uočavamo. Ljudski glasovi u gustoj, nenaseljenoj divljini šume zvuče stršeće, poput uljeza u tišinu, fijukanje vjetra i glasanje ptica koje nas radoznalo prate. Čudili smo se njezinoj mogućnosti, još dolje, pri mimoilasku, da toliko priča dok hoda. Valjalo bi upijati, osluškivati ispraznu vrtnju misaonog aparata polako ga utapajući u mir šumskog okruženja. A ona, najstarija i najplavije pofarbana, mljela je bez prestanka, čak i gore, pred sam vrh, ne usmjeravajući energiju na procjenu terena i koraka kojima će ga popeti, već objašnjavanje razloga zašto ona ne može dalje. Dok je sivi muškarac šutio i pentrao zadnju dionicu kamenog šiljka, uživajući u načinu kako će unatoč zaplašenosti pronaći način kako ga popeti, ona se uporno izderavala u prazninu britkog zraka ponad špicastih tamno-zelenih krošnji: Ja to ne mogu! Dovikivala je svojim partnerima, dok smo ju iz daljine gledali kako klizi malo gore, malo dolje, neodlučna hoće li se ipak okuražiti ili odustati od najslađeg dijela – stupanja na vrh. I bolje da nije išla ako nije sigurna, govori Boris, pogledavajući me. Poslije, kad nam se korak na neko vrijeme ujednačio, a širina puta dopustila da koračamo jedno uz drugo, silno mi je želio utuviti kako u penjanju nema probavanja na sreću. Mislio je na moju ponekad jednostavno nesmotrenu hrabrost da skačem s jedne stijene na drugu premda se istovremeno kočim od samog pogleda u dubinu procijepa koji ih dijeli. Ne možeš se o takvim koracima odlučivati na sreću, govori, nije to ide – ide, ne ide - ne ide.. Što da padneš, oklizneš se i bubneš na leđa.. Šutim i gledam kud hodam. Gotova si, nema te više,

kaže u konačnici. Zaprepaštena sam iako sam svaki put znala da je tako, da riskiram, igram se sa životom. Uvijek sam zapinjala baš na procjepima. Mogla sam se penjati beskrajno u vis ako ne gledam prema dolje, bez kočnica strahom, ali čim bi naišla na zjapeću provaliju koju je trebalo nekad samo prekoračiti duljim korakom, paralizirala bi se i buljila u sasvim malu, ali itekako prisutnu mogućnost smrti. I onda bi u jednom trenutku, nakon što je sve skupa, ta moja ukočenost i zblenutost dolje predugo potrajala, rekla sebi 'ko ga jebe' i napravila ono što moram, kako su mi rekli da je najlakše ili jedino savladivo, bez potpunog razbijanja paralize strahom. Zanemarila bi se i odglumila nehajnost, onako kako sam radila sranja u srednjoj školi kao pankerica. Tako sam bacila naslon stolca s četvrtog kata gimnazije, otvarala boce zubima, ludom srećom nekoliko puta izbjegla tinejdžersku trudnoću. S tim istim 'pa što' i 'što bude' stavom. Znala sam da nije pametno i da zanemarujem posljedice, ali nije bilo drugog odgovarajućeg načina prelaska u sljedeći trenutak upravo mog života. Doduše, zaradila sam ukor i trajno oštetila kutnjak, ali sam svoje daljnje putovanje bazirala upravo na tim kamenima spoticanja. Ali spotaknuta u planini ne bi značilo samo grešku na kojoj se uči, nego konačni ishod gdje moj put prestaje. Tamo gdje nisam uspjela prekoračiti ili preskočiti rascijepljenu kamenu koru zemlje unatoč silnoj želji da napravim korak više, u svakom pogledu, prijeđem riskantni izazov postavljen sebi kao takvoj, ogrezloj u strahu da to ne mogu i da ću pasti, jer je to nekome drugome, poput Borisa, sasvim minorna, zanemariva prepreka radi koje treba samo malo jače uprijeti čula. Impuls, želja, odluka u korist ludosti, makar potpuno raspamećena bila je most kojim sam prelazila preko straha, dalje od granice dopustivog. A Boris je to znao i silno želio da se ne usudim. Nikada, ako nisam sigurna da ću uspjeti. Često je bio predostrožan, tretirao me kao što bi tatica svoju malu djevojčicu učio osnovama života. Izluđivala ga je moja nepromišljena, često prkosna samovolja.

Kad se sjetim da će vrijeme doći
što sad mogu da sutra neću moći
onda, brate, kažem samom sebi
samo rokaj, da žalio ne bi ...

Dečki su sami donijeli pivo za stol, a plava, debela žena za koju se ispostavilo kako je ipak konobarica u ovom lokalu, obgrlila je crni, četvrtasti zvučnik što je na sredini sijevao

duginim bojama i na kojem je trenutak prije promijenila treštećeu pjesmu. Šaltala je stvari pustivši im početak da vidi o kojoj se radi, sve dok ne bi stigla do one koja joj se sluša i pjeva. Svaki put kad bi već započela neka zaokružena melodija, a ona je naglo prekinula tražeći dalje, iskrivila bi jedan kraj usta prema dolje gledajući u prazninu ravno ispred sebe, kao da se duhovito ispričava, slapstikovski izvlači za neku grešku ili nemar. Pijana je koliko i gosti, no čini se kako gazda od nje namjerno preuzima posluživanje jelom i pićem, jer ona zauzvrat nezamjenjivo potpiruje začetu atmosferu. Na skoro svaku novu, željenu pjesmu djetinje diže ruke u zrak sitno poskakujući, kao da je njezinim iskopavanjem iz arhive osvojila *jack pot*, a zatim se koncentrira na izvedbu. Nema sumnje da je ona tamo, na splitskom festivalu zabavne glazbe ili na stolu zadimljene kafane pune alkoholnim ludilom razjarenih muškaraca. Njezinim priključenim, stupastim nogama ritam samo jednu periodično izvija u koljenu. U *lajt-šou* zvučnik priključen je mikrofon koji konobarica drži blizu fuksija-roza namazanih usta, dok slobodnu ruku uporno pruža naprijed kao da njome nešto povlači k sebi ili daje svima uokolo. U tome se i sastoji njihova međusobna razmjena, zajednički film opojne igre u kojoj svatko izvlači bolju verziju sebe. Uz to što je subota, kada se ljudi i inače opuštaju od pritisaka radnog tjedna, njima je kulisa duboke, nijeme šumske utrobe dodatni pojačivač onoga specifično ljudskog što se opire dominaciji mira i tišine u koju pak mi, gradski ljudi, dolazimo oporaviti prenadražena osjetila.

U svojoj glavi, a možda i u zamućenim pogledima pripitih, oronulih muškaraca, stara, plava konobarica je strogo kontrolirana seks bomba, s ciljem što dužeg zadržavanja eksplozivne napetosti. Iako i sama fizički raspuknuta, sigurna je u svoju esenciju ženske zavodljivosti koju podebljava odabirom odjeće, šminke i frizure. Sve na njoj sjaji, privlači i blješti. Nema tu crne kao boje skromnosti kod žena njezine dobi koja prikriva tijesto razvučene puti i odvlači atraktivnost prema jarkim bojama negdje drugdje. Njezina je crna ona svečana, presvučena štrasom i šljokicama, 'mala crna haljina' za svaku posebnu priliku, kojom, s prohujalim godinama i šansama, postaje baš svaka vikendaška fešta. Ljudi ovdje redovito ima puno, dolaze odasvuda - hodati, penjati, udisati čist zrak, uživati okruženje zelenila i tišine. Uz stalne stanovnike što kasno popodne navrate na piće, šumare i lovce, ovuda se stalno motaju i stranci željni egzotične,

izvorne prirode. Naročito njihovi mladi, koji vole medvjeđu siročad skupljenu po šumi, pa onda mjesecima ili koliko već vremena imaju na raspolaganju do odluke što će sa svojim životom, volontiraju pri njihovom podizanju. Odmah do terase kafića dubok je, taman prolaz velike sive kuće s po četiri prozora na svakoj etaži. Jednolična i siva, čini se komunalna zgrada, što smještajno može primiti 50-tak ljudi. Uz njene se zidove ravnajući kičmu proteže mačka nabubrenih, razvučenih sisa. Korača lijeno i smireno, poluskloplјenih očiju koje odražavaju ugodnu ležernost nakon pretrpljenog truda. Nedaleko nje se, u mekoj travi hladovine jedno preko drugoga prevrću i međusobno šapama šamaraju tri prugasta, sita mačeta. Tek što sam pomislila kako su mačka i njezini mačići trenutno jedini oblik života u vezi te sive zgrade, s njene se poleđine, zavijajući sa stražnjeg zida pojavi kolona mladih ljudi smjerno pognutih glava. Prvi u redu za vrat nosi akustičnu gitaru, dok su drugi dlanove preklopili preko nekakvih pisančica. Neobično ozbiljni za svoje godine šmugnuli su s prostrane zelene pozadine ravno unutra. Kakva diskrepancija, pomislim, između ovih razularenih staraca i stisnute mlađarije. Sigurna sam da su stranci, Nizozemci ili Amerikanci, došli ovdje umjesto timarenja medvjeđe siročadi širiti plam neke opskurno organizirane religije i pjevati ljubavne pjesme Svemogućem. Dok zadnji mladi misionar stisnutih ruku hitro prelazi posljednju stepenicu sivoga doma, konobarica širi ruke i još više odvrće ionako preglasno pojačalo što u krug isijava duginim bojama:

Pojačaj, pojačaj
i žene i piće
niko nije mislio
jednom ostariće

Na refrenu pojačava i svoje plesne pokrete. Nogu izbacuje iz diskretne putanje, jasno ritmički trzajući nabreklom butinom, dok rukom zamahuje iz ramena unatrag, u maniri nemara, dajući stihovima pjesme do znanja kako za nju ni ne postoji apstrakcija 'onoga sutra'.

Vrh na kojem sjedimo vrlo je uzak i oskudan prostorom. Otpuhujemo skvrčenih koljena bludeći pogledom po dolini, oblacima, šumi, drugim vrhovima. Ostat ćemo malo dulje, nešto i pojesti, jer je glupo da samo jurcamo, premda moramo kako bi stigli obići sve što smo si zadali. Navirujem

se pod greben zadivljena visinom na kojoj se nalazim. Bilo je lako gurati gore, hvatati rukama dio po dio bijelog kamena, tražiti uporišta usjeka za noge i razmišljati samo o plesu i snazi udova što bježe uvis. Tada ne pogledavam dolje niti sa strane, u ambis od zemlje toliko odmaklog prostora da s greškom u pokretu teško ostaješ živ. Što duže gledam dok stojim na tako špičastom, uskom vrhu, sve dublje me podilaze srsi straha, u glavi mi se počinje vrtjeti i gubim sigurnost, noge poklecavaju. Slabim, nestajem, komad uteklog straha već me djelomice naglo baca natrag dolje, u gotovo sigurnu smrt. Sve je u prirodi univerzalno, nema velike diferencijacije misli i osjećaja pa me Boris čvrsto hvata za ramena i trzajnim pokretom strese kao da me želi gurnuti. Nervozno se nasmijemo i nastavimo njušiti prodorno čist zrak, škiljeći u prostranstvo sjajnog, plavo-bijelog neba. Mile na svakom vrhu zapali, kao nakon užitka u seksu. Dok frče malu, nezgrapnu cigaru kaže kako je onih jedan posto preživjelih tijekom nekoliko desetljeća samoubilačkog bacanja u ponor podno Golden Gate Bridge-a neupitno potvrdilo žaljenje u trenutku kad su pustili ogradu mosta. Što misliš, pitam, da se nisu htjeli zaista ubiti? Zapravo ne, svaki od njih u trenutku suočavanja sa smrću najviše od svega htio je ostati živ, odgovori mi otpuhujući rijedak kovrčavi dim. Nakon dugo vremena doista se čudim.

Smatram samoubojstvo velikom hrabrošću. Bilo je pomišljaja, zamišljaja, čak i poza na mostovnim ogradama kad me tuga tlačila u škripac bezrazložnosti i beznađa, ali nikad ju nisam prekoračila ili zarezala žiletom već duboko polegnuta i umorna u vodi, što mi je bila druga samoubojstvena opcija. Romantično i poetično, paradni autodestruktivni klišeji. Jednom je bilo zaista blizu. Ponižena pijanstvom i tjelesnim napastovanjem u kojem sam odbila sudjelovati, zorom sam stajala na sredini mosta, tamo gdje je riječni gaz najdublji i voda se nemirno muti u virovima. Padala je kiša, gledala sam svoje noge prekrivene kapljicama u namočenim isusovkama na križasto vezanje. Jadnija nisam mogla biti s obzirom da dečko nije mogao biti moj, a ja sam divljala okolo ne bi li ispucala tugu i bijes vrtložeći ljudima oko sebe, odašiljući im pogrešne signale. Frcala sam mlazom ljubavi koja se onda umjesto u metu rasipala po tuđim – slučajnim, nabasalim i neželjenim receptorima. To je tada bilo to - nezaslužno, krotko tijelo spremno se predati, odustati od svog nesretnog puta. Ali priznajem, klackalica je i prije bilo kakve ozbiljne

odluke prevagnula realno. Bilo je to više da si dramatski odigram mogući sljedeći korak u susretu s preprekom puta realizacije predodžbe želje, pri čemu sam se smatrala okrutno zakinuta, suočena jedino s utrnućem kompletne smislenosti života. Znam ih koji jesu, na različite načine, iz nikad meni dovoljno jasnih razloga.

Poznavala sam tijela čak dvojice 'mostaša'. Jednog sam viđala dok je s mamom hodao mostom na putu kući. Išli smo u istu osnovnu školu i dijelili dio puta. Na račvanju, oni bi se popeli na most i svaki dan skupa prelazili rijeku. Užasno slični. Iste plave oči i pretjerano blag, sramežljiv osmijeh. Njegova mama isijavala je u tim zajedničkim trenucima neokrhnutu sreću, poput zaljubljene djevojke ili žene koja voli punom snagom. Što ga je onda nagnalo da si u prvom naletu puberteta oduzme život, pitam se svake godine kad u lokalnim novinama pročitam njegovu osmrtnicu upućenu od koga drugoga nego propale majke. Znala sam ju i vidjeti još prije par godina, uvijek u crnom i bezubu. Uvučena, smežurana usta, bezdan koji štiti svoje jedino dijete da ne pobjegne van. Uvijek i samo na tom istom ciglenom mostu kojim je u doba najveće sreće hodila sa sinom na putu kući. Kada bi se nakon kratkog razdvajanja na poslu i u školi ponovno spajali. Pogled je tamo iznad rijeke prozračan i lijep, puni pluća i udivljuje čovjeka neotpuštenim korijenima slobode. Možda ga je majka pretjerano stezala, možda je pojmio suludu, neprimjerenu privrženost njezinog bića njegovome koje u budućnosti, kako god svijetla i prostrana, nikada neće moći zadovoljiti neka druga ženska osoba. I zato je spriječio gori život od ovoga što ima, da se ostvari. Nekakvu bolesnu vezanost, incest, gušenje gotovo jednako onom plodnom vodom kad pluća samostalnog bića prorade i ona izgubi svoju hranjivu funkciju. To je valjda najjednostavnije. Baciti se s neke visine s koje, jasno ti je, tijelo neće preživjeti. Samo rijeka, hm.. Uvijek zamišljam kako udaram o površinu, tonem duboko gurnuta pogonom gravitacije, a zatim se u jednom trenutku zaustavljam i krećem prema gore, izranjam nagonski gurajući vodu pod sebe pohlepna progutati idući udah. Sigurnije je pretpostavljam zimi. Hladnoća, led, teška odjeća, temperaturni šok, sve to pomaže kako bi namjera doista uspjela.

Sjećam se i drugog. Iz nekog razloga plijenio mi je pažnju u hrpici đaka. Završni razred srednje škole, široko kozičavo lice i plave oči. Čekao bi bus, najčešće u knjižnici na toplom i svjetlu, pročitao kakve novine, eventualno popričao s kolegama koje dijele njegovu putničku rutinu. Nikada mi nije djelovao kao dečko koji će izgubiti volju za životom u toj mjeri da se na sam Badnjak svojevoljno sunovrati s prometnog, s nekoliko cestovnih trakova zalivenog mosta, u ledenu, mrklu rijeku. Pričalo se poslije, a priče su se radijalno širile, kako je imao nekih problema kod kuće, s roditeljima ili je prijelomna postala žarko željena, a nezainteresirana cura. Uz bezizlazne dugove, neprihvaćanje drugih i samoga sebe, uobičajeni su bolni razlozi za razlaz sa sudbinom. Tko zna je li bilo što od toga što ljudi naknadno naklope pravi razlog nečijeg samoubojstva ili je to njihova dosadna mašta, potreba da nečim opravdaju tuđinu nesagledivog očaja. Sinulo mi je tek kad sam vidjela sliku. Zanimalo me za koga su svijeće uz ogradu prema riječnom ponoru. Kako baš on, zapanjivalo me, a tako vedro, doduše neugledno lice. Zamišljala sam ga po treninzima, seoskim zabavama i druženjima na njihovim velikim, travnatim igralištima uz Savu... Kako trči, smije se, prilazi društvu, ljubi djevojke u mraku. Možda zmijska blizina vode nosi polovinu nekog tmastog magnetizma. Labilnom, malo ti treba da joj se predaš.

Ali, i dalje je to velika hrabrost, kažem nakon poduže šutnje. Ma nije, dometne Boris, hrabrost je nastaviti sa životom unatoč svim problemima. To se tako kaže, pomislim, ali ajde, pretrpi taj posljednji udarac, zadaj si tu zadnju, neminovno groznu bol. Nije lako, nemoj pričat... To je nadnaravno suprotno najjačem čovječjem nagonu. Razmišljam kako se prisiliti, povući ruku sa samoga sebe kad si već odlučio... Što, što bi to, osim smrti djeteta, pa čak i tada, moralo biti, ne pronaći najmanji, najjadniji razlog vlastitoj, makar mizernoj egzistenciji da i dalje sudjeluje u kolopletu vizija koje nikada nisu isključivo loše. Ovo je raj, kad bolje pogledaš oko sebe... Sve možeš uživati, samo se moraš uporno izvlačiti iz osobnog pakla... Ne dobivam odgovor riječima, nego prizor zamišljenih ljudi što bulje u daljinu i prazninu tumačenja nailazećih oblaka. Miris je oštar i čist, ne odaje nikakvu prisutnost osim one koju svaki zasebno, intimno pretpostavljamo, duboko u unutrašnjosti tajnovite divljine kojoj nagonski, barem jednom mjesečno, krećemo ususret. Spas je u pitanju, na kraju progovara Boris, svatko se spašava kako zna.

Dakle, bila sam u pravu, postoji priroda prosvjetljenja u susret samoj smrti, da je svojevoljno ukidanje života greška, krivi smjer prečaca kojim si ne možeš zaista pomoći. Čitala sam u više navrata svjedočanstva ljudi koji su nekom vrstom duboke hipnoze, takozvane regresije, dosegnuli razinu prethodno odživljenog života. U tim naknadnim prepričavanjima putovanja svojih duša, trenutno nastanjenih u nekom tijelu s vlastitom prošlošću, imenom i prezimenom, sasvim određenim 'tipom' roditelja, rođaka, prijatelja i ljubavnika, s izraženim putovima, pričama i sudbinama koje se međusobno prepliću i raspliću u zajednička čvorišta razloga i svrha, bilo je i samoubojica kojima su onda na posljednjem sudu prekinutog života, pravi stanovnici naših tijela, oslobođeni tereta materijalnog pokrova, rekli kako težinu lekcije proisteklu iz naizgled bezizlaznih okolnosti ne mogu izbjeći. I obično su vraćeni natrag, kad su shvatili otkud su i zašto došli, u sljedeći krug novoizabranog života, jer svrha je odraditi prepreku, u čijem se sadržaju i sastoji naša odluka silaska u tijelo, proći način transformacije kojim će se mrska, glomazna materija opstanka u društvu jednako zbunjenih i očajnih igrača iste igre, provući kroz ušicu igle i pobijediti vlastiti strah i slabost. Čarolija preobrazbe, zadatak samoizabrane metamorfoze.

Nisi ti više crno vino koje me opija
sada si samo žuto lišće što se zaboravlja...

Zamišljeno gledam pepeljaru na stolu dok konobarica uživljena u svoj performans poput neke pop-svećenice vrtloži vjetrovima proteklih vremena. Jel' ovo Vlado Kalember ili tko pjeva ovu pjesmu?, pitam. A valjda, nezainteresirano odgovara Mile. Ma ti kao znaš, balavac jedan!, pomislim... Riječi su mi totalno poznate, glazba osvježava uvenulo cvijeće djetinjstva kada su i moji starci okupljeni u velika, alkoholom omagljena društva zavijali i plesali na hitove svog vremena, grleći se, međusobno izmjenjujući partnere. Mama se zavlačila pod bradu stričeka Drage, a tata je rukama drhturavo ovlaš obujmljivao stražnjicu tete Vikice. Tome i služe sva ta mnogoljudna pijančevanja. Otresti se društvenih pravila, licemjernog morala i stvoriti atmosferu javno i priznato pogodnu za ponovno dosizanje ekstaze djetinje slobode. Jer tijela zaista nisu bitna kao objekti identiteta, nakon toliko godina odrađenog mučeništva, socijalnog

prilagođavanja, preživljavanja i usvajanja umjetnih kriterija, važno je ponovno zasvirati njime, svojim jedinim instrumentom dobivenim na dar. Ajd idemo odavde, odjednom se iziritirano javlja Hrvoje, najmlađi na ovom planinarskom izletu, spremajući ostatke sendviča, smeće i novčanik u ruksak, ne mogu više gledat ove retardirane idiote. Koje idiote?!, brzo uzvraćam lomeći se preko struka ne bi li mu se što više približila, ali se jednakom brzinom sunovraćam natrag u stolac iz 80-tih, prije nego me iznenađeno pogleda. Ma ne, neću, promislim, ionako će morati sam...

Petra Sigur *rođena je 1977. u Sisku, gdje i danas živi. Diplomirala je komparativnu književnost, filozofiju i bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Književnu kritiku, prozu i poeziju objavljivala u Riječima, Književnoj smotri, Temi, Kupi... 2018. godine objavila je svoju prvu zbirka priča "Pozadinsko zračenje".*

Savo Markoč

Savo Markoč
MILENA JOKOVA

Držala je Hemingvejevo *Zbogom oružje* u ruci. Voljela je da čita naglas, kako bi i ona mogla da je čuje. Čitala bi dok ne bi vidjela da majka lagano zatvara oči i pada u poslijepodnevni, ljetnji san. Onda bi prestala, zatvorila knjigu, ali ne potpuno. Ostavila bi prst između stranica, kao da je htjela da bude u pripravnosti, da nastavi ako se majka iznenada probudi. Voljela je ovu knjigu. I sama je bila bolničarka. Baš kao ona Katarina iz romana. Sada se to zvalo medicinska sestra, a i nije više bilo rata. Mada, neki zli jezici su govorili da bi ga ponovo moglo biti. Poistovjećivala se s njom, sanjarila je kako joj dolazi mladi, lijepi bolesnik, kako joj glavni doktor, staro čangrizalo pred penzijom, naređuje da se brine o njemu, da ostavi sve druge bolesnike i posveti sve svoje znanje, pažnju i njegu baš tom ljepotanu. Ličio je na njenog Marka, makar ga je ona tako zamišljala, na njenog izabranika sa kojim je namjeravala razmijeniti kratko *da* krajem juna, čim bude završio sa nastavom. Predavao je matematiku. Ona je radila u bolnici koja se nalazila u blizini njegove škole. Znali su se našaliti da su se našli na pola puta, u obližnjem kafeu, gdje su ujutru, ona na pauzi za doručak, on na velikom odmoru, ispijali kafu na brzinu, pojeli kiflu ili neko drugo pecivo i odmah se vraćali onima koji su ih čekali. Ona svojim pacijentima, on svojim đacima.

Ustala je, položila je raskloplјenu knjigu stranicama okrenutim prema dolje na malenu sofu pored kauča i navukla lagani, ljetnji pokrivač preko majke. Sada je već čvrsto spavala. Voljela je, rijetko kad bi propustila da se našali, da uhvati zeru sna poslije ručka. To joj je bilo najslađe. Samo kratki drijemež, nikad duži od pola sata. Činilo se da će ovog puta premašiti uobičajeno vrijeme rezervisano za poslijepodnevni odmor. Baš se bila lijepo ušuškala. Pogledala je u ženu koja je tek bila prešla pedesetu. Izgledala je mnogo starije, kao da je već bila zakoračila u sedmu deceniju. Brinula je o njoj, od samog rođenja, pa do dana današnjeg kad se spremala da je preda nekom drugom, da ostane potpuno sama. Školovala ju je koliko je mogla, namjerno su izabrale medicinsku školu. *Brzo se završi, a ima se zanat u rukama, kora hljeba se mogla zaradit*, tako joj je govorila. Odvraćala je od sanjarenja da

završi gimnaziju i kasnije upiše književnost. „Knjige mo'š čitat i bez fakulteta. Evo, imamo ih, Bogu fala, dosta, a i majka će ti kupit nove kad god bude mogla. Treba da mi daš ruku, ne može majka više sama. Pomoći niotkuda“, govorila joj je, iako je znala da tako ubija jedinu želju koju je njena jedinica, osoba koja je bila njeno sve, imala.

Zvuk motora automobila, koji nije baš najbolje radio, tako joj se bar učinilo, prenuo ju je iz razmišljanja. Primakla se prozoru, pomjerila kariranu zavjesu i pogledala prema prašnjavom putu koji je vodio do njihove kuće. Taksista je otvorio vrata auta iz kojeg su izašla dva čovjeka. Stariji, u bijelom odijelu, odmah je stavio na glavu šešir u istoj boji, zalizavši prstima prorijeđenu sijedu kosu prije nego ga je namjestio dobro uvježbanim pokretom. Drugi, tamnoputi mladić, mogao je biti njenih godina ili mlađi. Barem joj je tako izgledalo sa ove udaljenosti. Mlađi crnokosi neznanac je nosio omanji kofer u rukama, dok je stariji nešto petljao oko kapije. Pokušavao je da pomjeri rezu, kako bi ušli u dvorište.

Žurnim koracima je prišla krevetu na kojem je spavala majka i nježno je prodrmala. Širom je otvorila oči. Izgledalo kao da nije bila sasvim sigurna da li je jutro ili neko drugo doba dana. Začuđeno ju je pogledala.

„Što je, sine? Auuu, ja prispala. A što me ne budiš? Vidiš li da sam odrapila cijelu uru danas. E, ne viđela se, toliko me rabote čeka“, ponavljala je, ljuta što je prekardašila poslijepodnevnu dozu koju je sama sebi bila zacrtala.

„Ajde, majko. Ustani. Neki ljudi su na kapiji. Evo ih, doći će svaki čas gore. Doveo ih je taksista iz varoši, onaj Milan, sin Đura Krivoga. Poznala sam mu auto. Znaš ono njegovo tandrkalo“, rekla je, uhvatila je za ruku i pomogla joj da ustane.

Pridigla se, otresla je prosijedu dlaku sa duge crne haljine i zagladila je dlanovima nekoliko puta preko butina, kao da je htjela da je ispegla. Prešla je rukama po kosi, izvadila dvije šnale, stavila ih u usta između prednjih zuba, popravila kosu, začešljala se prstima i vratila ih, jednu po jednu, na isto mjesto gdje su do malo prije stajale. „E, tako. Dobro je sad“, rekla je, „da vidimo ko nam to u ovu uru dolazi u goste.“

***

Panama šešir se penjao uskim kamenim stepenicama, nogu pred nogu, potpomažući se rukama, držeći se za staru metalnu kovanu ogradu. Mladić ga je pratio u stopu. Sreli su se na samim vratima. Milena je širom otvorila vrata, držala se za kvaku i instinktivno ustuknula nazad kad ih je ugledala. Niko nije prozborio ni riječ nekoliko sekundi, a u polumračnom predsoblju te su sekunde trajale cijelu vječnost.

„Dobar vi dan u kuću! Možemo li naprijed?“ Prvi je progovorio šeširdžija. Zakoračio je i krenuo da uđe, iako nije bilo odgovora sa druge strane. „Milena, jesi li to ti? Bogami te skoro ne poznadoh“, rekao je pokušavajući da otkravi neprijatnu situaciju u kojoj su se bili našli.

„Jesam, Joko, ja sam. Milena Jokova. A vidiš, ja tebe poznadoh. Nije mi mnogo trebalo. Ajde, ajde, uđite kad ste već došli“, odgovorila je, pomakla se u stranu i pustila ih da uđu. Joko je ušao prvi. Pogledom je odmjerio svaki ćošak sobe, kao da je htio da provjeri da li je sve na svojem mjestu, i uputio se prema stolu koji je zauzimao središnje mjesto u velikoj prostoriji. Skinuo je šešir i položio ga na bijeli, heklani stolnjak. Mladić je i dalje ćutao. Pratio ga je u stopu poput sjenke. Pažljivo je spustio kofer pored stolice.

„Ko je ovaj čovjek, majko?“, upitala je. Jovana je po prvi put progovorila, ne skidajući pogled sa gostiju. Okrenula se prema majci i čekala da joj objasni što se dešava.

„Ovaj stariji, ovaj sa šeširom, on je tvoj pokojnji otac. A ovaj drugi, ovaj mlađi, ne znam ko je“, pokazivala je rukom na jednog, zatim na drugog, dok joj je objašnjavala ko je ko.

„Majko, što zboriš, kako pokojnji?“, jedva je uspjela da prevali preko usana. U trenutku je shvatila da je požurila, da je trebala da sačeka i vidi što će se desiti.

„Neka, pušti priču, Jovana“, rekla joj je tihim, ozbiljnim glasom. Znala je što to znači. Trebalo je da ćuti, da više ne progovori ni riječ, bar ne dok je neko nešto ne bude pitao. Čim bi majka utišala glas, bio bi to jasan znak da se povuče, da se nešto mnogo opasno, nešto što ona nije razumjela, događa. „Šedite, šedite. Ne dvorimo nikoga. Ajde, Joko, valjda

se još uvijek šećaš đe je što. Nije se mnogo promijenilo od kad si vrat slomio put Amerike.“ Raširila je ruke i pokazala im da sjednu.

„A što to reče ovom đetetu, Milena? Anđeli stobom, kako pokojnji? Ja sam, zafali Bogu, živ i zdrav. Evo me tu, stojim ispred tebe. Ne zbunjuj to dijete. Ne truj je, Milena“, rekao je, ne gledajući u Jovanu. Uhvatio se za naslon stolice i sjeo. „Evo sam joj doveo i brata. Viđi ga kakav je, lijep je kā slika. Na pokojnjega đeda. Crnpurast je na njega.“ Okrenuo se put mladog muškarca koji je, još uvijek ukipljeno, stajao nasred sobe i nešto mu poluglasno rekao. Mladić je odmah sjeo.

„Veliš da ti je to sin, a, Joko? Čini mi se da je godinu, dvije mlađi od Jovane, ne više. Nijesi dugo čekā, Joko. A znam, razumijem te ja. Velja je muka na tebe bila. Nije lako bez žene u tuđinu. A kako reče da se zove, ili ne reče? Ne razumjedoh te dobro, Joko. No, ne pitah ve“, rekla je držeći flašu domaće loze u ruci, „oćete li popit po rakiju? Pije li ovaj tvoj mali rakiju?“ Ne sačekavši odgovor, prišla je stolu, spustila dvije čaše i sipala im piće. „Jovana“, obratila se ćerci, „donesi dvije čaše vode, oćeš li?“

„John, John se zove. To ti je Jovan po naški. To je tamo običaj, to da otac i sin imaju ista imena. Jovan stariji i Jovan mlađi. Tako ti oni to zovu. Da se po nečemu razlikuju. A vidim da je i ona“, okrenuo je glavu prema ćerki, „da si i njoj dala ime Jovana. Lijepo ime, vala, lijepo. Neka si. Puna kuća Jovana. A ona, jesi li udala šćer? Viđi, Milena, mislio sam…“

Nije mu dala da završi. Nije htjela da zna što je mislio, nije htjela da čuje ni za kakve njegove planove. Bilo joj je svega dosta. Otišao je prije dvadeset pet godina. Nakon nekoliko mjeseci je dobila prvo pismo od njega. I posljednje. Pismo puno obećanja, praznih priča i unaprijed pripremljenih laži. Sljedeće što je dobila bio je neki dokument otkucan na pisaćoj mašini, dopis sa potpisima nekih nepoznatih ljudi i ogromnim pečatom na poleđini, slabo razumljiva pisanija u kojoj joj javljaju da je poginuo na gradilištu, da je pao sa skele. Tek kasnije je to saznala. Više ni slova. Samo glasine od ovog ili onog koji bi, tu i tamo, dolazili na odmor, posjećivali familije i ogovarali po selu, pričali da je to što je dobila falsifikat, da je živ i zdrav, i uspješan, da se oženio i da je dobio sina.

„Joko, neću da znam što si smislio. Znaš ono pismo, ono na engleskom sa pečatima i potpisima što si poslao, ti ili neki tvoj prijatelj? E, tu leteru sam čuvala kući dvije godine. Preveo mi ga je Luka, onaj mali Zekov, onaj što je deset godina studirao pravo u Beograd. Nije ga nikad završio, ali je znao engleski. E, on mi ga je preveo. Ja sam sa tim papirima u rukama, i sa bocom rakije pod pazuhom, pošla kod Leka pjanoga... ćećaš se Leka? Sigurna sam da se ćećaš. Znali ste, više no jednom, osvanut u Dikinu kafanu. Prije toga sam ti majku sahranila. Sve sam lijepo organizovala. Sve po redu, baš onako kako treba i kako Bog zapovijeda. Ti si je ubio, ja sam je sahranila. Onda te je Leko, uz oni Lukin prevod, proglasio za pokojnika. Prevela sam, mjesec-dva kasnije, imanje i kuću na sebe. Jedni su dobili što su jedino mogli, drugi ono što su htjeli. Ja imanje i kuću, ti slobodu. I da, moja Jovana se udaje na ljeto. Jeste, udaje se. Sve smo pripremili. Neće mi bit lako bez nje, navikla sam na nju, i ona na mene. Ali, Joko, dobri Joko, navikla sam ja da mi ne bude lako, nemoj ti što da brineš. I dobrog je čovjeka našla, čestitog i dobrog mladića. Nama dosta.“ Dohvatila je praznu čašu sa stola. Nagnula je stakleni bokal, napunila je do pola i popila je u jednom gutljaju. Nanovo je napunila čašu, prinijela je ustima, ali je nije ispila. Spustila je na sto. „Da ve pitam“, nastavila je. Bila je riješila da istrese sve iz sebe, sve ono što se nakupilo ovih dvadeset i kusur godina. „Ne bi' da ispa'ne da sam loš domaćin, oćete li popit još po jednu rakiju? Od one je loze, one što si ti čuvā samo za stidne goste, od one ispod ćarme. Ako nećete, razumjeću ja, jaka je rakija, ne mogu se preko dvije popit. A imam i rabote, prispah danas poslije ručka više no što sam mislila“, rekla je, ne završivši sve što se spremala da kaže. Prekinuo je ženski, krištavi glas. Neko je dozivao Jovanu. Prišla je prozoru i ugledala Maru, Jokovu dalju rođaku, koja se poštapala o dršku od metle i dozivala Jovanu koliko je grlo nosi. Odškrinula je prozor. „Maraaa, ooo, Maree!“, povikala je. „Nije Jovana kod kuće! Doći će večeras. Dođi kad pa'ne mrak!“ Baba Mara je svaka dva-tri dana dolazila da joj Jovana izmjeri pritisak. Čim bi je ugledala, odmah bi joj bilo bolje. Nije pila nikakve ljekove, dovoljno je bilo da Jovana donese aparat i da sve bude kako treba. Još malo je zadržala prozor otvorenim kako bi se uvjerila da Mara odlazi.

„Jebem mu oca pjanoga u vr' guzice. On mene da proglasi za mrca. A krivi mu je dio od mene bio“, kazao je. Jedva je uspjela da razazna što je rekao. „Milena“, nastavio je sada

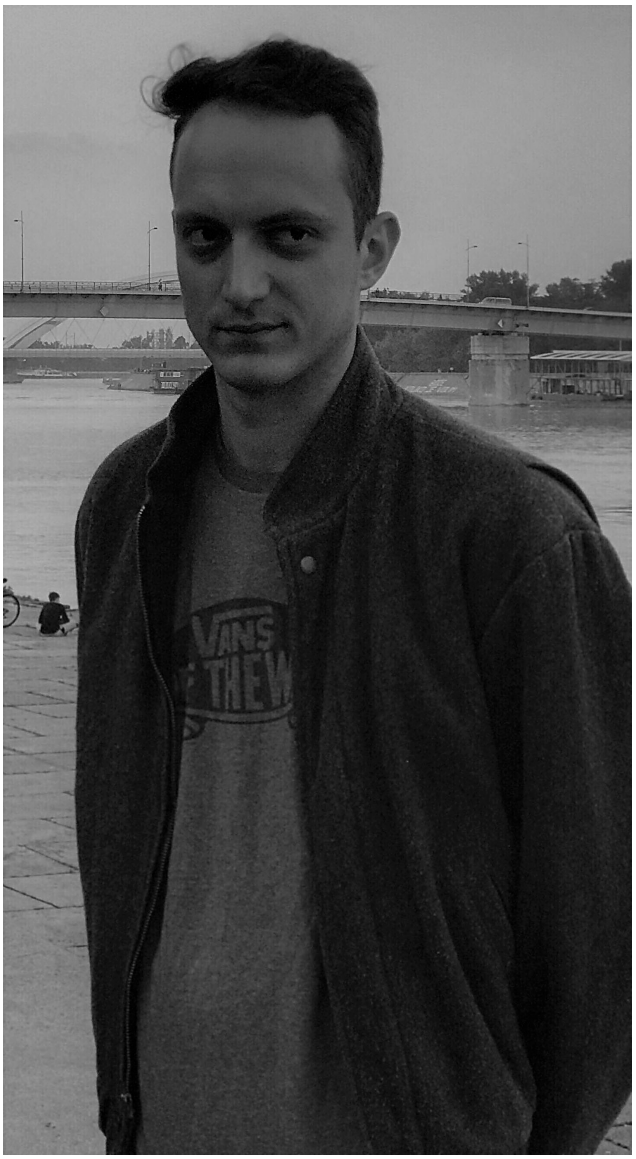
već razumljivijim, povišenim glasom, „vidim ja dobro koja je ura. Donio sam, tu su u ovom kuferu, dvije-tri 'aljine i neke sitnice za Jovanu. Da ostavim to?“ upitao je. Dao je znak Johnu da ustane i uputio se prema vratima. „Ako denjate“, dodao je prije nego se uhvatio za kvaku.

„Neka, Joko, nećemo đetetu baksuzirat sad pred udaju. Đe da uzme poklone od pokojnika. Nosi to nazad. Ima ona 'aljina. I ajte polako, Joko, ajte da mi se selo ne sprda. Može te neko viđet. Ko bi mi vjerovā da me je pokojnji muž pośetio.“ Odjednom je zaćutala. Krenula je za njima. Ispratila ih je do pola stepenica i ostala ukopana u mjestu, dok nije bila potpuno sigurna da su uspjeli da odškrinu kapiju koja se teško otvarala. Već mjesecima se kanila da podmaže šarke.
Još jednom se okrenuo i podigao ruku kao da je želio da nešto pokaže. „Milena!“, povikao je, htio je da bude siguran da će ga čuti. „Ne pitah te, a za kim si u crninu, ako nije tajna? Jesu li ti živi roditelji?“
Nasmijala se. Nije mogla da povjeruje da će joj Joko poslije svih ovih mučnih godina izmamiti osmijeh. „Jesu, živi su, stari su, ali živi. Još, zafali Bogu, mogu oko sebe. Za tobom, Joko, za tobom! Evo, *dvaes i pet punih godina*! Zbogom, Joko! I sretan ti veliki put bio, Joko!“, povikala je za njim, još uvijek ne skidajući osmijeh s lica.

Okrenula se, naslonila se rukom o zid i lagano krenula stepenicama prema spratu. Koračala je polako, gazila stepenik po stepenik. Svaki korak joj je predstavljao ogroman napor. Stvari ispred njenih očiju su odjednom počele da blijede i da se pretvaraju u sopstvene sjenke. Dohvatila se drhtavom rukom za metalnu ogradu i samo je krajičkom oka uspjela da uhvati nejasne obrise mladića koji je izvadio iz džepa košulje nešto što je ličilo na telefon. Čula mu je glas po prvi put. Učinilo joj se da je izgovorio riječ *taxi*. „A sad, neka mi je Bog u pomoć“, pomislila je i ušla u kuću zatvorenih očiju. Stari drveni pod koji je odvajao sobe na spratu od konobe na prizemlju je škripao, i ugibao se pod njenim otežalim koracima.

Jovana je stajala pored prozora i virila kroz jedva odškrinutu zavjesu.

Savo Markoč *je rođen januara 1963. godine u Baru.*
U Baru je završio osnovnu i srednju školu, a diplomirao je na Nastavničkom fakultetu u Nikšiću, na odsjeku za engleski jezik i književnost.
Kratko je radio kao nastavnik, dok je veći dio radnog vijeka proveo u nekoliko pomorskih agencija.
Usput je istraživao. U četrdesetim otkrio ljubav prema kamenu. U pedesetim ka pisanju kratkih priča.
Suprug i otac, prije svega.
Živi, radi, kleše i piše u Baru.

Stefan Basarić

Stefan Basarić
POTREBE

Potreba za kiseonikom

Nikako nisam mogla da zaspim te noći. Sve je bilo dogovoreno i trebalo je da krenemo u četiri i četvrt ujutru, Klausov poznanik sa posla obećao nam je da će doći po nas. Kako ništa ne bi bilo sumnjivo sačekaće nas dva bloka od naše ulice. Spakovali smo samo potrebne stvari i svu uštođevinu godinama sakupljanu. Sećam se, samo je još nekoliko prozora bilo osvetljeno kada smo izašli na ulicu. Mraz je bio okovao sve. Stiskala sam čvrsto Holgara uza sebe pribijajući mu porumenele obrašćiće uz svoj kaput. Stvarno, na raskrsnici, dva bloka dalje parkiran je bio mali transportni kamionet. Čim nas je primetio taj je mršavi čovek upalio motor i iskočio iz vozila na klizavi beton ulice. *Brže* šaputao je bez ikakvog objašnjenja. Rukom nas uputi do zadnjeg dela. Otkačio je veliku pepeljastu ceradu kamiončića i bez govora nas uputi unutra. *Manja kutija je za ženu sa detetom, a ti Klaus, ti uđi u onu veću. I budite u tišini dok ne prođemo kontrolu.* Sve smo razumeli. Unutra je bilo još mnogo sanduka sa kojekakvom robom, uredno složenih tako da se naše prisustvo ne bi moglo ni primetiti – bili smo u velikim drvenim kutijama na kojima je bilo odštampano *banane krompir* ili *mleko*. Holgar i ja smo bili šćućureni jedno uz drugo u uzanom sanduku. Naš čovek sa *zapada* zalupio je vrata za sobom i krenuli smo. Unutra me je oblivao znoj, hvatao me strah koji nisam mogla da obuzdam, a u isto vreme osećala sam onaj prijatni nemir usled nade da će sve ispasti kako smo zamislili. Vozili smo se neko vreme, od straha nisam imala predstavu o vremenu, i kamionet je počeo da usporava. Osetila sam kako smo se zaustavili. Glasovi carinika i čuvara, lavež pasa, huk januarskog vetra mešali su se svuda oko vozila. Klausov poznanik je, pretpostavila sam tada, obavljao rutinski *sastanak* sa graničnom kontrolom. Holgar je tada počeo da kašlje, nije uspeo da preleži bronhitis, to je bila jedina prilika u sedam godina da pokušamo da pobegnemo, nismo smeli da je propustimo, šta smo mogli, bilo je *ili sad ili nikad*. Panično sam mu stavila ruku na usta da ga straža ne bi čula, da nas ne bi razotkrili i uhapsili ili nedajbože streljali tu,

odmah, na licu mesta. On je nastavio da kašlje, ali slabije, prigušenije, još nekoliko desetina sekundi, mislila sam. Strah je kolao mojim telom i paralisana sam, potpuno paralisana, kao figura od voska, ležala u toj kutiji sa rukom preko usta svog petnaestomesečnog sina. Sve je bilo završeno, motor se ponovo upalio i nastavili smo dalje. I dalje sam bila paralisana ushićena uplašena istovremeno. Kamionet se, posle nekog vremena zaustavio i ja sam tek tada shvatila da nikako nisam pustila ruku sa Holgarovih usta. Počela sam da vrištim kada sam shvatila šta se dogodilo. Klaus i ja smo morali da počnemo čitav život ispočetka.

Potreba za hranom/vodom.

Olga je, kada je napunila šesnaest godina, pobegla od kuće i nije se javljala skoro devet godina. Tek povremeno javila bi se mojoj supruzi Nini da je dobro, da živi negde u Belgiji i da želi da bude zubarka. Olga me je mrzela čitavog života. Nije mogla u oči da me gleda, nije mogla da razgovara sa mnom, nije mogla da podnese da živi pod istim krovom sa mnom. Izbegavanje bilo kakvog susreta sa mnom video sam kao njen mehanizam da se odbrani od istine, od toga šta se dešavalo, nama, našoj porodici, našem narodu, ljudima svuda u svetu.
Zamrzela me je nešto posle proslave njenog devetog rođendana kada je, preturajući po starim foto-albumima, pronašla izbledelu fotografiju na kojoj se petoro ljudi smešilo ispred restorana u jednoj od, tada, najprometnijih ulica u Lenjingradu. Bili su to moji otac i majka, mlađi brat Nikolaj i sestra Maša. *Tata, a ko je Maša, gde ona živi sada? To je tvoja tetka koja živi na drugom kraju sveta* Nina se ubacila. *A kada ću je upoznati?* Više od deset godina sam potiskivao sve što sam znao o svojoj sestri, ali bez ikakvog stvarnog uspeha. Maša je uvek bila tu – u mojim nesanicama, noćnim agonijama, mom zamuckivanju, glavoboljama, mom mokrenju u krevet sa četrdeset i kusur godina – Mašu nikada nisam niti ću je zaboraviti. Nina, ovaj put, nije stigla ni da reaguje, a ja sam, brzopleto i nepromišljeno izgovorio *Pojeli smo je* i tako ogurnuo svoju ćerku u nepovrat. *Kako pojeli?* Zasmejao sam devetogodišnju Olgu. *Tata, ti se šališ?*
Tri rođendana sam dočekao za vreme tih osamsto sedamdeset i dva dana koliko je trajala opsada. Sve što sam doživeo, video i čuo bilo je previše za jednog dečaka, međutim, to ću shvatiti mnogo kasnije. Olga je urlala plačući

dok je slušala moju ispovest koja je, tako dirnuta njenim pitanjem iz ambisa moje unutrašnjosti, dobila oblik nezaustavljive bujice reči koje su samo ispadale iz mojih usta. Pričao sam joj o ratu, o nacistima, o tome kako su nam isekli sve što smo imali i hranu i vodu i grejanje i struju i da smo skoro tri godine živeli kao nekakve životinje bez ikakve higijene i bilo čega što se sada, u njenom svetu malene devojčice, podrazumeva.
Meni je to majka rekla na samrti. Ja to nisam ni znao do svoje sedamnaeste godine. Maša se jednog jutra smrzla. Majka je njen leš prebacila u podrum zgrade dok smo Nikolaj i ja spavali. Ona je, da bismo preživeli, nama davala da jedemo Mašine delove tela, svaki dan. Do dana smrti naše majke Nikolaj i ja smo verovali da je imala nekakvu vezu sa zaleđem i da jedemo piliće, juče zaklane ili nešto slično.

Potreba za izbegavanjem bola.

Pošto nikog svog, do mene, nije imao sve je odlučio da ostavi svom mlađem bratu; svoju trošnu garsonjeru u Kruševcu sa izjedenim pokućstvom, požutele knjige – čitavu biografsku baštinu jednog usamljenog, ćutljivog i hronično neprilagođenog starca. Otključavanjem tog stana dobio sam priliku da zapravo upoznam svog brata, spletom okolnosti, posmrtno.
Među memlom njegove kućne biblioteke pronašao sam, jednog jutra dok sam sortirao knjige koje sam kanio preneti u svoju kuću, jednu raskupusanu svesku tvrdih koricu gde je sitnim nečitkim rukopisom mog starijeg brata bilo *objašnjeno* – mislio je njemu samom – zbog čega je bio kakav je bio; tmuran, namrgođen, neraspoložen, beživotan i gotovo bezosečajan kao kakva sobna biljka. Uostalom, tu sam pronašao i detaljan zapis o njegovoj ružnoj rani na desnom uvetu koju je celog veka pravdao *povredom iz detinjstva*. Donosim originalni dnevnički zapis svog brata kojim se razvejava sva fama oko njegovog desnog uveta:
... mjesec je bio avgust i došli su po nas oko podneva, po onoj najvećoj žegi i omorini... među sabranim ljudima poznao sam dosta ljudi iz Gospićke općtine... bilo ih je tu sviju godina, i baba sa dječicom, i staraca, nešto malo mladog svijeta, uglavnom sve radinici i seljaci iz naše općine... kundacima su nas ućerali u dva tri kamioneta i naćerali na zborno mijesto u Vujnovića Gaju... tuklo je sunce i svud su mušice obljetale...

svuda su bili iskopali velike jame u kojima skoro nisi mogao vidjeti dno... onda su započeli sa iživljavanjem, psovali nam mater srpsku, sjekli uši čupali nokte oči prebijali silovali kćeri pred majkama nagrđivali lica britvama i manijački se pir završio mučno... nas što smo preživjeli te batine i divljačenja ustaška saćerali su bili ispred jedne jame i naredili nam da se postrojimo jedan za drugim... onda je došao jedan izbrijani sa šilom za led i svima nama u redu bez riječi počeo da buši 'rskavicu da desnom uvetu... dvojica su držali toga kome uho buše... ja sam imao sedam godina i skoro sam se unesvjestio od boli... onda je uzeo jedan od njih dugačku žicu i provukao nam svima kroz uši... vidio sam samo kako su ubili prvog u koloni, on je pao u jamu i svi smo polećeli za njim... posijle su pucali u nas... na sreću nije me pronašao ustaški metak...tu u jami sam ležao do noći ugruvan lešinama i nisam znao kud ću ni šta ću... vidio sam da mi nema druge no da to uho nekako trgnem i vratim se kući... od tada šepam na lijevu nogu, žiga me u krstima na nevrijeme i fali mi pola desnog uha...
Roditelji su svima pričali kako je pokojni brat Nikola, kao mali, pao sa šljive i tako poderao uvo.

Potreba za snom.

Osamu Kato nije bio student generacije krajem te '87 godine na medicinskom fakultetu pri univerzitetu u Kjotu, bio je sasvim prosečan student, ali će ostati upamćen kao mladić koji je postavio neka važna pitanja na polju neurologije.
Nas dvojica smo se naglo zbližili krajem trećeg semestra, i počeli smo inteznivno da se družimo tokom leta, čak pamtim i da smo dobar deo ispita za jesenje ispitne rokove spremali učeći zajedno. Sem anatomije koju je on silno želeo da položi kako bi mogao *čiste svesti* da nastavi sa studijama medicine.
S obzirom da se kretaomeđu tim krugovima ljudi sa medicine, i pre nego što će i sam postati doktor, dvadesetdvogodišnji Osamu je znao kome da se obrati, gde da namigne, koga da sasluša, s kim da ode na cigaretu, uopšteno znao je šta treba da radi, u određenoj situaciji, da bi izvukao maksimalnu korist za sebe. Na taj način je uspeo da obezbedi veliki broj ilegalnih kofeinskih pilula, raznoraznih *podizača* i energetskih tečnosti koje će, kasnije, upotrebiti u svojoj tvrdoglavoj nameri da se reši tog ispita iz anatomije.

Moje sumnje su počele da kolaju oko njegove ideje da anatomiju sprema sam, zatvoren u svojoj garsonjeri u predgrađu. Prestao je da mi se javlja nekoliko dana i odlučio sam da ga ostavim na miru, da uči kad je toliko zapeo da položi. Vreme je prolazilo, bližio se rok, ali nas dvojica se nismo ni čuli ni videli. Opet, nisam hteo da ga gnjavim. Na dan ispita sreo sam ga na hodniku fakulteta krvavih očiju, neočešljanog, mrzovoljnog, ubledelog; nije hteo da razgovara, samo je čekao da ga prozovu da uđe kod profesora u kancelariju. Posle sat i nešto vremena furiozno je izleteo napolje skrećući pogled sa mene. Znao je da mi duguje objašnjena za period od skoro tri nedelje bez ikakvog kontakta, ali on je samo odmahnuo rukom prolazeći pored mene.
Sledećih devet dana Osamu je proveo u snu. Sa dvojicom policajaca otišao sam do njegove garsonjere i pošto niko nije odgovarao niti otvarao, posle četvrt sata, odlučili smo da mu provalimo u stan. Ležao je poluotvorenih usta. Mislili smo da je mrtav. Bio je pokriven nekim starim jorganom. Svuda po radnom stolu bile su razbacane hartije iz udžbenika anatomije, prazne konzerve energetskih pića, gomile tableta za održavanje koncentracije, rasuti beli prah, naručena hrana, razni otpaci, pepeljare prepune opušaka i pepela. I njegova studentska knjižica gde sam pronašao da je položio ispit iz anatomije.

Potreba za određenom telesnom tempreaturom

(Nikol) ... ne, zašto bi mi bilo neprijatno da govorim o tome, zato ste nas i pozvali, zar ne? (Džef) Da. (Nikol) Kada smo shvatili da smo u zamci i da postoji šansa da umremo tu, kao što su naše kolege, nažalost... (Džef) Nažalost... (Nikol) Prvo je nastupio strah... nekakva uznemirenost koja nas je, najpre, paralisala... (Džef) Da, nismo znali šta ćemo da radimo, da li je neko pozvao pomoć, nismo ništa znali. (Nikol) Barem je svetla bilo svuda po prostorijama hladnjače. (Džef) Moram da priznam da je Nikol bila ta koja je ostala pribrana i skoncetrisana. Ja sam se potpuno uspaničio. Znate kako, na minus deset, među svom tom smrznutom govedinom, u situaciji kada shvatate da su se sva vrata u objektu zaključala vi ne vidite izlaz. Hteo sam da vrištim (Nikol) Morate razumeti da se vi postepeno smrzavate, pritom, čim doznate da mehanizam za otključavanje vrata ne radi vama se sama krv

sledi i mozak kreće da vam otkazuje, disanje se ubrzava, nastupa panika. Shvatite samo da ćete možda umreti ako nešto ne preduzmete. (Džef) Pa je moja devojka, tada devojka, odlučila šta i kako da preduzme. (Nikol) (smeh) Pomislila sam – *možda nam je ovo poslednjih pola sata života, nemam šta da izgubim, želim sam da probam iako je suludo* (Džef) Ne, nismo se obazirali na video nadzor, potpuno smo i zaboravili na kamere u tim uslovima. (Nikol) Prišla sam mu, zagrlila ga, tresli smo se oboje, podigla sam mu džemper i zavukla ruku u pantalone. Bio mu je stvarno malen. (smeh) Ali temperatura između njegovih nogu bila je na nivou i znala sam da ga mogu oživeti. (smeh) (Džef) Odmah sam shvatio šta želi, međutim obuzeo me strah da neću moći jer je tako prokleto hladno u toj komori sa govedinom. (Nikol) Da, mislim, trebalo mi je desetak minuta, ili već ne znam koliko da mu ga uspostavim (smeh), ali nismo imali druge opcije, zaista. To je bilo sve što smo mogli da uradimo, a slike naših zamrznutih leševa su mi prolazile kroz glavu pa sam ubrzala tempo (smeh). (Džef) Nagnuo sam je preko providnih džakova zamrznute govedine i skinuo joj pantalone taman toliko da joj ispadne guzica (smeh), nekako sam, trapavo, tresući se od hladnoće, uspeo da prodrem u nju. (Nikol) To je trajalo dugo, najduži seks koji smo imali ikada (smeh) jer je sve bilo u ledu, sve je bilo tako sterilno i suvo, kao da smo na dnu pakla. (Džef) Shvatio sam da ćemo moći tako dok ne dođu vatrogasci, vojska, hitna pomoć, FBI, ko god (smeh) da nas spasu. (Nikol) Koliko god da je bizarno to što smo uradili, prvi put, sad kad je prošlo više od godinu dana od te nesreće, mogu da priznam sebi da mi je drago što me je neko uhvatio tokom seksa (smeh)...
Nina Robinson, *Portland Tribune*, 12th of July, 2009.

Potreba za izlučivanjem

Te noći, kada sam se vratila sa proslave dvadeset i pet godina od mature bila sam zaintrigirana činjenicom da se, pre svega, Ondina Mendez opet nije pojavila, a zatim i blago uznemirena time što niko od čitave naše generacije nije mogao da mi kaže ništa o njoj. Posle mature kao da je u zemlju propala. Nikako nisam mogla da zaspim.
Čim sam se probudila odlučila sam da probam da je pronađem. Imala sam, negde u starim beležnicama, broj njenog kućnog telefona. Sa druge strane žice javila mi se

njena majka i rekla da nerado govori o Ondini i da je najbolje da se obratim psihijatru kod kog je njena ćerka išla u vremenu pošto je završila srednju školu. Dala mi je njegov kontakt.
Nikolas Alario, Ondinin psihijatar, primio me je u svoju sterilnu kancelariju nekoliko dana posle toga. Sve sam mu objasnila i izašao mi je u susret. Čekajući dok on pronađe njen dosije, uvaljena u belu kožnu fotelju, promatrala sam njegove diplome i sertifikate povešane po bolesno belim zidovima kancelarije. Posle nekoliko minuta izvlačeći jednu fasciklu iz ormarića otvorio ju je i stajao nad njom mršteći se.
Hmm. Zanimljiv slučaj psihoze izgovarao je kao da sumnja u sopstveni sud o mentalnom stanju Mendezove. Spustio je njenu dokumentaciju i terapijske beleške na sto. *Neću vam ništa govoriti, eto vam tu, pa pročitajte.*
„Ondina Mendez (19), smerna devojka iz stroge katoličke porodice doživela je nervni slom tokom uskršnje mise 3. aprila 1994. u katerali Metropolitana u istočnom delu naše prestonice. Naime, Ondina je, uzdržana i povučena, kakva jeste, trpela fizičku bol tokom čitavog trajanja rituala. Njeno psihičko stanje je, tokom uskršnje ceremonije, kako je kasnije svedočila, bilo preopterećeno mislima o tome kako će, svojim činom, obeščastiti Crkvu i Hrista. Zbog toga je Ondina podnosila potrebe svog tela u periodu od 7:15 do nešto iza 13 časova kada su mehanizmi njenog tela popustili. Ondina se potpuno uneredila u krcatoj katedrali i doživela nervni slom, a potom i rastrojstvo. Njenu fiksaciju samoprezirom i anskiozno-panična stanja lečio sam ja u saradnji sa nekoliko kolega u periodu od maja do decembra iste godine, međutim, bez uspeha.“
Bila sam šokirana kada sam, nehotice, nekoliko meseci kasnije, u jednom kafiću, doznala da je Ondina Mendez postala časna sestra pri jednom manastiru nedaleko od Buenos Ajresa.

Stefan Basarić, *rođen u Subotici 1993. Diplomirao na katedri za srpsku književnost i jezik na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.*
Sarađuje sa više časopisa za književnost, umetnost i kulturu (Noema, Vesna, Kult, Časopis Rez, Novi Polis, Blacksheep, Noema, Filozofski magazin i drugima). Član novosadske umetničke grupe „Književni dužnici” sa kojom je nastupao u Novom Sadu i Beogradu. Ima objavljene radove u

„Rukopisima” (Dom kulture Pančevo), kao i u zbirci pod nazivom „Priče bola i ponosa“ (Kulturno nasleđe grada Smedereva). Sa svojom poezijom nastupao na „Liparskim večerima“ u Srpskoj Crnji 2016. godine. Objavio rad na Petom kongresu primenjene lingvistike,te sažetak na naučnoj konferenciji u Kopru – „Jezik i kultura u literaturi”.

Stjepo Martinović

Stjepo Martinović
IZ DUŠE JEKA

ARDURA

Zanimljivo, pomislio sam odijevajući se za zadnji izlazak iz unajmljena stana, nikad u godinama boravka u Zagrebu, ni za jednog od čestih odlaženja i vraćanja, nisam naslutio kakav će mi biti posljednji dan u njemu. Odabrao sam hlače, košulju, cipele… sporo i oklijevajući, kao da je najednom od svega važnije bilo u čemu ću sići na ulicu suznu od jutarnje magle. Je li me obuzela zebnja konačnog rastanka, provalile iz pamćenja okolnosti, vreména, mjesta, sudionici događajā koji će odolijevati snijezima zaborava? Ili mi iz nutrine bića navrlo godinama taloženo ravnodušje, studeno-sivo poput pepela što ga otresa pušač na gornjem balkonu?

Pouzdano sam osjećao samo da me nije spopala tjeskoba završnog računa: taj mi je grad oteo sve do čega mu bješe stalo. Ali, dužan mu neću biti, pa zašto bih mario za ono što sam znao da mi ne može ni dati? Uostalom, da i jest, bih li poželio išta odnijeti sobom? Napuniti torbe memorijskim smećem u kojem je utihnula jèka sjećanja, natrpati u kutije stvari sa zgarišta propalog braka? Sjetih se da sam posljednjih tjedana porazdijelio vrijedne knjige i gramofonske ploče, jedva-znancima darovao suvenire (po)kupljene na putovanjima do rubova spoznajnog svijeta. Jesam li se podsvjesno pripremao za bijeg, nestanak u praskozorje bez ispraćaja i svjedoka, predosjećajući da bi sve povrh onoga što sam s večeri poslagao po stražnjem sjedalu bilo sidro u mulju kojem se otimam, odričući se sjene na zidu i kućnoga broja?

Kad sam okrenuo ključ, ispražnjen se stančić javio jekom napuštenosti; valjda tako, na kucanje gudalom, uzvraća violina bez struna. Zastao sam na tren, pomislio jesam li biljke na terasi zalio da prežive do nečijeg dolaska, a onda se – signalom napunjenosti baterije – oglasio mobitel, ostavljen na podu u hodniku. Oklijevao sam kraće od treptaja oka, nije me prizvao da se vratim; brojeve vrijedne pamćenja ionako ne mogu zaboraviti, ostali pripadaju prošlosti koja se rasplinjava. Napustio sam parkiralište, provukao Škodu uličicama prema mostu, počeo prebirati po pretincu u potrazi za CD-om s putnom glazbom… a onda me sustigao tektonski

udar neslućene žestine: provala spoznaje da je susret s Višnjom, naoko indiferentno mimoilaženje na Trgu prošle nedjelje, uz ovlaš-pozdrav kakvim se dodirnu mravi na stazi u polju, bio najmanje slučajan od svega što mi se zbilo u životu.

Otkud ona, zaboga, u sumorno predvečerje ondje gdje ju nitko ne očekuje i ništa ne vezuje? Zašto baš u času kad su mi se posljednje dvojbe o možebitnom ostanku raspršile poput jesenske paučine? Što mi htjede poručiti pojavom na pustopoljini s koje uzmičem, poražen i riješen da se odreknem svakoga traga na njoj, zarad posezanja za prividom davno izgubljene slobode – i što li je kazala nestajući bez riječi, ne pobudivši mi ni najbljeđi poticaj za razgovorom?

Uzrujan pitanjima-stršljenima, posegnuo sam za karticom pokretom ošamućena čeljadeta koje obavlja refleksne radnje, a da im ne zna uzroka ni svrhe, pa skrenuo prema crpki neposredno za naplatnim kućicama. Višnja… bješe li uistinu ònā koju vidjeh da korača oprezom pomorca na kliskoj palubi? Zar sam je tako obeshrabrio odsutnošću u očima da je prošla mimo mene kao pored groba bez uklesana imena? Smijem li se vratiti, potražiti je? Ali, s kojim pravom provaliti u slojeve njenog življenja u odbjeglim eonima, u sve što mi je zatajila?

Provjerio sam tlak u gumama, dolio vode u posudu za pranje vjetrobrana, obišao automobil odljepljujući lišće nabačeno sjevercem… sudarajući se s dvojbama, nedoumicama, naprasnom zebnjom i nijednim odgovorom. Dažd me potjerao na sjedalo, pokrenuo sam motor i zaputio se košmarom uspomena nalik otpacima filmske vrpce razbacanim po montažnom stolu. Zagazio arheološkim nalazištem što ga poharaše horde zaborava, spotičući se o ulomke mjesécī s Višnjom, iščezlih poput otočja u smjeru kôga ne teku pučinske struje, ne pušu oceanski vjetri.

* * *

Sjedile su, uz jutarnju kavu, njih tri… a za susjednim stolom, prijatelj i ja, uronjeni u svilu još jedne priče iz nevinog djetinjstva na obali danas potopljenoj divljom gradnjom, doseljavanjem onih koji ne razumiju more, nadasve pogubom brzog novca. Kazivali smo, jedan drugomu i svatko za se, ispovijed što se ponavlja u nostalgičnim kadencama, nikada dovršena, premda ispredena od ustaljenih slika, doživljaja,

sjećanja. Dvije od njih, a posebice crnka – samouvjerena vlasnica svih istina – glasnije od prigušene kakofonije jesenske rive, dok se srednja, dječački kratke kose i treperećeg osmijeha u tamnozelenim očima, javljala rijetko i do nerazumljivosti tiho, primjedbama plahe srednjoškolke. Prigušena flauta, pomislio sam – upravo stoga intrigantna, ona koja zaokuplja pažnju, premda se glasa šuštanjem brezova lišća u lahoru.

Promatrao sam je spontano, bila je svjesna moje znatiželje; kad su ustale da krenu, darovala mi pogled kakvim se uočava umalo zaboravljena knjiga. Nasmiješio sam se sjetom trenutka što bježi zauvijek, uzvratila je veselošću djevojčice zatečene u krađi naranača. Nakon tri-četiri dana postao sam svjestan da je tražim: kročio sam gradom odmjeravajući žene na ulici njenim likom, osluškivao žagor prebirući glasove u potrazi za šapatom u kojem nisam prepoznao riječi. S prosinačkim kišama, češćim i ustrajnijim nego ikada, prolaznice su se prorjeđivale kao sunčani trenuci sve kraćih dana… snašlo me malodušje gubitnika ponižena Kairosovim cerekom. A onda sam je ugledao na televizijskom ekranu, u krupnom kadru: snimatelj ju je otkrio kao harfisticu simfonijskog orkestra iz susjedne zemlje!

„Ni časa nisam pomislila da me nećeš naći,“ priznala je, pošto sam joj prepričao detalje internetske potrage, a ona svladala uzbuđenje porukom s nepoznate adrese. „Osjetila sam da želiš, da ćeš i htjeti.“

Želio sam, mogao slijediti želju, učinio sljedećih mjeseci mnogo toga na što ranije nisam ni pomišljao. Zaronio, kao i ona, u dubine strasti, emocija, iluzija… o, da, i fantazija o kakvim ništa nisam znao, a ni naslućivao da bi me zapravo nepoznata žena mogla njima povesti. Burno smo se zbili jedno drugom, rasplamsali u žudnji za neugasivošću, naizmjence se razgaljivali i mučili, oblijevali smijehom i škropili suzama… sve do sloma, jednako nepredvidljiva kao što je bilo i prepoznavanje, do raskida konačnog poput straha nad ambisom.

„U svakoj posadi falkuše, barem bi jedan ribar bio obdaren sposobnošću da vidi arduru, svjetlucanje planktona. Znak da se srdela hrani u pokretu noćnim morem. Ti si moja ardura, jesi mi osvijetlio nevidljivo, ali na nedohvatnim dubinama. Posegnem li za tvojim iskrama, nestat ću. Progutat

će me tmine kojih očito nisi svjestan. Ne smijem… uništit ćeš me,“ rekla je istim šapatom brezova lišća, gledajući me očima potamnjelim od tuge. „Tebe ljubav oplemenjuje, oslobađa – mene izbezumljuje. Sputava i guši, razumiješ?“

„Razumijem,“ odvratio sam svjestan da moram uzmaknuti; samoživim odbijanjem raskida porinuo bih je u očaj, prisilio na beskonačnu bitku između nje i mene u njoj, lišio posljednjeg uporišta u jedinom životu s kakvim se umjela nositi.

Zašutjeli smo oboje, netremice zagledani u pjenu kojom je maestral zapljuskivao okna katamarana u povratku iz Komiže. U splitskoj luci, odbila je da ju odvezem na aerodrom; zaista, ako nam se usud narugao nespojivošću, kojeg je smisla moglo biti u ispraćaju zasoljenu spoznajom da se životni obrat za kakvim smo silno žudjeli izrodio u samoponištenje?

* * *

Što li mi je bilo: erupcija godinama potiskivana jàda, otpor predvidljivom? Na čvoru Bosiljevo skrenuo sam desno, prema Rijeci, Istri, Sloveniji možda – umjesto Splitu, kamo sam vjerovao da se zaputih. Je li mi se Višnja ukazala u zagrebačkom sutonu da bi me odvratila od povratka ondje gdje bih se dovijeka trapio pitanjem zašto sam joj pomogao da me se odrekne?

LA PALOMA

Može li u nekom trenu ne biti više onoga za koga nitko ne bi stavio ruku u vatru da ga je ikada bilo? Tko će smrti priznati da je sustigla nekoga tko od nje ni bježao nije, tko je – štoviše – njezine kòsē dopao mjesecima prije rođenja? Jer, uzalud spomen da to ljudsko biće jest ugledalo ovaj svijet – ne znači ništa ni nečije prisjećanje tko mu bješe mati, a tko ćaća – ako mu je sudbina, učinivši ga posmrčetom, unaprijed slomila štap nad glavom, ako ga je darovala sjenama *onoga svijeta*, ne obazirući se na sve njegove dane pod suncem *ovoga*... što će ih provest' u zabludi da živi. Naime, je li uistinu živio onaj koga je otac zanijekao najstrašnijim odricanjem – utjecanjem smrti?

* * *

Ništa tog rujna 1968. nije na južnom Jadranu bilo *kako je trebalo biti*, kako je stoljećima bivalo posljednjih tjedana ljeta, kako se očekivalo da će i te godine biti... jer je čeljad odvajkada navikla da tako bude. Ali, ljeto 1968. kanda je izdahnulo još u noći po Veliku Gospu, za kojom – mješte vedrine, nakon nevremena uobičajenog sredinom kolovoza – svitanje donese škuru buru, što je more zapjenila kao najjača marčana, a nad Podgomiljsku valu polegoše oblaci tmasti kao da je sunce nad njima napola zgaslo, obeshrabreno tminom pod sobom. Danima je divljala ta strašna vjetrina, sustajući pomalo oko podneva, te opet jačajuć' u sumrak, ni trena ne rastjerujući naoblaku, nego povremeno nanoseći pljuskove što bi se iznenada stuštili iz mračna svoda boje mokra pepela, pa jednako naglo i uzmicali... presahnjivali kao da nestade i posljednje kapi u Božjem maštilu.

Taj *kijamet u nedoba*, kako reče podgomiljski grobar Meho Čolović, presjekao je dotada vrevom, obiljem i bezbrižnošću blagoslovljene zreloljetne tjedne – pet dana prije vijesti o prodoru invazijskog korpusa Varšavskog pakta u Čehoslovačku i brutalnoga gušenja *Praškog proljeća*. Nakon 21. kolovoza, pak, mrzovolja u ljudi preraste u zebnju podjarenu glasinama da je Crvena armija krenula prema jugu... pa u starije čeljadi, koja je zapamtila rat, zavlada silan strah – a mlade obuze dotad nepoznat nemir, strašna slutnja

da bi se iluzija o čudesnim promjenama, pokrenutim burnim prosvjedima studentarije od Pariza do Beograda, mogla ugasiti kao Palachova svijeća pod gusjenicom Brežnjevljevih tenkova.

U opustjelim konobama i tavernama tih se dana okupljalo još samo nešto domaćeg svijeta, zamuklog i smrknutog poput neba nad uskipjelim valovljem. Nije se *bacala briškula*, zamre smijeh, noći su protjecale bez poja spontano skupljenih klapa – kao da bješe poodmakli listopad, ili studeni već, a podgomiljska se mladost odavno raspršila po studijima, *gastarbajteriji* ili morima dalekim.

Toga se tugaljivo-tjeskobnog rujna glazba čula još samo u *bašti* restorana Riva: iz večeri u večer, od 8 do 11, kvartet poljskih muzičara i pjevačica Danuta Kolakowska odrađivali su posljednje dane tromjesečnog ugovora, izvodeći olinjale *evergreene* gažerski bezbojno i bez mrve nadahnuća. Nije to što su *sultani vatrogasnih domova* u poljskoj provinciji izvlačili iz derutnih glazbala, a izblajahana plavuša, hibernirana u neodgonetljivoj dobi, unjkala napuklim glasom – razarajući, jetkim podkarpatskim naglascima, razumljivost stihova na svakom jeziku – bilo milozvučno ni onih tjedana, dok su ljetni plesači ispunjavali i posljednji pedalj betonskog podija pred nadstrešnicom za kapelu... nagrađujući svaku izvedbu kurtoaznim pljeskom; ali, nakon 21. kolovoza, kad je bezimeni *band* mogao *svirati za ples* jedino sjenama vriježa pokisle penjačice na sjenici – bješe manje od mizernog, uprav' morbidno.

Itekako svjesni zbivanja oko sebe, a i pritisnuti olujom u sebi, Poljaci su sveli izvedbe na snužden pianissimo... sve osim jedne: kao i svake večeri od 15. lipnja, posljednju bi pjesmu večeri *interpretirali* orno i preglasno, unoseći u njenu izvedbu sav lažni patos i srcedrapateljne sentimente prizvane iz uspomena na iščezlu bezbrižnost seoskih veselica, kao da nastupaju pred audicijskim žirijem festivala *mariachi* glazbe u meksičkoj Guadalajari!

Jer, svaku je večer, od 15. lipnja do 15. rujna 1968., za stolom u kutu *bašte* prosjedio 73-godišnji *Amerikan* Miho Veselić, iseljenik koji je u daleki Čile otišao s nepunih sedamnaest godina, nakon drugoga se svjetskog rata obreo u Kaliforniji, gdje se navodno obogatio tunolovom... odakle je, netko reče, i stigao u prvi posjet *staromu kraju.* Po

neprovjerljivim glasinama, tri se puta ženio i rastavljao, od njegove se rodbine – umiranjima i raseljavanjem svedene na petoro-šestoro ostarjele čeljadi – čulo da ima troje djece, sina i dvije kćeri... a drugi netko pridoda (ali oprezno, jer je o njem' jedva itko išta pouzdano znao) da među Podgomiljanima u Americi, pa ni u Watsonvilleu, gdje živi većina stare emigracije, kanda nitko za nj ne bješe čuo. Umjesto u boljem hotelu, kao našijenci kojima je stalo posvjedočit' da su dosegli svoj *američki san*, ili u svojte, poput onih koji dolaze obići grobove i razgaliti dušu među obilato darivanom rodbinom, odsjeo je samotnjački skromno u kamari Luce Bratoševe, objedovao u Rivi (redovito obrok s jelovnika, nikad *à la carte*), veći dio dana provodio u starački sporoj šetnji, s dugim i čestim zastajanjima, oko podgomiljskog poluotoka... a svake večeri neizostavno naručivao – te novčanicom od 10 dolara nagrađivao – izvedbu pjesme *La Paloma*.

Samo jednom i uvijek na kraju *programa*, ustrajnošću starkelje koji gnjavi susjedova sinčića da izgovara prostote, eda bi ga nagradio čokoladom – koju neće dobiti dok ne kaže i zadnju *s repertoara*. Podgomiljani su se stoga posprdno pitali ne ostaju li Poljaci nakon 21. kolovoza – premda su itekako morali biti uznemireni događajima u Čehoslovačkoj – zato što ih obvezuje ugovor, ili dok ne poberu i posljednju Veselićevu novčanicu s likom Alexandera Hamiltona na aversu. Zašto, pak, plaća izvedbu te pjesme, starog *Amerikana* nitko nije pitao, nikako stoga što njegov ritual nije pobudio ničiju znatiželju, nego zato što Miho Veselić jedva da je tijekom svih ljetnih tjedana u Podgomilju bilo s kim progovorio riječi, pa ni konobari ne zapodjenuše s njim ikakav prisniji razgovor, u ozračju koga bi se nekom od njih omaklo da ga i to pita. Dakako, tko bi se usudio potražiti objašnjenje u njegovih rođaka – kad ga je tih petoro-šestoro starčadi, mahom podalekih srodnika, posjećivalo jedno po jedno, nikad ni muž i žena zajedno, isključivo nedjeljom u kasno popodne, kad bi ih primao za istim stolom za kojim je i jeo.

Da je itko kasnije pitao te ljude je li ih on zvao, zašto su dolazili... ne bi imali što odgovoriti – jer valjanog razloga, kao ni pravog *divana* među njima, nije ni bilo. On bi se šutke zagledao u fizionomije tih ognjenim konavoskim suncem sparušenih muškaraca i žena, dugo ih, glave unatrag zabačene, motrio kroz teške dioptrijske naočale, kao da s naporom prebire po sjećanjima u potrazi za njihovom slikom

iz godine njegova odlaska... oni bi njega malo promatrali, pa obarali pogled u zamjetnoj nelagodi, doživljavajući ga istodobno kao bogatog rođaka, od koga bi se očekivao poneki dolar, i kao potpunog stranca, jer ga nitko od njih nije zapamtio dovoljno da bi se mogao zakleti: taj pogrbljen starac u preširokoj *havajskoj* košulji kratkih rukava, podlakticā i lica osutih staračkim pjegama, odista jest onaj Miho Veselić, koji je 1912. iz Gruža otplovio – navodno – put Trsta, a otamo Bog zna kamo.

Ali, ne samo što se *Amerikan* nije za tih susreta mašio lisnice da bi obradovao rod kakvom zelenom novčanicom, nego su *gosti* redovito plaćali što bi pojeli ili popili; kad se prvome – Đurku Radelju, Mihovu bratiću s materine strane – dogodilo da mu nije bilo druge nego posegnuti za vlastitom kesom, sljedeći, pripremljeni na to, spremno su podmirivali svoje račune, pa čak i njega častili... što nijednom nije odbio.

„Škrtac inkrepiti!“ procijedila je Mare Pekočeva, druga mu rodica po ćaćinoj liniji, kad je čula kako prolaze oni koji za Veselićev *tavulin* sjedaju. „Malo mu bilo crne zem'je... k'o što i 'oće. Krepat' je on doš'ō, ja vam kažem. Bio bi se već vratio u Ameriku, da nije. Koji je Amerikan osvan'ō tako, nikome se ne najavljujuć'... koji je ikad postoj'ō duže od setemane... dvije najviše? Meni se nadaje da su njega đeca poćerala... ili je sâm utek'ō od njih. A rekla Luce Nìki Grgurevoj da mu telefon u kamari još nije zazvonio, niti da on ikoga zove.“

„Ali troši na Poljakinju! Kad je pogledaš, tâ k'o da oči i nema, ma umije izvuć' dolare i ispod zmičaline što je Amerikan u špàgu drži. Našla mu Danuta k'juč od škrabice, Nazarećanina mi,“ oglasio se muž joj Luko, poprativši primjedbu (valjda je mislio da je silno duhovita) smijehom nalik rzanju lipsala konjčeta.

„A, neka troši... svoje ćerda. Bogu fala, pa nama njegovo ne treba,“ promrsila je Mare, rastajući se u duši s očekivanim dolarima kao s izgubljenom srećkom neprocjenjive vrijednosti. „Nego... otkle ti znaš kako se ta žuta beštija zove?!“

„A 'ko ne zna!?... Umije ta s muškijema, još kako! Više je prčā nju objahalo, nego joj je kósā na glavi... a z'ō se glas daleko čuje.“

„E, neka nije promašio tvoje uši!“ dobaci mu žena mrzovoljno i ode za poslom.

* * *

Pošto je u nedjelju, 15. rujna 1968., u 11 večernjih ura, posljednjom otpjevala *La Palomu*, Danuta je Kolakowska ubrala zadnju Veselićevu deseticu – uzela ju sa starčeva dlana jednakim pokretom kao i svaki put od 15. lipnja: *kljunom* od lijevoga palca i kažiprsta, skupljenih kao u igri sjenama na zidu... ali zamjetno hitrije, bojeći se da bi joj možebit dohvatio ruku, htio se pozdraviti s njom... Nije mu pritom kazala ni riječi – i ne videći ga zapravo, sitnih zvjeravih očī prikovanih pri novčanicu, koja kao da ne bješe papir u Mihovoj ruci, nego mamac u klopci iz koje ju mora oteti prije nego što se zaklope njegovi koščati, artritisom izobličeni prsti.

Poljaci se namah potom izgubiše kroz kišnu *koltrinu*, što je *plesnu baštu* osvijetljenu studenim neonom činila najusamljenijim mjestom na svijetu... pobjegoše s mjesta nesreće kao da su već danima sjedili na putnim torbama od jeftina polivinila, u iščekivanju završnog takta jedine njihove pjesme što je ikom išta značila u zabiti na dalmatinskom jugu. Odvezli su se sipljivim *Polonezom* ciglasto-crvene boje, sa zebnjom u očima s kojom se ne polazi ni spaljenom domu, nego jedino ususret neizvjesnostima izbjeglištva... a studen mûk, što je za njima ovladao Rivom, te je preuranjene jeseni 1968. godine okrutno podsjetio *Amerikana* Veselića da je posljednji putnik na nasukanu brodu s koga pobježe tko je i kako je mogao... na kojem samo nekolicina najjadnijih u posadi čuva olupinu od pljačkášā i uzalud pokušava suzbiti prodor mora.

Narednih dana Podgomiljani bi ga bili smetnuli s uma, jer ga sve do subote ne bješe vidjeti – ni na uzmorskom šetalištu, ni od jutra do sumraka u portu, gdje se danomice mota besposlena čeljad, ni s večeri u nekoj od konoba, utonulih u polumrak i mûk bremenit strepnjom što je zavladala za uznemirujućim vijestima iz Češke... a kad je 21. rujna stupio na prag gostionice Jerolima Šarića, pa ostao ondje bezizražajna lica, ne motreći onu trojicu-četvoricu u prostoriji niska stropa kao da nekoga ište, niti dajući ičim naslutit' hoće li ući ili otići, birtaš ga ošinu pogledom namijenjenim neželjenu gostu... onom koji, šireći studen oko

sebe, rastjeruje ljude dobre volje djelotvornije od babetine urokljiva oka.

Miho Veselić u neko je doba ipak stupio u konobu, sjeo za stol u kutu kraj zahodskih vrata, naručio tri decilitra crnoga... i umuknuo kao da otad pa dovijeka neće zucnuti riječi – ni popu na predsmrtnoj ispovijedi. Zašutješe i ona trojica-četvorica, te ubrzo izađoše jedan za drugim u sve mračniju noć – studen što se širila iz *Amerikanova* kantuna utjerivala im je više zebnje u kosti, nego buretina koja se iznova javila hûkom u borju i škripom lanaca, bokobrana i užadi na barkama što su glavinjale na vezu, tarući se i udarajući jedna o drugu. Jerolim Šarić, smrknut i prožet ledenom tjeskobom, jer bješe uvjeren da je osjetio: od jedinoga preostalog mu gosta dopire vonj grobišta, prvo se povukao put kuhinje, posložio prljavo suđe i čaše oko sudopera, a onda se vratio, kaneći Veseliću reći da zatvara... ma ovoga više nije bilo za stolom. Obuzet naglom nelagodom, osvrnuo se gostionicom, zavirio i u zahod – *Amerikanu* ni traga.

Naoko, sve što ostade za njim bila je novčanica od jednog dolara kojom je platio nedopijeno vino – ali, Šarić nađe pod njom nešto ni u snu očekivano: polovicu također dolarske, prerezane nazubljenim škarama kakvima krojači obrezuju višak platna uzduž šavova. Pomno ju je razgledao, zamijetio da je presječena tako da se serijski broj i vodeni žig sačuvaju na objema polovicama... te je pažljivo uložio u džepić konobarskog novčanika, u kojem je držao legitimaciju i kolajnicu s likom svetog Antuna.

Izašao je zatim na ulicu šibanu rijetkim krupnim kapima, pogledao desno i lijevo, letimično kao da zapravo ne želi vidjeti staružinu u odlasku, pa okrenuo ključ u bravi... i tek onda postao svjestan da je u provali začudna straha zaboravio pogasiti svjetla.

„Kvragu i to malo struje... neka gori!“ promrljao je i krenuo put kuće, proganjan osjećajem da ga netko prati. Ali, kad se osvrnuo – naglo, kao da je nekoga čuo, a zapravo htijući tome nekom za leđima uskratiti priliku da prođe nezamijećen – ne vidje ni žive duše; mokar se pločnik ljeskao pod zelenkastim svjetlom halogenke... put kojim nitko neće naići, niti se njime može ikamo poći.

„Kud li je onaj stari baksuz nestao... sve zlo šnjim?!“ šapnuo je nemalo začuđen opustjelošću ulice, te nastavio koračat' i nadalje praćen zadahom ràke i slutnjom nečije nazočnosti u tmini za svojim plećima.

Je li ga *Amerikan* Veselić, ili netko drugi, slijedio one noći, Jerolim Šarić nikad neće doznati – premda će ga do kraja života mučiti dvojba nije li nabusitim držanjem spram samotnjaka, koji je kišne večeri 21. rujna 1968. stupio na prag njegove konobe i ondje se ukipio kao na vratima pakla u koji ne zna bi li stupio, ili bi se poštedio muka đavolskih, *zakapario* njegovu smrt.

Naime, Miho je Veselić – nakon što ga danima ne bješe čuti ni vidjeti – potkraj narednog tjedna nađen obješen u potpalublju odavno na suho povučena trabakula braće Luković; otkrila ga dječetina, osjetivši strašan smrad iz olupine kraj koje su podgomiljski momčići iskopavali crve za ješku. Mladi liječnik Izidor Dorić – *Amerikan* mu je bio prvi domaći mrtvac kojem je pogledao u ugasle oči – prestravio se zgromljen osjećajem da ga pokojnik itekako *živo* vidi kroz debela stakla svojih naočala, a onda zaključio, po stupnju raspadnutosti mekih tkivā, da je izdahnuo najkasnije u zoru 22. rujna. Koliko god sputan profesionalnom etikom, pa stoga nesklon miješanju u tuđa posla, nije odolio napomenuti komandiru milicijske stanice Živku Vuletinu da mu se ne čini vjerojatnim da bi Miho Veselić sâm sebi došao glave; osim što od podnica u brodskoj štivi, pa do palube nije bilo više od dva metra – ondje se netko mogao objesiti vrlo kratkom omčom – u rasušenu brodskom koritu nije bilo ničega nalik odgurnutu potpornju za noge, a uže donjim krajem omotano oko mrtvačeva vrâta bješe tako dugačko da mu je samo glava s ramenim bila odignuta od poda, dok je leš donjim dijelom torza, beživotnim rukama i raskrečenim nogama, ležao na brodskim podnicama kao da je *Amerikan* spokojno usnuo... s jedva nešto povišenim grudnim košem.

„Čovječe...! Nagledao sam se obješenih, ma ovaj... ni u kakvu grču, k'o da je do posljednjega daha vladao samim sobom,“ prošištao je Vuletin kroz šaku položenu na usta, jer se mrtvac bješe već žestoko usmrdio. „Jebiga, što sad?!... Ne diraj ništa, doktore... zvat' ćemo inspektora iz Grada. Nije ovo za nas... a taj ionako više ne može uteć'.“

* * *

Uzalud su šutjeli doktor Dorić i milicioner Vuletin – jer nisu jezike za zubima zadržali oni koji se, dok su njih dvojica obavljali *očevid*, bjehu natiskali oko mrtvoga broda s pokojnikom u štivi, pa je Podgomilje, brže od gladne čiope, obletjela glasina da je *Amerikana* Veselića nepoznat netko mrtva-pijana opljačkao i zatim kao-objesio u trabakulu braće Luković... ni najmanje ne mareći što će svakome biti jasno da se pokojnik nije svojevoljno otputio onamo odakle povratka nema.

Ta priča, pak, nije držala vodu ni do podneva, jer je Luce Bratoševa potvrdila da Veselić nije mogao imati uza se značajnijeg iznosa, budući da mu gotovo prazna lisnica i sva imovina – osim 320 dolara izdvojenih za četrdeset dotad neplaćenih noćenja u njezinoj kamari – bješe uredno poslagana, što u dvokrilnom ormaru na *kozjim nogama*, od iverice obložene furnirom od ptičjeg javora, što na stolu s pločom od zelenkastog stakla, što na neraspremljenoj postelji... zajedno s američkim *passportom* na ime Michael Veselich, turističkom kartom SFRJ sa žigom Zračne luke Zagreb na posljednjoj stranici, nekolikim bezvrijednim memorabilijama pokupljenim od Plitvica do Dubrovnika... i gramofonskom pločom, singlicom na 45 okretaja, s *La Palomom* u izvedbi katalonske dive Victorije de los Ángeles López García, snimljenom 1956. godine za diskografsku kuću RCA.

Lucija Bratoš – pošto je Živko Vuletin pregledao i zamjenik mu Martin Šunje popisao sve zatečeno u sobičku prožetom memlom zavičajnog muzeja – pokojnikovu ostavštinu brižno je položila u kartonsku kutiju od Franckove kave i prenijela u saloču svoje vlažne kuće... misleći da je sačuva dok se ne javi tkogod od Veselićevih, a da ne bude na smetnji u kamari na katu, naiđe li neki izvansezonski gost, zagrebački penzioner ili građevinski radnik iz Bosne... svejedno. Ali, još se istog popodneva milicioner Šunje vratio po *Amerikanove* stvari, jer su iz Grada naredili da se „imaju izuzeti i čuvati do zaključenja istrage, odnosno slučaja, jer se radi o predmetima čovjeka skončalog nasilnom smrću“.

Mjesecima nitko nije došao po Veselićevu imovinu, nazvao da se raspita o njemu ili o njoj... eventualno zatražio da mu se pošalje bilo što pokojnikovo, pa ni pitao za umrlicu,

potrebnu za pokretanje ostavinske rasprave za naoko-obješenim iz trabakula braće Luković. *Amerikanov* je leš čuvan više od pola godine u hladnjači odjela za patologiju dubrovačke bolnice, a onda pokopan u anonimnu grobnicu pod čempresima Boninova; gotovine u novčaniku bilo je taman za pogrebne troškove, dok milicijski inspektori nisu ni pokušali provjeriti imaju li pokrića pokojnikovi putnički čekovi, što mu ih je izdala poslovnica First Manhattan Chase Bank u Santa Cruzu.

Miha Veselića i njegovu smrt naoko-samovješanjem u raspadnutom trabakulu, što ga Lukovići potom sasjekoše i spališe, do rujna naredne godine smetnula je s uma i rodbina u Konavlima, a nekmoli ne bi podgomiljski besposličari ili konobari u Rivi. Živ bješe još samo u sjećanju Jerolima Šarića, onako nijem na pragu njegove konobe, pogleda – kroz orošene naočale – ni zbunjenog, niti znatiželjnog... a s jedva zamjetnom sjenom straha na izboranom čelu; da li od onog od koga (ili čega) je bježao – ili od prizora, zatečenih ljudi, gazde... u silom-pribježištu? Štoviše, dobričini Šariću nikako da se duša liši gorčine samoprijekora što ga one noći nije ljubaznije primio, porazgovarao s njim... ako već umije nać' ljudsku riječ i za najgoru protuhu... te ga pričekao, potražio, kad mu se ono učinilo da ide za njim.

„Možebit' jesi falio...“ reče mu Andro Kuljanić, kad mu je, za rìbanja pod Bobarom, iznio svoju tjeskobu „i... može li i'ko produžit' život onome koga je Bog sebi prizv'ō? A 'ko zna kad je njega, koliko prije nego što je uš'ō u tvoju konobu... Nego, da baš ni'ko nije pít'ō za nj... e, to mi je čudno. Taman da se ne znam kako omrazio djeci – ćaća im je bio, zaboga.“

„Amerika je to, kume moj. Ako je osiromašio, k'o što se čini da jes'... briga njih za nj! Briga ikoga.“

* * *

Ali, netko jest mario za Miha Veselića – točnije: za njegovu ostavštinu; dan po obljetnicu posljednje izvedbe *La Palome* na terasi restorana Riva, viši je inspektor Vinko Primužić iz dubrovačke Vile Palma nazvao Živka Vuletina i dojavio mu da će pokojnikov sin Jeremy Blaskovich doći po *Amerikanove* stvari.

„Svakako inzistiraj da potpiše zapisnik o preuzimanju, a onda neka čini s njima što hoće... Jer, zapravo mu ne bismo

ništa smjeli dat' bez sudskog rješenja o ostavinskoj raspravi... ali, nit' je provedena, jer je bio strani državljanin, a i čemu kompliciratʹ zbog kartonske kutije iznošene robe. Ipak, nemoj dopustitʹ da išta takne prije nego potpiše! Sjećaš se koliko je okapanja bilo s ostavštinom onog Talijana, koji se ubio u zahodu kockarnice u Adriaticu,“ upozorio ga je nadređeni.

„A... kako reče da se preziva? Nije Veselić?“

„Nije... Blašković je, po materi, kaže. 'Ko će ih znat – u njih se imena i prezimena mijenjaju kako je kome i koliko volja.“

Istog je popodneva Jeremy Blaskovich, u pratnji zamjetno mlađe riđokose žene pjegava lica, predočio dokument o srodstvu s pokojnikom, letimično prošao listom i hitro potpisao papir o preuzimanju njegovih stvari, zatim pred Vuletinom i Šunjom otvorio samoljepivom vrpcom oblijepljenu kutiju od Franckove kave, uzeo iz nje samo gramofonsku ploču u požutjelom i djelomice poderanom omotu s loše returširanom slikom znamenite katalonske dive Victorije de los Ángeles López García, suho dobacio milicionerima *Give the rest to some charity, Red Cross maybe...* i odvezao se bijelim Peugeotom 404, unajmljenim u dubrovačkom Atlasu.

„Što reče?“ poluglasno će Šunje, zabezeknut time što *Amerikanov* sin nije uzeo ništa drugo za uspomenu, ništa pitao o posljednjim danima svoga oca, o rođacima po konavoskim selima...

„Da damo u Crveni križ... koliko sam razumio.“

„Taman posla! K'o da bi uzeli... Baš im treba škatula iznošeni' prnja – nije to nego za u smeće,“ sebi je u bradu promrljao Martin Šunje, obljepljujući iznova kartonsku kutiju, da se Veselićeve stvari ne bi rasule dok ih bude nosio do kontejnera.

„Za smeće, nego za što drugo,“ odobri mu Vuletin.

Niti tri minute kasnije – Šunje se upravo bješe vratio, lamentirajući u pô glasa kako cijeli život nesretnog *Amerikana* stade u kutiju od Franckove kave... što je, eto, već drobi preša u bubnju kamiona gradske čistoće – kad se začu zvonce na vratima; nemalo bjehu zapanjena obojica podgomiljskih čuvara reda i zakona, ugledavši na pragu

Jeremyja Blaskovicha, blago rečeno bijesnog... s praznom omotnicom *La Palome* u ruci.

„*It's empty!* Nema ništa!... *Disc only!... Plate...*“ uzrujano je nizao, zavukavši dlan desne ruke u praznu omotnicu i tresući njom kao da bi tko zna što trebalo ispasti iz već gotovo poderane kuverte.

„Zovi Marinu, ovo neće ić' bez tumača.“ reče komandir Šunji i pokaza od ljutnje uskipjelom Blaskovichu da sjedne. „Kako nema ništa?... A gdje je ploča?“

„Ima ploča... *but, but... something else... something more should have been there*,“ Veselićev sin pokazivao je prstom u praznu omotnicu, kao da Živko Vuletin, kraj zdravih očiju, ne vidi u njoj isto što i on.

Uto se Martin Šunje vratio s djevojkom iz putničke agencije u prizemlju – Jeremy Blaskovich prvo je njoj objasnio, a onda ona milicionerima prenijela, da je još nešto, osim gramofonske ploče, trebalo biti u omotnici sa slikom davnašnje katalonske pjevačice.

„A što to?! Mi... niti smo otvarali... ni vadili ploču iz nje, nit' išta primijetili,“ Vuletin će malo u čudu, više sluteći nevolje. „Što mu to... kanda fali?“

„*What's missing? What should have been there... in the envelope?*„ prevela je Marina Ugrina.

„*None of your... sorry, their business! But it should have been there... It couldn't be missing... unless...*“ odbrusio je Amerikanac sve žešćim tonom; i njegova se pratiteljica bujnih riđih kovrča ukazala u okviru vrata, u ljutnji joj se oči bjehu svele na dva uska proreza, a lice obezličilo, čudno pošarenjevši... kao da su joj pjege potamnjele, a koža među njima problijedjela za dobru nijansu.

„Kaže da se to vas ne tiče, ali da nema... toga nečega, što je trebalo bit' unutra.“

„A reci ti njemu... kako mi možemo znat' da toga nečega nema, ako neće kazat' što je bilo... pa da se možemo sjetit' jesmo li vidjeli, ili nismo.“ Živko se Vuletin s poprilično naporom obuzdavao da ne podigne glas.

„*No way! None of their business, I say!*“ Blaskovich je iznova odbio otkriti što je to trebao naći u omotnici *La Palome*, te nastavio bjesneći: „*Tell them, I will report about this to their boss in Dubrovnik... and... if it turns they're cheeting me... my God! I'm an American citizen... they are not capable to imagine what a hell will I make of their miserable lives!*“

„*You're threatening them, sir... I'm not sure it's good for you if I translate all this*,“ šapatom ga je upozorima Marina Ugrina.

„*Just do your job! You're not supposed to think instead of me!*“

„Što kaže?“.

„Da će izvijestit' vašega nadređenog u Gradu... da je on Amerikanac i da će vam, ako ga varate, pretvorit' vaše bijedne živote u pakao,“ reče djevojka u nemaloj nelagodi.

„Tako, jel'...? E, pa, gospodine moj... možeš ti bit' otkle 'oćeš, ma si ovo potpis'ō, dobio svoju kopiju,“ Vuletin će na rubu gnjeva, pružajući Blaskovichu popis očeve ostavštine s njegovim potpisom. „Odnio što si htio... a sad možeš do dogodine tvrdit' da ti fali ovo il' ono... ni sam ne znaš što... ma ti je za sve kasno!“

„*You've checked the list of your late father's belongings... undersigned it, taken away what you wanted... and, so Mr. Vuletić says, it's now too late to ask for anything missing... whatever it might be...*“

Marina nije ni dovršila prevođenje, a razjareni je Jeremy Blaskovich zgrabio iz milicionerove ruke popis *Amerikanove* imovine, zatečene u kamari Luce Bratoševe 29. rujna 1968., poderao ga na četvoro i zgužvanog bacio Vuletinu pred noge.

„*Yes, I've got a copy... and this isn't at all our last encounter! See you in the court, you... bloody criminals!*“ prosiktao je, izjurio iz stanice i odjurio unajmljenim Peugeotom tako da su gume zacviljele po vrelom asfaltu.

„Reče da ćete se na sudu vidjet',“ šapnu Marina Ugrina u nastali mûk.

„Ma jel'... na sudu? Mo'š mislit'! A káza da robu damo Crvenom križu... ni takn'ō je nije, k'o da mu je ćaća od sičije skonč'ō,“ planuo je Vuletin.

„Fala vragu, pa je nije isk'ō... Ode ta put Dupca! I sve što je u njoj bilo...“ laknulo je Šunji, dotad prestravljenom od pomisli kako bi onima u Dubrovniku objasnili da je Veselićeva odjeća *po hitnom postupku* završila u kamionu gradske čistoće.

* * *

Nitko od onih koji su se sjećali posljednjih dana Miha Veselića nije mogao znati da je on, u ne osobito dugu svom životu, tri puta iskusio prokletstvo drevne izreke *Imao, pa nemao – Im'ō, pa nem'ō,* po konavosku – a da ga je sram golemi sustigao samo kad je trećom, zbog umišljene vlastite zasluge za tako proklet usud, spao na prosjački štap... jer mu svjedoci i žrtve propasti bjehu i rođena djeca. Ali, *unjulu od špada*, bezvrijednu *duju*, umjesto bilo koje od trideset i šest karata *triestina* sa stanovitom vrijednošću – kako je sâm opisivao zlosretan svoj usud – izvukao je još u noći rođenja, 24. lipnja strašne 1895. godine, kad ojađena čeljad prvom u višestoljetnoj povijesti sela ne zapali ivanjske krijese, u gnjevnoj vjeri da ih je i Bog, sa svim svecima svojim, odbacio, smetnuo s uma. Zaboravio na njihovo postojanje i postojanost u vjeri, koju su im praoci prihvatili još za Rimskoga carstva, očuvali o krvavom prijelazu s bizantskog pravoslavlja na katoličanstvo Dubrovačke Republike, kojoj ih samozvani gospodari, oceubojice i oskvrnitelji djevičanstva rođenih sestara, Kosače i Pavlovići, prodaše kao da im ih sâm Gospod dade – sve duše njihove, sa zemljom, stokom i divljim zvjerinjem po konavoskim brdima – a koja ih učini robovima na vlastitim ognjištima.

Jer žetva bješe obećanje gladi, austrijska carevina prijetvoran moloh koji porezima otima darovano mjerama unapređenja agrara, trogodišnjim vojnim rokom u kopnenoj vojci, te četverogodišnjim u mornarici, oduzima familijama hranitelje, ostarjelim roditeljima uzdanice... a kad krene po zlu, kotač nesreće biva zamašnjak koji ne sustaje dok ne ubije sâv prkos u čovjeku, svu njegovu vjeru da sutra neće biti gore nego danas, da je zlo istupilo zube na tegobama vremena. Zaredaše tako nemilosti neba da se pamti i pripovijeda – od jesenskih mrazeva, nakon kojih sagnjije promrzla raštika i

repa po vrtovima, do proljetne suše, koja prepolovi zrna u klasu i učini da se manje krumpira vadilo iz zemlje, nego što se bješe posadilo. Blago se razbolje kao i ljudi, namnožiše se zmije i glodavci, grinje i skakavci, uši i krpelji... kolovoške kišurine obraše smokvike, vinograde i maslinike, prije nego ijedna beračka stopa u njih kroči.

Miho Veselić, čijem se rođenju nitko razveselio nije, preživio je zahvaljujući izdašnosti prsa u susjede Marije Grubišićeve, koja bješe dva mjeseca ranije rodila kćer Anu – jer su u njegove matere presahle, što od gladi, što od silnih briga hoće li joj se muž ikad vratit' iz *tamnog vilajeta*, gdje ode ratovati, za ćesara a protiv komita, koji su se ogorčeno suprotstavljali puzajućoj aneksiji Bosne i Hercegovine. Marko Veselić nikad ne prispije doma, a ni glas o njegovoj smrti, pa ga njezina tuga nadživje pedeset i šest godina, potrajavši i nakon drugoga svjetskog rata, da bi se ugasila tek s plamičkom njenoga životnog žiška. Ostade tako Karolina Veselićeva udova s posmrčetom – jer joj svekrva jednom reče da njezino srce znade kad je izgubila sina: onoga dana kad je dobila njegovo pismo – sastavio mu ga donekle opismenjeni Luko Arbulić – većim dijelom premazano crnim tušem carskog cenzora. Ostade Karolina Veselićeva da se sama bori s nedaćama, siromaštvom, svojeglavim sinčićem sklonijim svemu negoli posluhu...

Jer Miho je Veselić zarana još, možebit kad je prvom čuo o ćaći – koji, čini se, da je radije otišao ratovati po Bosni, nego što je mario obrađivati od kamena tvrđu konavosku crljenicu – razumio da je ničije dijete; ne poželješe njega otac, ni mati... one kasnojesenske noći 1894., kad ih je uzavrela žudnja stopila u jedno biće – da im se dogodio suprotiva njihova htijenja... vezujući dvoje lakomislenih ljudi, koji nikad ne pristadoše odreći se i najmanjeg dijela sirotinjske svoje slobode zarad ičega zajedničkog, ponajmanje čeda, pa da stoga njegov prezreni život nikom ne vrijedi lule duvana.

E, pa kako Bog meni, tako i ja njemu... pomislio je, u gnjevu izmiješanom s očajem, onog praskozorja kad je sišao s Ilijine glavice prema gruškoj luci, da bi se ukrcao u zagušljivo potpalublje parobroda tršćanskog Lloyda – premda znajući da ojađena Karolina i u Bosni ubijeni Marko nikad neće prestati putovati s njim, da ih se ne može otarasiti svih svojih godina... sve da im pokuša umaknuti u vrevi Times Squarea u novogodišnjoj noći.

E, pa kako Bog meni, tako i ja njemu... pomislio je, u gnjevu izmiješanom s očajem, onog praskozorja kad mu nije bilo druge nego pobjeć' iz Punta Arenasa, nakon jednako brzog uspjeha u traganju za zlatom i propasti u paučinama kockara-varalica – znajući da mu ne dahću za vratom utjerivači dugova, nego njegova zlehuda sudba od koje uteć' ne može.

E, pa kako Bog meni, tako i ja njemu... pomislio je, u gnjevu izmiješanom s očajem, onog praskozorja kad je kuću i sve u njoj prepustio pohlepnoj kučki Sonji Blašković, svojoj trećoj ženi (jedinoj s kojom je imao djecu: Jeremyja, Tracy i Isabelle), mada znajući da će ga sin, kôga nije smatrao svojim, progoniti do na kraj svijeta, ne bi li se domogao grumenčića zlata iz Ognjene zemlje, pohranjenog u Ribarskoj štedionici Svetog Andrije u San Diegu – a tako nalik tjelešcu golubice, da je u prvi mah pomislio: posrećio mu se nalaz djèla zlatára iz plemena Inka.

E, pa kako Bog meni, tako i ja njemu... pomislio je, u gnjevu izmiješanom s očajem, onog praskozorja kad je s aerodroma J.F.K. poletio prema Europi, Konavlima, Podgomilju... premda znajući da se nikamo ne vraća i da, gdje god stigne, neće biti Miho Veselić, *Amerikan* povratnik, nego ukleta jèka spomena iz davno nestalih vremena... manje od prezrena stranca.

E, pa kako Bog meni, tako i ja njemu... pomislio je, u gnjevu izmiješanom s očajem, onog praskozorja kad je u oronulom trabakulu braće Luković našao komad užeta otvrdla od soli, privezao mu gonji kraj pri palubnu gredu, od donjeg oblikovao omču i namaknuo je sebi oko vrâta... premda znajući da time ništa ne mijenja, jer je odavno mrtav – da su grinje vremena rastočile sav život u njemu prije nego što ga je Marija Grubišićeva prvom privila na prsa, eda bi mlijekom uskraćenim kćeri podojila čedo zlosretne drúge.

* * *

„Znaš, one noći kad je Amerikan Veselić prvom i zadnjom popio žmuo vina u mene, ostavio je... pod dolarom u papiru, kojim je platio, i pola novčanice... prestrižene šnajderskim cik-cak nožicama. Što misliš, što bi to moglo bit'?“ upita Jerolim Šarić prijatelja za beskonačnih ura na sidru pod Bobarom.

„A 'ko će ti znat'...“ reče Andro Kuljanić zamišljeno. „Možebit' je štogod položio u kakvoj banci, zalagaonici, zakladi... zajedno s drugom polovicom... da mu ona što je nosio uza se jednom posluži kao k'juč, dokaz o vlasništvu. Njemu ili kome drugom... ako je im'ō koga od povjerenja. Ako jes' ikoga... ako je ikad i'ko drž'ō do njega toliko da bi mu je ostavio.“

„A jes' naš'ō komu će: ne bi ja uz'o tuđe, taman da znam da me čeka u podgomiljskoj pošti,“ Šarić će, nakon podulje šutnje, glasom čovjeka koji se nije ni najmanje obradovao onim što mu je sletjelo na dlan... sine mu: upravo zato jer odrezana polovica neće nikome i nikud iz njegove ruke – pa ni pokrenuti priče i nagađanja, što bi ih itekako bilo da je nađena u džepu *havajske* košulje obješenoga.

„Bi' će i on tako pomislio... i nije mog'ō bolje učinit',“ Andro je Kuljanić odahnuo, kao da se riješio tegobne tajne. „Eto, spriječio da njegova ostavština dođe u ruke onom od koga je pobjeg'ō... a ostavio traga barem u neč'jem sjećanju.“

Opet je protekla cijela vječnost dok se – šapatom jedva čujnim kroz grgoljanje valova u hridima, krik galebova s hrídī kamenita škoja, pôj južine u procjepima među stijenama... – Jerolim Šarić nije oglasio manje pitanjem, a više uzdahom čuđenja:

„Ma... da mi je samo znat' kakve veze sa svijem tim ima La Paloma.“

RAŠČIJANA HIMERA

Trećega ili četvrtog dana boravka u Gradu, toga neposredno poratnog kolovoza, u kasno popodne na Montovjerni – rumeno, nimalo vrelo sunce, kao da bješe prigušenim žarom stišalo uobičajenu kakofoniju još ljetnog Dubrovnika, svodeći je na *glasove iz druge sobe* – susreo sam Gordanu Vidović, prijateljicu iz odista davnih gimnazijskih dana; premda se ne bjesmo vidjeli još od jednako pra-dalekog *okrznuća* u zadarskom hotelu Kolovare, početkom osamdesetih, ne sjećam se je li kazala išta nalik pozdravu, prije nego što poluglasno reče:

„Znaš da je umro Jakša Selmer?“

Izgovorila je to naoko-pitanje s mješavinom površne tuge i zamjetne nelagode, poput čeljadeta koga tišti vlastiti doprinos nemilom događaju o kojem zbori – i zašutjela, kao da je time iscrpila sve razloge za razgovor s nekadašnjim bliskim prijateljem. (Proletjelo mi je mislima da tako razgovaraju odavno-bivši supružnici, koji su se rastali s toliko neodbolovane gorčine u dušama da više – i kad bi imali što – ne žele jednom drugom ništa reći... a ničega sličnog ne bješe među nama, samo provalija godina i pustopoljina stubokom drugačijih života.)

„Ne... prvi glas,“ odgovorio sam nehotice bezbojno, premda sam znao o kome je riječ; pokojnik je bio davnašnji pripadnik naše malobrojne generacije rođenih potkraj četrdesetih, pa stoga nikako netko za kim sam, na spomen imena, morao u preoravanje sjećanja nalik premetačini kućne biblioteke u potrazi za zagubljenom knjigom. „Srce... ili rak?“

„Eto, kad se sljedeći put okupimo na godišnjici mature, trećina će nas falit...“ nastavila je jednako tugaljivo, kanda prečuvši moje pitanje, a nekako me čudno gledajući: kao da procjenjuje hoću li i ja izostati s narednoga generacijskog zbora, premda je morala znati da ni najživlji neću na nj doći, kao što nisam ni na jedan od dotadašnjih. „Srce... Satro ga neurednim životom. A znaš ga kakav je bio... kolerik, vazda na rubu erupcije. Opor živčenjak zadnjih godina. Obrecav'ō se nà ljude, vrijeđ'ō znane i neznane...“

* * *

Gordana Vidović bila bi nemjerljivo bolje učinila pokojniku u mojim uspomenama, da je stala nakon onoga „srce...“ – jer je nastavkom vratila *integralnoga* Jakšu Selmera iz magle namjernog zaborava, pokrenula mi slijed asocijacija jarkih poput lukova dúge stvorenih iznenadnim snopom sunčeva svjetla kroz procjep u oblacima. A čovjeka, koji je u njezinom životu očito značio nešto posve različito nego u mome, nisam se želio ni prisjećati, niti pristati da me netko uvlači u razgovor o njemu – budući sam ga stubokom prezirao.

Jakša Selmer, naime, još je davnih godina bio arhiviran u mojoj *memorijalnoj zbirci zavičajnih likova* kao otpisan čovjek, od onih koje bi se u regionalnom žargonu častilo atributom buzdo, etiketom za blesana u koga se nametljivost natječe s plitkom pameću – da ne bješe pohlepan, pa devedesetih umočen u muljanja svake vrste.

„Sahrana je sutra u šest popodne... tu, na Boninovu,“ dodala je, i dalje kao da samoj sebi govori. „Baš dobro da si se zatek'ō u Gradu. Sjećam se... nekad ste nerazdvojni bili.“

Uputila mi je još jedan procjenjiteljski pogled – prizivajući mi dvojbu: provjerava kanim li doći na groblje, ili što smišljam kao izliku da izostanem? – pa bez pozdrava nastavila put Doma zdravlja. Gledao sam punu minutu za njom ni o čem ne razmišljajući, kao kad se pogledom ispraća jesenski list što padajući opisuje spirale prema tlu, a onda mi je Jakša Selmer nezadrživo provalio iz pamćenja... navro žestinom onoga koji izaziva na kategorično određenje, kao paradigma svega što nikad i nikako nisam htio biti.

Jest, nekoć smo nerazdvojni bili – davno, vrlo davno, onih godina u kojima se, uza sve razlike, među vršnjacima kuju prava prijateljstva; ali, Jakša Selmer u nekom se trenu otisnuo put druge obale... a sve što je otad učinio, postigao i postao, bilo je posve drugačije od mog izbora i životnoga puta. On se *prilagodio* nepisanim zakonima sredine, parazitski se ucijepio u gnjilež odnosa moći u gradu i regiji, pljačke i *pogodovanja* – što ja nikad i nikako nisam, niti bih mogao, niti htio, niti... probavio!

Naravno da sam platio cijenu drugačijeg odabira. Dobro znam čime – samoizgonom, odlaskom zauvijek – dok nisam

siguran čemu sve ne: principijelnosti ili tvrdoglavosti? ustrajnosti ili vjernosti jednom snu? zabludi, ne(sna)lažljivosti, gluposti... ili možebit samopoštovanju? Ponajviše valjda religiji o samu sebi, časnom i postojanom, što se u nekom spontano začne u mladosti i živi godinama, ustrajnije nego ijedna druga... više slijepo-dogmatska, nego preispitivačko-heretička... blaženo odvojena od stvarnoga lika-i-djela, kao i sve takve zablude... ako surov život ne ubije divinizirano *JA* u njemu.

Ali, ortodoksan samovjernik svoga se *JA* ni mrtvog ne odriče – nikako stoga što jednom bude prekasno da se prometne u buzda, utilitarnog oportunista; ne poklekne stoga što se s godinama sve manje radi o izvornoj samoodanosti, a sve više o dugu spram svega što mu ona donese. Ljepote i gorčinā, zanosa i razočaranjā, ushita i jâdā, ljubavi i bôlī... i više nego dovoljnih za poštovanje i obavezu! A ondje gdje počinju pitanja o razložnosti takvog izbora – prestaje vjera. Nestaje sve...

Mene pak, osim urođene tvrdokornosti, kao medija odvraćanja, u toj su okorjelosti posebice učvrstili oni koji su posrnuli – a Jakša Selmer, uzorno *prilagođen*, bio bi me svojim primjerom odvratio od srozavanja u glib *snalaženja* da sam bio i mnogo pokolebljiviji nego što jesam!

Kad sam ga, za sve rjeđih posjeta Gradu od sedamdesetih nadalje, počeo susretati tijelom i duhom sve otromboljenijega, preumornijeg od ožderavanja i oblokavanja, iscrpljenijeg od igre živaca s predatorima istoga soja, sumornijeg od histerične potrage za novim statusnim simbolom... a sve obojenijeg tjeskobom čovjeka koga su izostanci ispunjenja redovito razuvjeravali u posljednji sloj obmane da će mu *mračni predmeti žudnje* donijeti spas od praznine – u prvi mah, žao bi mi ga bilo. Toliko sam prezirao pomisao da sam mogao postati nalik njemu, možda jednak, pa i gori, da bi mi se iz tog zgražanja redovito iscijedila poneka kap gorke sućuti! Ne znam zašto zapravo, ako se nije radilo o refleksu kućnog odgoja, po kojem je bližnji brat i kad je ordinarna bitanga... štoviše, osobito u takvom slučaju, jer se običajno-kršćanskim *drillom* upije i nezdrava sklonost samaritanstvu. Ili sam se zgražao nad sobom u njemu?

A onda bih se pribrao i rekao u sebi: *Pa zar nije sâm to htio?!* – i najednom bi mi bilo tako jebeno svejedno, da me

spopadala grižnja savjesti zbog ravnodušnosti spram usrane sudbine čovjeka koji mi je nekoć prijatelj bio. Štoviše, u formativnim godinama... a nastaju li prijateljstva uopće nakon izlaska iz doba nevinosti? Jakša Selmer, međutim, bješe se upravo ingeniozno *prilagodio*! Da jâl izjede svakoga tko je sanjao o biografiji poput njegove! Ja – nikad!

* * *

Pošto sam nakon materine smrti posjete Gradu sveo na *olimpijski ciklus* – jednom u četiri godine – a Jakšu Selmera odavno izbrisao s liste onih iz škvadre do kojih mi je bilo stalo, godinama se nismo sreli; pomislio sam jednom da mora biti neke energije odbijanja, koja nam sklanja s puta nepoželjne – kao što nedvojbeno postoji i sila koja nam púte ukrštā s onima koje želimo vidjeti. Stoga je mom saznanju o njegovoj besprijekornoj *prilagodbi* najviše kumovala rečenica što sam je čuo toliko usputno da – kako godine prolaze – sve više vjerujem da je sâm Bog izreče. Nikako Ivo Fisković, u kasno popodne onoga siječanjskog petka u Berovićevoj konobi, krcatoj službeno-turobnih povratnika s ukopa Boža Ivandića u Rožatu. Ma, otkud bi u njega bilo takve definicijske mudrosti...?

Kome ju je zaista kazao, nikad nisam uspio u sjećanju nazrijeti, a nije mi se ni dalo razgrtati onolike fizionomije pokojnikovih prijatelja nagruvanih oko šanka samo zato da dozna(m) tko li bješe ciljani primatelj Fiskovićeve mudrolije? Ali, On je htio da naiđem u zadimljenu birtiju u koju ispratitelji umrloga grunuše u bijegu od iznenadne kiše, a i da iz usta protuhe s konca i konopca čujem objedu o Jakši Selmeru kojom bješe odvagnut, premjeren, snimljen... nemilosrdnije nego ikakvim instrumentom:

„On ti je od onijeh koji, govno kusajući, govoru da je slasno!“

Zgromila me ta mudroserina – najednom sam Jakšin životni poraz doživio kao svoj: povjerovao da on kusa govna tvrdeći da su slasna, jer ispašta ono što smo skrivili ja i mnogi još, okrenuvši jednom zauvijek leđa učmaloj provinciji na jugu *hrvatskog pereca* – u naivnoj vjeri da to što drugdje ostvarimo neće biti uravnoteženo propašću ostavljenih, bližnjih nam ljudi. Jer su posrnuće u kâl i očuvanje integriteta, moralno rasulo i ustrajnost u vrlini, neuspjeh i uspjeh – baš

kao dobro i zlo, u svevremenskomu uravnotežujućem zagrljaju. Sudbinski *yin* i *yang*... pa kada vâl jednog zapljusne desni kraj vage, na lijevom neumitno oseka nastaje, nikako bez krivnje onih koji uživaju plimu bilo koje vrste. Spoznaja što donosi premalo i prekasno, da bi se čovjek mašio za nju o sljedećem izazovu – preotrovna da liši srdžbe pri sjećanju na promašen uzvrat prošlomu...

Dok se konobom prolamao grohot svjedoka Ficovićeve kvalifikacije, moja se svijest sve teže odupirala spoznaji da je dio slasti govana u ustima Jakše Selmera nesumnjivo i moja zasluga – jer sam ga ostavio da se *prilagođava*... prepustio nemilosti ološa u slijepom crijevu nacionalne društvene dinamike, u gnojnoj jami provincijske politike bez obzira na sistem i sustav, partiju i stranku, sekretare i tajnike, domaće kokošare i ološ s kamenjara istočno ili zapadno od Neretve. Pustio da se *snalazi* u kloaki u kojoj arbitriraju ništarije, poredak stvari uspostavljaju bitange, a probisvijeti glumataju novovjeke *gospođe i gospare*, vlasnike svih istina. One koji vedre i oblače bezobzirno i bahato, jednom temeljeći moć na mračnom zaleđu komiteta, a drugom na manipulaciji središnjice, bilo da se rugaju *plebiscitarno izraženoj volji radnih ljudi i građana*, bilo da – pošto su zakonom i rječnikom dokinuli prve – potonjima *jebu mater* pljačkom i korupcijom svih boja, smjerova i agregatnih stanja.

Jest, u svijesti nas etički očišćenih – (samo)protjeranih stoga što nismo imali prijetvornosti ili beščašća za *prilagodbu*, a ni energije i lucidnosti, poštenja i osjećaja poslanja, da bismo razvalili ozračje u kojem je socijalno-ekonomska, psihološka i duhovna travestija zalog opstanka – Jakša Selmer odživio je svoje kao mjera *grijeha naših propusta*. Manjka građanske hrabrosti, viška socijalno-darwinističke samoživosti, a nadasve obilja ignorancije, pa i cinizma izraženog samozavaravanjem da drugačije nije moglo biti.

A sve što sam zgužvao u *post mortem* reminiscencije o Jakši Selmeru znalo je nekih godina stati u nemjerljiv trenutak, što bi nam se desio kad bismo se sreli na Stradunu, na Pilama ili Orsanovu mulu. U onaj letimičan pogled kojim smo se zamjećivali, a ne gledali, registrirali jedan drugoga, ali ne i vidjeli se... u bljeskovit obred međusobnog poništavanja, rječitiji od ijedne knjige.

Pričao sam o tome s Helenom Anić; rekla je da svakako jest moguće – da se i mnoge njezine cjeloživotne priče kondenziraju u takav infinitezimalni bljesak... usporedila ga s trenutačnim sličicama životnog filma čovjeka oči-u-oči sa smrću. Dodala, nakon duge šutnje, da joj se nakon takvih *akcidenata* redovito događa nešto tugaljivo, bolno... što je baci u višednevnu tjeskobu: ona desetljećima deponirana slika, pošto eksplodira, nikako da se opet sabije u crnu rupu! Rasplinjava se, kovitla pred njenim očima u jarkim pramenovima što munjevito promiču – poput valova polarne svjetlosti – čas otkrivajući davno upokojene, ali ne-izbrisane likove, situacije, događaje... čas skrivajući one, koji su teškom mukom otimani grobnim pločama zaborava... a cijelo je vrijeme gurajući u gorku rezigniranost, sve do provalije jalova kajanja.

„Ali, ne prenerazi me toliko spoznaja da mi psiha ne poznaje optimizam pamćenja, da ne posjedujem sposobnost uništavanja loših sjećanja...“ otkrila mi je šapatom, tako slabo čujnim, kao da ga je svjesno dozirala prema buci motora katamarana za Lastovo, eda bih više njenih riječi naslutio, nego ih cijelih čuo „...koliko svijest da ona komprimirana slika živi svoj život između dvaju prodora u moje misli. Jer, pri svakom vraćanju drugačija mi se javlja... u nekom perverznom smislu bogatija, razvedenija... kao *re-make* staroga filma, koji intrigantnom temom izaziva barem po jednog režisera u svakoj generaciji da ponudi njezino novo iščitavanje. Scenarijem bogatije, izvedbom savršenije, a učinkom opakije.

„Ma da?!“ uskliknuo sam zblenuto, mnogo se manje pitajući je li to zaista moguće (premada jednom pohranjene uspomene ne bi smjele fermentirati, mijenjati izvorno stanje, umnožavati se), nego zapanjen spoznajom da se to i meni događa.

„Eto jest, živi... razvija se, nadograđuje, grana u neslućene meandre. A kako i zašto, što li je hrani i godinama nakon što se trebala zaledit' u događenom stanju... ne znam,“ priznala je zamjetno turobno, kao da njezin strah od toga tajnog života sjećānjā uskladištenih u zbijenom stanju i nije posve akademske prirode.

Oboje smo zašutjeli, osamili se silazeći ljestvama iščezlih godina, otputili vododerinama memorijalnih krajolika.

Tek pošto je brod, obilazeći pučinske hridi, opisao četvrtinu kruga i smanjenom brzinom nastavio prema rivi u Ublima, prijateljica mi se ispitivački zagledala u oči, zagonetno se nasmiješila (što li je tražila u njima? što li je vidjela? usrećenija time što traženoga nije u njima bilo, nego da jest?...) i nekako malodušno rekla:

„Ni to nije najgore od svega, nego... kad ih nastojim prikupit' i sabit' natrag u onu mračnu komoru... podivljaju kao da ih raščijavam! Posve mi se otmu, raspršе se kao perje iz rasparanog jastuka, što ga pokušavam zbiti u kut ventilatorom.“

Ništa joj nisam kazao – valjda sam se samo nasmiješio izuzetno dojmljivoj slici guščjeg paperja stjerivanog na hrpu zračnom strujom. Uto je katamaran taknuo obalu, pa smo krenuli put njezine kuće i priča o sjećanjima, koja žive intenzivnim zagrobnim životom, naoko je ustuknula potisnuta divotama sunčana rujanskog dana.

* * *

Jakša Selmer nije mi htio iz glave baš poput Heleninog perja. Uselio se u misli kao stupidan pjesmuljak-nametnik, što vam dolepršа s radija u automobilu, a koga se onda ne možete danima riješiti. Znao sam zašto: jer me s njim nije vezivala samo nezaboravna niska ljetnih dana u barci, na kupanju, u ribolovu, jurnjavi na prve plesove u cavtatskoj *ljetnoj bašti* (u kojoj se mnogih večeri lirskim tremolima glasala harmonika Esada Arnautalića), pa odlasci učetvoro, ušestoro, u cijelom konvoju brodica... u Duboku Ljutu, na Supetar, Mrkan, divlju i negostoljubivu Bobaru čak, među galebove i kuniće-jamare... pod Konavoske stijene, za popodnevnih maestrala, kad se vjetar i hûk valova u tamošnjim hridima glasaju uzbudljivije od ijednih katedralnih orgulja na svijetu.

Jakša Selmer i ja postali smo u nekom trenu, što ga ne odabrasmo ni on, ni ja – sudionici u tjeskobi. Suvlasnici nečega darovanog nam jednim od onih slučajeva koji to nikako nisu bili, nastalog i nestalog jednako misteriozno... neobjašnjeno-neobjašnjivo, a ostavljajući među nama olovni oblak sumnje, studenu nevjericu, žuč iznevjerenog pobratimstva. Onaj *slučaj-neslučaj* htjede, naime, da jednoga proljetnog dana – nagli dažd bješe nas prije toga prikovao za

poharanu klupu u nadstrešnici, što su je ribari davno podigli da ih zaštiti od kiše dok ne pospreme opremu s brodova – zajedno pronađemo blago. Nešto vjerojatno male materijalne vrijednosti, ali simboličke težine neponištive ikakvim poravnanjem.

Kad smo napustili sklonište i nastavili šetnju putem oko Rata, negdje između kupališta zvanog Ispod Krika i uvale Ključice, zamijetio sam da u daždom natopljenoj crljenici nešto *neprirodno blista* – prišao, otčeprkao, izvadio iz zemlje veliku srebrenu kovanicu! Obrisao je rupčićem i doslovce se prenerazio: još u osnovnoškolskim danima dovoljno sam znao o antičkom novcu da sam mogao biti siguran – srebrenjak promjera oko dva centimetra nije nosio grčke ni rimske oznake, ni nalik nije bio novčićima kakve smo inače, obično bakrenjake, nalazili po cijelom poluotoku.

„Vidi ovo," rekoh, pružajući mu blistavu kovanicu. „Što ti se čini... čija je?"

„Bogteee!..." otelo mu se, jednako zapanjenome očuvanošću, kao i zagonetnom nečitljivošću znakova na njoj; naime, oko glave vladara, na licu, i stilizirane lađe na vesla i s križnim jedrom, na naličju, bio je niz od desetak znakova nimalo sličnih ijednom pismu o kojem smo išta znali.

„Drži taj... možebit ih ima još," sinulo mi je, pa sam odlomljenom borovom grančicu počeo raskopavati cijeli onaj procjep u stijeni, ispunjen stoljećima taloženom zemljom.

Do sumraka, pošto smo temeljito *oblizali* kamene stranice te uske jame, izvadili smo sve-u-svemu sedamnaest novčića: još dva srebrena, jednaka prvome, te četrnaest bakrenih, mahom obezličenih oksidacijom, dijelom slijepljenih za bezbrojnih godina raspadanja bez zaštite. Naime, ne bješe ondje ostataka nikakve posude, glinene žare, nego samo pregršt pocrnjele zemlje, pretpostavili smo od davno sagnjile kožne kese.

U prvi sumrak kiša se opet spustila, pa smo se vratili pod onu strehu, oprali u moru plijen i ruke, te se stali dogovarati što i kako.

„Vrijedno nesumnjivo jest, sâm Bog zna koliko... a kako bismo mogli doznat', a da ne ostanemo bez svega?" glasno sam razmišljao, brišući novčiće rupčićem – posebice pažljivo

savršeno uščuvane srebrenjake – i predajući ih Jakši da ih slaže na svoj.

„Profesor Lozica bi mogao znat' kome da nas uputi... ako već ne bi sâm mogao odgonetnut' čiji su ni koliko stari.“

„Vjerujem da bi... ali, znaš što se priča da je učinio Tomu Vlahoviću: uzeo mu nekakvu brončanu ostrugu da istraži kojeg je porijekla i starosti, pa je nikad nije vratio. Ja... niti bi' se njemu obratio, niti bi' prešio,“ rekoh oprezno, nimalo svjestan čemu put utirem.

„Jes'... priča se,“ složio se Jakša. „Pa što ćemo onda?“

„Jutro je mudrije od večeri,“ sjetio sam se česte uzrečice moga dragog djeda. „'Aj'mo mi to negdje sakrit'... dok ne smislimo nešto.“.

„Sakrit'?! A gdje?“ Jakši baš nije išlo u glavu zašto ne bismo odmah podijelili, pa svaki sa svojim dijelom doma.

„Što se bojiš?“ rekoh mu, sluteći što ga tišti. „Prvo, da stavimo i tu ispod klupe, ni'ko danima ne bi dirnuo odbačen rupčić prljav od zemlje... a drugo, mislim da je poštenije prvo saznat koliko sve vrijedi, pa vidjet je li red dat' u muzej i podijelit' nagradu, nego da zatajimo, pa navučemo nevolje za vrat. Osim toga, srebrenjaka su tri... kako ih podijelit'?“

„U muzej?!“ Jakša Selmer će razočarano, lišavajući se erosa iznenadnog nalaza vrijedne ostave u istoj sekundi u kojoj je shvatio da mislim kako antički novac nepoznatog porijekla naš i jest, ali i nije.

„U muzej,“ potvrdio sam, „k'o što je Antun Brajković predao mramornu nadgrobnu stelu, pa i novac dobio... a i zauvijek stoji na pločici uza nju da je njegov nalaz.“

„Baš je meni do slave!“ jetko će Jakša Selmer. „Nego, ti to ozbiljno?“

„Najozbiljnije!“ potvrdio sam, dodajući da skratim uvjeravanje: „A što se uopće natežemo: bismo li bili išta našli da ja nisam prvi spazio onaj srebrenjak? Dakle, uvaži da moje mišljenje vrijedi nešto više od tvoga.“

Godinama sam se kasnije pitao je li to bila kobna rečenica. Otponac. Osnova njegove zamisli, tajne nakane...

Te večeri, međutim, nije rekao ništa čime bi mi razbudio ikakvu sumnju. Zamotali smo novčiće najprije u njegovu maramicu, jer je bila čišća, pa u moju, dobrano uprljanu zemljom, premda sam je nastojati isprati u moru – te svežanj pohranili u već napola raspadnutoj Koceljevoj barci, što je skončavala na obali od davne havarije pod Zarubačom. Utisnuo sam naše blago u mračan kut na spoju pramčane statve i palubice – Jakša se također zavukao pod provu da vidi gdje sam ostavio svežnjić – te smo se već po mrklome mraku rastali u lučici, nekoliko se puta osvrćući uokolo da bismo bili sigurni kako nas nitko nije vidio.

Nikad neću povjerovati da itko jest.

* * *

Sutradan, u školi, dogovorili smo se da nalaz pokažemo našemu bivšem nastavniku matematike, dragom čovjeku i beznadnoj poštenjačini Niku Kovaču. Potražili smo ga kod kuće, rekli o čemu se radi, spomenuli da bismo dali u muzej... a i da nekakvu nagradicu očekujemo.

„Svakako!“ potvrdio nam je. „Pripast će vam petnaest posto procijenjene vrijednosti. Po zakonu...“

I tako smo ga poveli do Koceljeve gajete – da bismo *poljubili prazninu*: svežnja od naših rupčića nije bilo ondje gdje smo ga utisnuli!

„Ma... nije moguće!“ otelo mi se iz dubine bića; studen mlaz porazne spoznaje tada se prvom sručio na moju glavu.

Pretražujući cijelu unutrašnjost ruinirane barke, jer sam pomislio da je onaj svežnjić mogao pasti iz procjepa među trošnim provezama, nizao sam nijema pitanja krcata zebnje: zar me Jakša izdao?... da nas ipak nije netko vidio?... ma je li moguće da je tkogod natrapao na smotuljak posve slučajno, kao ja na onaj srebrenjak?... a je li se sve to uistinu zbilo?

„Šteta, momci,“ Niko Kovač rezignirano je *zaključio slučaj*, dodajući stoičkim mirom raščinjena mladomisnika: „Ne vjerujem da vas je itko pratio. Ovaj, ne vjerujem... ništa.“

Dok je odlazio s poprišta našeg poraza, njegovo mi je „ne vjerujem ništa“ zazvučalo upravo prestrašno: pa ne misli valjda da smo sve izmislili, da svežnja nikad nije ni bilo u Koceljevoj gajeti?... ili da ne vjeruje u poštenje nijednog od

nas?... da sumnja kako ga je jedan od nas pozvao kao svjedoka nestanka nalaza – eda bi se obranio od optužbe onoga drugog o krađi?!

Jakša Selmer i ja tada smo se posljednji put pogledali oči-u-oči onako kako se prijatelji iz djetinjstva samo jednom gledaju: sa sviješću da je netko od nas dvojice – a možda obojica istodobno, jedan prijevarom, drugi sumnjičenjem – lišen nevinosti, ostao bez aure časti u danima kada dječak mladićem postaje. Prestao prijateljem biti... ako je ikad i bio, što više uopće nije bilo važno, jer nije moglo ništa promijeniti.

Nikad mu nisam izrekao onda rođenu sumnju, nisam je spomenuo ni najbliskijoj prijateljici, *mojoj ispovjednici* Heleni Anić, nikome... svih proteklih desetljeća, tijekom kojih je ona živjela život *crva nevjerice* u tkivu moga utrnulog prijateljstva s Jakšom Selmerom. Gojeći se mojim nezaboravom, hraneći dušu mojom nesposobnošću praštanja – i bujajući, kovitlajući se poput olujnih oblaka, pri svakome novom *otčepljivanju*... baš kao ulomci Heleninih sjećanja, koji se – između dvaju prizivanja – raščine u himere zastrašujućih razmjera.

* * *

Mnogo smo se puta otada, do mog odlaska iz Grada, on i ja zatekli skupa u raznim prigodama i društvima – pojeli, popili, zapjevali, pa i rekli površno riječ-dvije o svemu i svačemu... osim o *blagu iz Koceljeve gajete*. A onaj zamotuljak iz dvaju crljenicom umazanih rupčića zatitrao bi pred mojim očima pri svakom susretu s njim – ne sumnjam i pred njegovim!

Usprkos maloj vrijednosti, vidio sam ga kao legendaran *prvi milijun* u temeljima njegovih kuća, one su mi maramice od tanka pamučnog platna vijorile kao stjegovi sramote na jarbolima njegovih brodova, onaj mi je srebrenjak s neodgonetanim znacima blistao – umjesto Mercedesove zvijezde – na svim njegovim automobilima... a nadasve me Jakša Selmer pogurnuo u mutne vode sumnjičenja time što nikad, ama baš nikad – ni najbezazlenijom aluzijom (je li ijedna mogla takva biti?) – nije pred bilo kim trećim vratio tu našu pradavnu epizodu iz dubina namjernog nesjećanja. Pitao sam se nekih godina, pa davno izbrisao upitnik na kraju rečenice, je li o svemu šutio kako bi me poštedio objelodanjivanja sumnje da sam ja posjetio Koceljevu olupinu

prije nego što smo onamo odveli Nika Kovača... ili da bi me uvjerio: onaj nalaz nije nam se ni desio.

Čemu li se Jakša Selmer priklonio, tvrdeći mi gromoglasnom ogluhom da pregršti antičkih novčića u crljenici na sjevernom rubu cavtatskog poluotoka uistinu nije bilo? Plauzibilnosti svoje prijevare? Postulatu pljačkaša grobova da se mrtve ne može oštetiti, budući da ih ionako više nema, te da živima prirodno pripada sve što nađu... prvom i naknadno? Činjenici da sam, zagovaranjem predaje kovanica muzeju, u njegovim očima bio blaženi blesan, koji je naprosto prizivao podvalu osobito ponižavajućeg soja, pred omiljenim nastavnikom, kao svjedokom *nepoznatog ničega*?

* * *

„Znaš," rekla mi je Helena Anić onako usput, dok smo čekali brod za povratak, nehajno kao što posjednici tegobnih istina obično olakšavaju breme na duši, „ponekad se od samoživućih sjećanja branim poručujući im da nisu moja... da nikad nisu ni bila. Ne priznajem ih, ne dam im da me zatoče."

„Da te zatoče..." ponovio sam kao jeka rujanskog sutona.

„Jest, da me zatoče... opsjednu. Jer im se ne bih umjela suprostavit'... a nema ničega goreg nego past' u ropstvo himera. Dospjet' u sužanjstvo onoj grižnji što nalikuje fantomskoj boli u dijelu svijesti amputiranom životnom stvarnošću. Pratiš me?" upitala je s toliko iznenadnog očaja u glasu da sam pomislio kako o mojem „Naravno!" ovisi sva sudbina našega prekrasnog prijateljstva.

„Naravno! Odvratno je naći se u koži zatočenika fantomskog blaga."

„Blaga?! Ah, da... misliš, memorijskog depozita. Odvratno... svakako," rekla je poluglasno, zagledavši se u moje oči kao da u njima ište mnogo više od suglasja.

Onoga neposredno poratnog kolovoza, dan nakon susreta s Gordanom Vidović krenuo sam popodne prema Boninovu – prošao pored Vile Čingrija, zastao na tren u visini ulaza na groblje, pa produžio prema Pilama; nisam imao što kazati Jakši Selmeru ni dok je živ bio, za onih susreta što bismo ih obojica zanijekali bljeskovitim pogledima bez i

neznatne natruhe dijaloga... a što sam mu onda mogao nad grobom reći?

Stjepo Martinović *rođen je u Dubi, u Konavoskim brdima; u drugoj godini života seli s roditeljima u Cavtat, gdje upija znanja o moru i njime oblikovanim ljudima, spoznaje kulturnu tradiciju Sredozemlja i umijeće razumijevanja legende. Nakon gimnazije u Dubrovniku, završava 1970. studij filologije u Beogradu, u Zagrebu se 1973. zapošljava u marketingu, a 1974. upisuje studij novinarstva. U kolovozu 1975. počinje raditi u Vjesnikovoj kući, gdje ostaje 20 godina kao reporter, urednik, komentator, urednik izdanja i glavni urednik. Od 1995. bavi se političkim marketingom, radi kao sindikalni savjetnik, načelnik odjela MEI i savjetnik ministra za europske integracije, te urednik nautičkih publikacija i promotivnih materijala... da bi 2007. počeo pisati beletristiku. Zbirka pripovjedaka Oči svete Lucije (VBZ, lipanj 2009.), prvo mu je objavljeno književno djelo, nagrađeno je priznanjem „Slavić“, kao najbolja debitantska proza u Hrvatskoj te godine. Dobitnik je i nagrada za kratku priču „Fran Galović“, 2012. godine, „Broda priča“ za 2013. i „Turopoljska poculica“ za 2014. godinu. Dosad je objavio pet knjiga pripovjedaka (Oči svete Lucije, Kap krvi s lovorova lista, Tabu, Žena-oganj-more, Zrno papra u mortadeli), osam romana (Zidar đavoljeg mosta, Akropolis Express, Zbogom utopijo, Sirene pjevaju fado, Ariadna isprekidane niti, Gospina trava, Gabrijela ne smije umrijeti, Armenski alegorijski bestijarij), te jedan fenomenološki esej (Self-help? Bull-shit!). „Posijao“ je i desetak priča po zbornicima raznih natječaja, a prevodi s engleskog, njemačkog i talijanskog; posebice su mu zapaženi prijevodi djela „grčkog Cervantesa“ Nikosa Kazantzakisa: Grk Zorba, Sveti Franjo – siromah u Boga i Isusovo zadnje iskušenje.*

Tijana Rakočević

TIJANA RAKOČEVIĆ

BLINK

Čuj!... Čuj šum njihovih krila, sličan brujanju kovačnice! One nas okružuju, Oreste. One nas vrebaju; začas će se stuštiti na nas, i osetiću hiljade ljigavih nogu po telu. Kamo da bežimo, Oreste? One se nadimaju, nadimaju, sad su velike kao pčele, svuda će nas pratiti u gustom roju! Užas! Vidim njihove oči, hiljade očiju koje nas gledaju.

Jean-Paul Sartre

I

Bila je meka glava suve kamilice, među prstima ośetljiva kao potkožni prišt. *Muva ovnujsko srce* se, još uvijek leteći, prislanja uz prozor, dostojna pameti koja joj je stvaranjem povjerena, ona tuče poput nezrele ribizle o limeni sud i tada djeluje ozbiljnija, u najmanju ruku oprezna da se staklo od njene težine ne rasprsne; *ljubavnica muva* ostavlja mikroskopske tragove izmeta na tvojim prstima koji još mirišu na sapun, na prstima ukočenim od bijesa kad sve oko sebe obore, a ona i dalje bezbrižno leti. Iz lutke uvijek izlazi potpuno odrasla muva, ako hoćete – diplomirana muva, dizajnirana da fosforescentnim krilima ispituje ekstreme samozatajne nepoćudnosti. Besramno se preporučuje: *progutaj me, ja sam kao cvijet*. Kad dijete pjeva *mani se, muvo, i uva i nosa, i usne moje*, to je jedinstveni prilog celofaniranoj poetici umiranja: više ne smiješ trepnuti, ni pupak ostaviti bez nadzora, jer tvoje su kaverne živo mrestilište. Pitanje je vremena... Na ljepljivoj traci muve vrište kao mali ranjeni konji i nožicama se svojim razbacuju, iako to počesto znači spremnost da se ostane bez krila: preživjela muva, jednom umočena u lijepak, nema budućnost. Muva nije lakovjerna; kad ugasiš svijetlo, ona se pritaji, svjesna da je najmanji zvuk može odati, a kad je smrviš, kad joj konačno dohakaš, ona svoju nezaustavljivu sveprisutnost dokazuje rasutim djelovima (dok, recimo, gundelj i u smrti zadržava svoje dostojanstvo). Mjesto na kom strada muva uvijek izgleda kao mjesto zločina, i to zato što

strada onda kad je puštiš dovoljno blizu, izdajniče onih koji su mu vjerovali.

Ko pohodi *gluhi bezdan* čuće je, i sopstvenu lobanju smrskati o stijene.

Baš me briga.

Ko je to rekao? *Ko je to r-e-k-a-o*?

Trećeg se točka, sačmarom ustrijeljenog i u bestragiji ostavljenog, niko nikada ne šeti, sem ako treći točak nije čovjek, lijep i romantičan hipohondar sa dijagnozom *maligni tumor nadbubrežne žlijezde u uznapredovalom stadijumu* za koju će prvi saznati njegov mrtvozornik neposredno nakon što je iz preživjelog komada mesa iščeprkao puščano tane, slavodobitno rekavši *a-ha!* kao da je sve vrijeme to i tražio. Preživjelog komada mesa, kažem, jer lisice i muve bjehu do neprepoznatljivosti oskrnavile tijelo mladog Ivana Čelikovića prema kome Svevišnji nije pokazao naročitu milost[1] čak ni onda kada je, posve paralizovan, odgrizao sebi nježnu kožicu koja spaja palac i kažiprst. Dok je još silno ječao, oko rane na njegovim leđima zazvrjala je *Sarcophagida caerulescens*, a za njom su, poput neuhranjenih koza koje u trenucima neslućene sreće zubima rašivaju džak sa žitom, pohrlile *Scatophaga stercoraria*, *Megaselia scalaris* i *Hermetia illucens*, naizgled bezopasne, dosadne muve (kao i, uostalom, sve stvari za koje se to u stanju uspavane pripravnosti tvrdi). U raskljuvanom trbuhu, u čijoj se unutrašnjosti mladićev posljednji obrok još uvijek borio sa zakonima crijevne peristaltike, smještala se armija privilegovanih stvorenja zbog kojih je životinjama podaren rep; samo stotinu kilometara dalje, nedaleko od mjesta koje geografske karte memorišu kao Královský hvozd, muškarci jedan drugome govore *ustani* i ponovo se kreću, ponovo bivaju muve zatočene u radijusu iste misaone gimnastike:

Ako neko pita šta je bilo – ništa nije bilo.

Ako pita savjest?

Bilo je mesta samo za dvojicu. *Razumeš?*

1 Od imena Iohannes – *Bog je milostiv* (lat.)

II

Pritisnuo je Döbereinerov kremen i vrh plamena ožegao ga je po prstima. *Bio je to tremor*, rekao je u sebi, *tre-mor*, rekao je, van sebe od radosti što je u njegovoj glavi ta rečenica odjeknula na prijateljskom jeziku pripizdine, zadovoljno čmavajući kao sitni profiter koji, uprkos opštoj podozrivosti, uspijeva da proda robu nepoznatoga porijekla. Svi koji su ikada kročili u »Stilbruch Antiquitaten & Schmuch« u jednome bjehu saglasni: nema vremena za razgledanje, svako pitanje može biti suvišno – ne samo zato što je unutra hladno kao u gulagu, toliko hladno da se, ostaneš li koji minut duže, po otkrivenim udovima hvata mraz – već zato što taj čovjek, taj *Herr Sauer*, smrdi kao što smrde kravlje iznutrice pune amonijaka. Razlozi su, zaključio bi Herr Sauer alias Georgije Čude (da ga je iko za razloge pitao), praktične prirode: svi detalji u vezi sa prodajnim artiklima već se nalaze u katalogu; *a ako se ispostavi da fotografije u katalogu nijesu vjerne*, pitate se vi, *a ako ipak nijesu, ha – za prolivenim mlijekom ne treba plakati*, zavrtio bi glavom sablasni starčić sa očima od terakote, *ni rođenim očima, ni rođenim rukama ne možete vjerovati, jer i naizgled bujan i zreo krompir, kad se presiječe popola, može biti truo.* Tako trgovina treba da izgleda svuda, mislio je dok su gospoda, obuzeta povremenim poskakivanjem, birala na koju će se nogu osloniti, koju od njih dvije više vole, *koju, koju*, ako drugu čeka nelagodno, rashlađujuće pražnjenje; da je svuda tako hladno, maštao je on, ljudi bi uzimali samo ono što zaista žele, ne bi tužnim, privremenim prstima razmazivali svoje masti po predmetima koji su nadživjeli i samog Napoleona, i ne bi bilo muva, crnih glasonoša koji se sudaraju u vazduhu, ni njihovih crnih fekalija koje na plisiranim zavjesama svjetlucaju kao rđa – to je najgore od svega.

Da se ono što će uslijediti nakon uobičajene jutarnje invazije pośetilaca dogodilo trinaestog prvog (iako se u svijesti o mogućnosti ishoda nalazi i potvrda njegove uzročno-posljedične neminovnosti), zacijelo bi se pripisalo sujevjerju; *utoliko gore*, zaurlao je na sav glas čim se probudio, *utoliko gore što je dvanaesti*, objavljujući svoje intimno vanredno stanje: u radnju je odnekle prodirala toplota. Dinarski čovjek je pronicljiv, dinarski čovjek je dospio na vrh stepeništa i sušedima zakucao na vrata prije nego što si se ti uopšte dośetio da bi uzrok kobnog zagrijevanja mogao ležati u zajedničkim plinskim cijevima, ali pored činjenice da se, u poređenju sa tom prostorijom, gasna komora mogla smatrati rajem za plućne bolesnike, nije bilo ničega što bi njegovo insistiranje da *baci oko na instalacije* učinilo opravdanim; osim toga, provjetravanje je u januaru luksuz, a ako bi taj čovjek, taj Herr Sauer, kročio u njihov stan, ono bi zaista bilo neophodno. *Zar nijesu naši preci na toj temperaturi ostavljali*

novorođenčad napolju, promrsio je udaljavajući se od brave koja se oglasila zaključavajućim *štrak* i, prećutavši činjenicu da to ipak možda nijesu bili *njegovi* preci, skupi svoju priučenu švapsku facu u kontemplativno Ü.

Slučaj mu bješe ubacio još jedan kamenčić u uho: vreli vazduh strujao je niz hodnik, poslužio se njegovom lakomislenom neopreznošću koja bi se, da je to bio neko drugi, protumačila prije kao rasijanost, ali kako su se unutrašnja vrata antikvarnice još za života gospođe Čude (pod prijetnjom da ne smiju biti odškrinuta ni sekunde) sama zatvarala, vjerovatnoća da se Herr Sauer ovoga puta možda izvukao smanjivala se istom brzinom kojom je raslo ubjeđenje da ovo može biti kraj: *das En-de*. Prislonjen uz prozor sa koga je padao pogled na Wielandstraße, stenjao je glasno kao ljubavnik, kao porodilja, kao *muva ovnujsko srce*, prelazeći pihtijastim rukama preko dugačke zidne peći koja već decenijama ne služi svrsi; *šta mogu, čekaću da prestane*, slegnuo je ramenima nježni dugajlija kom se činilo da će platneni hibiskus, obradovan toplotom, prvi put procvjetati. Šetio se još nečeg i pošao natrag, ka vratima koja su pred njime škljocnula kao da je već izašao; ošećao je da upravo zaboravlja nešto što nije bilo vrijedno pamćenja, da se kvaka obla kao kliker, srebrna kvaka obuhvaćena njegovom rukom, trese kao njegova vilica u Münsterskom prihvatilištu posljednji put kad je čuo taj zvuk. Oko lica za čije opisivanje su Njemci skovali riječ *die Backpfeifengesich*[2] patrolirala je ona, sa očima boje jantara, očima u kojima su se davile druge muve, *muva crni vojnik – Hermetia illucens*.

2 Doslovno: *lice koje želiš da udariš* (njem.)

III

Kada je krenuo, bio je nevin; kada je stigao, bio je kriv.

Zvečali su posudama iz kojih je, prethodno upršten, nestajao podgrijani obrok, pljuckali komade raskvašene hrane po obrazima sagovornika čiji smisao za pristojnost i higijenske navike nalaže da se uzvrati istom mjerom. *Čovjek ili divljak*, pitao se, čovjek koji urinira pred drugim ljudima, čovjek ili – životinja koju batinaju do smrti, u *njegovom* prisustvu; o tome se ne piše, o tome se ne priča: u rukavicama bez prstiju, rukavicama iz kojih vire prljavi končevi, koje drže bronzane šalice sa tečnošću, a u tečnosti čajni kolutić koji se mrvi i pada na dno. *Kakva si ti to psina,* smijali su se dok je S. mlatarao rukama između dva iskašljavanja, *dođi da te potapšem, dođi,* kreveljili su se i od njega izmicali kao male, radoznale muve gotove da se razbježe kad god se nađeš u njihovom krugu povjerenja. Siguran je, kaže gos'n Čude, koščica je nekako upala u dušnik; čim je, ugušen, lupio čelom od zemlju, pretresli su mu novčanik i rekli: *švorc.*

Sada se taj isti gos'n Čude, od čaja ulijepljenim primjerkom *Der Spiegela*, skupljenim tako da više nije riječ o papirima nego o oružju, dao u lov na muvu. Zavukla se između dva prozorska krila: svojim nezgrapnim staračkim pokretima uspio je jedino da je oćera, a đe je, đe je ona sada, *koga pitaš*, tebe pitam, Davide, *ne znam*. Bio je to deža vi koji je za sobom ostavio golemu malaksalost i Herr Sauer bješe primoran da ostavi po strani zabrinutost što se zvonce na ulazu u antikvarijat već dva sata nije oglasilo; činilo mu se da ga u tom, naročito u tom trenutku, posmatraju nedužne oči kojih se šećao sa idolopokloničkim strahopoštovanjem. Čekao je *svoju* muvu jednako strpljivo kao i maločas, sa rukom koja je, drhtureći, levitirala iznad otvorene fioke radnoga stola, spreman da je snažno zatvori kao, jednom davno, vrata od automobila. Ulećela je u zamku, neočekivano koliko i lako, podšećajući tom prilikom na gđu Annu Čude koja je na višednevna kaznena samovanja polazila poletna i srećna, bezmalo zahvalna što joj je dozvoljeno da se odmori i promisli u čemu je pogriješila. *Odlično, neću više otvarati tu fioku,* rekao je za sebe, i s cijelom bi lakrdijom bilo svršeno da je nije vidio kako slijeće na kaiš kožne torbe koja je, navodno, pripadala Simonu Wiesenthalu, šetivši se da je radni sto, ukraden iz Terezijanske vojne akademije u Wiener Neustadtu, na prednjem dijelu imao rupu.

Toleranciji više nije bilo mjesta: zgrabio je sa poda hrpu polutvrdog kartona i, oborivši usput kopije životinjskih kipova iz Tanagre, obrušio se na policu s koje je muva već iščezla. Govorila sam mu *ja sam Smrt, ja te gledam*, ali nije me slušao, *đe ću biti*

kad ne budem niđe, ponavljao je uzastopce, *reći ću ti kasnije*, kažem ja; kažem, ali uzalud. *Šta hoćeš od mene, prokletinjo*, tražio je muvu pogledom, ali je mogao samo da je u prostoru nasluti – nije više zujala tako samouvjereno (ili ju je, konačno pribran, čuo mnogo jasnije); bješe siguran da se zaglavila i da traži pomoć. Našao ju je ispod blago uzdignutog lista bilježnice koju mu je dao S.: zgnječivši je sasvim, pokupivši zajedno sa njime, zgužvao je list rukom, iščupao i – strpao ga u usta.

I bi tišina, praktična kao konac za zube kojim vežeš sirovi svinjski but.

Isprva, prije nego što će se nagutati laksativa, nije bilo razloga za potištenost: pisma koja je pisao Ivanovoj majci blagovremeno su stizala na odredište, ne naročito izdašna u dragocjenim informacijama o njegovom prebivalištu i podjednako estetski neprihvatljiva kao mladićeve isprave zaturene u Herr Sauerovoj privatnoj dokumentaciji. *Zvao se David*, rekla je mati kada su je pitali ko je bio sa njim – a drugog imena nije mogla da se šeti – *zvao se David*, ponovila je i, zahvaljujući toj rečenici, odveli su drugog a ne njega, drugog koji nije ni pisnuo: ako to nije odanost, onda ne znam šta je. Zauvijek razriješen te neugodne dužnosti, nesmotreno će srljati poput spermatozoida koji nikada nije prestao da pliva ka jajnoj ćeliji, neobaviješten o zlom usudu koji će ga učiniti žrtvom sopstvenoga umišljaja, kao zub okrunjen relativnošću svoje krivice: *možda baš u ovom momentu po mišici prečasnog muva razmazuje tvoje govno.* Divne li slučajnosti.

Na čučavcu je ležao još jedan proizvod njegove defekacije, čudesni ekskrement koji je Herr Sauer, klečeći na pločicama, razgrtao dugačkom pincetom. *Smrt je pravda*, primijetila sam, *kakva smrt*, reći će gotovo na ivici plača, uvjeren da će ga muva pojesti iznutra, *š-š-š, gledaj*, kažem mu i on se prestravljen okrene. *Rugaš li mi se, Ivane*, šaputao je dok je *muva crni vojnik* prelijetala s kraja na kraj antikvarnice, *rugaš mi se*, tvrdio je kolutajući očima od terakote u koju je, poput šekire, strah zario svoje ime, *rugaš,* zaključi posmatrajući je kako leti sve sporije i kako se najzad zaustavlja na staklu Schneiderovog sata sa kukavicom. Ja sam ga čekala, ja sam ga nagovorila da joj priđe iz zaśede i tresne pesnicom nježne kazaljke na kojima je stajala.

Bio je mlak i otvoren, kao raka, sa drvenom resom sata koja prolazi kroz oko.

Tijana Rakočević *je rođena 23. 6. 1994. godine u Podgorici. Magistrirala je na Odsijeku za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti Filološkog fakulteta u Nikšiću. Stipendistkinja je Crnogorske akademije nauka i umjetnosti za 2016/17. godinu. Bavi se naučnim radom, a u sferi njenih interesovanja nalazi se i likovna umjetnost. Objavila je jednu knjigu poezije — Sve blistavi kvanti, a njeni radovi (eseji, prikazi, pjesme i priče) mogu se naći u regionalnim književnim časopisima: ("Ars", "Script", "Sent", "Nova Istra", "Književni pregled", "Život", "Bona", "Književne vertikale", "Balkanski književni glasnik"...). Član je uredništva časopisa za književnost i kulturu "Fokalizator", kao i časopisa "Enheduana". Trenutno obavlja dužnost saradnika u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti, kao i urednice u časopisu "Alternator".*
Stalna saradnica Balkanskog književnog glasnika.

Tin Lemac

Tin Lemac

ULOMCI KRATKOG ROMANA U NASTAJANJU „ŽIVOT I SMRT FILIPA KAURINA“

I

„Opustite se“, rekla je nesmotreno laborantica uzimajući u ruke injekcijsku iglu i epruvetu.
Filip je tad dobio neku jaču virozu. Išao je na posao nekoliko dana i zaključio kako neće moći izdržati taj pritisak. Kolege su bili nervozni, jedna je šefica bila na službenom putu, a ostali su se komešali firmom kao sardine u spljoštenoj konzervi. Filip je mirno sjedio za stolom i promatrao sve te nabrekle glasove. Obično je znao svoj zadatak, obavio ga i šutke gledao kroz prozor. Njegov je ured bio na kraju hodnika.
Uzeo je kraće bolovanje i otišao do liječnice. Ona, vrla diplomandica medicine s otpočetim stažom u pulmologiji, gledala ga je začuđeno i grabežljivo. Svojim je zamasima kose čuvala pečat da je nevinost izgubila s prvim momkom, sada zaručnikom, dok bi očima izvodila pokrete divlje mačke. U trenutku kad joj se Filip duboko zagledao u oči, odvratila je pogled i počela kucati po tastaturi. Prsti su joj bubnjali kao voda koju si pustio da bi se brzinski otuširao. Nisu se više čuli zvuci. Najednom je prestala i rekla umilnim glasom:
„Morat ćete otići izvaditi krv da mogu postaviti dijagnozu. Možda je jača gripa s početkom upale pluća.“
„Dobro.“, odvratio je Filip.
U čekaonici zdravstvenog laboratorija bilo je nekoliko sparušenih sukulenti, kičasto platno s ljubičastim suncem i stol na koji su se stavljale knjižice. Filip je došao. Nikog nije bilo. Unutra su se čuli razgovori laboranata. Iako je znao da treba pričekati dokad netko ne izađe, Filip je pokucao.
„Oprostite, jedini čekam, mogu li ući ako nije gužva?“, upitao je pomalo stidljivo.
Mlađi je laborant otišao u sobu dok su laborantica i postarija šefica laboratorija gromko se sjatile:
„Pričekajte, molim Vas!“, rekle su zborski.

„Dobro, oprostite.“, odvratio je Filip premda mu se gadio njihov svračji glas. Djelovale su kao podzemne ptičurine koje je neku noć sanjao.
Nakon nekoliko minuta pozvale su ga.
Ušao je.

Prenuo se iz ošamućenosti dok mu je mlada laborantica stiskala ruku malim istrošenim remenom i primicala vaticu natopljenu alkoholom kako bi dezinficirala ubodno mjesto. Filip je zamišljao vaticu kao djelić uloška koji se prilijepio za njezinu pičku prilikom menstruacije. Ubrzano je disao, glumio strah, žmirio očima. Ona je preciznošću streličara iglom pogodila venu. Lice mu se izobličilo, a krv je počela istjecati u malu epruvetu.
Opet je zažmirio, a u ušima mu je počela odzvanjati melodija pjesme starog mesara iz djetinjstva.
Taj debeli pijanac često bi pjevušio sevdah dok bi trančirao meso. Filip je kao dječak s majkom i ocem odlazio jednom tjedno u tu mesnicu smeđih zidova. U njoj su bili naslagani krvavi odresci i veliki komadi govođe jetre. Širio se miris svježeg mesa, zujao zveket noževa i svaki put bi s tom sladunjavom pjesmom to sve izgledalo još mučnije.
Krv je liptila.
Osjetio je trnce i mlake vodoskoke. U ušima mu se snažnije skupljao cerum.
Otvorio je oči, a zastrašujuće slike mesara koji reže meso bivale su nepodnošljive.
Htio je plakati. Ili vrištati.
Postupno je odmicao pogled kako se epruveta punila krvlju do kraja.
„Gotovo je!“, robotski je bila odlučna laborantica.
Filip je ustao s vaticom na mjestu uboda i dugo se meškoljio.
Izašao je iz ambulante nesigurnim korakom.

II

Gubitak krvi značio je prekid života u jednoj slutnji. Kako je moguće otići vaditi krv, a pritom ne pojesti svoje unutarnje meso? Duga isprekidana razmišljanja vodila su se Filipovom glavom dok nije zapeo o nabujali korijen stare vrbe koji je izbijao iz oronulog pločnika.
Spoticanje, skori pad, Filip je primio svoje koljeno i u trenu boli namrštio oči. Bol nije bila jaka, samo je nešto drugo pritiskalo moždane ćelije. Ta odvratna slutnja. Slutnja kao zgrušano ulje u omanjoj staklenci slane ribe. Moraš je proći prstom, ponekad i rukom. Poslije dugo ispirati pod mlazom vode i trljati sapunom. Slatki smrad nikad ne prolazi i bit će jednom prepoznat na koži.
Uhvaćen u mislima, stao je dalje hodati i došao do male trafike. Pored crnog tiska koji se koprcao pod šarenim remenom blještale su slike naslovnica mondenih časopisa. Nije bilo prostora za sve novine koje su se prodavale u to vrijeme. Maleni prostor u kojem je mršava niska prodavačica izrazito oronula lica čekala pojedinog kupca. Djeca iz škole često su znala kupovati tvrde bombone ili kaugume. Oni malo veći kupovali bi cigarete. Prodavačica nije tražila osobne iskaznice. Gledala bi svakoga u oči i smiješila se rubom usne. Ubijao ju je težak nesnosan miris novina, te nabacani paketići penkala i ženski higijenski ulošci. Filip ju je pogledao. Tražio je *Filter 160* i spustio pogled na novine. Počeo je prebacivati novine kao da kopa po zemlji. Ispod dvije *Glorije* i jedne *Moje tajne*, nalazila se u tankoj plastičnoj vrećici gomila enigmatike. To je kupovao majci.
Izvadio je novac i platio.
Prodavačica je odvraćala pogled. Nije se smiješila. Gledala je u stranu jer joj je dolazila poruka na mobitelu.
U isti je tren njemu zavibrirao mobitel u malenoj torbici.
Nespretno ju je otvorio i vadio ga iz tijesnog zagrljaja novčanika.
Zvala je majka. Očekivao je ista pitanja.
U jedan je tren odlučio prekinuti poziv, dok bi u drugi ipak htio izbjeći zle slutnje.

Tipka „prekini poziv“ bodrila ga je crvenom bojom kao maloprije krv u epruveti.
Ipak se javio.
„Kako je bilo?“, zabrinut je bio majčin glas s one strane slušalice.
„Dobro je, mama, dobit ću bolovanje! Dolazim uskoro!“, nezainteresirano je odgovorio Filip.
„Aha, u redu. I daj, molim te, zaboravila sam kupiti krumpire. Znaš da piletinu ne jedeš s rižom. Kupi kad se vraćaš kući.“, bila je ustrajna majka.
„U redu, mama!“, rekao je i poklopio.
Ubrzao je korak i krenuo kući.
Prolazio bi uvijek istom ulicom pored starog drvoreda, pa onda obilaznicom do svoje zgrade.
S majkom je već dugo živio u staroj zgradi plavo-sive boje. Bila je to relativno očuvana četverokatnica iz vremena bivše države. Reklo bi se 60-te godine. Zgrada bez lifta, s dosadnim starim susjedima, u kojoj se uvijek netko šuljao stepenicama. Nekad oronula, a polupokretna starica, drugi put susjedova crna mačka, a koji put i pokoje dijete koje je roditeljima pokazivalo trikove iz vrtića. Filip nije razgovarao sa susjedima. Osim srdačnih pozdrava, svi su ga promatrali kao posebnjaka i već ogrizlog majčina sina. Bile su to uobičajene etikete koje su dokone babe na kavama razmjenjivale sa susjedama. Uz kavu bi bio obično poslužen i keks posut šećerom, tvornički ili iz kućne mašine, nakon čega bi se mjerio tlak. Gadili su mu se takvi prizori. Jednoj ženi iz prizemlja uvijek je smrdjela vlaga iz stana. Raskuštrana kosa i uvijek slične tanke crne oprave do poda davale su dojam da žena razgovara sa zmijama sa slika.
Zamislio se hodajući cestom i stigao do malog dućana u zgradi.
Na ulazu ljubazno ga je pozdravio prodavač.
„Kilu crvenog krumpira, molim!“, bio je odvažan Filip. Zvučao je kao učenik koji treba odrecitirati pjesmicu.
„Evo, sad će! Možete se i sami poslužiti!“, prodavač je hinio ljubaznost.
„Ma samo nekoliko većih.“, odlučno mu je vratio Filip.

Nije volio vraćati riječi. Kao da je mislio da svi trebaju razumijeti što želi reći. Nije pomicao udove niti rastezao lice.
Nakon izlaska iz dućana otključao je vrata haustora i krenuo prema gore.
Stanovali su na trećem katu u stanu čiji je vlasnik bio njegov pokojni otac. Majka je brzo prenijela papire i stan prebacila na Filipa. Nakon očeva sprovoda pobacala je njegove stvari bojeći se zlih duhova. Rodbina se čudila njezinu praznovjerju. Ona, rođenjem i odgojem katolkinja, svake nedjelje u crkvi. Živjela je s Bogom, ali i čitala ezoterijske magazine. Nije joj moglo puno pomoći. Njoj, umirovljenoj administratorici u vrtiću, nasljednici velikog slavonskog imanja, vječnoj vještici sudbine. S njome se sudbina uvijek poigravala. Prvo kad je završila srednju školu i izrazila roditeljima želju da ne želi studirati. Otac, činovnik na pošti, ganutljivo je gledao kćerino lice, dok je majka, nastavnica glazbenog odgoja i solo pjevačica, vriskala kao da je poludjela. Bila je to uvreda na građansku dužnost koju se majka toliko trudila održati. Iako neprimijećena od struke, povremeno je bila angažirana na komornim koncertima u centrima za kulturu. Nejasna i izgubljena kćer ipak se povinovala majčinoj želji i upisala studij predškolskog odgoja na Višoj pedagoškoj školi. Odustala je nakon prve godine.
Uvijek se sjećala kako je majka slučajno razbila staklenu vazu koju je brisala krpom kad bi kćeri govorila o važnosti obrazovanja i građanske kulture. Na taj se zvuk spoticala cijeli život. Plakala bi u noćima kad bi sanjala da se majčin duh uselio u njezin život.
Brzo je našla posao administratorice u jednom vrtiću i počela se viđati s mužem jedne starije kolegice. Njihova je veza prerasla u aferu, pa se ovaj razveo i oženio nju. Nakon svega možda tri godine. Starija je kolegica završila na psihijatarskom liječenju.
Uvijek je očekivala Filipa na balkonu.
Kad je došao u kuću, uvijek je pružala ruke i čvrsto ga grlila.
Njemu bi se iskrivile naočale ili jednostavno je gubio dah.
„Došao sam, majko!“, rekao je Filip. I spustio vreću s krumpirima.

III

Uvijek ga je voljela.
To bi mogao biti slogan majčina odnosa prema Filipu.
Dala mu se posve štiteći ga od krutog, postarijeg oca čija rana smrt nikog nije začudila.
Možda je bila udana iz osvete. Nije o tome razmišljala.
Zamišljena, gledala bi križaljke, televiziju, neki šal koji je trebalo isplesti i svog sina.
„Dobro, zlato, što su rekli, koliko ćeš bolovanja dobiti?“, ushićeno je počela.
„Ne znam, sutra idem doktorici kad podignem krvni nalaz. Najmanje tjedan dana.“, smutljivo je govorio Filip.
„Ajme, je li sve u redu, treba li hladni oblog?“, upitala je pomalo nesmotreno.
„Ne treba ništa.“, odgovorio je Filip.
Žurnim je korakom otišao u svoju sobu iz koje nije više kanio izaći.
U predsoblju je treštao radio. Majka je već uveliko gulila krumpira na kuhinjskom stolu, a usoljeno pile peklo se u staroj pećnici.
Filipova soba imala je bijele zidove, krevet, ormar i radni stol.
Na stolu laptop i konzervasta čaša za penkale.
Prozor je bio često otvoren.
Uzeo je pepeljaru i stavio je na prozorsku dasku.
Zapalio je cigaretu.
Otpuhivao je dimove i nije mu smetalo sunce koje ga je zubatim kracima udaralo u oči.
Skinuo je naočale.
Potom, iscerio se bolesno prema ostatku prljavštine od loše opranih prozora.
Zapravo, prozori su se u majčinoj kući prali samo sezonski. Nekoliko puta godišnje.
Ona je sa njih strugala čađu starom plavičastom krpom kao da radi nekoliko uzastopnih *peelinga* kože.
Ručali su dugo, većinu vremena proveli u šutnji.
Majka je gledala prema smeđem kredencu, a Filip precizno čistio kosti pilećih krila.

Hrskava pečena koža nezdrava je, puna zapečene masnoće, može se njome otrovati.
Filip je grčevito zaustavljao misao, a onda se prenuo i upitao majku oko neplaćenih računa.
Ona je šutnjom odgovorila.

IV

Sutradan se ustao jako rano i dugo tuširao. Pio je kavu s nogu koju je majka pripremila. Žurio se da stigne do liječnice i pogleda krvni nalaz.
Iako se pomalo plašio nalaza, smjelo se oblačio i hodao kao da ide nekom dugo očekivanom gostu. Hodao je brzo, premda je jutro bilo hladno, a vjetar bridio kroz krošnje olinjalih stabala. Učas je stigao do ambulante i vidio da će biti drugi ili treći na redu.
Čekaonica pod zagušenim svjetlom u neko prohladno bljutavo jutro. Spuštanje iskaznice na okrugli narančasti stol i čekanje prozivke. Ljudi koji su je radili bili su oni tamo. Skriveni iza stabala. Sigurno su bolje jeli i vještije se jebali.
Iako je bilo jutro i nisu se stigli sjatiti svi ti sparušeni glasovi u neku bolesnu kakofoniju, zrak je bio ljepljiv poput šećerne vate kupljene u cirkusu. Filip ga je mirisao i prepuštao se mislima.
„Kaurin!“, prenulo ga je iz sna prozivanje od strane liječnice.
Ušao je nesmotreno i sjeo na stolac za pregled. Liječnica je kurtoazno počela govoriti:
„Gledajte, CRP vam je na nekoj srednjoj visini što će reći da upala pomala napreduje. Da je spriječimo, uzet ćete tjedan dana bolovanja i kuru jačih antibiotika.“
„Dobro je“, rekao je Filip drhtavim glasom, „mislio sam da će biti gore.“
Liječnica je tad usmjerila svoj pogled ravno u njegove oči. Gledala ga je kratko s naočalama na vrhu nosa. Oči su joj bile podvučene crnom olovkom, a usta ovlaš namazana crvenim ružem. Očito se zbog nesanice ili čega drugog to jutro loše našminkala.
Filip je usmjerio, pa spustio pogled. Poslije mu je pogled svrnula na koljena i blago ga dotakla rukom u znak podrške.
„Bit će sve u redu! Ionako ćete odmoriti od posla!“, nastojala je biti duhovita.
„Dobro, u redu!“, hinio je odlučnost Filip i izmakao ruku.

Njezina je napasna bliskost bila toliko strašna. Kao da si mrtvu jegulju tri dana marinirao među mirisnim travama i poslužio je s krupnom solju.
„Zbog čega je to učinila?“, pitao se Filip.
Pitanje se nekoliko minuta zibalo kao klackalica u njegovoj glavi.
Pričekao je da liječnica završi pisanje recepta i pošalje ga sestri koja će udariti pečate.
Nimalo iznenađena, liječnica se vratila u službeni položaj.
Predala mu recepte i brzo se pozdravila.
Nakon kratke sestrine intervencije, Filip je ubrzanim korakom krenuo van. Hodao je prema smjeru u kojem se nalazila apoteka. Ona je bila blizu stare tržnice, između fotografske radnje i krojačnice.
Kupio je lijek.
Pohitao prema prvom kafiću kako bi sjeo i pročitao novine, popušio preostale cigarete, pio brzu kavu koju će lijeno cijediti niz ždrijelo.

V

Kafići oko tržnice izgledali su trošno i oronulo, ali nosili su neku životnu radost. U njima bi ujutro i popodne kavu pili umirovljenici i pokoji zalutali službenik. Umirovljenici bi gledali televiziju ili čitali novine. Podcrtavali bi oglase ili promatrali osmrtnice. Službenici bi bili puno brži. Ispijali bi kavu i tipkali poruku na mobitelu, ponekad čak tražili još jednu čašu vode.
Navečer bi bilo uzbudljivije. U birtije koje bi službeno zatvarale svoja vrata malo prije ponoći nagrnuli bi bogati trgovci zlatom i ljudima. Drotovi koji bi dovodili svoje kurve u samoposluživanje. Među njima, zalutali bi i pokoji osamljenici. Gust kavanski dim i miris domaće šljivovice izgledao bi poput prazne dječje bojanke.
Filip se sjetio jedne večeri otprije nekoliko godina. Bio je utorak ili srijeda. Nije mogao spavati, bio je u tom periodu nezaposlen. Šetao je neko vrijeme i otišao popiti koju rakiju da lakše zaspi. Kad se za susjednim stolom pojavila rasna žena nemarno odjevena s tragom popodnevne šminke. Dugo ju je gledao i odlučio prići. Uz pitanje treba li joj društvo, padale su priče o politici, činjenici da ona kao ugledna odvjetnica ne može pronaći partnera, da su klijenti gamad, da je život s majkom dosadan, a njega je zagolicala misao kad mu je rekla da ga podsjeća na nekog pisca kojeg je davno upoznala. Otišli su do njezina stana i poševili se s vrata. Bili su oboje pohotni, željni pažnje. Kad je Filip otišao u kupaonicu, ona je tiho pustila neku staru francusku šansonu i počela plakati. Očito ju je mučila samoća. Ostali su kratko zagrljeni, ali i brzo se rastali dok jedno drugom ne postanu teret.
I tako, to jutro, Filip je naručio kavu s natrenom.
Otvorio je novine i zapalio cigaretu iako se mogao suzdržati zbog bolesti.
Konobarica je lijeno donijela kavu, a on se zapleo u čitanje prijedloga nove ekonomske reforme.

Politika ga je zanimala u mjeri u kojoj se ticala njegova života. Nije ni sam razumio zašto ima potrebu pratiti sve vijesti. S majkom je ulazio u ideološke prepirke. Sve u šali i smijehu.
Začitao se dugo kadli u kafić banu romska prosjakinja s djetetom u marami.
Sklonila se od hladnoće, dijete je već bilo zaspalo, a na njezinu se licu očitavao strah.
Obično joj je konobarica skuhala čaj, ali bojala se i mogućeg dolaska vlasnika koji bi je odmah otjerao.
No, bilo je bolje. Ovo su bolji dani. Bio je to i stih iz uspavanke za dijete. Ti, dijete moje, živjet ćeš u boljem svijetu. Teška silina riječi pritiskala je grudi. Stihovi su se lomili kao vjekovne patnje crnačkih robova.
Kad je dobila svoj čaj od šipka, okrenula je glavu u nepoznatu stranu i počela ga tiho ispijati. Filip je uzbuđeno promatrao situaciju i odlučio poći za njezin stol. Dati joj kovanicu od pet kuna i razgovarati. Sjetio se da mu je prije nekoliko mjeseci kolega na adresu elektroničke pošte poslao pjesmu Anne Swir koju je sam preveo. Naslova „Isla u sebi“. Događaj kako autorica sreće prosjakinju kad odlazi ljubavniku i doživljava prepoznavanje.
Filip se nadao bar kojoj utješnoj riječi.
Romkinja se osjetila uznemireno, a kad joj je pružio pet kuna, zahvalila je i zaželjela sve najbolje.
„Odakle ste stigli, kako preživljavate?“, upitao je Filip pomalo patnički.
„Živim i gledam hoću li dočekati večer.“, odgovorila je Romkinja.
Filip se zamislio nad njezinim odgovorom. Spustio je pogled ispod naočala i krenuo zapaliti iduću cigaretu. Ponudio ju je. Zahvalila je i rekla da ne puši zbog djeteta.
„Ja gledam hoću li dočekati idući tren.“, bio je bezrezervno filozofičan Filip.
„Lažeš. Nisi tu.“, pooštrila je ton Romkinja.
Posegnula je u džep i izvadila karte i jedan naprstak.
Počela je gatati. Filip je održao prividnu smirenost premda se uplašio.
Bacila je nekoliko karata na stol.

Počela je ubrzano govoriti.
„Nisi sretan, plamtiš u snu, na javi dogorijeva tvoje čelo“, govorila je pomalo ubrzano i jako šifrirano.
„Dobro, u redu je!“, povišenim je tonom rekao Filip.
U međuvremenu, u gostionicu su sjeli jedan umirovljenik i mladi ljubavni par.
Konobarica je brisala čašu i pogledavala prema stolu.
Na radiju je treštao novi Adellin hit.
Bježeće riječi činile su se kao ribe koje je Filip kao dječak gađao kamenjem u rijeci.
Bio je osupnut i odlučio se maknuti od stola gdje je sjedila Romkinja.
Nije ni brinuo je li popio kavu.
Otišao je bez pozdrava pomalo bijesan.

Tin Lemac, *Zagreb, 1983. Doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Profesor je hrvatskog jezika i književnosti, književni teoretičar i kritičar, pjesnik, urednik u književnom časopisu Republika, član recenzentskog odbora američkog znanstvenog časopisa US China Foreign Language i grčkog znanstvenog časopisa Athens Journal of Philology, neovisni istraživač. Urednik je dvaju zbornika suvremenog ženskog pjesništva u regiji (U mreži stih 1 i 2). Napisao je stotinjak znanstvenih i kritičkih radova u važnim tuzemnim i inozemnim publikacijama (Fluminensia, Croatica et Slavica Iadertina, Umjetnost riječi, Nova Croatica, Srpski jezik, Zadarska smotra, Riječi, Republika, Bdenje). Poeziju objavljivao u Riječima, Republici, Artikulacijama, Književnoj reviji, Poeziji, Kolu, Književnoj Rijeci, Braničevu i Balkanskom književnom glasniku. Područje njegova znanstvenog rada obuhvaća poetiku i stilistiku suvremenog hrvatskog pjesništva, teorijsku stilistiku, stilistiku poetskog medija i metodičku stilistiku, a u kritičkom je radu usmjeren na recenzije i prikaze poetskih i književnoznanstvenih knjiga suvremenih hrvatskih i regionalnih autora. Govori i piše na engleskom i španjolskom, a čita na njemačkom i francuskom jeziku. Član je Matice hrvatske, Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog filološkog društva.*

Objavio: Autorsko, povijesno, mitsko (Pjesnički diskurz Vesne Parun – teorija i interpretacija), Biakova, 2015; Poetičke simetrije u pjesništvu Josipa Pupačića, Biakova, 2017; Stil pjesništva Anke Žagar, Biakova, 2018.

Томислав Османли

Томислав Османли
ВРАЌАЊЕ ДОМА
Драма

Лица:

ЦЕНА - мајка (77, потоа 81) (2013-77= родена 1936-та)
ЦЕНА - млада (20)
ТОДЕ, Теодор, маж ѝ (68), бербер (1998-68= роден 1930-та), убаво пее
ТОДЕ, Теодор, маж ѝ на помлада возраст (26)
ПАНЧЕ, нивен син 59 (потоа 63), поранешен работник во Железница, сега невработен (2013-59 = роден 1954-та)
ВЕРЧЕ, жена на Панче 57 годишна, службеничка (2013-57= родена 1956-та)
ТЕО, Теодор, нивен постар син (25) (роден: 2013-25= 1988-ма)
САШО, Александар, нивен помлад син (22) (2013-22= роден 1991-ва)
СУЗЕ, сестра, негувателка во старскиот дом, (36, потоа 40), зборува западен дијалект
ГАГО, Драган, другар на Сашо од Мединскиот факултет, зборува кумановски

Дејствието се случува во Скопје, помеѓу доцната есен 2013, потоа 2017 и 2018.

КАДЕ Е ДОМА ?

„Враќање дома“ се однесува на траумите на една современа галерија ликови, на „следната генерација“ Скопјани и воопшто наши луѓе кои ги живеат своите делби, сонот за богатство, острастените политизации, социјални трауми, политички фрустрации, и во еден дел, реализираните желби за заминување од тука, од Скопје или од некој друг град, додека повеќето остануваат заглавени на истото место, во едно отуѓено време... како во воз што стои додека, парадоксално, покрај него врви „железничкиот пејзаж“ на животот – на некој друг воз во движење. Како пандан на овој застој на станицата на времето што тече надвор од нас, тука се возрасните ликови во чии претстави бизарно, речиси саркастично, оживува едно поинакво минато време. Време на автентични, но и на изменети, искривени романтизирани сеќавања. И најмногу, на заборавања.

Ако воопшто може да се даде дијагноза за ова време, тоа е дека е време на амнезии.

Дејствието на оваа драма се случува во фокусот на нашава современост; најнапред во 2013, потоа во 2017 и 2018 (или во наредната, во секој случај - во годината на изведбата) во Скопје, со два вида главно ентериерни локации: оние реалните на Домот за стари лица и на домот на семејството Панкови, и оние исти, а имагирнарни или онирични: и Домот за старци, и домот на Панкови во едно соновно доживување на просторот на времињата, на целото семејство, посебно на таткото и на синот, врзани за едно парадоксално патување, пред големиот прозорец со раздвижен пејсаж, на вагон кој стои.

Драмскиот текст се движи помеѓу носталгијата, чувството на горчина од новите времиња на лични и на социјални изневери. Иако е поставен среде скопски теми, мотиви, дијалект и чувства, тој развива општи, дури универзали видувања. Драмскиот текст „Враќање дома“ ги носи значењата на разјадената љубов и солидарност, и на одвеаната нежност на разваленото традиционално семејсто; и воедно, критика во однос на заборавот на старото време и вредности и на немоќта и индолетноста

кон подобрувањата во новото време – и идното и другото, како наши етички одлики и битни одредници во драмата која ја живееме сега и тука, дома.

Дома не е место. Дома е чувство. И сеќавање.

Ако забораваш, немаш каде да се вратиш.

Скопје, Ноември 2018
Авторот

1.
Станувајќи од зад масата со цвеќе, во кошула запетлана до грло, облечен во сако, одговара на испит

ТЕО:
Длабоко во внатрешноста на медијалниот темпорален лобус се наоѓа подрачјето на мозокот познато како лимбичен систем, кој ги вклучува хипокампусот, амигдалата и цингулативниот гирус, одговорни за нашата меморија. Во невролошката наука се претпоставува дека хипокампусот ги обезбедува имулсите од непосредната околина, кои потоа се пренесуваат до кортексот каде се одвиваат асоцијации зависни од искуството или од учењето. На тој начин, долгорочните спомени се претпостадува дека се чуваат на разни места во церебралниот кортекс: таламус, хипоталамус, епиталамус, мамиларното тело и други органи, од кои – исто така се претпоставува - се од особена важност за обработката на меморијата. (Пауза) *Сево ова само се претпоставува. Ништо со сигурност не се знае.*

2.
На инвалидска количка една дебелкава медицинска сестра ја изнесува и ја остава Цена.
На другата страна се појавува Панче. Во рака држи голема пластична карирана пазарска ташна.

ПАНЧЕ:
Како си, Цено?

ЦЕНА :
Исто! За нигде.

ПАНЧЕ:
Сите сме исто, бе мамо.

ЦЕНА :
Се видовте со татко ти?

Панче молчи.
Таа погледнува во него.

ПАНЧЕ:
(Несигурно) Не.

ЦЕНА :
Сите ме забораивте!...

ПАНЧЕ:
Завчера па’ дојдов, бе мамо...

ЦЕНА :
...Он да не è, ќе нема кој да ме глеа.

Долго молчат.

ПАНЧЕ:
Иначе, децата се добро...

ЦЕНА :
Е како можело деца да не биле добро?

ПАНЧЕ:
Големиот...

ЦЕНА:
Е?

ПАНЧЕ:
...денес требе да дипломира.

ЦЕНА:
А!

ПАНЧЕ:
...и малиот е добро. Он сеа малце не е тука.

ЦЕНА:
А кај е повише?

ПАНЧЕ:
Па, више три години е у странство. Нали у 2010-та свечано го испраќавме од дома, коа отиде за у Германија. Се сеќааш? Ти вода истураше по него...

ЦЕНА:
Е добро, де...

ПАНЧЕ:
Он е сеа у Швајцарија. Пред това беше и у Шведска, па у Аустрија...

ЦЕНА:
Шо мајка барал тамо?

ПАНЧЕ:
Па това вика и Верче...

ЦЕНА :
Која Верче?

ПАНЧЕ:
Како која, бе мамо. Жена ми, снаа ти... Еве...

Брцнува во ташната и само што сака да ѝ подаде едно поклопено црвено тенџерче со бели туфни...

ЦЕНА :
(со гадење) Ејх! Неа, па, нејќу со очи да ја видам.

Панче останува со тенџерчето в рака.

ПАНЧЕ:
Па и она ти доваѓа редовно, бе мамо...

ЦЕНА :
Па шо не дое денеска?!

ПАНЧЕ:
На работа е...

ЦЕНА :
Татко ти у дуќан ли е?...

Се појавува сестрата. Зборува распеано, западен дијалект.

СЕСТРАТА:
(Пролетувајќи, распеано прашува) Како сне си тукааа?... (така и си одговара) Сè е арно, сè убо. Фиии-но!

ПАНЧЕ:
У главном, сестро.

СЕСТРАТА:
(Технички) Дооо-бро!

Сестрата се губи.

ПАНЧЕ:
А малиот мамо... Саше, ти текнуе?

ЦЕНА:
(Одречува) Ц-к! А, Панче у дуќан ли е?...

ПАНЧЕ:
...оној ма, шо е више три години у странство. Него го чекаме сеа, за Нова година да си дое дома. Си викаме: у 2014-та, да си се собреме сите дома.

ЦЕНА:
...Ја викам: у дуќан ли е татко ти!

ПАНЧЕ:
(Едвај) Аха. У дуќан.

ЦЕНА :
Му да’ате ли да јаде?

ПАНЧЕ:
Аха.

ЦЕНА :
Шипки варени му да’ате. Заслабнал. Страв ми за него. Не е он - ја. Он у болница не ти ступнуе.

ПАНЧЕ:
Е! Па нели иде тука?

ЦЕНА :
Бог да чува. (Се свртува кон него) Шо бара бе он тука?

ПАНЧЕ:
Па кај се глеате, ако не тука?

ЦЕНА :
(Шеретски, низ уморна насмевка) Еееe!... Онамо. У сокаче.

ПАНЧЕ:
У кое сокаче мори Цено?

РАДО:
У маало бе!

ПАНЧЕ:
Маалото го срушива.

ЦЕНА :
Е како не го срушиле!...

ПАНЧЕ:
Трговски центар изградива кајшто нѝ беше старата куќа...

ЦЕНА :
Кај старана куќа?! Ама, сокачето го остаија, така?

Повторно забрзано поминува медицинскаат сестра.

СЕСТРАТА:
(Пак прелетувајќи) Како сне-еее, шо прајме тука? Дооо-бро!

Му дава ишарет на Панче да ѝ одговори позитивно на мајка си. Сестрата се губи. Тој се уверува дека таа заминала.

ПАНЧЕ:
Да ти кажам право, Ценче, све од порано испорушива. Сеа само нови граѓѐвини има. На кејот нац'цкава све некои блесави згради: едни со онолкаи стубои као на украсон од Паралѝја со Вељо, ехеej, пред години шо го донесовте, други па' округли и све одоколе нафилуени – ти текнуе? Као тортине со црвена ружа у стара „Ванила“ на излог шо стоева... На „Це-ка“ се сеќааш?

ЦЕНА:
Е.

ПАНЧЕ:
Е, „Це-ка“ сеа као шампита ја напраива... Скопје, денеска у Двехиљадитринајста, ти е станато као слаткарница „Шехерзада“, од онова коа ги измислива индијанките. Све шеќерлема до шеќерлема. Крај Камени, живми све, у'ше два бетонски моста изградива, па све со споменици ги исц'цкава. Усред Вардар рекана, два шадрвани турива. „На-ма“, као „ЦУМ“ - у Софија коа бевме ти текиња - è таква ја напраива. На Плоштад, па', стаива споменик на ратник на коњ шо се препиња, ама - ако веруеш, двајцата сосе коњон - од Ристиќева палата повисоки...

ЦЕНА:
(Тивко) Панче!...

ПАНЧЕ:
... поред кејон на Вардар едни големи гемии турива, а сеа, па, едно тркало колку Кале високо, спремале...

ЦЕНА:
(Гласно) Панче!!!

ПАНЧЕ:
...да дигнат.

Цена се свртува кон него.

ЦЕНА:
Остаре бе сине. Не ти личи да збориш глупости.

ПАНЧЕ:
Ако искочиш сеа надвор, Скопје нема да го познаеш.

ЦЕНА :
Е како не! Ти ќе ми кажеш. Ја не ќе сум го познаела Скопје. Они може да не го познаат. Ја у овој град сум родена. И Вељо. И дедо ви, покоен. У Народно позо'риште - ej! - све на горни ложи татко ми седел...

ПАНЧЕ:
Е, па, Цено...и него го дигнава од мртви!

ЦЕНА :
Aj бре не трескај више глупости. Коска од коска не е останата од дедо ти. Умрен е уше пред ратот.

ПАНЧЕ:
Не, бе, дедо ми! Народно позориште го дигнава.

ЦЕНА:
Оно испука у Земјотрес...После до темел го срушива.

ПАНЧЕ:
Е, сеа и него го изградива. Само наопачки: кајшо беше влезот сеа ти е тоа сцената. А кај шо била сцената...

ЦЕНА :
Е тамо тебе ќе те турат. Да наступуеш ко глупи Августус'... и да траскаш вакви будалштини.

ПАНЧЕ:
А, бе мамо, може не е за веруење... ама све шо ти реков е 'истина.

Цена го погледнува. Изразот ѝ се менува. Се вознемирува. Наеднаш, неконтролирано почнува да вика. Упаѓа сестрата, зборува на дијалект.

СЕСТРАТА:
Баба Цено. (Умилно) Баба Цено, ајде слушни ме... Ајде, душо, спр**а**ми се, имаш нова п**а**сетааа!...

Цена престанува да вика, ја погледнува сестрата со назолзените очи.

ЦЕНА :
Да не до’е Вељо?

СЕСТРАТА:
Ќе дој мори Цене, ами шо ќе прај! Вчера ето ми ти беше (Ја свртува количката и Цена кон излезот, а таа се свртува кон Панче и со лажно стивнат тон, го прекорува) Како, бре ч**а**ече, успеваш вака да е узн**а**мирваш! То...психолошќи, значи... - немам зборој - пак од так’ è извај! Ко ќе си ојш, сетне едвам è смирвам.

ПАНЧЕ:
Ја... ништо, бе сестро... само за градов малце ѝ зборев...

Ѝ го покажува тенџерчето на сестрата...

СЕСТРАТА:
И за то’, бе, нема да ѝ зборваш! Ѝта не мој да поднеси комуњарска пропаганда.

Ја врти количката и ја изнесува Цена.
Панче останува со тенџерето во испружената рака.

3.

Фотографирање по дипломска промоција. Тео, дотеран со сако, кравата и чевли по најнова мода, со дипломата в рака, позира со Гаго, другар со сличен „дипломски“ цилиндер во рацете. Ведра атмосфера. Верче му предава цвеќе на синот, му честита на Гаго. Им пристапуваат колеги, си честитаат. Ѕвонат мобилките, двајцата дипломци одговараат на повиците. Некој принесува шише со пенливо вино, си го подаваат, пијат. И Панче и Верче се местат за фотографирање покрај синот. Панче има љубезна, наместена насмевка на лицето. Сепак, во позите му се познава гордоста. Завршува фотографирањето.

ПАНЧЕ:
(Подзбунето) Е, па докторе Теодор Панков...честѝто нека ти е допломирањето, сине!

ВЕРЧЕ:
(Брише солзи радосници, го гушка) Син на мајка. Шо радост бре од него сум дочекала!

ТЕО:
Добро, мамо. У реду è.

Во меѓувреме, другар му се поздравува со татко му, потоа на младешки начин, и со него.

ГАГО:
Супер беше, а брат?

ТЕО:
Да бе, Кумановац.Ептен!

Ѕвони мобилен телефон.

ВЕРЧЕ:
Тео сине, брат ти од Швајцарија. Да ти честѝта.

Тео го зема телефонот.
На Skype се појавува живата снимка на брат му.

САШО:
Браос бе брат! Честито нека ти е.

ТЕО:
Фала бе, мали.

САШО:
Како е тамо без мене? Глеам не ви недостигам баш нешто многу...

ТЕО:
Нормално дека недостигаш...

САШО:
Денес посебно, така?...

ТЕО:
Да бе: денес посебно.

САШО:
Кажи им на старите дека ја...

Се прекинува видо-комуникацијата.

ВЕРЧЕ:
Јави му се.

ПАНЧЕ:
Скупо е од тука.

ВЕРЧЕ:
Ако де, ќе платам.

ПАНЧЕ:
Он па’ ќе sвони.

Одново зasвонува телефонот на Верче. Сите се свртуваат кон него.

ТЕО:
Ало. Не бе, не те искључив ја. Се прекина нешо линијата (Слуша) Коа? Дефинитивно?

ВЕРЧЕ:
(Полугласно) Шо вика?

ТЕО:
ОК. Ајде. Јави тачно кога... (ѝ го враќа телефонот) Саше се враќа.

ВЕРЧЕ:
(Возбудена) Коа, бе сине?

ТЕО:
Скоро. Не му се чекало до Нова година.

ВЕРЧЕ:
А, шо зборевте онова „дефинитивно“?

ТЕО:
Па тоа. Ќе идел за стално.

Верче занемува од радост.

ГАГО:
Ај честито тетка Верче. Две добре вести дан’ска!

ВЕРЧЕ:
(Загушена од емоции) Најубаи, бе сине...

ГАГО:
Ја к’д си иду у Куманово, моји ме пречекујев као од Њујорк да с’м дошеа.

ПАНЧЕ:
(Збунер, насмевнат, неодредено, мисли на враќањето на Сашо) Е па баш убао. Ете.

Молчат.

ТЕО:
И сега што треба понатаму?

ПАНЧЕ:
Е што треба, де...

ВЕРЧЕ:
(Се уфрла, бришејќи ги радосниците) Сега прво требе сите да идиме да си прославиме. Ајде Гаго, сине и ти ќе дојдеш со нас. Тета Верче ви спремила свечан ручек, пунети пиперки со таратур...

ПАНЧЕ:
...и Васина торта. Тео неа највише ја сака.

ГАГО:
Може. Па за Куманово, ќе га одложу лет...

Се смеат сите, освен...

ТЕО:
А откако ќе прославиме?

ВЕРЧЕ:
Шо откако ќе прославиме?

ТЕО:
Што ќе правиме откако ќе прославиме.

ПАНЧЕ:
Отакако ќе прославиме, ќе ве пријавиме у Агенција за незапослени... Ја све ќе ви покажам, тамо сум ветеран.

ВЕРЧЕ:
(Го прекинува) А... да запишете и пос'дипломски?... Ќе ќарите у време.

ПАНЧЕ:
Колку се сеа пос'дипломските?

ВЕРЧЕ:
(Кон него, прекорно) Шо е важно колку... Важно е да им се отвори перспектива на децава.

4.

Чинии на куп, бокал со вода покриен со хеклано марамче, на маса за ручек со три столици. Четвртата е оставена некаде на страна. Верче го поставува цвеќе на масата. Влегува Тео.

ТЕО:
О, се спремаме за големиот настан.

ВЕРЧЕ:
Па и è настан, бе сине. Брат ти се враќа дома.

Забрзано влегува Панче, ја принесува и четвртата столица кон масата. Потоа ја следи расправата.

ТЕО:
По кој пат тоа брат ми нѝ се враќа дома бе Верче? По петти. Кој шо праи, он само дома се враќа. И све овака, свечано пречекуван.

ВЕРЧЕ:
Нормално, ја имам две деца.

ТЕО:
А, бе Верче, ако ја се прашувам ти као да имаш едно и пол. Ја стално сум се осеќал као таа половинката. Ти и Панче као овие у валадата се понашате. (Карикира) „Да сториме сѐ, да го запреме одливот на мозоци од земјава!“. Ние што останuваме тука, као да сме со пола мозок.

Панче се врти и излегува.

ВЕРЧЕ:
Како бе не ти е срам вака да збориш. Па уше и за помал брат.

Почнува нервозно да ја прередува масата.

ТЕО:
Голема работа, две години помал...

ВЕРЧЕ:
Три! Скоро цели. Со девѐтнајс’ бе прв пут у странство ми отиде. Едвај пунолетно ми беше.

ТЕО:
Зашто не го биваше за тука. Отѝде, порасна, се осамостали... ама за Верче остана сугарчето на мајка. Дома и да се немало, за него секогаш све имало.

ВЕРЧЕ:
Ауууу!.. Од ошто, бе, па тебе некоаш сме те откажале? Порано две плати сме примале. И тоа какви плати. Кај татко ти у Железница све вишкови делева. Кај мене у фирма, такуѓере. Трѝнајста плата секоја година нѝ дававa. На одмор све у Ичиќи-Бечиќи сме иделе. И дедо ти у дуќан печалеше. После па’, пензија му идеше... Пари се имало, колку ти душа сака...

ТЕО:
Тоа било пред да се родиме.

ВЕРЧЕ:
Па шо ако!

ТЕО:
Па коа сме се родиле, немало.

ВЕРЧЕ:
Имаше, ама се дотроши!... Послем, татко ти технолошки го прогласива, ја фала богу плата сѐ уште носам, пензијата од дедо ти еве уше нѝ иде.

ТЕО:
...иде на старскиот дом за Цена...

ВЕРЧЕ:
...ама па нешто и подостануе.

ТЕО:
...за цигарите на Панче.

ВЕРЧЕ:
Шо ако. Важно имаме и за цигари. Ти, еве, и студии заврши. (Пауза) Брат ти ја немаше таја среќа.

ТЕО:
Брат ми нејќеше да студира. Да сакаше, ќе се снајдевме и за него. Ќе продужев да работам као асистент кај заболекарот.

ВЕРЧЕ:
Ти работеше, не викам. И студии тераше и дома нѐ помагаше со таја пара. Да можеше, и он редовно ќе испраќаше. Па’, бериќатверс’м, испраќаше коа можеше.

ТЕО:
Можеше, ама не праќаше. Коа си идеше дома, место он на нас, ја му давав на него. Овде па’ дур беше, стално го отпуштаа пошто секогаш нешто ќе засереше. Или ќе мотне, или ќе изл’же. Колку пати и од странство све така ќе доеше... Дома, на одмор.

ВЕРЧЕ:
Па дома и требе да е ко на одмор.

ТЕО:
Дома требе да е ко на работа, ма. За него вие ова го напраивте летовалиште!

ВЕРЧЕ:
Немој да си безорбазен, слушаш! Они па’ спрема него, многу поштени бева! Згрешил еднаш, па шо! Кој не греши бе! Зарад тоа ли требаше у странство да го изгонат! Шуќур шо, после све тоа, пак вамо му се враќа. Таква му е на него душата... Не знам само шо те рани против брат ти вака да зборуеш!

ТЕО:
Што еднаш и мене не ми попуштивте, бе Верче! Еднаш само. „Ти терај, Тео. Ти све можеш Теодоре“.

Таа прекинува со нервозната работа. Воздивнува.

ВЕРЧЕ:
Па...не се сите деца исти. Некој може поише, некој многу помалце...

ТЕО
Е ова е више комплимент!

ВЕРЧЕ:
(Повеќе за себе) ...само родителот исто си ги сака. Како иначе исто ќе сакаш - а скроз различни деца?

ТЕО:
За тоа он цел живот ќе има попусти, а мене мама ќе ми се плаче!

ВЕРЧЕ:
Е, мене, гле’аш, више ми се плаче...

Верче останува замолчана.
Расположен, упаѓа Панче, со шише ракија в рака.

ПАНЧЕ:
Еве донесов од лозовата. Бела. (Значајно го крева прстот) Саше ко шо ја сака!

Тео ѝ покажува со рака на него.

ТЕО:
Еве, на! И он се „префатил“ од тебе.

ВЕРЧЕ:
(На Панче) Ај бе престани више и ти тамо!

ПАНЧЕ:
Шо сеа ја па’ сум згрешил?

Ширум се отвора вратата. Со ранец, куфер на влечење, книжни торби и пластични кеси од аеродромски фри-шоп, во голем стил влегува Сашо.

САШО:
Фамилијо, радуј се, ти дојде и грешниот син! Не ви е више сам дома, оној тамо – погрешниот!

ВЕРЧЕ:
Саше, мајка...! (погледнува во Тео, па го стишува ентусијазмот)... добро дојде дома, сине.

Го гушка.

САШО:
(Ѝ предава една кеса) За најдобрата мајка на свет! Парфем „Èсте лауде“. Топ, Верче, најдобар на свет!

ТЕО:
Се вика “Естѐ Лодѐ“.

САШО:
Коа купујам не прашујам за име, брат! Дајте, викам, шо ви е најдобро!

ВЕРЧЕ:
Имам, бе мајка, од прошли пут…шо си се трошел…

ТЕО:
È, и тој парфем, од прошли пут…исто беше најдобар на свет!…

ВЕРЧЕ:
(Го прекинува, бара помош од мажот) Панче! …

ПАНЧЕ:
Добро сеа, доста се зајадуете…Ко мали деца сте мајката…

САШО:
Остај го бе. Шо знае он што е сеа топ у свет… Ти заслужуеш само најнови фирми да носиш. Тоа е најмалце што може син за ваква мајка да донесе. (Помпезно) Мирисај на два светски мириса бе Верче, си заслужила!

ВЕРЧЕ:
О, бе сине…

ТЕО:
(Се уфрла) На четири! Све од твоите последни враќања дома. Меѓу две твои дефинитивни враќања, овде од парфимиран воздух живееме. Фуигуративно речено.

Верче оди до масата и го остава подарокот.

САШО:
„Дефинитивно“ е тек сега, братче. Дома си е дома. Ти гледам си напредувал у све, а посебно у стилски фигури зајадуење и заебавање. (Му подава кеса на татко му). Тато, еве права ствар за тебе!

Панче од кесата вади розов пластичен пенис со таг што се уште види на производот.

ПАНЧЕ:
Не требеше бе сине. И ја уште имам...

Сашо брзо му ги зема пенисот и кесата од раце, и го враќа во кесата.

САШО:
Ова е, бе, тато за тебе... Лична „Столѝчна“ !

Панче од новата кеса вади пијалак – вотка „Столѝчнаја“. Му заблагодарува на Сашо со кимање и насмевка.

САШО:
А, оноа... „таквоно“, го наручи една другарка овде... Шо да праиш, коа си у странство шо све не ти поручујат...

ТЕО:
„Таквѝне“ сеа ги има овде, колку ти душа сака. Бизнѝсмени ги делат по незапослени девојчиња као „Оскари“ за лепота. Чак и со де-де-ве, у Македонија поефтини им идат. Џабе си се мучел за другарка ти. Она сигурно више има колекција.

САШО:
Она си работи!

ТЕО:
Гле’ам шо работи.

Тео му додава пластична кеса од аеродромски фри-шоп.

САШО:
Еве ти, Теодоре депресијо белосветска. И не јади више бурек.

ТЕО:
(Вади кутија со Моцарт-топчиња) О! Од сеа ќе јадам „Моцарт-кугли“!

САШО:
И пеј бе малце! Не е све така црно тебе ко што ти се чини. Европа ипак не е толку далеку од Македонија.

ТЕО:
Саат е по воздушен пат, сто години по сувоземен.

ПАНЧЕ:
А Блиски Исток се вика зашо нѝ е на нас близок. Мада и возовите и тамо више не каснат

ВЕРЧЕ:
Аман немој сеа па’ со возовите...

САШО:
Мие тамо у Германија и Швајцарија напредуеме со електронски брзини; возовите се све побрзи, а па’ тачни до у минут. Шо да праиме, бе, знаеме да располагаме со човечки и технички ресурси. Мада човечките ги добијаме од увоз...

ПАНЧЕ:
Ајде!

САШО:
...све квалитетна роба, да не ме сфатите погрешно – као ја!

ВЕРЧЕ:
Син на мајка!

САШО:
(Вади кутија странски чоколадни бонбони) Еве бонониера и за баба. (Неочекувано) А, бе Ценче жива е?

Тео го погледнува („сеа ти текна да прашаш?“)

ВЕРЧЕ:
Жива, како не... и добра е, сине.

ПАНЧЕ:
Све памти! Прашај ја шо нѝ спремила за Нова година Хиљаду деве’сто шеесе’ и прва, све ќе ти каже: од печено прасе до шненокли! Све по ред!

ТЕО:
(Го имитира тонот на татко им) Све. Рен’ген е за Шееспрва. Само, заборава што јадела сабајлево...

Панче налутено го погледнува.

ВЕРЧЕ:
Ја на неа посебно ѝ спремам. Татко ти скоро секој ден ѝ носи.

ПАНЧЕ:
(Налутено, кон Тео) Битно е бе старото да се памти!

ТЕО:
Коа се памти старото, тоа ти е дијагноза.

ПАНЧЕ:
Каква дијагноза бе?

ТЕО:
Cerebrum atherosclerosis.

ПАНЧЕ:
Бѝтно е да се памти старото...Без дијагноза.

САШО:
(На Тео) Остај го сеа!

ТЕО:
Не бе, Панче! Денес е битно да се работи.

ПАНЧЕ:
Денес не се работи баш зашо све се забораило. Порано за секого работа ќе се најдеше. Ќе почекаш, ама работа ќе добиеш. Порано, на работниците ем добри плати, ем бесплатни станови, бе, им делева. (Сашо, зад грб, почнува го имитира татка си, кажувајќи го истиот текст како да го слушал многу пати) Коли имавме сите. Со „фиќовци“ и со „стојадини“ на наше море и у

иностранство идевме. Со мојата железничарска карта, цела Југославија и пола Европа сме ја поминале. Со црвенион пасош, низ цел свет можевме да идеме. Зарад' тоа нејќат да памтат. Сакаат сите това да се забраи. Кој бе сака да ти памти? Новиве газди? Градоначаниците? Министриве?! Новите се, уопште, без памтење. Сите они имаат анестезија...

ТЕО:
Амнезија. Анестезија е опојка...

ПАНЧЕ:
И анестезија имаат бе! Со рушвет се опиваат. После и со дрога. Шмркаат скупа анестезија у прашак. Од таа опојка сите све заборавива! Ќе се сетат дека има народ или на избори, или кога им требе ефтина работна рука за по онија монтажни работилници шо денес ги викаат фабрики и тормозат шивачки „од јутра до сутра" за ситна пара. Фабрики имаше порано, бе. Цели индустрии работева. Комбинати со илјадници работници, не ситни погони и вакви, божем странски инвестиции. Денес бе најголема индустрија ти се кафиќине. Газди џабалебари, производат нови џаблебари! После ќе се качат по мерцедесине и по џипо'ине и натрескани со прашкои и скупи пијалаци, ќе газат со нив нормални луѓе по улици. Па се извлекујат со рушвет и со партиски врски. А оној шо наебал, наебал. Ќе се крпи у болница, ако останал жив. Зарад' това бе нема работа!

САШО:
Да не ја претера бе Панче.

ПАНЧЕ:
Не претерујам ја, они све претерава. Не ли ти е јасно! Зарад' џиповите шо им се ко приватни дизел локомотиви, оваа земја нема више ни железница. Зарад' тоа шо градат згради за рушвет-маркици, нема ефтини станови. И нивните станови шо ги даваат за рушвет по општински служби и по градски управи, мие мораме да ги плаќаме. Сите крадат квадратури и кубатури. Божем граделе град. Крадат, бе! Цел град го испокрадова!

ВЕРЧЕ:
Доста сега...

ПАНЧЕ:
Градовите се уморни од нив бе, не па мие. (Кон Тео) Отпуштаат луѓе со години што работеле, само онака: или дека не им се по ќеиф, или на прва окука. Немало работа! Како ќе има, коа сите работат на договор за дело. Волку договори за дело никогаш немало. И волкави недела!

ТЕО:
Зарад вас е така. Бевте килави, не се снајдовте. Им допуштивте да ве згазат.

ПАНЧЕ:
Лажева бе! Сите лажева. У почетак све си мислевме, ќе дое капитализам, мед и млеко ќе потече. Не нѝ чинеше социјализмот, сакавме промена по секоја цена...

САШО:
(Шеретски) Така де. А Цена у старачки дом.

ВЕРЧЕ:
Немој сеа и ти!

ПАНЧЕ:
...Ќе се приватизираат фирмите, вие ќе добиете акции. Си мислевме ете ќе добиеме секој свое парче од заедничкиот имот. Така и се распарчаа имотите. Онолкави комбинати, не ги собираше ни у еден џеп, па ги напраија парам-парче. Мене бе, уше тогаш ми смрдеше целата работа. Ама не! – вика - ќе станеме акционери бе другари!

ТЕО:
Па станавте. Ви дадоа и акции.

ПАНЧЕ:
Како нѝ ги дадова, така нѝ ги земава. Ако сакаш вика да си ја задржиш работата, дај ги вамо твоите акции. Ама по таја и таја цена. А цената - бедна. Па после и фирмите почнава да ги уништујат за цената да стане од бедна, никаква. Те таков бил светскиот пазар, те пари се немало, те сме ти имале ембарго од Ојлета, те после мие сме ти го блокирале Дојлета, те земете сега зашо утре и

това ќе го нема!... Така ги собрава и нашите парчиња. У сред ембаргата, и внатре и надвор тргуеше баграта...

САШО:
(Реагира на римата, по импулс, а и за да ја разведри ситуацијата) Опа! Ти више ко песма си го напраил...

ПАНЧЕ:
(Не го слуша) Они собрава фирми и богатства, а мие останавме на улица. Е после, нормално, парите им бева све, луѓево им станавме само бројка за у годишни пресметки. Ете зарад' това сме на ова дереџе!

ТЕО:
Зарад кое, бе Панче?

ВЕРЧЕ:
(Кон Тео) Прекини, слушаш ли?!

ПАНЧЕ:
Зашо намерно го забраваат старото бе! Ја, Панче Панков, 59-годишен бивши виш механичар у сектор Влеча на возови на „Македонски железници", прогласен за технолошки вишак пред цели десет години, ја бе дојдов да го бранам минатото од нив. А од тоа минато они и пред това се офајдива. Приватизирава онолкави претпријатија од социјализмот, зашо им допуштива да ги соберат. Ај Градско сајмиште што отиде у приватни руки, него – ееej! – и гробиштата бе допуштива да ги приватизираат. Све мислам има некоја прљава врска тука: здравството стана промашена инвестиција, у која више умираат него што се лечат, а погребално предузеќе „Бутел" – најпродуктивното акционерско друштво. Скопјани ни коските на претците више не си ги поседујат. На Скопје све му земава. Ветерот со ѕидови го попречива, сонцето со зградурини му го засенија, нема у Скопје више ни изгреви ни залези, вардарецот му го угушива, ваздухот му го загадива, реката бе му ја сотрева. А, еве, ти викам: газди и на коските нѝ станава. Купива божем фирми, згради и машини, и све за без пари. Они станава миљонери, станови за у Европа и за у свет, а сите мие незапослени, прекуброjни, за у отпад...

ВЕРЧЕ:
(Го погледнува, тешко ѝ е) Добро доста више!...

ПАНЧЕ:
(Не прекинува) Овија се, бе, за дијагноза. Ја им ја знам дијагнозата. Сакаш ли да ти ја кажам?...

ТЕО:
Ајде уште и тоа да го чуеме.

ПАНЧЕ:
Артеросклерозис...

САШО:
Това го рековме више.

ПАНЧЕ:
...ама артеросклерозис...апашанис !

САШО:
Добро тато, смири се сеа.

ВЕРЧЕ:
Тео сине, ајде, мајка, дој' да јадеме. Седни си тамо до брат ти!

ТЕО:
Е баш сеа не ми се седи! Не ми се ни јаде више, бе.

САШО:
Ама ти се гризе!...

ВЕРЧЕ:
Ќе ме полудите денес. Срцево фати да ми прескака. Притисокот кој знае колку ми е рипнат.

ТЕО:
Земи уше еден „Скоприл“, Верче.

ПАНЧЕ:
(Се уште нервозен, вади од џебот лек) Еве на, земи „Диазепам“...

ТЕО:
„Диазепам“ е национален лек за смирување, „Скоприл“ е скопски лек за срцеви слабости. Две таблети по 5 милиграма, сабајле и навечер. И ич не му се секирај. Слабо срце имаме сите денес. Пијте довно лекарства и све ќе биде у реду. Причините се и онака надвор од нас. Какво-такво, барем срцето нѝ останало на место.

ПАНЧЕ:
(Сака да го смири) Добро, прекини и ти сеа.

ВЕРЧЕ:
(Кон Тео) А овоа е доказ дека ти негде си го изгубил твоето. Све овоа што у последно време го праиш!...

Клапнува на столицата.
Тео ги фрла моцарт топчињата на маса. Заминува.

ПАНЧЕ:
Тео! Теодоре врати се!

Сашо ѝ тура вода од бокалот и ѝ ја додава чашата на Верче. Таа пие.

САШО:
Остај, бе тато. Пушти го нека се олади... Ќе му помине. Шо ви е на сите бе луѓе!

ПАНЧЕ:
(Шмркнува. Покажува со глава кајшто замина Тео) За него ми е. Колку за мене, ме заболе ...поклонон од другарка ти.

ВЕРЧЕ:
(Реагира на вулгарноста) Ајде сега...

ПАНЧЕ:
...Он, бе сине, се изнамучи. Све добри оценки редеше, испит скоро не изгуби, книгите, скупи, све од други ги позајмуеше, а некња доби диплома и тоа со пофалба... Знаеш колку ми беше ќеиф коа го прочитава и това...

САШО:
Да бе Панче. Сила е он...

ПАНЧЕ:
И шо ако, бе сине?...

ВЕРЧЕ:
Добро бре, да умрам ли треба денес?

ПАНЧЕ:
...Работа нема да најде...

САШО:
Нек иде у странство. Едвај ги чекаат вакви као него.

ПАНЧЕ:
Е тоа... ама он у странство нејќе да иде....

ВЕРЧЕ:
(Скокнува) И не треба бе!...

ПАНЧЕ:
... книшка партиска нејќе да земе.

ВЕРЧЕ:
(Продолжува)...неам више деца за у туѓина. Поминава тие времиња.

ПАНЧЕ:
(Продолжува и тој) ...А нејќум додуше ни ја...

САШО:
Па ти книшка си имал. Сам си нѝ се фалел со тоа.

ПАНЧЕ:
Една, и по моја желба. Сеа бе по неколку ги имаат. Све за туѓ кеиф.

САШО:
Ново време. Пет книшки, три пасоша, шес’ станој... Плурализам, Панче.

ВЕРЧЕ:
Ајде седнувајте. Се излади више јадењево.

Седнуваат. Панче си тура ракија на себе си. Прекрстува нозе и пивнува, замислен.
Саше му ја забележува заборавноста, тура ракија во чашката на мајка си, и во својата. Сака да наздрави. Ја забележува Верче која, налактена на масата со дланките ставени под брада, замислено гледа во него. Сашо ѝ наздравува на мајка си.

ВЕРЧЕ:
(Таа се насмевнува) А, бе син на мајка! И каменот, сине, на местото си тежи. А камо ли чоек. У оваа земја стално некој мора да фали. Баш убао шо нѝ до’е дома.

Сашо останува со кренатa чашка. Панче - отсутен.

5.

Сашо ја посетува баба си во Домот за стари лица. Во раката држи подарок за неа. По него влегуваат и остатанатите: Панче, Тео и Верче. Чекаат. Молчат.

САШО:
Денес бев на свадба.

ВЕРЧЕ:
Аман бе сине. Аj, па и на твоја глава!

САШО:
Замисли: у свечаната сала на Матично, сега има уметничка слика на некое убиство.

ПАНЧЕ:
Шо збориш бе?

САШО:
Една женска пука од пиштол у еден шизик. Вестерн човече.

Се врти кон Тео.

ТЕО:
Има таква слика. Убиството на Тодор Паница од Менча Крничова. Историска тема.

ВЕРЧЕ:
Слика со убиство у дворана за склапање бракови?! Не ме чуди шо има волку разводи.

ПАНЧЕ:
Не ми се веруе...

САШО:
Часна реч. Еве, на - колку sидов е голема. Таа женска у сред ложа на некој театар, од револвер го убива тој типот со лептир-машна...

Сестрата ја донесува Цена во инвалидската количка.

ЦЕНА:
(Ја слуша последната реплика) Ќе викам!

СЕСТРАТА:
(Кон Панче) Абре аа-ман! Значи, нев**а**роватни сте. Уште бре нестасани, пак веќе ми **е** узнемир**еф**те.

ПАНЧЕ:
А!... (не се снаоѓа) Еве ја баба, бе дечки! Мамо, види кој ти дошол! Саше се врати дома. Од иностранство нѝ дојде.

Сестрата забрзано излегува од приемната сала, ц'цкајќи.

ЦЕНА:
Е, јак ќелепур. Ова е печалбарска земја. Татко ми, док не отвори фурна у Скопје, секој Божик и Велигден се враќаше од Београд. (Влегува во филмот на сеќавања) И све шеќери носеше, за нас децата. Свилени бонбони, китникез, предратни Шонда-чоколади...

САШО:
(Исчекорува) Еве Ценче, ти донесов чоколадни бомбони од пат.

ЦЕНА:
(Се уште во филмот) Фала, тато.

ПАНЧЕ:
Не ти е он татко, мамо. Внук ти е, од син. Ја сум ти синот.

ТЕО:
Немој такаептен ќе ја измешаш.

ЦЕНА:
(Се свртува кон Сашо, за Панче) Тато, кој е господинов?

Влетува сестрата.

СЕСТРАТА:
Ето, пак све 'е изм**а**шавте. Госпо' да чува**т** и да брани**т**. За оштобре, ние тука раб**а**т**а**ме?! И све со научна база прајме. То психал**аќ**ија, то педаг**аќ**ија, то ѓерантал**аќ**ија,

то... идеа**л**о**ќ**ија, све шо треби**т** прајме - ама **совас** вакви цел труд нѝ е џаб**а**.

ТЕО:
Ајде, а како тоа?

СЕСТРАТА:
Шо, бре, како?! Ем’ Ценче ве чу. Па **ијас,** бре, ве чув бре. Не ви е с**т**рам. Комунистине пукале в театар, голема работа. Нешто арно да стореа не биваше?

САШО:
Тие не биле комунисти.

СЕСТРАТА:
Море ај’ таму, ѝ **ќ**и измешавте сите карти на женава.

ЦЕНА:
Ја, Сузе, карти у рука не сум фатила...

ПАНЧЕ:
Ја по некој пут, со пензионерине фаќам...

ТЕО:
(Авторитетно) Госпоѓо, пред пациент не се зборуваат вакви работи.

СЕСТРАТА:
А од кајзнајте бре вие **шосезборват** и **какосезборват** пред ними?!

ТЕО:
Јас сум лекар.

Го одмерува и – заминувајќи – му дофрла...

СЕСТРАТА:
Ма ајде, **малим те**!...

ЦЕНА:
(Заинтересирано) Доктор си бре сине?

ТЕО:
Да бе бабо.

ЦЕНА:
Овде работиш?

ТЕО:
Јас сум ти внук. Се сеќаваш кога ме учеше „Чук, чук, Стојанче“?

ЦЕНА:
(Заблудено) „...Чук чук, Стојанче! Имаш оганче? Качи се погоре!“...

ТЕО:
А ашици, бабо? За мене ти ковчињана ги вапцуваше со различни велигденски бои... Дедо ме учеше да ги фрлам...Се сеќаваш ли?

ЦЕНА:
(Го препознава) Тодорче, сине...

Сестрата повторно се појавува и профучува покрај нив...

СЕСТРАТА:
Тука сѐ нѝ е веќе арно, харм**а**нично...! Дооо-бро!

Експресно се губи.
Саше довикува по неа.

САШО:
Сестра! Сестра, извини за момент!

Истрчува по неа.

ЦЕНА:
Пиле бабино. Како не сум се сеќавала. Јас те исчував бе злато мајкино. Колку беше среќен дедо ти шо му го носиш името. Тоде мајкин!

ПАНЧЕ:
Ние Тео го викаме, мамо. Да го разликуваме од тато...

Саше се враќа. Верче немо го прашува што правеше. Тој ја смирува со рака.

ЦЕНА:
(Кон Панче) Татко ти шо праи?

Тројцата се погледнуваат.

ПАНЧЕ:
Па знаеш...

ЦЕНА:
Да знаев немаше да те прашујам.

ПАНЧЕ:
(Непријатно му е) Па... со точакон...белки. Наваму-натаму низ град.

ЦЕНА:
(Замислено) Не се појавил денес. Топло е, кај ќе иде по горештинава...

САШО:
(Расположено) Ти не му се секирај. Тоде ти е цело време... у сенка. Ладен со години.

Мајка му прекорно го погледнува. Верче го удира со лакт.

ЦЕНА:
(Уплакано) Тато бе, доста!

Панче го тргнува од пред неа. Саше се повлекува.
Тео оди до баба си, клекнува.

ТЕО:
А, се сеќаваш ли коа ме носеше на пазар? Зембиљот го држеше со едната рака, мене со другата. На враќање дома, ќе ме прашаше дали сакам да поминевме од берберницата на дедо...

ЦЕНА:
„Сакаш, мајка, да поминеме од дуќанот да дедо ти? Да ги видиш кафезите до биљбиљи...“

ТЕО:
„...да ги видиш кафезите со биљбиљи...“

ЦЕНА:
„...шо убаво знаат да пеат...“

ТЕО:
„...колку само убао знаат да пеат“

ЦЕНА:
А он...дедо ти... ќе ти купеше лижавче од кај семкарот. Петленце или јабуче у црвен карамел.

ТЕО:
...тебе дедо секогаш ќе те понудеше да останеш на кафе... „Ај Ценче, сеа едно кафе да ти напраам“...

ЦЕНА:
(и таа го имитира Тодета) „...а за малиов ќе поручам лимунада. “

ТЕО:
...Ама ти ма бабо секогаш брзаше.

ЦЕНА:
(Не го слуша, но зборува исто) А ја па, стално брзав, да не му дое некој муштерија. А и шо да се троши на нас...

ТЕО:
„...Де, бе, Цено. Ако и се зајави некој, нема да те изеде док пиеме по едно кафе“. А ти, бабо, пргава, па нестрплива...

ЦЕНА:
„Остај сеа, Тоде. Ќе си пиеме поручек, дома, у бавча. Ручек уше не сум напраила...

ТЕО:
„...Ќе дое и Панче од работа.“

ЦЕНА:
(Таа независно од внукот, ја тера својата приказна) „...А, кај да è, и Панче ќе дое од работа. “

ТЕО:
„...Срамота од снашката...“

ЦЕНА:
...„Срамота и од снашката. До сеа, шуќур, кусур не ми фатила!“

Верче се расплакува, сака да излезе. Панче ѝ ја зема торбата. Таа излегува.

ТЕО:
Ја ќе ти подадев да пробаш... А ти ќе се стопеше од милина и ќе речеше...

ЦЕНА:
„...Пиле на баба. Нека сине. Нејќе баба. Неам ја више зуби за слатки ствари.“

Панче го отвора тенџерчето. Му дава знак на Сашо. Тој ја врти Цена со количката на другата страна.

ТЕО:
(Замислен) Да бе. Неаме више зуби за слатки ствари. А и онака све е више само кисело.

ПАНЧЕ:
Ајде мамо, к’сни малце.

Ја рани со лажица. Цена јаде.

ЦЕНА:
Кој ја праел чорбава?

ПАНЧЕ:
(Уплашено) Шо знам.

ТЕО:
Ти бе бабо.

ЦЕНА:
(Џвакајќи) Убаа сум ја напраила. Ќе му се допадне и на татко ти.

Отвора уста.
Сестрата, во забрзано поминување.

СЕСТРАТА:
Како нѝ е сѐ тука-аа?! (Кон Сашо) Арно ли е, д**а**кторе?!

Тео само што отвара уста да ѝ одговори...

САШО:
Сѐ е во ред, сестра!

СЕСТРАТА:
Ако има п**а**треба, слободно извикајте ме, д**а**кторе! Баба ви ми е омилена пациен'ка, вѐрвајте. Јас сум инаку сестра Сузана. П**а**младата. Оти имаме и една п**а**стара!

САШО:
Се гледа. Мислам... дека сте помладата.

Таа му се насмевнува. Заминува.

ПАНЧЕ:
(Ранејќи ја Цена) Зашо не ја викаат подебелата? Това поише се гледа.

ТЕО:
(Кон Сашо) Опаа. Сестрава ти ги дигна акциите, „докторе"!

САШО:
Ѝ ја дадов бонбоњерата за Цена. Старава и онака не разликуе шеќерна вуна од белгиска чоколада.

ТЕО:
Да бе, ич не ми текна.

САШО:
Не сум ја крив. Рушветот денес сите врати ги отвара!

ЦЕНА:
(Јадејќи, влезена во својот инфантилен филм) Убавиот збор ги отвара, тато!

САШО:
(Кон баба им, како да е татко и') Тоа беше порано, ќерко! (Потоа, кон Тео) Еве глеј, и нашава толку се разбира од

бонбониери. За „Линд чоколада“ мисли дека се ледени коцки од „Европа“. А онаа богами све разбира...

ТЕО:
А од што па она се разбира?

САШО:
Од книшки бе брат. Нејзе ѝ покажав партиска книшка. Иам мала колекција, у некои партии сум више ветеран... Е, а после тоа - ѝ реков дека сум доктор...

ТЕО:
И?

САШО:
И станав доктор. Овде кај вас, бе брат, со партиска книшка одма диломираш. Ја еве скоро планирам да магистрарам...

ПАНЧЕ:
Не беше секоаш така.

САШО:
Е не бе, сеа го измислија рушветот. Никнал така, од нигде никаде, а ?!..

ПАНЧЕ:
Може имало, не викам. Ама шо бе порано можева да украдат! По некоја дневница за пут до Кавадар. Само директорите крадева од дневници у странство... И колку директори имаше? Денес секое лево сметало ти е дикретор. Све менаџери, све прецедници на одбори, све директори на агенции и преседници на дирекции! Свите само со титули се китат, ко у италијански филм од Шеесетине!

САШО:
Секогаш така почнува. На мало. После барале процент од зделки, доларчиња за операција, дојч-марки за запослување... Иљадарче од вамо, пет иљадарчиња од онамо...

Цена престанува да јаде.

ЦЕНА:
(Со полна уста) Тато! Престани.

ПАНЧЕ:
(Продолжува да ја рани) Сеа бе око не отвараат ако не видат суми со шес’ нули. Лапаат евра, швајцарски франкои, американски долари, смукаат све шо ќе најдат, и у валута и у денари. Хемиски чистења за перење пари бе отворива. Онија све шо испоизградива, овија испокрадова. Сеа работат на немогучи проекти: како да ја дигнат државава и да си ја однесат дома или у странски банки. Ете за тоа неаме држава.

ЦЕНА:
(Силно, чисто) Ќе викааам!

6.

Гаго и Саше стојат на две страни од масата. Молчат, како по тешка караница.
Влегува Тео. Ја бележи непријатната состојба. Излегува без збор.
По него излегува и Гаго.
Саше гледа пред себе. Во празно.

7.

Панче чита „Нова Македонија“. Тоде влегува дома со точак. Ногавицата му е притегната со штипка кај глуждот. Стар е, како што личи. Неговата витална појава изненадува зашто мислиме дека е мртов. Панче е, поради тоа, вчудовиден. Не може да зборува.

ТОДЕ:
Ќе се јаде ли бе у оваа куќа или не?

Панче сиот вон себе го спушта весникот. Втренчено гледа во татко си. Не може да зборува.

ТОДЕ:
Беше ли денес кај мајка ти?

ПАНЧЕ:
(Едвај) Шо бараш бе Тоде ти тука?

ТОДЕ:
Ај мајката, шо сум барал дома?!

ПАНЧЕ:
Не, ова не е можно. А не ќе е ни сон.

ТОДЕ:
А зашо па да не?

ПАНЧЕ:
Зашо ја увек сањам едно исто: како путујам негде далеку.

ТОДЕ:
Аман бре, синко. И ништо не си се сменуе од сон у сон?

ПАНЧЕ:
Само класата.

ТОДЕ:
Каква класа бе сине.

ПАНЧЕ:
Некад сањав дека путујам у прва, сеа више само у треќа...

Влегува Верче со порцеланска супиера во рацете. Носи црвена престилка со бели туфни. Косата и е врзана со иста таква шамија како на старите реклами.

ВЕРЧЕ:
Дојде, тате? Ајде, сеа ќе јадеме. (Декламира како за реклама) Денес сум ви стаила - нов зачин у чорбата.

Полека нештата добиваат нестварен изглед.

(Пее рекламен сонг за „Вегета“: *„Ali nekih stvari ima, što ne govore se svima, što se samo nekom šapnu: ti znaaaš! ’Вегета’ е мојот зачин за ваааас !“*
(Има убав звонлив глас.)

Насмевната и со наместени движења како на реклама, Верче тура од супата во една чинија. Тоде ја зема и ја пробува. Исплукува во чинијата. И покрај тоа, одобрува, исто како на реклама.

ТОДЕ:
(Декламира и тој како од реклама) Интересантен укус! Стај у тенџерче, па да ѝ носиме и на Цена. Онамо, у Домон, храната е добра али нема од твојов зачин! Све као бучкурѝши да им даваат.

ВЕРЧЕ:
(Пее со мелодијата на „Вегета“) *Цена сега да нѝ касне, како деее-ете да порасне. Iz snaaaa*!

ТОДЕ:
(Слатко, театрално се смее) Ќе доете ли вие денес кај Цена?

ВЕРЧЕ:
Панче ќе ме носи у бисокоп.

ТОДЕ:
Шо ќе глеате бе сине?

ПАНЧЕ:
Појма неам.

ВЕРЧЕ:
„Коње убијају, зар не“.

ТОДЕ:
Е, нема више филмови ко у наше време. Сеа е све само сос крв и убиства. Еве и коњи викаш почнале да утепујат... У наше време све беше поинаку: „Продавачица љубѝчица“ со Сарита Монтиел, „Мајко слушни ја мојата пес**м**а“ со Мали Хозелито и „Мама Хуанита“ ...со овија... (не може да се сети)

ВЕРЧЕ:
(Заинтересирано, полетно и многу неприродно) Со кои тато-Тоде?

ТОДЕ:
...Со**с** овија, бе – од „Мањифико“. (*опционо*: сос Невена и имењакон твој, Панче.) Све филмои за мерак. Да се скинеш од плачење. Шуќур, бар кината останава ко шо бева. У кое кино **виа** сеа ќе идете?

ВЕРЧЕ:
У кино „Напредок“, па ќе поминеме у Чаршија...

ПАНЧЕ:
„Напредок“ више не постои.

ТОДЕ:
(Рекламно) Пази сине: напредок увек постоел. И ќе постои!

ПАНЧЕ:
Постои... ама не као кино. Кината у Скопје умрева у Девеести. У Девеести уопште умрева многу работи.

ТОДЕ:
Тачно. И Ја умрев у Девеести! Конкретно, у 1998-ма, и това у сон. Свите мие у фамилија така умираме. Мирно, у сон.

ПАНЧЕ:
Па това сакав да кажам. Шо бараш сеа тука? Еј, 2017-та сме сеа.

ТОДЕ:
Де бе, ако сум умрел, не сум се одродил. На чоек душата увек дома му се врти. Шо, ја душа неам, а ?!

ВЕРЧЕ:
(Кон свекорот) ...Мада ја највише сакам да идам у кино „Вардар“

ТОДЕ:
(Кон Верче) Мене највише ми се свиќа у Кино „Култура“. Еееe, коа ќе се сетам: со Цена тамо го глеавме „Бал на води“. (пее, танцува) „*Мучо мали мучо, шта си данас ручо...*“. Они тамо имаат и галерија на... спрат. У театар мене не ми се ступнуе више. Кај се видело бе, театар без галерија. Ко ф**л**изерски салон без огледала. А од земјотрес навамо, театрите у монтажни бараки ги турива. (Се удира по главата со врвот на прстите) Еееј бреее! За у барака ли народ ќе ти се дотеруе?

ПАНЧЕ:
Шо знам, мие тамо идевме од синдикат. Не им се лоши пре**ст**авите.

ТОДЕ:
Е, како не, црнила.

ПАНЧЕ:
„Црнила“ не ги играат више. Го даваат „Чорбаџи Теодос“. А у стара железничка го играва „Ослободуење на Скопје“.

ТОДЕ:
Партизански?

ПАНЧЕ:
Па кој друг ќе го ослободуе Скопје?

ТОДЕ:
Капетан Леши. Со**с** Аца Гавриќ. Најбољи партизански филм, ја ако се прашујам. Све е Бра**ст**во-јединство. И

борба сос народни непријатељи. (Ја пее песната од филмот „Капетан Леши“).

Верче му тура од чорбата во црвеното тенџерче со бели туфни, кое го става во мрежа од плетен коноп, од постарите времиња.
Таа ја прифаќа мелодијата на Тоде од филмот „Капетан Леши“ и пее на свој текст...

ВЕРЧЕ:
(Мрежата – танцувајќи - му ја предава на Тоде, театрално рецитирајќи, со вештачка, рекламна радост) *Ускусно-неукусно... прекрасно е све. Ускус се постигнуе со кашики две*!

ТОДЕ:
Еееј-бреее, како се јадело некогаш! (Потпевнува и тој) Сладолед у „Пошта“, ќебапи у „Кермез“, слаткиши у „Пчела“, бозица кај Апче, шампити кај Рамче, цигарети „Вардар“, може и на парче... (Сосем откачено поентира со една друга стара реклама) „Пла-ави радион“!

ПАНЧЕ:
(Пеејќи рефрен...) „Плави радион!“

ВЕРЧЕ:
(Пее) Јадете сега со голема слас’, „Вегета“ е зачинот за вас!

ПАНЧЕ:
(Сега нејзиниот рефрен...) „ ‘Вегета’ е зачинот за вас! “

ТОДЕ:
(И тој го повторува рефренот) „ ‘Вегета’ е зачинот за вас! “ (Задоволно) Кај се најдовте, живти све. Панче и Верче! Ко грнче и капаче. Ајде, отидов ја до кај Цена.

ПАНЧЕ:
(Повторува, но во сон) „ ‘Вегета’ е зачинот за вас! “

Влегува Тео.

ТЕО:
Каква „Вегета“ те спопаднала! Ни Верче више не ја користи.

Тоде и Верче сосем не го забележуваат. Тие се од некоја друга стварност. Двајцата исчезнуваат.

ТЕО:
„Вегета“ е сеа канцерогена.

Панче се сепнува, се буди.

ПАНЧЕ:
А?!

Го крева весникот. Место „Нова Македонија“ од почетокот на оваа сцена, тоа е сега нов весник, на пример „Слободен печат“.

8.

Верче влегува од работа. Саше реди пасијанс.

САШО:
Добро дојде, мајка!

ВЕРЧЕ:
Добро те најдов убав на мајка.

САШО:
(Станува) Честитај.

ВЕРЧЕ:
Шо бе сине?

САШО:
Победив. На пасијанс. Сум станал стручњак овија неколку месеци. Сум ги надминал сите у играње карти сам со себе. Ем победујам, ем лом сам себе си се праам!

ВЕРЧЕ:
(Со нелагодност) Еве ти цигари и онија странски новини шо ми ги бараше. Стварно имало нов број. И пишуело за Македонија у нив...

САШО:
Ќе си идам пак Верче. Не бидуе више вака.

ВЕРЧЕ:
Немој мајка. Зашо бе не бидуе?! Сите ли да сме заедно не бидуе?! Еве, сине, види го брат ти. Он, како сака да си остане дома?

Ја погалува.

САШО:
Знаеш и ти дека не бидуе. За него може. Таков е он. Друг сум ти ја, Верче...

ВЕРЧЕ:
Еве ти, еве и да искочиш више еднаш вечер. Онаа девојка, шо ти е: девојка, другарка, многу нѝ се свиќа и на мене, и на татко ти...

Тој гледа пред себе.
Влегува Тео. Не го почувствувале.

ВЕРЧЕ:
Немој сине. Добо ти е тука. Сам у туѓина не се седи. Беше, виде све како е тамо, од дома поарно нема. Каменот, бе сине...

САШО:
Каменот на местото си тежи. Знам, сто пути си ми рекла. Ама мене место нигде не ме фаќа. А каменот, Верче, овде, у грло го осеќам. Тамо коа сум, све за овде ми работи. Божем Скопјево мочано ќе ми избега. Овде коа сум па, ги гледам кои успеале, и ме гуши. Сите места ги испофатија. Нема више место. Си викам, овде бе ни за махерчиња, ни за шверцерчиња нема више место. Ова стана град само за газди. „Шо работиш?“, „Бизнис“, вика. Шо бизнис - не е ни битно. Важно ќепенче да имаш. Да запослуеш луѓе за стоипеес’ евра плата. Мушките да ти работат две смени. Женските да ги отпушташ, ако више не ги ебеш...

ВЕРЧЕ:
Не си ја погани устата! Не ти личи. Као татко ти си почнал да збориш!

САШО:
...Земјава се напуни со кафичи и со кладилници. Каменот сеа тамо тежи. У тија места за купуење утеха и нада. „Ќе се снајдеш“, сие викаат. Овде бе никој поштено не работи. Сите нешто се снаоѓаат.

Верче седнува на една столица.
Тео се свртува и си оди.
Ја треснува вратата зад себе.

9.

Сашо и некое момче со блејзер и со качулка преку глава. Сашо му дава пари, овој бел прашо во кесиче.

САШО:
Може ли уше пола грам? За истава цена.

Момчето ја симнув качулката. Тоа е Гаго.

ГАГО:
Знаеш ли га оној виц за Кумановац што продавал мед?

САШО:
Ц-к!

ГАГО:
Е, дошеа му муштерија и му казуе: дај бе да пробам как’в ти је мед. Овој гу дава с пласитично лажиче. „Абе незнам, некако чудан укус има, дај да пробам још једу лажицу!“. „Слушај“ - му вика Кумановац – „тој га буба сере. Ја да га серу, би ти дал да га пробуеш и с кутлачу!

САШО:
И сега ја тука требе да се смеам. Брао бе Гаго и со гомна сеа ме нарани. Нема више пари, докторе. Отиде целата девиза на бољи живот.

Не го забележуваат Панче кој се враќа со кариранатa торба во рака.

ГАГО:
А од мој докторлук, виде се работа. Док чекам специјализацију преминаја сам у фармацију. Још мало па ќе отвору веле-дрогерију. (му подава уште едно кесиче) На.

Тогаш го забележуваат Панче.
Сите тројца стаписано се гледаат.
Гаго заминува.

10.

Цена е во својата инвалидска количка. Свртена со грб.
Влегува Тоде, со точакот. Не личи на стариот Тоде, оној од претходната сцена, освен според истата облека: кариранаата кошула, изветвениот костум и – велосипедот. Млад е. Сега личи на Панче, но изгледа уште помлад и од него.
Цена ја крева главата. Го забележува неговото присуство.

ЦЕНА:
А, дојде ли!

ТОДЕ:
Коа па ја не сум ти дошол, бе Ценче.

ЦЕНА:
Шо се мучиш бе Тоде.

ТОДЕ:
Денес свратив и кај децана.

ЦЕНА:
Идат и они. Да не испратива нешто по тебе?...

ТОДЕ:
Сакава. (Немоќно) Ама кај можам ја да носам, бе Ценче.

ЦЕНА:
И не требе. Ти и ја сме се изнаносиле у животот. Цел живот све нешто сме м’кнеле.

ТОДЕ:
Море да можам како би носел! Еве, да можам прво тебе би те земал и руки и би те носел од овде. Ама ти...нејќеш.

Ценче гледа во една точка.
Забрзана, прелетува сестрата. Не го забележува Тоде.

СЕСТРАТА:
Тука е сè арно. Дооо-брооо!

Одново ја снемува.

ЦЕНА:
А шо ми фали па мене овде? Глаава ми е помирна. Ти си доваѓаш. Децата ми идат. Панче се скапуе навамо-натамо. Јадење све тазе ми носат... Да не сакаш и ти да к’снеш?

ТОДЕ:
Не бе, ич не сум гладен.

ЦЕНА:
Е това ме секира. Ти да не си гладен! Да не си неарен неш’о?

ТОДЕ:
Не бе, Цено. Само уста не ми се отвара. Ете така. Со години... Него, ќе искачаме ли денес?...

ЦЕНА:
(Се смее) Богами не ми се седи више тука.

ТОДЕ:
До тебе е, ако решиш ја те зимам одовде.

ЦЕНА:
И кај ќе ме носиш?

ТОДЕ:
У старо маало, ма. У нашана куќа. Прво на татлии, после у сокаче. Ќе те бацам тамо, ко оној пут. Се сеќааш ли?

ЦЕНА:
Се забораа ли това? Тогај...кога ми се доближи, морници ме полазива. Коа ме баци, премалев, ми се сврте у глаа.

ТОДЕ:
Е, така ќе биде и сеа. Сакаш?

ЦЕНА:
(Се топи од милина) Па не знам...

ТОДЕ:
Ајде, време нѝ е више!

ЦЕНА:
Е, па...ако така ти викаш...

Станува од количката. Чекорот ѝ е лесен. За прв пат ѝ го гледаме лицето. И таа е млада. Помлада е од нејзината снаа.

Сестрата пак профучува.

СЕСТРАТА:
(Механички) Овде е сѐ убо, мирно, н**а**рмаааално. Дооо-бро!

Се губи на спротивната страна.

ЦЕНА:
Ајде. Идеме ли?

ТОДЕ:
Сигурна ли си? Немој послем да кажеш: ја сум те натерал.

На првото прашање таа потврдува, на второто одречува со глава.

ТОДЕ:
Е, па ајде тогаш, Ценче. Доста беше овде. Идеме дома.

Тоде ја мести раката, Цена го фаќа „алабрацета“. Со другата рака го вози точаток.
Поаѓаат. Пред да се изгубат, застануваат. Тој ја бакнува. Таа му се предава. Заминуваат.

На сцената останува нејзината количка.

11.

Новогодишен амбиент. На масата седат Верче и Панче. Таа станува и погледнува зад прозорецот.

ВЕРЧЕ:
Годинава нема ни снег.

ПАНЧЕ:
Годинава нема ништо. Ко да не е Нова година. (крева чашка со ракија, наздравува) Ај среќна Нова 2018-та...

ВЕРЧЕ:
Това го кажавме пред три саата.

ПАНЧЕ:
Ехее, вечерава истово се кажуе поише пути. Таков е денот. Ај седи ваму, ќе дојдат кај и е. Луѓе се више. Имаат друштво, девојки, ќе пивант некоја поише, не се више деца.

ВЕРЧЕ:
Деца се, бе. Недораснати се. Порано бар правева шо ќе им речев. Сега ни они не знаат шо сакаат да праат.

ПАНЧЕ:
За кого сеа збориш?

ВЕРЧЕ:
Не слушаш за кого? За двајцата. Живциве ми ги издова. Животов ми го скратива.

И се доближува.

ПАНЧЕ:
Ајде, бре Верче, смири се, све ќе бие добро. Ќе си дое он. Поминуе низ тешки времиња. Ќе најде работа и све ќе се среди. Важно се врати дома.

Шумно се отвора вратата и во собата упаѓа Тео, речиси го носи придржувајќи го едвај свесниот брат.

ПАНЧЕ:
Се начукал?

ТЕО:
Не знам. Сеа го најдов, лежеше у двор. Дај ми прво ќебе да го загрееме.

Верче стои стаписана.
Панче носи ќебе и го покрива. Тео го мириса здивот на брата си.

ПАНЧЕ:
Пиел?

ТЕО:
Пиел.

ПАНЧЕ:
(Кон Верче) Ете, ти реков, се ќефлеисал малце...

Таа и натаму не реагира.
Тео му ги гледа зениците.

ТЕО:
Треба да го носиме у болница.

ПАНЧЕ:
Зашо бе сине у болница, ќе му даам расолница, после Верче ќе му направи едно јако кафе, па ќе го...

ТЕО:
Мораме да го носиме у болница.

Тишина.

ПАНЧЕ:
Пиел многу, а?

Подгледнува во мајка си.

ТЕО:
Многу. (Кон Верче) Ти земи си од апчињата. Ќе биде он добро, веруј ми.

ПАНЧЕ:
Ајде, дој да го стаиме у кола!

Излегуваат со Сашо свиткан во кебето.

Верче вади апче. Едно и уште едно. Ги држи во дланката. Раката силно и трепери.

Затемнување.

12.

Саше агресивно води љубов со Сузе, сестрата во старскиот дом.

СЕСТРАТА:
Сè е убооо! Убооо! Дооо-брооо!

Близу стои празна инвалидска количка.

Затемнување.

13.

Панче во пижами, стои пред прозорец од купе на еден вагон. Спроти него, но од другата страна на прозорецот, стои Верче. Се слуша пискот на локомотива пред тргнување. Потоа и почетно придвижување на локомотивата.

Верче со паничен израз, кон него ја лепи дланка на стаклото од големиот прозорец. Ја лепи и Панче својата врз нејзината отворена дланака.

Како да е качена на (друг) воз што поаѓа, Верче почнува за се движи (од десно кон лево). Брзо ја става и другата дланка на прозорецот, небаре сака да се задржи тука. Залудно. Таа поаѓа (кон левиот раб на прозорецот) и се губи. Движењето на возот е брзо и многу гласно.

Панче останува со дланките залепени на празниот прозорец.
Шумот од забревтаното движење на возот е заглушувачко. Тој го грчи лицето во сосем нечуен крик.
Потоа се врти од прозорецот и ги притиска ушите со дланки, додека на лицето му се гледа болниот, продолжен крик заглушен од прегласниот шум на забрзаниот воз.

14.

Тео стои пред прозорец на вагон. Облечен е во фармерки, со дуксер на себе и ранец на рамото. Пред него врви (проекција) пејсаж како од прозорецот на шумен воз во движење. Неговата силуета и неговиот дел од сцената, ги осветлува рамномерниот трепет на светлина во ритмот на движечкиот воз. Ненадејно, (пред сликите од проекцијата) како да е носена од текот на подвижната слика на пејзажот (од лево на десно), од другата страна на прозорецот се појавува Верче. Сè се заледува: и подвижната слика (на проекцијата), и треперењето на светлината. Само шумот на возот продолжува, подстивнато да се слуша.

ВЕРЧЕ:
Шо праиш тука, бе сине?

ТЕО:
Еве, си идам. Путујам за негде, што подалеку од дома.

ВЕРЧЕ:
Како путуеш? Брат ти нели ќе путуеше?

ТЕО:
Ете, он сеа ќе остане. Сака да ти ја испуни желбата.

ВЕРЧЕ:
А ти бе сине? Ти белки требеше да си останеш дома.

ТЕО:
А ти? Како се појави на прозорецот од вагонов?

ВЕРЧЕ:
Ете така. Знаеш више, ја отпутуев. Со мене еве путуе све. Ја путујам, куќиве путујат, полјаниве, природава од позади и она путуе. Ѓорче путуе, Скопје путуе, цела Македонија путуе. Ти бе сине си седнал у вагон шо стои у место.

Потоа, носена од текот на парадоксалното патување кое повторно го оживува пејзажот (проекцијата) и едноличното треперење на светлината, фигурата на Верче заминува носена (на лево) како да се придвижил

нејзиниот воз, и таа се губи во спротината насока од онаа од којашто дојде.

Тео панично се свртува од прозорецот...
На прозорецот на истиот начин како и Верче пред него, неочекувано се појавува Панче. Само што тој е свртен во профил. И што е облечен во пижама.

15.

Панче во пижами и топлинки, седи ослонет со едната рака на масата. Другата рака му лежи на стомакот. Саше е зад него. Го гледа.
Панче се врти кон бокалот со вода.
Саше скокнува, тура вода и му дава да пие. Панче пие жедно, со искривена уста. Водата му се истура по пижамата.
Со глава покажува дека сака уште малце.
Саше му дава.

ПАНЧЕ:
(Зборува потешко разбирливо) Баат ти...кааако ?

САШО:
(Заборува полека, подвикнува и гестикулира додека му одговара, како татко му да е глув) Стигнал тамо, се сместил у некој мал стан, почнал да работи у болницата. Све е у реду.

ПАНЧЕ:
А, за мене, шооо ти кажа?

САШО:
Ќе бидеш добро рече, уше малце и јазикот ќе ти се пуштел. Да се повлечело тоа... крварењето.

ПАНЧЕ:
(Мрда со фатената рака) У мооо-зок!

САШО:
Да де, у мозок.

ПАНЧЕ:
(Неервозно одречува со главата) Не ме ее-ббби...у мозок, ви-икам!

САШО:
Не бе Панче, стварно. Требе време и ќе се исчистел мозокот.

ПАНЧЕ:
Ајј-де?!

САШО:
Да, бе. Ќе му биде вика на Панче мозокот, ганц нов.

ПАНЧЕ:
Пааа... шо не ми се ја-ави и мене?

САШО:
Ќе ти се јави. И телефон ќе ти испрател...

ПАНЧЕ:
Ама...ама со „Вибер“, „Скајп“ или „Вотс’ап“...?

САШО:
Сеа, вика, тамо имало и некои нови програми. Пари вределе. Сега даваат телефони со тродимензионална слика. Све мислам да ги немаше, требеше прво за нас Македонците по у свет да се измислат. Збориш, на пример, со твоите – од кај и да си ја дувнал негде. Мрдаш, им се насмевнуеш ти од тамо, и ја глеаш цела соба, и сите наеднаш - као си ти со нив тамо - како се смеат, и ти зборат гачки, и у лице те л’жат у лице дека тамо, у Македонија, им е добро. И све ти е у реду. Фино ти е на душа. Збориш со твоите ко да ти се тука, у апартманот или у тоа куќата у некој Франкфурт или Ерфурт, у Дубаи или у Перт, у некој тамо Хатинген или ебинген или кај и да е... това негде у три пиздематерине. Веруј ми Панче, ја сум го осетил това.

ПАНЧЕ:
Сва-арно?

САШО:
Ебеш му матер, као да си се вратил дома.

ПАНЧЕ:
Ооо. Па-а бее... нека па-ати еден... Не! Два! Нека па-ати два. И за тебе.

САШО:
Панче...

ПАНЧЕ:
А!

САШО:
А да ми бидеш кум?

ПАНЧЕ:
(Изненден, се насмевнува) Ка-ако, бе?

САШО:
Решив да се женам. Малечкана шо се мува со мене ја знаеш. Верче еднаш ми кажа дека и тебе ти се свиќала. Може да ја бива и за по дома. Па си викам, кај ќе најдам бољи кум од тебе!

Панче почнува да се смее.
Се смее и Саше.
Се смеат двајцата.
Панче прекинува да се смее.
Наеднаш Саше забележува локва од течност на земјата.
Саше, со смрзната насмевка, го погледнува татка си.

САШО:
Шо напраи, бе куме?

16.

Панче е во количка во старскот дом.

Во позадината прозорецот од купето на парадоксалниот воз. Се движи позадината: градбите на „Скопје 2014“ во колор, снимени во фар да се гледаат од воз во движење.

На прозорецот од возот како да е дел од барокниот пејзаж, се појавува Сузе, медицинската сестра која, облечена во костим со средена, лакирана фризура, одговара на дипломски испит – со карактеристичниот дијалектен говор – исто како и Тео на почетокот на оваа драма.

Сè се случува зад грбот на Панче.

СУЗЕ, СЕСТРАТА :
(Декламира) *Долг**а**рачните сп**а**мени се претп**а**ст**а**вува**т** дека се чув**ат** на разни места во церебралнио к**а**ртекс. К**а**нкретно во таламусо, хип**а**таламусо, **а**питаламусо, мамиларно**тото** тело, пак и во други **а**ргани кои**шо** се од ос**а**бена важност за **а**бработката на меморијата. Зато пак та лесно можи и да се бриши.* (Пауза. Се насмевнува со оленување) И сетне па’ **а**дново да нѝ се пиши!

Додека таа зборува доаѓа Сашо. Го рани Панчета, од истото тенџерче од кое, пред некоја година, тој ја ранеше мајка му.

СУЗЕ, СЕСТРАТА :
Му балаг**а**дарам од с**а**рце на м**а**нторо и вам почитувани чл**а**ној на магист**а**рскава комисија!

Потоа, како што и се појави, на позорецот од имагинарниот воз на Панче, истуркана кон левиот раб, се одвезува Сузе. Веќе магистер по медицински науки.
Се прекинува и проекцијата на „Скопје 2014“.

Тишина.
Се слушаат само лажицата и лончето од кое Саше го рани татка си.

Се појавува Тео.
Најпрво на видео-бим. Потоа и реално, држејќи во раката нов i-Phone со којшто се снима додека зборува.
Има подобелена коса на слепоочниците. Држи превадање на англиски некаде во странство.

ТЕО:
The transfer of information from a short-term to long-term memory for more permanent storage can be facilitated or improved by mental repetition of the information or, even more effectively, by giving it a meaning and associating it with other previously acquired knowledge. Motivation is also a consideration, in that information relating to a subject of strong interest to a person, is more likely to be retained in long-term memory.

Зад него се појавува Тоде, стар. И Цена. Од другата страна и Верче.
Стивнати се, замислени.
Само Панче ги забележува. Се поднасмевнува, некако за себе, на ова нивно појавување.

ТОДЕ:
ТРЕБЕ ДА СЕ ВРАТИМЕ ДОМА. У СЕЌАВАЊЕТО! ДА ПРЕСТАНЕМЕ ДА ПАТИМЕ ОД АМНЕЗИЈА. ДА НЕ ИЗМИСЛУЕМЕ МИНАТО. ДА НЕ СИ ЈА БРИШЕМЕ ПРОШЛОСТА, КАО НИКАД ДА НЕ ПОСТОЕЛА. ДА СЕ СЕЌАВАМЕ НА СВЕ. МОЖЕ Е ДА Е ТОВА ДУРИ И МАЛЦЕ. АМА ВАЖНО ИАМЕ НА ШТО ДА СЕ СЕЌААМЕ!

ПАНЧЕ:
Јааа... ќе паа-амтам.

Сашо ја крева главата изненаден од неочекуваниот исказ на татко му.

САШО:
(Експлодира) У пичку материну!
Ја сакам све да забораам!

Затемнување.
K P A J

ECEJ
ESEJ

Душан Варићак

КРАТАК КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ПРОБЛЕМАТИКУ ПОСТМОДЕРНИСТИЧКЕ МИСЛИ

Бошко Томашевић: “О недовољној привлачности личне вере у умеће писања романа“,
“Златна греда”, бр. 183/184 (јан.-феб. 2017.)

Бошко Томашевић у свом, слободно можемо рећи, есеју “О недовољној привлачности личне вере у умеће писања романа” расправља о стваралачком поступку којег би, по његовом мишљењу, требало да се држе романописци времена садашњег, а све поводом романа који је био добитник Нинове награде за 2015. годину. Аргументи које је Томашевић изнео у свом полемичком тексту о роману “Иследник” Драгана Великића очигледно почивају на теоријским поставкама и начелима постмодернизма и постмодернистичког начина размишљања (тј. на ономе што су разни теоретичари покушавали да подведу под тај појам, с обзиром на разноликост неретко супротстављених тумачења, као и на непостојање консензуса око једне универзалне, опште дефиниције истог), и они се могу наћи готово у сваком пасусу његовог рада. Примери су бројни, рецимо, “суштинска стварност која, дакако, нема никакву ‘суштину’, не рачуна ни са каквим узроцима ни последицама, поготово не у историјској равни која је чиста фикција“; затим, “покушај налажења ‘јединственог контекста за све људске животе‘ унутар тог контекста јесте једна илузија” које “никако да се ослободе романсијери… са циљем да се ‘сазна истина’ тамо где постоји само хаос“, и многи други.

Ма шта ми мислили о њима – тим поставкама и начелима постмодернизма као феномена савремене уметности, чини се да су Томашевићеви аргументи валидни – валидни у смислу да се са њима можемо, а и не морамо сагласити, али су у сваком случају вредни полемике, а не априорног одбацивања као очигледно несувислих. Сличан, суштински идентичан случај је и са, у овом раду тек успутно поменутим – али никако случајно – одличним полемичким књигама Небојше Васовића “Лажни цар Шћепан Киш“ (2004) и „Зар опет о Кишу?“ (2012). И Томашевић, попут Васовића, оплиће по Кишу – по том неприкосновеном ауторитету “српске савремене романсијерске младежи”, али, за разлику од њега, тек онако успут. И с његовим ставовима по том питању би се могло

полемисати, али то би се суштински само свело на расправу са аргументима из поменутих Васовићевих полемичких дела. Оба она, као и Томашевићев есеј, несумњиво завређују пажњу – као дела која потичу на премишљање (и о нашим сопственим ставовима, можда пре свега), и наводе на конструктивну расправу о суштинским питањима која се тичу романа 21. века.

Томашевићеви ставови са којима се недвосмислено слажем и ничим их не доводим у питање су, на пример, онај да је стил основна супстанција из које је сачињен роман и, из њега изведен, други – да у савременом роману није битно шта, него како се пише, тј. да није битна (толико, додао бих скромно) фабула, колико сам чин приповедања. Приповедање ради самог приповедања, приповедање које је само себи сврха и циљ (Шехерезадине приповести) – бартовско начело да је писање, у ствари, прича. Што би сам Б. Томашевић рекао, "важна је исписана атмосфера човековог света, не пуко стање чињеница." Уосталом, још је Балзаково оно, "досадан као чињеница".

Томашевић у својим поставкама полази од сазнања савремене науке (субатомске физике конкретно) у дефинисању, како начина функционисања нашег света, тако и creda којег би књижевност, тачније роман 21. века (али, и не само роман) требало (тачније – морао) да се придржава насупрот њутновском поимању стварности и истом таквом, каузалном (узрочно-последичном) приступу писању савременог романа. Мало-мало, па се сусрећемо са његовим позивањима на неупитне налазе квантне механике, као и на последице које ти налази (по њему) морају да имају, како на савремено романескно стваралаштво, тако и на савремену књижевну теорију. Илустрације ради, све надовезујући се на Барта (једног од главних Томашевићевих репера, поред незаобилазног Бекета), он каже, "Једно 'квантно писање' Неодређености, Непредвидљивости и Насумичности... ето формуле романа који жели да буде савремен јер (од)говара свету који живи и дела у Хајзенберговом, Шредингеровом, Хаговом, Шоровом универзуму, свету квантне механике, свету кваркова и теорије стрингова, дакле у свету Неодређености и Непредвидљивости, а не у Њутновом свету који је био квадратни свет Балзака, Флобера и Томаса Мана."
А кад смо већ код Бекета, кога аутор наводи као свој идеал „романописца кога не интересују 'контексти'", ту је и бекетовско разумевање света као једино исправно – што је начин на који је "савремени свет морао (!) да се схвати имајући у виду токове савремене науке".

И то је, у принципу, у реду.

Само, Томашевић (као уосталом и већина, ако не и сви, заговорници постмодернистичког начина размишљања) ту пренебрегава једну очиту чињеницу. Чињеницу да ова стварност функционише по квантним принципима одвајкада, а не од тренутка када су они научно обзнањени, тамо негде у прошлом веку; квантни хаос и неодређеност су у њеним темељима одувек, и човеку је одувек овај свет изгледао тотално конфузан и логички необјашњив, у којем је сам себе доживљавао само као сламку у вихору слепих, тајанствених, застрашујућих и за њега неспознатљивих сила. И ту нам нису потребни постмодернисти да нам накнадно "откривају топлу воду". Где је онда та "ситница" коју су они превидели? Просто речено, она је у податку да су квантни хаос и неодређеност само привидни – човек их, самим чином своје опсервације, усмерава, сређује и на крају конституише у ову конструкцију коју потом чулима препознајемо као ту нашу стварност (на шта се, у суштини, своди фамозни EPR експеримент који је из темеља променио наше поимање реалности. Да се подсетимо, најкраће и најпростије речено – приликом мерења спина електрона у лабораторији, посматрач самом својом одлуком који спин ће да мери одређује осу ротације субатомске честице). И то је та"квака" на којој се ломи постмодернистичка мисао.

Е сад, подрж(а)вати ту само привидну хаотичност и недефинисаност ове стварности у стваралачком процесу писања романа (што постмодернистичка проза ради, а њени теоретичари заговарају) – то је ништа друго до у књижевној форми деконструкција једне ионако већ деконструисане реалности (ето пригодне дефиниције постмодернизма у књижевности), чиме се хаос (читај – силе ентропије) само увећава. И то је, уједно, моја основна и суштинска замерка постмодернизму – постмодернизму како у практичном, тако и у теоријском смислу. На тај се начин мој дијалог са Томашевићевим текстом (ненамерно и) спонтано свео на полемику са основним постулатима и начелима постмодернистичке мисли.

Јер, Томашевићево мишљење се, по његовим сопственим речима, креће у оквиру потреба савременог романа. А које и какве су то потребе? Очигледно оне које теже да ову нашу стварност угурају (па и на силу, ако је то неопходно) у оквире тог привидног квантног хаоса (и овде нагласак на тој привидности), чиме се а приори одбацује сваки покушај разумевања, дефинисања и осмишљавања те реалности. А потом да се таква визија реалности аутоматски рефлектује на

процес писања романа који би, јелте, био савремен. Намерно не расправљам овде о (не)оправданости у тексту изнетих ставова у вези са Великићевим романом – како стилом који је писан, тако и идејама које га покрећу и порукама које из њега произилазе (или не произилазе, по Томашевићу). Неупоредиво ми је важније да се суочим – своја гледишта и поставке у вези са савременим романом, књижевношћу уопште – с ауторовим „становиштем савремене деконструкције метафизике и књижевности, а унутар критике логоцентризма“, сасвим очигледно – постмодернистичким.

Људско осећање да смо сви на овоме свету апсолутно напуштена бића урођена у океан бесмисла (евидентно свеприсутно, а што и Томашевић непрекидно имплицира) није од јуче, откако су обзнањени закони квантне механике (као што већ натукнух); одвајкада човек себе доживљава као туђина на сопственој земљи, као биће неким злим усудом одвојено од свог правог дома, изгнано, у непрекидној, ничим утаживој чежњи за повратком тој својој јединој истинској кући, а што је све нашло свог одраза у религији, филозофији, уметности (а можда најизраженије и у најчистијем облику дато у гностичкој мисли и учењу). Е сад, ако се неко осећа напуштеним, екслоцираним из свог природног станишта, то још увек не мора истовремено да значи да је он доиста и напуштен и на силу прогнан из њега; у разним патолошким стањима свести померање перцепције је могуће, па и очекивано (а ова цивилизација је хиљадама година већ, од почетка историје прецизније речено, дефинитивно у једном од таквих стања). Можда се тај неко својом вољом, неком успутном, привидно безопасном пречицом којом је кренуо у свом развоју, затекао у том положају, а потом (сасвим уобичајено за померено стање свести) кривицу за то пројектовао на нешто, или некога, изван себе (илустрације ради, иронични стихови из песме Стивена Добинса, “Повртар“, *„Истерани, како то – истерани? / Ко је разгласио такву лаж / Дрмусајући велику капију, ударајући о њене шипке, / молили су га да им пружи прилику да све раде по своме.“*).

Надаље, и с тим у вези, да ли из те непобитне чињенице човековог субјективног осећања апсолутне напуштености и општег бесмисла (видели смо – можда ничим објективно утемељеног) произилази закључак да се у стваралачком поступку писања романа по сваку цену морамо приклонити искључиво принципу деконструкције и поновне произвољне конструкције форме у некој од небројених случајних могућности (још једна од могућих дефиниција постмодернизма), а све подражавајући привидни квантни хаос у којем су могуће само неодређености, непредвидљивости и

случајности, што Б. Томашевић очигледно заступа? Да га цитирам, поново, формирати „нове имагинативне обрасце попут оних стања која су предмет разумевања у релативистичкој теорији квантних поља“. Мој одговор је јасан и недвосмислен – не, не морамо. Можемо, али не морамо.

Развијајући даље своје тезе (добро познате из постмодернистичког арсенала), Томашевић потом у свом излагању тврди да би савремени роман “требало да се бави квантном онтологијом” (!) – шта год то значило; наслућује се, мада мало рогобатно речено – надовезујући се на “оца деконструкције”, Дериду, тачније његову „вољу за писањем“, која је „признавање чистог језика, одговорност спрам вокације чистог говора који, кад се једном чује, конституише писца као таквог“, те на Флоберову идеју о “књизи ни о чему”. И онда, логички закључак таквог једног премишљања мора да буде његова (јеретичка) изјава да се роман може исписати и без причања приче, те да прави савремени роман такав и јесте. „Шта тражи прича, линеарно или нелинеарно испричана, свеједно, у роману с почетка 21. века?”, пита се он. Та ако нема приче у роману, баш никакве приче, па чега онда има уопште? “Књиге ни о чему”? Ето остварења Флоберовог концепта. (Моја стара хипотеза, што нигде нисам прочитао па потом усвојио као своје, него се само по себи наметнуло – да је први постмодерни роман, у ствари, Џојсово “Финеганово бдење”, или је оно барем његов далеки претеча. А можда већ и “Уликс”?)

Све ме је то спонтано подсетило и на трећу могућу дефиницију постмодернизма, најјезгровитију, много приче ни о чему (да просте сви који би се могли осетити погођеним – па и Џојс). Ипак, признајем, ову сам позајмио од мог пријатеља Небојше Јеврића.

Ако је можда и било неке сумње у почетку, што сам дубље улазио у Томашевићев текст, све више сам долазио до непобитног закључка – он је истинско дете постмодернизма (иако ту реч у свом раду употребљава само једном ваљда, и то тек онако, узгред). Типично у постмодернистичком маниру обрушава се он на сваку идеју о “чврстом идентитету” (одбацивање концепта јединственог и кохерентног појединца), на свако тражење неке константе човековог бивствовања, свако реконструисање прошлости (из простог разлога што, по њему, прошлост не постоји), свако трагање за неким смислом, итд... Док би се о исправности прве ове поставке још и дало расправљати – постмодернистичко одбацивање концепта јединствене личности можда, па и вероватно, има неког упоришта у реалности (још је Х. Хесе у

свом “Степском вуку” ту идеју изванредно уметнички обрадио; или Л. Дарел у “Александријском квартету”, „Личност као нешто што има утврђена својства је илузија...“), ако се баш не иде у претеривања, односно не извлаче екстремни закључци, с осталима ствари стоје мало другачије.

О тези да прошлост у ствари и не постоји, штошта би се могло рећи. Чисто теоријски гледано, ако посматрамо “најширу слику”, из визуре Апсолута, исказ је сасвим исправан, наведено стоји – у Вечности нема времена (ни будућности, ни садашњости, па ни прошлости), већ се све одиграва у једном тренутку – у “вечном сада”. Али, ту сад има једна “цака“ – ми обитавамо не у Вечности, но у овом 3D простору, у овој просторно-временској димензији, барем за сад, у којој важе нека друга правила. Па и нека је она, та наша 3D стварност (холограмска или не, свеједно), суштински – из “више перпективе” посматрано – субјективна, ирелевантна и илузорна (о чему говоре све велике религије и филозофије), а јесте – она је за човека једина релевантна на овом нивоу његове егзистенције, и једини систем у којем је “тренутно” принуђен да функционише, у којем мора да научи да функционише. А у њој је оно што зовемо прошлост итекако присутно – кроз утицај који има на животе свакога од нас. Томашевићево упорно инсистирање на томе да је прошлост овде непостојећа, да је нема, подсећа ме на једног мог пријатеља – наводног атеисту, који у току скоро сваког разговора, не пропусти прилику а да не убаци (обично из чиста мира), “А Бога нема” – и када се то уклапа у контекст приче, а често и када не. Да не помињем сада савремену филозофију, чије тезе постмодернизам (структурализам, а посебно постструктурализам) углавном с индигнацијом одбацује – још је Кант с правом приметио да прошло време одређује оно будуће, а то исто касније закључивали Хусерл, егзистенцијалисти и други. Као да Томашевић није, и из личног искуства (као и свако од нас), спознао да ако шта постоји овде – онда је то прошлост; она као да никад не умире – све што радимо, сви наши поступци, одлуке које доносимо, па и све оно што нам се догађа, одређено је нашим искуством, оним дакле што нам се збило у прошлости. Или, што би Душан Матић рекао, “Прошлост дуго живи.” На исту тему, нескромно ћу цитирати самога себе, из кратке приче Луча:

Наша прошлост је као светлост звезда које су се угасиле. Стојиш тако на Земљи, у звезданој ноћи, и видиш лучу нечега што не постоји већ милионима година, видиш оно чега одавно више нема. Звезда је угаснула, нестала, трансформисала се у Црну рупу, свеједно, али њена светлост је још увек ту, путује кроз Простор и Време доступна твом оку. Можеш ли се

претварати да не видиш оно што видиш, да не постоји оно што још постоји?

У звезданој ноћи, светлост давно умрлих звезда помаже нам да се оријентишемо у тами, светлост давно мртвих звезда одређује наш пут. Одбацимо, дакле сујету своју и помиримо се с тим.

Томашевић потом пребацује Великићу да овај заборавља да су у нашим животима све саме случајности. Али, случајно, Великић не заборавља, јер нема шта да заборави – човек не може да заборави оно што не зна, односно оно што је толико апсурдно да му није могло ни пасти на памет. Та има ли икога још ко може да верује да се било шта на белом свету одиграва случајно – било глобално, било на микроплану? (Питање је реторичко – очигледно има.) Као да Јунг још ономад није својим концептом синхроницитета показао да случајности нипошто нису случајне, да су све само не то (а што свако од нас може да посведочи својим личним искуством). И не само Јунг, већ и егзактна, субатомска физика недвосмислено доказује то исто – већ поменути EPR експеримент, тачка у којој се пресецају физика и психологија, а који доказује утицај посматрача на свет око себе, тачније на најмањи и "најнижи" градивни елемент од којег је сачињена материја (и у својој крајњој консеквенци – на формирање материје, тј. конституисање онога што чулима опажамо као чврсту материју, од делића субатомског хаоса). Па да и оставимо Јунга и физику на страну; Томашевић би и овде (као и у случају "прошлости") требало само да призове сопствено искуство па да дође до истог закључка, баш као и свако друго иоле мислеће људско биће – ништа се у човековом животу не догађа случајно. Ако бар мало поседује способност опсервације и има аналитичког смисла, као и жеље, тј. воље за размишљањем (а он очигледно има све то), мора временом да дође до неспорне спознаје да је све вођено неким вишим смислом (свиђало се то неком или не, хтео то да прихвати или не). А уосталом, такав начин спознаје – путем личног искуства, уопште није у колизији са сштинским постмодернистичким ставовима, баш напротив (Лиотар).

Управо то је – питање смисла, тема које се постмодернисти и највише зграђају –њихова "болна тачка", те омиљена мета напада. И уопште, питање смисла (или бесмисла, по њима) једно је од основних чворишта постмодернистичке мисли, а вероватно и најважније – кроз њихово порицање могућности постизања објективног сазнања о стварности. Као да је цредо постмодерниста, сажето речено – бесмисао, и обесмишљавање свега. И као да су постмодернизам, тај бастард Ничеове

филозофије, и постмодернисти – несретна пасторчад надреализма, неким чудним ишчашењем лишени оне воље за смислом која је уткана у саму срж сваког људског бића, било оно тога свесно или не (јунговски homo religiosus), па сматрало оно себе атеистом, нихилистом, или чиме год већ. Све то вуче своје далеке корене још из времена просветитељства (а још даље, од хуманизма и ренесансе), када се сасвим оправдана човекова побуна против догматизованог духа почела, полако и неприметно, трансформисати у тиранију над духом.

Тако и Томашевић, то истинско дете постмодернизма, мада овде не изричито декларисано, сасвим постмодернистички изјављује, "Све измиче фиксирању смисла, такође и појмови праизвора (Ursprung) и порекла (Herkunft)." И њему, као уосталом и свим постмодернистима, једноставно речено недостаје осећај за "вертикалу", за вертикално поимање стварности – сви они остају "дводимензионални" – само у овој, хоризонталној равни појавног света. Исто тако, и с тим у вези, они се никада нису "оптерећивали" суштинским, онтолошким питањима човековог усуда и бивствовања (не – "квантном онтологијом" на начин на који је Томашевић схвата), а камоли да су покушали да одговоре на њих (биће да свако бављење тим питањима мора, унапред, бити осуђено да остане само у домену покушаја). Но, то никако не значи да их треба осуђивати због тога – зашто би се, уосталом, сви интересовали за исте ствари? Нема то никакве везе са IQ, него управо са – афинитетима; на шта би иначе личила једна таква цивилизација једнообразних, роботизованих, као клонираних јединки? Свако онај ко је икада осетио потребу да узме у руке какво дело неког од великих мистика, на пример, било које религије – Румија, М. Екхарта, Бемеа, Берђајева (наводим насумице), зна колико је суштински несувисао, апсурдан исказ да су појмови Праизвора (Праначела) и порекла – бесмислени. (Наравно да није тако речено, намерно банализујем и буквализујем – ради се о немогућности спознаје, о томе да ти појмови измичу утврђивању, спознаји. Али, тако нешто се ионако не да рационално спознати, иначе би мистика вероватно била у домену егзактних наука – појам као што је Екхартово Божанство се или може интуитивно појмити или не, ако ти већ није дато да знаш.)

Томашевић се затим надовезује и на постмодернистичка нагваждања о језику: "Уговор између речи и света не постоји… Каузални однос који би се дао спровести од речи до света је пресечен." То је била, и остала једна од омиљених тема овог феномена којим се бавим – испразна метанисања о сврси, делотворности и суштини језика која, на крају, не воде ничему. О чему се, заправо, ради? Кратко и јасно речено – о

немогућности стављања знака једнакости између језика и стварности, немогућности речи да доиста искажу стварност (омиљени Деридин и Фукоов хоби – колико је само мастила проливено у шкрабању о томе). Можда је стварно и тако, највероватније да и јесте – још је већ поменути Х. Хесе, а надовезујући се на источњачка учења, то језгровито изрекао у "Сидарти" – "Речи шкоде скривеном смислу"; али, за сада, језик (односно речи) остају нам као основно средство комуникације, барем док (поново) не постанемо телепате. До тада, требало би да се подразумева да је задатак списатеља (дакле оног ко се бави речима, барата њима) да покушава што више приближити језик (речи) реалности. (Да не идемо сад у другу крајност наводећи мисао Ј. Бродског, који отприлике каже да ако је говор, тј. језик, оно што нас одваја од животиња, онда књижевност и поезија као највиши облик изражавања, дакле опет језик, представљају, грубо речено, циљ наше врсте.) Све се код Фукоа, Дериде, у Томашевићевом тексту поменутог Џорџа Штајнера и иних, на крају, своди на теоријско онанисање – та ваљда се, побогу, подразумева да реч 'ружа' није исто што и конкретна ружа, цвет! У преводу, "Беспослени попови и јариће крсте".

Али, то уопште није упутно јавно изрећи – некако је одавно постало помодно, малтене нормално, прећутно подразумевати да ако је ко заговорник постмодернистичке мисли, онда је он много паметан, образован, начитан, савремен, "у тренду", шта ли већ све не... То ваљда подразумева и обратну ситуацију – ако ниси постмодерниста, онда си несавремен, анахрон и остало. Тако и Томашевић на једном месту пребацује Великићу да је – посве немодеран. Само се мени чини да он није немодеран, већ не-постмодеран.

И уопште, као да су постмодернизам и његова начела само далеки одблесак, одјек оног чувеног Пилатовог питања упућеног Христу на његове речи, "Дошао сам да донесем истину." – „Коју истину?"; и оно, то питање, на најбољи могући начин одражава саму суштину царства ћесаровог и његове доминације на овоме свету. А та се доминација у овом нашем несретном постмодерном, постисторијском и постистинитом времену исказује кроз релативизацију свих вредности, тако да су данас од њих остале само „вредности", док је постмодернизам у савременој уметности само огледало тог и таквог времена. То ме је спонтано подсетило на речи Пети Смит која је, говорећи о Ендију Ворхолу, изјавила, "Ворхол је само одраз свог времена, док су мени, ипак, много више дражи они уметници који иду испред њега."

На крају, још само да кажем да сам сусревши се са полемичким радом “О недовољној привлачности личне вере у умеће писања романа” Бошка Томашевића био заиста пријатно изненађен – нема баш превише текстова у нашој текућој критичарској мисли у којима аутор тако исцрпно, опсежно, аргументовано, па и страсно (а што да не?) износи и заступа своје ставове (“златно“ Михизово време давно је иза нас). Овде, још једном наглашавам, намерно нисам нешто детаљније улазио у полемику са Томашевићевим аргументима против романсијерског поступка Д. Великића у његовом роману „Иследник“ (и неких других, тек узгред поменутих – избор који само на први поглед може да изазове недоумицу – С. Басаре, В. Журића, В. Кецмановића; Кишу је, ипак, посвећено много више простора и полемичког жара); то је суштински од мањег значаја. Свесно сам свој дијалог са Томашевићем свео на расправу само са његовим теоријским поставкама у погледу савременог романа – конкретније, романа 21. века (читај, расправу са постмодернизмом); то ми се само од себе просто наметнуло као најбитније. Заиста је мало таквих текстова који толико потичу на креативно премишљање и критичарску расправу.

Ставови изнети у тексту г. Варићака представљају лично мишљење аутора, и не морају се нужно поклапати са ставом уредништва Балканског књижевног гласника.

Зоран Ж. Пауновић
ОКО ПОДНЕВА 2

Четвртак, 25. октобар

„Срам те било!“ у двадесет до дванаест испред Дринчићеве 17 једна стамена бака од седамдесетак година кратке седе таласасте косе прошаране црним власима у хаљини од дамаста избледеле браон боје и црном штриканом прслуку љутито каже високом и крупном младићу црне кратке косе и дуге браде у раним двадесетим, црном доњем делу *адидас* тренерке, црвеном шушкавцу и новим *њу баленс* патикама док стоји између фасаде броја 19 и црне *дачије логан мцв* београдских регистрација и гледа у тротоар и густу, течну жућкасту мрљу која је остала за белом пудлицом што задњим шапама гребе тротоар неколико пута, очигледно намерава да продужи даље и не почисти за својим љубимцем. Црнобради диже главу и ћутке гледа у старицу и њене две вршњакиње које стоје поред ње и гледају га у очи са растојања од пет-шест метара док крај њих пролази смеђокоси човек у раним тридесетим кратке уредне браде у тегет пословном оделу, белој кошуљи и црвеној кравати и за руку држи девојчицу од три-четири године у светло љубичастој хаљини и црним лакованим ципелицама са пластичном дијадемом на глави, гледа испред себе и убрза корак. „Тата, а ја сам јуче згазила…“ каже црнокоса девојчица и гледа у високог и крупног младића док пролазе крај њега, отац је нагло повлачи за руку и процеди кроз зубе „Пожури Леа, закаснићемо!“ а црнокоси и даље гледа у старицу, мршти се, окреће, и лаганим кораком корача према *Amanu Višnjici* на крају улице. „Срамота! Знала сам…“ гласно каже стамена бака и продорним погледом прати црнобрадог младића који у 11:42 нестаје иза угла. „Надо моја, немој да се нервираш, кад те молим. Скочиће ти притисак, и шта ћемо онда? Знаш шта ти је рекао доктор…“ каже дебељушкаста старица румених образа у широким фармерицама и јакни крем боје и погледа у стамену пријатељицу а мршава погрбљена старица у црно-белом карираном капуту са дебелим црним наочарима на носу одмахује главом и додаје „Каква

штета, био је добро дете, из добре куће… Чујем да је и школу запоставио, неће ни да ради… Јадна његова мајка, како ли јој је самој с њим… Али теби свака част! Ја не бих смела, јел видиш ти колики је“ „Видим…“ одговара јој Нада, одмахује главом и обара поглед. „Него, Надо, реци ти нама како беше иде онај твој расолац? Прошле године ми је туршија испала божанствено. *Бо-жан-стве-но*! Карфиол посебно…“ старица румених образа каже и гледа у Наду, она јој тихо одговара „Хоћу, само мало… Ух!“ и дубоко уздахне а мршава старица разрогачених очију клима главом и пискавим се гласом надовезује „Знам ја - на литар воде иде четврт’ литре белог сирћета, две супене кашике шећера и једна и по кашика соли… Јел тако?“ „Јесте, Вера, и мало конзерванса и винобрана… на врх ножа… Да не врисне…“ каже тихо Нада, гледа их и додаје „Морам кући да узмем лек, баш сам се изнервирала… А и ова промена времена ме уби… Ништа ноћас нисам спавала“, румена старица клима главом, каже „Јој, вала баш. И ја сам ноћас само неке грозоте сањала. Као, бомбардују нас опет… *Пу-пу*, далеко било! Него, кажу да ће сутра бити 26 степени, креће Михољско лето…“ док све три лагано корачају ка Бајлонијевој пијаци и у сусрет им иду четворица ниских црнокосих младића глатких лица, као угаљ црних очију, тихо говоре нешто на арапском и у 11:44 уз благи наклон пропуштају старице да прођу. *Bablje leto. Бабье лето. Циганско лето. Indian summer.* Михољско лето. ترشی *Tursh. Turşu*. Туршија. Да ли у Сирији имају шта да ставе за зимницу?

На парчету округле бетонско-зелене површине између Дринчићеве, Гундулићевог венца, Ђуре Стругара, сада Цариградске, и 29. новембра, тренутно Булевар деспота Стефана, на једној од пет ниских округлих дрвених клупа у 11:46 седи девојка у раним двадесетим дуге смеђе косе у блузи боје сенфа и чита књигу црних корица, њој окренут леђима на суседној клупи седи човек масне црне косе у касним педесетим и јакни од тексас платна, пије пиво из лименке и не гледа у белог америчког боксера и јоркширског теријера како се играју на трави, ни у јато голубова који једу хлеб око контејнера док један крупан мушкарац, Ром, у тегет радничком комбинезону и исфлеканом белом дуксу из рециклажног контејнера вади пластичне флаше и убацује их у своја колица кућне израде у тренутку када времешни проћелави мушкарац

црвеног носа излази из гостионице *Ботаничка башта* са хлебом у провидној розе кеси у десној руци и прелази улицу провлачећи се између аутомобила који чекају да се на семафору укључи зелено светло. На пар метара од *Minichotherm, osnovan 1908. u Beogradu*, у хладу кестена испред броја 2 у Цариградској, испод беле, мермерне спомен табле на којој пише „*УЛИЦА НАРОДНОГ ХЕРОЈА / **ЂУРЕ СТРУГАРА** / ЧЛАНА МК И ОК КПЈ ЗА БЕОГРАД / ОРГАНИЗАТОРА И РУКОВОДИОЦА / НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ У БЕОГРАДУ / ПОГИНУО ХЕРОЈСКОМ СМРЋУ 1941.Г.*“ у 11:47 стоје двојица спортски грађених мушкараца у касним тридесетим, један у доњем делу тренерке камуфлажног принта и розе дуксу, други у тегет дуксу са натписом ***JUST DO IT*** и сивом доњем делу тренерки, обојица у црвеним патикама, црнокоси забринутим гласом каже смеђокосом „Е, јеси читао, опет ће да оперишу Дарка Лазића? Јеботе, урнис’о се...“ а смеђокоси му одговара „Јеботе, шта је сад урадила та педофилчина, јел опет дрогир’о дечаке? Јеботе, који му је то пут?“. „Не бре, то је Костић... Ма, знаш га сто посто, *звезда гранда*...“ објашњава црнокоси. „А-а-а, знам га... побрк’о сам лончиче... Ма, знаш шта, бураз, жао ми га је, али и није. Јебига, то бахаћење, то лудило... Шта је, бре, то? Мени се чини да је то лечење комплекса провинције. Јебига матори, знамо одакле си дошао, а онда имаш све, бог те поглед’о и све ти дао, и лову и девојчице и наступаш на *тевеу* и имаш бесна кола и дрогицу, алкохолчич... Шта мислиш, што га нису одмах оперисали? Био је пун коке и алкохола, сто посто, анестезија не би шљакала, кад ти каже бураз. Јебига матори, тако ти је то. Читаћеш за који дан. Сеци ме овде ако није тако“ каже смеђокоси и повлачи јагодицу левог кажипрста испод адамове јабучице а црнокоси подиже обрве и клима главом док им у сусрет иде жена од шездесет и кусур година у црним панталонама и лила јакни, вуче леву ногу, гура дечија колица и говори крупном, уплаканом дечаку од три-четири године у њима „Немој да плачеш, сунце бакино. Идемо у пошту да узмемо пензију па ће ти купити бака... После идемо кући да скувамо ручак... Шта ти се ручка, лепото бакина?“. Дечак јој не каже ништа, зацењен наставља да плаче из петних жила а босонога девојчица од две-три године коврџаве смеђе косе у прљавим фармерицама и мајици кратких рукава на којој је шљокицама украшен Ајфелов

торањ са натписом ***Paris, je t'aime*** збуњено погледа у младу жену крај себе која гура импровизована колица за намирнице из којих вире рукави различитих боја и у 11:49 пита „Мама, зашто овај дечак плаче?“, мајка је погледа, слегне раменима, не каже ништа и наставља да гура колица.

У 11:50 средовечни мушкарац смеђе косе у *левискама* и танкој зеленој јакни пролази крај предратног натписа (...)**ЛАСАЈ за РАДИКАЛНУ** (...) црвене боје који се пре пар година изненада појавио на месту где је отпао слој новије фасаде на броју 1 у бившој Ђуре Стругара, сада Цариградској улици, црног **НЕ У НАТО! СНП 1389** и црвеног **♥Milana, Volim te!** на фасади броја 5, корача даље, пролази крај броја 7, где је донедавно било двориште са старим кућерцима од црвене цигле и у њему чопор мачака, посуде са водом и храном а сада расте нова зграда, осећа се мирис земље, мемле и свежег бетона док радник у раним четрдесетим иза два метална контејнера пуних смећа и челичне и наранџасте пластичне ограде пере руке на једној од пет славина изнад мале, прљаве беле каде која служи као лавабо и каже „Идем после на Дедиње да тезгарим, власник *Еуромедика* тамо гради кућерину... Има посла, ако још неко хоће...” а колега са жутим шлемом на глави га посматра и пуши наслоњен на старо, високо дрво кестена и не каже ништа. Прекопута, на потезу од броја 8 све до раскрснице са Будимском улицом где су донедавно стајале старе, ниске куће и у њима биле општинске просторије, радници истоварују џакове цемента из камиона и без речи их убацују и слажу у приземље огромне нове зграде док се у ваздуху осећа оштар мирис урина и фекалија што избија из затворених пластичних мобилних тоалета наранџасте боје и белог крова иза металне ограде градилишта баш у тренутку када један кестен у 11:51 падне у металну кофу и тргне булдога којем човек у касним тридесетим у спортском фазону гласно каже „Пожури дебели!” и „Немој да те чекам, долази *јуче*!!!” а старија тинејџерка у *винтиџ* мантилу беж боје излази из *Arome* са пуним белим цегером окаченим о лево раме и погледа у збуњеног пса. „Мени је *лајфкоучер* препоручио да *искулирам клабинг* неко време и да кренем у *џим*. Узео сам и *персоналног тренера*... Мојој девојци је рекао то исто за *клабинг*, и да

троши *смутије* бар два пута дневно, да одради неки *фитнес* програм или *пилатес* кад год може… и обавезно *детокс* барем једном у десет дана. Што се мене тиче, лик је у праву… Иначе је и *инфлуенсер*, има гомилу *фоловера* и *сабскрајбера*… Мислим да има и *гастро* бар на Врачару, мада нисам сигуран... Риба му је *адвертајзинг експерт*, утицајна је *твитерашица* и *влогерка*, раније је радила и као *мејкап артист* а баталила је *блогирање*, јер *на крају дана* ко још има времена да толико чита… *Постирај* лепо неки *клипић* на *јутјуб* или *инста* и не смарај“ младић са црном мушком пунђом у раним двадесетим, црној *оверзајз* мајици, хеланкама и црним *најки* патикама на босу ногу каже од њега тек нешто млађем мршавом смеђокосом младићу у обичној сивој тренерци и изношеним белим патикама који га нетремице гледа док у пет до дванаест прилазе металној капији броја 15 у чијем је подруму теретана из које кроз велике вентилаторе куља влажан ваздух и мирис зноја а жена у раним педесетим тресе кухињску крпу кроз прозор стана у приземљу на броју 13, каже „(…) ја ни за сахрану немам паре, ваљда ме то и држи у животу“ некоме унутра и беле мрвице падају на сиви тротоар. „*Kad me pokopate, ne stavljajte željezne ploče na moj grob. Imena i slova, i brojke s godinama, ništa to ne vrijedi u vječnosti. Pustite neka na dijelku zemlje pod kojim ležim raste trava i sitno cvijeće, i od drveta iz šume načinite križ pa mi ga stavite na grob. Kad drvo istrune, onda me se nitko više neće sjećati. Drvo možete donijeti odande iza sjeverne ograde na pašnjaku, kod bijelosivog kamena, jer je to bilo posljednje mjesto na kojem sam sjedio i osjećao… šumu*,“ пише Trygve Gulabranssen[3].

Петак, 26. октобар

У десет до дванаест мршава ниска старица кратке седе косе у широким фармерицама, браон ципелама и капуту пролази између обновљене фасаде куће у Будимској 19 на којој је избледелим словима донедавно писало **25.10.2010**. **JEL VIDIŠ DA MISLIM NA TEBE?** *Džony* **ДОРЂОЛ** и металик-сребрног *алфа ромеа 147* београдских регистрација, брише нос белом платненом марамицом и баца поглед ка плавом небу и галебовима

3 *Nema puta naokolo*, Trygve Gulabranssen, Matica hrvatska, s norveškog preveo Josip Tabak

који лагано круже изнад ње а прекопута, одлучног и жустрог корака, троје Рома, два тинејџера и једна жена од неких тридесетак година, уз риме и ритам домаћег репа, ходају у супротном правцу, према затвореној пекари ***Код три лава*** док их са терасе на првом спрату нове беле зграде посматра човек зализане црне косе у раним четрдесетим који пуши и не примећује човека у раним тридесетим светле плаве косе и плавокосог дечака од пет-шест година како возе свако свој бицикл. „Ја возим боље!“ каже човек, дечак се зауставља, мршти се, ставља дланове на бок и одговара „Тата, немој да ме нервираш, молим те. Ја боље возим од тебе!“ а старица седе косе обара поглед према њима, ставља белу марамицу у џеп капута и ћутке одмахује главом. Са жица и каблова пар метара од раскрснице Будимске и Цариградске десетак голубова у 11:55 гледа у двојицу грађевинских радника у раним двадесетим како једу сендвиче и наизменично потежу из дволитарске пластичне браон флаше док крај њих пролазе две девојке отприлике њихових година у прикратким, илити *кропованим*, тесним исцепаним фармерицама и мајицама кратких рукава, плавуши су очи и образи црвени, гледа испред себе и каже „(...) има он те своје курве којима мора да се правда...“, бринета је десном руком грли и нежно одговара „Немој... Он то не заслужује...“ а с леђа им се лагано приближава тегет *бе-ем-ве 320* београдских регистрација из ког их шкиљавим погледом прати седокоси мушкарац на сувозачевом месту и држи мобилни телефон на десном уху. Ништа од тога не чује и не види тамнокоси човек у касним двадесетим који црних и масних руку у 11:56 стоји нагнут над отвореном хаубом тамноплавог *фијата 500л* и замишљено гледа надоле док му се из правца 29. новембра, садашњег Булевара деспота Стефана, приближава црнокоси младић са *помпадур* фризуром у црној кожној јакни и прикратким исцепаним црним фармерицама са белом кудравом пудлицом у левој руци, гласно каже „Како, бре, нема *инстаграм*??? Шта је он, бомбаш самоубица?“ некоме преко *ајфона* боје старог злата и почне да се смеје. „(...) *двадесет степени је у граду и тачно је подне*“ чује се радио кроз одшкринут прозор кухиње недавно поново отвореног и наследницима реституцијом враћеног ресторана ***Блед*** на углу Будимске и Деспота Стефана када младић у прикратким *милитери* камуфлажним

панталонама, белој мајици кратких рукава и *адидас* патикама на босу ногу каже „Ноћас је најкраћа ноћ у години а мени треба најдужа на свету“ девојци дуге црне косе у танком џемперу боје сенфа и *кринкл* дубоким панталонама из деведесетих док пију кафу из старинских порцеланских шољица и ћус и седе на дугачкој и високој дрвеној клупи уз зид кафетерије *Кафограф* испред белог мушког бицикла ланцем везаног за стуб са саобраћајним знаковима *обавезно заустављање* и *обавезан смер - полудесно*, она га гледа кроз провидне тамне *ленонке* и ништа не каже пар секунди а онда одговара „Е, Бане, ’ајде искулирај молим те... ’Ајмо на Аду!“ „’Ајде“ каже Бане, смеши се и обара поглед.

„Томо, човече, стварно си недоказан... Јесте, увек смо га куповали на пијаци, али код њих је сада 50 а у *Максију* је 20 динара кило, ето *из тог разлога* сам сада купила код њих! А и њима сигурно неки сељак доноси купус, не увозе ваљда и то из Кине“ у 12:02 корпулентна добродржећа жена у касним педесетим елегантног држања и тоалете каже погрбљеном мршавом и ниском мушкарцу крај себе који у колицима вуче бледо зелене главице купуса у два мрежаста џака црвенкасте боје и обоје застану на самом рубу тротоара крај семафора на углу Војводе Добрњца и 29. новембра, сада Булевара деспота Стефана, када са тротинета девојка у раним двадесетим, дубоким зеленим *вансицама*, прикратким сивим тесним фармерицама и црно-жутој карираној кошуљи заврнутих рукава спушта ногу на асфалт тротоара и заустављa се на пола метра иза њих а црнка дуге косе у двадесетим, фармерицама, црним чизмицама са металним нитнама, провидној црној блузи и црном чипканом грудњаку и отварачем за флаше и *марс* чоколадицом у руци и плавуша са косом до рамена и великим смеђим израстком насред темена истих година у тамно зеленој хаљини, црним хулахопкама и црним ципелама од антилопа на пертлање застају испред ружичастог излога ***Fashion***-а и плавуша каже „Ја не би ово обукла ни на маскенбалу. Идемо... Никола нас чека“, повлачи за руку црнку која јој одговара „А зашто да не? Можда би онда нашле дечка?“, обе почну гласно да се смеју, наставе да корачају и пролазе крај **BELE TEHNIKE diskontne cene**, **SERVISA MOBILNIH TELEFONA**,

фризерског салона, празног излога где је донедавно био **Nameštaj BOŠNJAČKI,** ***Mozzart*** кладионице, **Metro** продавнице обуће, фарбаре и некадашње продавнице **GENEX**-а док им у сусрет иде младић дуге смеђе косе светлијих крајева у плавим плитким *старкама*, фармерицама и црном капуту са великим, црним, округлим слушалицама на ушима и посматра их. Између ***Zdrave hrane*** и аутобуског стајалишта у 12:05 један висок, пребледео смеђокоси мушкарац пристојног изгледа у касним двадесетим стоји између двојице крупних црнокосих вршњака у фармерицама, спортским јакнама и патикама који нешто мрмљају док крај њих пролази смеђокоси средовечни мушкарац у *левискама* и сивом дуксу са капуљачом, баца поглед према њима, застане, па продужи даље. У 12:06 пребледели младић покушава да оде, црнокосима као да су рамена и руке залепљене за њега, петнаестак људи стоји на аутобуском стајалишту, већина гледа према раскрсници са Цвијићевом а млађи погнутих глава гледају у *скринове* својих телефона, читају или куцају поруке, „Немате право да ме задржавате“ уплашеним гласом смеђокоси тихо каже црнокосима којима се придружује још један мушкарац сличне појаве, стаје испред младића, процеди кроз зубе „Ти ћеш да нам кажеш шта смемо!“ и блокира га док га други снажно и зналачки неприметно гура према излогу ***Zdrave hrane***. Мушкарац у сивом дуксу застаје, окреће се према четворци, гледа их пар тренутака, лагано им прилази, руком додирује смеђокосог младића по рамену, мало се одмакне и у 12:07 пита „Извињавам се, да ли треба да позовем полицију?“, пребледели ништа не каже, стоји укочено и гледа га у очи док му један од тројице црнокосих љубазно одговара „Добар дан. Полиција је већ позвана, хвала што показујете интересовање“. Човек у сивом дуксу са капуљачом их гледа још пар тренутака, клима главом, окреће се и корача даље, вади мобилни телефон из џепа и палцем хитро прелеће преко тастатуре, прелази пешачки прелаз на раскрсници са Цвијићевом, трчи крај светло љубичастог **СМРТ КАПИТАЛИЗМУ!** написаног преко већ избледелог плавог *ХОЋЕМО У АЗИЈУ!* на зиду некадашње депо-гараже *ГСП*-а, сада у власништву *Lidla*, све до плаве металне кућице **Полицијске управе за Град Београд**, некадашњег **МУП-а 29. новембар**, на броју 107 у Булевару деспота

Стефана, куца и у 12:09 задихано каже дежурном полицајцу „Извините, нешто се дешава доле на стајалишту… Тројица мушкараца су опколила једног младића, блокирају га телима и не дају му да мрдне… Не знам о чему се ради али баш гадно изгледа! Пошаљите некога!“ а црнокоси младић у тамно плавој униформи га гледа и одговара „Добар дан, господине. Не могу. Морате да нас позовете телефоном и одмах ће неко да оде тамо“ „Зовем, нико се не јавља…“. Полицајац слеже раменима а смеђокоси се у 12:10 окреће без поздрава, одмахује главом, гледа према раскрсници Деспота Стефана и Цвијићеве док телефон држи на уху и брзим кораком креће назад, према аутобуском стајалишту испред ***Zdrave hrane***.

Средовечни мушкарац црне косе прошаране седим власима у црној шушкавој *адидас* тренерци десном плавом платненом патиком која изгледа као *старка* у 12:16 шутира велику празну папирнату црвено-белу кесу на којој пише ***SALE***, она полети и пада на тротоар, мали црно-бели *доџ* залеће се на њу, њуши је, тргне се и протрчи крај црно-жуте фасаде на броју 78 Булевара деспота Стефана и ***WU WESTERN UNION*** *MENJAČNICA* **POŠTA** *PRIJEM I SLANJE NOVCA PLAĆANJE RAČUNA* **ptt** *Uplatni šalter* ***EXCHANGE OFFICE*** *LOTO* где црнокоси мушкарац у раним тридесетим каже прођелавом типу до себе док стоје на степеницама и са жутим уплатницама у руци чекају да дођу на ред и уђу унутра „(…) ево ти, знам лика, наше је годиште… Није више хтео да ради за друге, видео је како шта иде и да може и сам то. Матори није хтео да му помогне, па је пре пет година узео кредит и купио складиште доле на пристаништу, са све машинама, орасима, трафоима… Имао је пет радника, знаш колико их има сада?“ „Педесет?“ „Тридесет пет. Ej, треба тридесет пет плата да обезбеди сваки месец… Ове године враћа кредит… Ej, знаш ти пошто је једна његова машина? Од педесет до сто хиљада…“ „Динара?“ „Какви динари, брацала… Еврићи, брацала, еврићи… Каже да је прве две године било жешће зајебано, али сад му добро иде…“ „Матори, јеботе, то ми је драго да чујем, матори. То ти је, матори, као и ја што сам урадио, матори. Што да радим за друге, матори, кад могу сам нешто да покренем. Још је зајебано, матори, али кредит враћам за чет’ри године…“ а старијем човеку са качкетом на глави,

пензионеру, у избледелим голубље сивим панталонама на фалтне и белој кошуљи дугих рукава и великих крагни иза њих игра десно око и тресе се шака са тамним пегама и рачунима у њој и Булеваром деспота Стефана пролази препуна жуто-црна шеснаестица на којој пише ***Тонус*** *плочице* ***Храна здравља.*** У 12:20 ниска плавуша великих непропорционалних усана и малих груди у раним четрдесетим, тесној розе тренерци и белом торбом на којој пише *LOUIS VOUITTON* у десној руци стоји испред излога и гледа у најновију понуду гардеробе продавнице чији су метални делови излога обојени масном плавом и црвеном фарбом, без назива, између мењачнице и улазних врата зграде на чијој капији, на стаклу, још увек стоји **29 НОВЕМБАР 82**, где је донедавно био *Srbijateks* а сада су излози прекривени натписима **ПОКРЕТ ОБНОВЕ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ** ХОЋЕМО КРАЉА на плавој позадини одакле кроз отворена врата излеће ознојен висок тамнокос мушкарац великог стомака у средњим четрдесетим, тамно плавим панталонама и го до паса а пет-шест обучених мушкараца стоји унутра између црних столица и ћуте док пролазници окрећу главу за гологрудим, један времешни мушкарац у карираној кошуљи кратких рукава пита седокосог човека у откопчаној крем јакни до себе „Јел овима онај брадоња беше председник...?“ „Који брадоња?“ питањем му одговара пријатељ и мршти се замишљено а онај у карираној кошуљи наставља „Не могу да се сетим како се зове а на врх ми је језика... Ма, онај брадоња, малтене наш вршњак, био је и некакав министар... и власник некакве издавачке куће, причала нам је ћеркина другарица да пар година није плаћао ни кирију за кућу где му је била фирма, ни људе што су радили за њега... Затворио је све, и ником ништа. Тужили су га, али шта је било на крају, немам појма, нисам чуо.“ „Ех, а шта би и било, ником ништа, к’о и увек...“ незаинтересовано каже човек у јакни крем боје, закопчава је и слеже раменима у дванаест и двадесет пет.

Субота, 27. октобар

Металик-плаво-зелени колибри раширених крила на дугачкој јакни светло браон боје и леђа плавокосе девојке у раним двадесетим што корача узаним тротоаром ка окреченој огради броја 1 и супротном крају

улице и у левој руци држи бели платнени цегер из ког вири лишће празилука и букет бордо хризантема у петнаест до дванаест на углу Гундулићевог венца и Шантићеве док онижи пуначак човек седих бркова и косе у касним шездесетим, јакни и подавијеним панталонама од тексас платна стоји испод крошње липе крај бетонске бандере и стуба са саобраћајним знаковима *пешачки прелаз* и *обавезан правац - право* и прати је сетним погледом а један пожутели лист пада поред његове леве црне ципеле. „*Nekada sam i vas na koljenu cupkô, / i donosio vam slatke šećerleme, / i ljubio dugo vaše plavo tjeme, / i čelo, i lice nevino i ljupko. / No dani su prošli k'o rijeka nagla, / k'o trenutni snovi, kao puste varke; / Sad na vašem licu sjaj mladosti žarke, / a na mome jesen i turobna magla. / Ja znam, vaše srce sada vatrom gori, / moje hladna zima okiva i mori; / Vaše oči sjaju k'o dva neba plava, / a moje su mutne kao magle sinje... / Mladost, ljubav, oganj, sve u grobu spava - / po kosama mojim popanulo inje...*[4] " пише Алекса Шантић. Између плавих металних врата гараже на броју 2 у Шантићевој на чијем прозорчету изнад саобраћајног знака *забрањено паркирање* пише **GARAŽA NE PARKIRAJ** и паркираног тегет *бе-ем-веа 320* београдских регистрација пролазе двојица младића у касним двадесетим идентичних *помпадур* фризура и дугачких брада, један црнокос, други смеђокос, у прикратким исцепаним фармерицама и камуфлажним дуксевима и онај нижи каже „Бураз, заборавио сам ноћас да вратим сат уназад, извини... *комиран* сам..." „Опуштено, матори, знам како ти је. Него... то се тек ноћас мења" смеђокоси *бураз* одговара и смешка се, нижи младић не каже ништа и преврће очима у 11:47 док им у сусрет иде старија погрбљена жена од седамдесетак година и пролази крај затворених сивих металних жалузина броја 5 и гвоздене капије броја 3 и за собом вуче празна црна колица за пијацу на два точка и гледа испред себе. У 11:48 између импровизоване металне ограде и недовршеног стамбено-пословног објекта на броју 10 стоји витак онижи мушкарац од педесет и кусур година седе *андеркат* фризуре у прикратким белим панталонама, плаво-белој кошуљи флоралног дезена и јарко црвеним *бродарицама* од антилопа на босу ногу, држи бели *ајфон* у руци, тихо говори „(...) Извини, морао сам да се јавим (...) Ма да,

4 *Gospođici*, Aleksa Šantić

карам је ових дана (…) Не, не, не могу (…) Ма, јок, него нема ни шеснаест, па морам да будем фин (…) Казаће маторцима, нећу у *творза* (…) Ма, знаш их (…) Нема *шансоне*, казаћу ти колико има кад се видимо (…)“ и смешка се. „*Lolita, svetlo moga života, oganj mojih prepona. Greh moj, duša moja. Lolita, vrh jezika prelazi put od tri stupnja niz nepce da bi na trećem lupnuo o zube. Lo. Li. Ta*[5]“, пише Владимир Владимирович Набоков. Изнад бујних биљака у великим саксијама браон боје и црним металним жардињерама, белих платнених сунцобрана и црних столица и столова, на каблу изнад баште ***JaM***-а на углу Кнез Милетине и Шантићеве стоји крупан гавран и гледа надоле, ка столу за којим жена у раним двадесетим, блузи сенф боје седи и пије чоколадни фрапе и девојчица од две-три године у тегет хаљини, белим хулахопкама и црвеним ципелицама која једе еклер, клима главом и у 11:52 баца мрвице на камене коцке испод стола.

На углу Будимске и Кнез Милетине дечак од седам-осам година у црвено-белом дресу у 11:55 једе *севен дејс* кроасан и провлачи се између паркираног наранџастог *фолксвагена т-кроса* београдских регистрација и металне и пластичне наранџасте ограде постављених око попуцалих зидова пекаре ***Код три лава*** када постарија жена офарбане плаве косе и јаког попрсја у црним панталонама, црвеном џемперу и црвеној откопчаној јакни са шареном ешарпом око врата испод крошње киселог дрвета крај Будимске 30 каже „Била сам на отварању и није било нешто нарочито. Али требало би да одеш кад се смањи гужва, чисто да видиш како изгледа, јер ипак има свега и свачега, али мени је *Темпо* ипак сто пута бољи од *Лидла*… Додуше, морам признати да им је пециво божанствено. *Божан-стве-но*! Ето, само због тога би вредело да одеш“ мршавој погрбљеној старици седе косе у црним панталонама и црној јакни која је незаинтересовано гледа а постарији мушкарац у тамно плавим панталонама на фалтне и светло плавој кошуљи кратких рукава што војничког држања стоји крај њих презриво прокоментарише „У овом граду су у једном дану четвртог децембра деветсто седамдесете отворени Теразијски тунел, Мостарска петља и Газела, а

5 *Lolita,* Vladimir Vladimirovič Nabokov, Globus media, 2004. Prevod: Zlatko Crnković

метропола рођена тог јутра пола века касније пада у транс због отварања самоуслуге на њеној дебелој периферији… Ма, просто *божан-стве-но*!“. Погрбљена старица се смешка и клима главом а плавокоса стреља мушкарца погледом док прекопута, између ниске металне ограде зелене боје и металик-сребрног *ситроена ц3* новосадских регистрација, ужурбаног корака пролази витак средовечни мушкарац кратке смеђе косе и *ишараних* руку у црном доњем делу тренерки и црној трегер мајици са јарко зеленим *адидас* цегером окаченим о десно раме, строгим гласом у 11:58 каже „*Schnella*[6]! “ риђодлаком псу иза себе и баца поглед према нешто крупнијем црнодлаком псу који каска испред њега, човек војничког држања се тргне, баца поглед према мушкарцу и псима, мршти се и каже „Ето, шта смо дочекали… Лепо ја кажем, Немци су победили… Сећате се да су у Нацетовој пекари снимали *Отписане*…?“, плавокоса одговара „Видела сам овог човека недавно на *тевеу*, кувар је у неком скупом ресторану… Кажу да је један од најпознатијих на свету. А и рођен је у Источној Немачкој, немој да си такав.“ „Немац је Немац…“ проговара погрбљена старица и наставља „… мада су и они били бољи од Руса четрдесет четврте… Оно је било страшно…“, плавокоса је љутито прекида „Ма немој! Па, бољи су ваљда Немци него ови…“ и главом показује према младићу црне косе и глатких образа у закопчаној тегет јакни што вуче два црна препуна кофера на точкиће и девојци у дугачком мантилу крем боје са шареном марамом око главе и врата у раним двадесетим са великим црним ранцем на леђима која за руке држи двоје црнокосих малишана и оборених погледа пролазе крај шестоспратнице на углу Шантићеве и Будимске из које се у 12:02 кроз један од отворених прозора чује гласно „… *од 2018. до 2022. године Србију чека златно доба*…“ када девојка од двадесетак година, таласасте смеђе подигнуте косе у плисираној сукњи крем боје и црној кошуљи са јарко црвеним ружама заврнутих рукава баца поглед увис и виче „ИСКЉУЧИ *ТЕВЕ*!!!“, смеје се и задовољно погледа у брадатог црнокосог *хипстера* крај себе а вести о златном добу постају још гласније, брадоња одмахује главом, узвраћа смеђокосој осмех, грли је и поносно љуби у образ. „*Tek jutros sam shvatio*

6 *Пожури, брже*, немачки

kako se do sada održao na vlasti. Narod veruje samo onome ko očigledno laže[7],“ пише Душан Гојков.

Десетак малих и танких жутих свећа жена дуге тамне косе и широких бедара у касним четрдесетим, тесним фармерицама и светло плавој јакни у 12:05 држи у руци и замишљеног израза лица корача између жардињера са ситним белим и розе хризантемама у пластичним браон саксијама на прозору приземља броја 32 Будимске улице и тамно зелене *заставе скале* београдских регистрација крај чијих точкова стоје два накострешена мачка, млађи бело-жути и офуцани црно-бели, и фркћу један на другог а пола метра од њих из црног *пежоа 206* ужичких регистрација излази млада смеђокоса жена у црној тесној сукњи и плавој кошуљи дугих рукава, баца поглед према њима, дугачком и оштром левом штиклом удара у асфалт и викне „Шиц!“, млађи мачак шмугне преко улице и нестане испод црвеног *опела корса* београдских регистрација а старији испод *заставе* када младић у шушкавој тамно плавој тренерци на тротоару прекопута каже „Чекај, зар Света Петка није била јуче? Мислим, зар не пада у петак? (…) Стварно? (…) А, *океј* онда (…) Важи (…) Мислиш да се и то рачуна? (…) *Океј*, запалићу онда и у твоје име (…) Важи, али ме мрзи да идем чак до Калиша, запалићу их у Александра Невског (…) Немам времена, имам неки договор у пола један“ некоме преко телефона и хода у црвеним *најки* патикама на босу ногу према натпису **LJUBA-LIFT** DA LIFTOVI UVEK RADE на белом *ситроену берлингу 1.2 хди* отворених врата и трафоу иза металне ограде на ком пише **31**. „Е, бураз, дођи до *Бламаре* у један (…) Двадесет и шест степени је, *акваријум* је пукао, рибице су на све стране (…) Јесте, окићена је *у фулу*“ висок *на ћелаво* ошишан старији средњошколац у црном шортсу до колена, сивој *андер армор* мајици и патикама каже *буразу* преко *ајфона* у 12:08, маше групици слично обучених вршњака док једу пљескавице и сендвиче испод жуте ***Jelen pivo*** цераде ***Roštilja Žućа*** и стоји на парчету голе земље где је до пре неку годину била бензинска пумпа а црвено-црни *мини морис 42* из Венизелосове скреће улево и проседи средовечни мушкарац за његовим воланом и електронском цигаретом у устима испушта мали бели облак испред себе када на другом спрату новоизграђене

7 *Album fotografija*, Dušan Gojkov, Narodna knjiga, 2003.

зграде црвенокоса жена у раним тридесетим ставља два бела јастука на осунчану окапницу. „Добро Кајо, реци ти онда мени шта су људи?“ у 12:14 каже онижи смеђокоси мишићави мушкарац у раним четрдесетим, тамно плавој тренерци и белој мајици кратких рукава, за руку држи смеђокосу девојчицу од пет-шест година у розе тренерци и розе патикама, па наставља „Да ли су људи кромпири, или су људи лутке? И, шта су у ствари људи?“ док пролазе крај ***Ćirinca*** *Ovlašćenog dilera i servisera Škoda v*ozila на броју 50 у Венизелосовој, бившој Ђуре Ђаковића, дугокоса Каја га нетремице гледа зеленим очима, ћути пар секунди, одговара „Тата, какво ти је то питање? Људи нису кромпири, мада неки изгледају као они. Ето, као тета Љиља на пример… Мени она изгледа као кромпир, само што има главу. И онај дебели чика са црвеним носом што виче на телевизији. Људи нису ни лутке, мада неки личе на њих. Као тета Љиљина Нена кад иде у школу и у град. Људи су људи, мада су понекада кромпири и лутке боље од људи. Али, ти никада немој да мешаш бабе и жабе, молим те“. Отац гледа у Кају, подиже обрве и смешка се док пролазе крај избледело тиркизно зелених отворених дрвених врата столарске радионице, прилазе металним вратима боје зелене траве на броју 52, притиска дугме интерфона, чује се женски глас и „Ко је?“, па у дванаест до пола један каже „Каја и Тајсон“.

Недеља, 28. октобар

„Мама, шта је то *фе-ка-ли-јо*?“ смеђокоса девојчица од шест-седам година у белој кошуљи са црвеним цветићима и плисираној сукњи боје сенфа у десет до дванаест пита смеђокосу жену у касним двадесетим, сивим тесним фармерицама, белој мајици са великим *ве* изрезом и црном сакоу са великом ешарпом крем боје око врата крај високог стабла липе пожутелих листова и белог *опела корсе* панчевачких регистрација са налепљеним малим црвеним крстовима испред Палмотићеве 28, она је збуњено погледа, застане и каже „То је оно што остане у *веце* шољи када обавимо *два прста*…“ „Аха-а-а-а, значи, то је исто што и она реч на *г* што није лепо да се изговара. А зашто онда не кажу тако него овако?“ „Јер је тако културније… Објасниће ти тата кад се врати с посла. Идемо… Морамо да пожуримо да

стигнемо кући и спремимо ручак.“ „А, јел онда смем тако да кажем а не ону реч?“ „Па… боље не… за сада… Мила, а где си чула ту реч? У школици?“ „Не. Па, кажу то и на телевизији, а и ону реч на *г*… Нисам је сад чула, ено, пише тамо“ одговара девојчица и показује прстом према **ВУЧИЋУ ФЕКАЛИЈО!** написано руком и црним спрејом на потамнелом зиду зграде крај њих а прекопута, испод витке брезе са које падају два жута листа на степенице броја 32, на десетак метара од зида на ком је некада писало **KO OVDE NE POLUDI, TAJ NIJE NORMALAN**, стоје две жене у касним тридесетим и пуше и она напирлитане црне косе у тесној краткој јакни леопард дезена, тесним исцепаним фармерицама и белим шпицастим чизмицама ставља длан десне руке на срце и театрално каже „Захвална сам!“ скромно обученој саговорници у белим патикама купљених код Кинеза или на пијаци и прљаво розе тренерци дуге равне смеђе косе док на улици бордо *волво 245гл*, црни *мерцедес глк*, голубље плави *пежо 107* и бели *опел антара 2.0*, сви београдских регистрација, укључених мотора чекају да се на семафору појави зелено светло. У 11:55 две времешне старице у црним патофнама и црним јакнама и сукњама ходају уз Палмотићеву и за собом вуку колица за пијацу, она мршава заостаје пар корака а крупнија и са дебљим стаклима на наочарима каже „Мене та померања сата тотално поремете. Ето, јутрос сам устала у седам, као и увек, али не - није било седам, него шест… А тек кад падне мрак у пола четири поподне… Већ ме хвата депресија…“, баца поглед иза себе па додаје „Јел можеш? Хајде полако, Босо, нигде не журимо…“ „Идем, идем. Ништа не брини“ каже мршава старица, застане и дубоко удахне ваздух док између ње и металик-сребрног *фолксваген голфа мк8* београдских регистрација пролазе насмејани младић и девојка у раним двадесетим, она у дубоким ружичастим *старкама*, *џинс* шортсу и белом *винтиџ* дуксу на ком пише ***XMASS*** *IS CANCELLED*, он у прикратким црним тесним фармерицама, танком сивом џемперу и похабаним, шпицастим црним ципелама на пертлање и босу ногу што каже „*Hurry up!*“ тврдим америчким нагласком и смеје се гласно а са раскрснице са Џорџа Вашингтона, одлучног и жустрог корака спушта се троје Рома, два тинејџера и нешто старија Ромкиња, вуку за собом велика колица на два точка, она ћути, њих двојица певају „*Bole nas kite, imamo resursa više /*

pogotovo metala, govana, metana / to je naš zrak i hrana / s tim nas vodje hrane / ne znam za vas, ja sam sit / u mene više ne stane[8]" углас са Edom Maajkom са звучника. „*Mater vam jebem!*" придружује им се крупан црномањасти младић кратке косе и дуге браде у 11:57 у бацању рима док стоји између бројева 22 и 24 у близини тамно плавог излога изнад ког белим словима пише ***MOTOROLA*** и смеје се на крају песме а тамнопути дечаци подижу палчеве, један му намигује, настављају да корачају и климају главом у ритму гласне реп музике.

На углу улица Далматинске и Палмотићеве крај семафора на ком је укључено црвено светло у 11:59 на парчету сунцем обасјаног асфалта испред пешачког прелаза дечак од пет-шест година у сивој тренерци са ранцем на леђима и мокре плаве косе за руку држи средовечног мушкарца смеђе косе прошаране седим власима у црној мајици на којој Кинг Конг искежених зуба стоји на врху *Београђанке* и авионом у руци прети другом двокрилцу у ваздуху, избледелим браон бермудама и плитким бело-црним *тајгерицама* са пуном спортском торбом и паром малих флуоросцентно зелено-црних *лото* копачки окачених о лево раме који посматра шарени цртеж на белом папиру А4 формата у руци и каже „Тата, бре! То није стонога у чизмама, него глиста са копачкама!" „Али, глисте немају ноге..." одговара му отац, дечак се мршти, накриви главу у леву страну, баца поглед ка цртежу и прстом показује „Видиш ваљда да се смеје а стоноге се не смеју. И нацртао сам јој копачке да би могла да трчи и игра фудбал јер кад пузи онда не може да игра фудбал!" а оцу се подигну обрве и усне развуку у осмех када из Џорџа Вашингтона један црвени *мицубиши каризма* скрене удесно и прошиша крај њих. „*Gospodin K. posmatrao je crtež svoje male nećake. Crtež je predstavljao jednu kokošku kako leti preko dvorišta. 'A što tvoja kokoška ima tri noge?' zapita gospodin K. 'Pa, kokoške ne mogu da lete", reče mala umetnica, „i zato mi je bila potrebna treća noga da se njome odgurne.' 'E, drago mi je što sam ovo pitao", reče gospodin Kojner*[9]," пише Bertold Breht. У 12:02 испред **OrtoDenta Digitala** на броју 21а у

8 *Mater vam jebem*, Edo Maajka, album *No sikiriki*, 2004

9 Bertold Breht, *Gospodin K. i crtež njegove nećake* из *Priče o gospodinu Kojneru*, Orbis, 1994. Превод: Dragan J. Ristić

улици Џорџа Вашингтона, иначе у Далматинској, забринутог лица стоји средовечни мушкарац смеђе косе у тамно плавим *левискама*, плаво-белој морнарској мајици кратких рукава и белим *адидас* патикама и диже ка тамним облацима прошараном небу поглед и мали правоугаони црно-сиви рентгенски снимак у десној руци и шкиљи очима док крај њега пролази девојка у блузи сенф боје широког округлог изреза, светло смеђе косе са *локица* фризуром и танким црвеним кожним каишем око струка црних дубоких фармерицама и тихим гласом каже „(…) баш ми дуго неки албум није тако легао. То је онај *дрим поп* који толико волим… Теса пева мазним, сањивим гласом и као да те покрива и ушушкује њиме пред спавање. Стихови имају причу и све заједно чине једну целину и носе те дубоко у летњу, топлу ноћ. И гитариста је покидао, и мислим да нигде није тако добро сложио акорде као на овом албуму. Ето, не знам како бих га другачије описала“ а младић са црним шеширом на глави у црним прикратким и тесним фармерицама, карираној тегет-црној фланелској кошуљи дугих рукава и похабаним црним плитким ципелама на пертлање и босу ногу ког држи за руку пита „Како им се зове албум?“ „*Slow Air*. Слушај!“ одговара му, палцем хитро прелази преко *скрина* свог телефона и испред розе-зелене ограде вртића *Скадарлија* на броју 23 Џорџа Вашингтона, иначе у Далматинској, из њега полете звуци гитаре, снени женски глас и „*Time has come to go / Pack your bags, hit the open road / Our hearts just won’t die / It’s the trip, keeps us alive / So many miles / So many miles / So many miles / Away*[10]“ док корачају према ***TUBA FUN: Dečijoj igraonici*** у Далматинској број 1, два врапца брзо померају главе лево-десно и гледају их са једног од три сива метална контејнера, младић каже „Кидалица! *Me gusta. Mucho*[11]“ и тужним очима у 12:04 погледа у небо одакле падају ситне капи кише.

„Једва чекам *Слободну зону*, *Бергмана* морам да погледам и на платну… И још неке, ако стигнем…“ девојци у касним тридесетим дуге коврџаве смеђе косе у блузи сенф боје гласно каже црнокоса вршњакиња у танкој кошуљи од тексас платна, кажипрстом десне руке

10 *The Trip*, Still Corners, album *Slow Air*, 2018

11 *Допада ми се. Много*, шпански

на лаптопу у 12:09 *скролује* програм *Слободне зоне* и заваљена у пластичну црну столицу на тротоару испод високог дрвета липе зелених и зелено-жутих листова повлачи дим електронске цигарете а са суседног стола иза металне ограде баште бара *Idiott* на броју 13 у Далматинској улици ћутке их гледају двојица проћелавих момака у раним четрдесетим у алтернативном фазону, пију кафу и пуше док прекопута, под крошњама борова, тротоаром између металне црно-жуте ограде и избледелих цигала зида основне школе *Вук Караџић* пролази црвенокоса мршава старија тинејџерка великог стомака, Ромкиња, гура дечија колица у којој беба спава између четири векне старог белог хлеба у провидним розе кесама и мимоилази се са развијеним младићем кратке црне косе и тамних подочњака у раним двадесетим, *максарама*, доњем делу сивих тренерки камуфлажног принта, тегет мајици са натписом **ЦЗБ** и тетоважом манастира Острога на левој руци који говори „(…) *Липа* брате, заглавио сам опет (…) Ма да, *најт шифт* (…) Јебига, нисам пријавио на време, јебига, кева ме није подсетила да нам је јуче слава (…) Кома сам, брате, јебига (…) Ма знам, јебига, није ми рекла да померим сат (…) Е, спреми онда црту и за мене, код тебе сам за минут (…)“ некоме преко мобилног телефона и баца поглед према двојици дечака који у тегет дресовима са уздужним бордо пругама и **MESSI 10** на леђима трче уз степенице крај избледелог, кишом и рђом умрљаног плаката иза стакла на ком је црно-бели времешни мушкарац дугачких белих бркова и црног феса на глави загледан негде у даљину и натпис **ПИШИ** КАО ШТО ГОВОРИШ испод њега. У 12:14 бели *пежо 307 хди* вршачких регистрација са старим дебелим и дугачким даскама везаним прљавим гуртнама за кров пролази преко пешачког прелаза крај Ботаничке баште и црвене металне телефонске говорнице испред које, у супротном смеру, према улазу *Института за ботанику и Ботаничке баште „Јевремовац“*, елегантна рибокоса жена у раним тридесетим лагано хода, носи четири крупна нара у једној и велике наранџасте коцке бундеве у другој провидној розе кеси и за руку држи смеђокосог дечака од четири-пет година у зеленој мајици кратких рукава који баца поглед према двојици мушкараца у касним тридесетим када један од њих, кратке црне косе у похабаном црном штриканом џемперу што седи на

бетонској клупи испред улаза у ботаничку башту, клима главом према брадоњи дуге умршене плаве косе у откопчаној исфлеканој небо плавој перјаној јакни и каже „*И тада ће се многи саблазнити, и друг друга издаће, и омрзнуће друг на друга. И изићи ће многи лажни пророци и преварiће многе. И што ће се безакоње умножити, охладнеће љубав многих. Али који претрпи до краја благо њему*“ а плавокоси, брадоња, одговара „*Неће остати овде ни камен на камену који се неће разметнути!* Ја кад вам кажем!“, баца поглед према двоје стараца што крај семафора чекају да се укључи зелено светло, клати се и додаје „Извините, да ли ми можете помоћи? Недостаје нам педесет динара да купимо карту до Вишњице...“. Старци не реагују а смеђокоси дечак од четири-пет година цима риђокосу жену са розе кесама у руци, збуњено шапуће „Мама, шта је овим чикама?“ и гледа је, она тихо и сталожено каже „Сећаш се шта смо јуче причали о стварима које не треба радити...?“, погледа у сина који клима главом, па додаје „Наставићемо чим пређемо улицу“ баш кад се у дванаест и осамнаест на семафору на раскрсници Таковске и Далматинске улице укључи зелено светло.

Понедељак, 29. октобар

На билборду близу стуба семафора неких пола метра од белог ивичњака и зебре на углу 29. новембра, садашњег Булевара деспота Стефана, и Цвијићеве, прекопута зграде ***ProCredit*** банке у којој је некада био ***KTITOR***, смењују се рекламе, временска прогноза између њих каже да је тренутна температура у граду 25 и да је максимална очекивана 27 степени целзијусових, на чистом плавом небу две беле паралелне линије лагано нестају а на сивом асфалту тротоара руку под руку стоје седокоси старац и старица у црним танким јакнама, смеђокоси средњошколац у сивој мајици кратких рукава оборене главе ком палчеви лете по *скрину* мобилног телефона, плавокоса жена у раним тридесетим, црним балетанкама на босу ногу, фармерицама и белој мајици кратких рукава испред дечијих колица и бебе папирјасте црне косе покривене плавим фротиром што у њима плаче и црнокоси дечак од две-три године који баца поглед на шарени бачени *Alo!* од недеље, наслове **Zorana**: **Mrka je oštetio Srbiju za 10 miliona $** *ALO*! OTKRIVA Zašto Hrvati

mrze Vučića? **Čuda se, ipak, dešavaju SVETA PETKA SPASILA DARKA LAZIĆA** UEFA nam otima Kosovo **Od samuraja do manijaka** и у двадесет пет минута до дванаест каже „Мама, мама, каки ми се.“ У 11:40 жуто-црна двадесеттројка, бело-црвена кола хитне помоћи искључених ротационих светала и сирене, тегет *фолскваген голф гти* и металик-сребрни *рено логан*, сви београдских регистрација, један за другим скрећу улево из Таковске према 29. новембру, спортски развијен мушкарац обријане главе у средњим тридесетим, тегет шортсу и наранџастој мајици са две пуне беле пластичне кесе у руци трчи преко пешачког прелаза ка жуто-белој згради и металној капији на броју 27 у Цвијићевој, пролази између паркираних *тојоте јарис* боје старог злата и беле *дачије сандеро* београдских регистрација, нагло се зауставља и окреће када девојка дуге плаве косе у тесним црним фармерицама и мајици кратких рукава испред ***Merdian*** кладионице викне „Алек!“, одговара јој „Зовем те за минут!“, скреће улево и наставља да трчи према Чарлија Чаплина а човек у касним педесетим седе косе прошаране црним власима у тегет шушкавој тренерци и белим *рибок класик* патикама прекривеним прашином црвене шљаке у гепек небо плавог *мерцедес-бенза цлс 320 цди амг* београдских регистрација спушта велику спортску торбу тамно плаве боје на којој пише *Yugoslavia*, каже „Требаће нам још карата (...) Барем сто (...) Да. Плус - одмах!“ некоме преко *ајфона* сребрне боје и не види како се девојци у раним двадесетим, зеленој блузи, црним фармерицама и црвеним дубоким *старкама* смеђа плетеница на леђима помера лево-десно док на бициклу пролази крај металне капије броја 29. „Јел ти врућe?“ у 11:43 испред фарбаре *Dekostar* пита ошишан *на кеца* младић у раним двадесетим, сивом доњем делу тренерке, црним *рибок класик* патикама и ***Brooklyn*** мајици кратких рукава нешто старију дугокосу бринету у тесним избледелим панталонама од тексас платна и црној мајици на бретеле јаких, природних груди док ваздух мирише на пролеће и почетак маја, „Неее!!! Обожавам овакво време“ одговара она и додаје „Е, слушала сам градоначелника пре него што смо се нашли, каже боље је да је град чист и светао него у мраку и прљав... Море марш! Да ли си ти видео на шта личи *Бламара*? Ето му га, сад је тамо светло и прљаво, сво ђубре се види под оним светлима!“ „Нису

ваљда већ почели да укључују новогодишња светла?“ „Јесу, човече! *Бламара*!“ каже бринета и преврће очима а тамнопути мршави мушкарац, Ром, у раним тридесетим и наранџастом комбинезону *Градске чистоће* длаком брише чело на углу са Рачкога и гледа у *скрин* свог телефона.

„Глупачо!!!“ на тротоару испред фризерско-козметичког салона ***Bella Diva*** у сутерену броја 39 у Цвијићевој улици у 11:47 кроз зубе процеди жена у средњим тридесетим дуге црне косе, кратких ногу јаких листова и широких кукова у тесним бледим фармерицама и розе мајици са капуљачом, шкиљи очима, уноси се тек нешто крупнијој тинејџерки избледело розе-смеђе косе сличне физиономије у лице, врхом десне розе-бело *адидас* патике гази јој плитку црну *вансицу*, приближава јој се грудима и рафално наставља „Како можеш да будеш толико глупа, глупачо једна глупа, објасни ми, молим те! Опет би да заједеш а јуче си заједала два пута? И сад још хоћеш на Аду???“, девојчица је гледа у очи, не дише, не трепће и не миче се док крај њих стоји још једна црнокоса жена у средњим тридесетим безизражајног израза лица у доњем делу сивих тренерки и тесном црном дуксу са шареним лептирима и натписом ***Summerlove*** на грудима, гледа у страну, пуши и за руку држи девојчицу од четири-пет година што се мршти и гледа у згажену црну *вансицу* а људи пролазе тротоаром поред њих и не скрећу поглед ни када се зачује гласно „Глу-па-чо!!!“ и једна црно-бела мачка излети из живице, претрчи преко жутог опалог лишћа липе на тротоару и нестане између гвоздених решетки подрумског прозора на броју 41. „Ја сам тако једном остала код другарице четири дана. Отишла сам на *пиџама парти* код ње у петак увече и остала до среде ујутро. Мојима сам јавила да ми није добро, и тако сам остала“ висока старија тинејџерка риђе косе у спортском фазону и са спортском торбом пребаченом преко рамена у 11:52 кроз смех каже двема смеђокосим вршњакињама док пролазе крај металне капије бледо тиркизне боје између бројева 18 и 20 у улици Јаше Продановића, виша смеђокоса најпре погледа у њу па у другу смеђокосу, у неверици широм отвара уста и пита „На који фазон, молим те реци ми. Моји би истог тренутка, али истог тренутка, дошли по мене. На који фазон?“, крај њих улицом прошиша

маслинасто зелени *опел зафира 1.7 тди* зрењанинских регистрација и тротоаром им у сусрет иду две старије жене, плавуша и рињокоса, обе са седо-смеђим израсцима насред главе, она елегантније обучена, рињокоса, каже „(...) били су на Златибору сад за викенд да среде око куће шта већ треба, и док су седели на клупи и посматрали залазак сунца, рекао је ’Како је лепо...’ загрлио је и завалио се а Ружа је тек после пар минута схватила да више не дише“ „О, господе боже... Страшно... И то је... то? Шта ће сад?“ „Не знам. После сахране идем код ње, па ћу остати и на спавању, да јој правим друштво. Нисмо се виделе има две недеље“, три тинејџерке разгораче очи, ћуте и убрзају корак према пешачком прелазу на раскрсници са Љубомира Стојановића и двојици мушкараца у касним тридесетим када један од њих, кратке црне косе у похабаном црном штриканом џемперу што седи на бетонској огради између саобраћајних знакова *забрана заустављања* и *обавезан смер - десно*, клима главом према брадоњи дуге умршене плаве косе у откопчаној исфлеканој небо плавој перјаној јакни и каже „*И тада ће се многи саблазнити, и друг друга издаће, и омрзнуће друг на друга. И изићи ће многи лажни пророци и преварiће многе. И што ће се безакоње умножити, охладнеће љубав многих. Али који претрпи до краја благо њему*“ а плавокоси, брадоња, одговара „*Неће остати овде ни камен на камену који се неће разметнути*! Ја кад вам кажем!“, баца поглед према тинејџеркама, клати се и додаје „Извините, да ли ми можете помоћи? Недостаје нам педесет динара да купимо карту до Вишњице...“

У 11:59 три старије тинејџерке, рињокоса и две смеђокосе у спортском фазону и са спортским торбама пребачених преко рамена, пролазе кроз ижврљану зелену металну капију школског дворишта *Електротехничке школе Раде Кончар*, Браће Грим 32, нижа смеђокоса каже „Ма, мислим, која Вишњица, брате... Наркићи... Онај плави је из моје зграде. А, жао ми га је, брате, каже ми бака да је био ђак генерације у *Кончару*, свирао је и клавир, уписао *е-те-еф*, онда су га покупили и послали на Косово кад је било бомбардовање, пр’со је тамо, и ето ти га сад...“, другарице ништа не кажу и корачају према кошаркашком терену док их тројица високих, мршавих и погрбљених вршњака у сивим тренеркама и црвено-

белим мајицама кратких рукава на којима пише **ДОК СЕ СУНЦЕ ОКО ЗЕМЉЕ ОКРЕЋЕ** *ЕПИЦЕНТАР ЛУДИЛА* и **УШЛО У КРВ И ДОВИЂЕЊА** посматра испод ока и пуше испод пожутеле крошње јасена између црвеног зида школе и живице. *„Jer kao što čovek polazeći na put pozva svoje sluge i predade im svoje imanje, te jednom dade pet talanata, drugome dva, a trećem jedan, svakome prema njegovoj moći, i otputova. Onaj što primi pet talanata odmah ode, poslova s njima i steče drugih pet. Isto tako i onaj sa dva steče druga dva. A onaj koji primi jedan, ode, iskopa jamu u zemlji i sakri novac svoga gospodara*.[12]“ „Деда, а зашто ми живимо у колонији?“ у 12:04 плавооки дечак од четири-пет година у плавој *најки* тренерци и белим *пума* патикама пита седокосог мушкарца у фармерицама и светло плавој кошуљи од тексас платна који га држи за руку док корачају тротоаром крај натписа ~~SLAVIJA~~ **ГРОБАРИ ПАДИЊАК** ПИВО ВИЊАК ПАДИЊАК на оронулој фасади још увек лепе виле на углу Браће Грим и Јаше Продановића, деда се тужно смеши, одговара „Видиш, Матија, некада давно, пре скоро сто година, твој прадеда и друга четрдесет два професора са универзитета одлучила су да подигну куће на крају града, и тако су основали *колонију*… Када сам се ја родио улица се звала Варшавска. Променили су јој име у Јаше Продановића убрзо након *и-беове* резолуције и већ петнаестак година после тога овде готово да више није ни било универзитетских професора. Дошли су неки нови *способни људи* за та времена а после двехиљадите стигла је и трећа генерација комшија која нема никакве везе ни са универзитетом ни са професуром... Зато се зове колонија, *професорска* колонија“, дечак га збуњено гледа, скреће поглед, па викне „Ено га Лука! Ти седни на клупу и причај са његовим дедом а ја идем да играм фудбал. Јел важи?“ „Важи“ каже седокоси мушкарац и баца поглед према вршњакињи која на повоцу шета старог кокер шпанијела и лагано корача према паркићу и игралишту између Браће Грим, Јаше Продановића и Чарлија Чаплина из правца хале *Пионир*, сада *Спортска хала Александар Николић,* док се са десне стране, са улаза у *Кончар* чује најпре *„Као мали учен сам да за њега навијам, / где он да игра да ја пратим свето име ПАРТИЗАН! / То су нам ускратили, криминалци највећи, / покрали су они све а највише ГРОБАРЕ!“* а одмах потом и

12 *(J)evanđelje po Mateju*, 25:14-30, Prevod: Emilijan Čarnić

свађа која утихне када две групе старијих дечака у дванаест и десет почну да се туку испред степеница електротехничке школе. „(...) *грађанска врлина закаже тек када насиље у једном друштву постане - начин живота. Ми овде имамо насиље које је свакодневно, сваконоћно и то је оно што нас одређује као заједницу. Јер, ово је друштво у ком влада хаос, насиље и безакоње...*“, рекао је Ратко Божовић за ***N1***.

Уторак, 30. октобар

„У реду је, није му ништа, само се мало угрувао и уплашио!“ у деветнаест до дванаест виче гологлав мушкарац црне косе прошаране седим власима у касним четрдесетим, кожним браон ципелама, тегет оделу и белој откопчаној кошуљи иза металних скела и прашњавих ***WEBER*** **FASADNI SISTEMI** и ***CERESIT*** церада на углу Џорџа Вашингтона и Ђуре Даничића крај гологлавог плавокосог младића од непуних двадесет у доњем делу тегет тренерки и исцепаној белој мајици прекривених парчићима сасушеног малтера пруђеног на тротоару и тапше га по рамену док из 29. новембра, садашњег Булевара деспота Стефана, тегет *бе-ем-ве 320* београдских регистрација нагло скреће улево и прошиша преко пешачког прелаза и за длаку не удара средовечну жену у комплету браон боје са белим *Shop&Go* кесама у рукама која одмах баца поглед ка укљученом зеленом светлу за пешаке, одмахује главом и наставља да корача уз Ђуре Даничића. У 11:43 чује се полицијска сирена, на клупи испод младе липе зелених листова на игралишту Копитареве градине према улици Јелене Ћетковић седе два мушкараца у средњим четрдесетим, смеђи са високим залисцима у *универзалкама*, *каки милитери* бермудама и црној ***JOY DIVISION UNKNOWN PLEASURES*** мајици каже „Бураз ми се жени за две недеље“ „Е? Који му је то? Други?“ „Први. Тридесет три му је тек. Не би он, него га је девојка ухватила на сељачку фору и то је то“ „Јебига, матори, и ми смо се тако узели, иначе ко зна када и да ли би се одлучили... А, ако не ваља имаће још форе, млад је...“ одговара дугокоси прођелави у *левискама*, тегет ***DechkoTzar*** мајици са златном круном на грудима и дубоким црним *старкама*, виче „Марко, сине, не чупај Теодору!“ према групи деце од пет-шест година крај клацкалице, па наставља „Биће му зајеб ако

није спреман за то… Мени и сада понекад треба пар дана и мало простора само за себе, а кад је стигла беба, мени је то био прави пакао…“ „Исто… Ни ја нисам био спреман, али јебига, нисам кретен… Део мене је дефинитивно умро кад смо добили прво. И много тога је морало да нестане да би имали све што треба за бебу. И, одједном, уместо излазака - ноћна неспавања због плакања, па сталне бриге да јој се нешто не деси, да ли ћемо знати, моћи, имати посао и лову за храну, пелене… Наши помажу, али напорно је…“ „Слична прича, све знам. И мени је то било најтеже, а Јелена је пала у постнаталну, нисмо имали кад ни да приметимо… Ја бих некад и отишао код мојих на дан-два да се наспавам и ресетујем, а она је тонула и тонула…“ каже прођелави дугокоси а смеђи виче „Теодора, сине, не ударај Марка!“, наставља „Е, а јеси провалио ове клинке што фурају фазон шатро деведесетих, оне дубоке фармерице, фризуре и те форе“ „У-у-у, да-а-а… Јеботе, треба неко да им каже да им гузе одвратно изгледају у њима“ „Мени не смета то, него ме *бимапују* у деведесете у року од наносекунде! Киселина проради, матори, *инстант*!“ „Што бре? Ја бих се и сада вратио, супер зезање је било, знало се ко је ко, а не к’о сад…“ „Ја бих сад да се *бимапујемо* у неку *спик изи* рупу… у *Пробу*, *Трнску*, *Ђуре Ђаковића*… Нема тога више…“ „Ма, има сто посто, клинци се сад боље зезају, не требају им рупе…“ „Ма, дај… Њима су сада врхунац журке деведесетих… Мош’ мислити…“ каже Теодорин тата, преврће очима, подиже лименку *зајечарског* пива са клупе, баца поглед према затвореним прозорима другог спрата Копитареве градине број 3, спушта га на децу која се сада сложно играју крај клацкалице, па погледа вршњака у очи, Марков тата узвраћа поглед, подиже своје *зајечарско*, наздравља „За младост!“ и намигне смеђокосом када женка лабрадора у 11:51 у ограђеном простору за псе крај трафоа влажних очију и њушке зацвили испред затворене капије.

„Данас је мало хладније него претходних дана или ми се чини?“ у 11:53 човек у касним четрдесетим, фармерицама, танкој црној јакни и *капа* патикама беле боје пита крај подигнуте рампе, саобраћајног знака *забрана саобраћаја у оба смера* и уличне светиљке на углу Ђуре Даничића и Копитареве градине, смеђокоса вршњакиња крај њега у јакни крем боје, црној сукњи и

листовима са проширеним венама у равним кожним црним ципелама са два бела препуна цегера у рукама каже „Не чини ти се. У једанаест је било само двадесет степени, а око девет је и киша падала… Не брини, најавили су двадесет и шест за данас, а ако им је веровати, михољско лето би требало да потраје још добре две недеље. Опусти се“ а иза стакла прозора са погледом на градину изнад графита ***VRATI TE NAM SVETLOST*** и ***РАНКОВИЋ!*** на оронулој фасади броја 6 лева женска рука помера завесе и додирује цветове беле орхидеје док прекопута, на тротоару испред графита главе петла и ***FIND YOUR WAY TO FLY!*** **ARTEZ** на фасади броја 5, девојка у раним двадесетим коврџаве црне косе и шортсу на трегере од тексас платна, дубоким зеленим *вансицама* и жутом дуксу застаје, окреће се и каже „*Anda logo*!“[13] белом бишону пар метара иза себе. У 11:55 двојица младих Рома и нешто старија Ромкиња уз риме и ритам домаћег репа вуку за собом велика импровизована колица на два точка, прилазе контејнерима испред високе метално-бетонске зелено-беле ограде Бразилске резиденције у Београду прекопута Шафарикове 2 на чијим је сивим стубовима донедавно писало **ЗАНАТ** ДРУГА РУКА И ОБНОВА и искључују музику а између фасаде броја 4 у улици Ђуре Даничића и закржљалих стабала бреза пожутелих листова достојанствено ходају двојица елегантно обучених добродржећих пензионера, застају код танког стабла јапанске трешње, онај нижи каже „(…) Ма, какви… У овој земљи може да избије само малограђански рат. Грађана више нема…“ „Стварно, школски, за не поверовати је да за пар недеља *Инсајт* слеће на Марс а овде се још воде племенски и партијски ратови… Никад се овај народ опаметити неће, никад…“ „Него, данас у четири идемо на протест испред *Дома синдиката*, јел да?“ „Обавезно! Позваћу и Милутина“ „Обавезно!“ и наставе да корачају док изнад њих, на углу са Хиландарском, смеђокос, висок, гојазан младић у средњим двадесетим са црним наочарима на носу, у откопчаном црном танком џемперу до колена, прикратким црним тесним панталонама и *оверсајз* мајици, црно-белим *адидас суперстар* патикама на босу ногу и *андеркат* фризуром држи снежно бели *ајфон* на левом уху, брзо корача и некога пита „Да је твој живот филм, да ли би га гледала?“. У 11:58 металик-плави

13 *Пожури*, португалски

фолксваген атлас арканзаншких регистрација, сиви *ситроен ц4 кактус* и бордо *шкода јети* београдских регистрација пролазе крај Конзулата Републике Јерменије на броју 16 у Хиландарској улици, један средовечни смеђокоси човек у плитким црним *старкама*, *левискама* и тегет дуксу са капуљачом хода и баца поглед у излог галерије *Визија* на истом броју, прелази пешачки прелаз на углу са Влајковићевом, окреће главу према Светогорској, бившој Лоле Рибара / Светогорској / Жоржа Клеменсоа / Битољској / Светогорској / Код два бела голуба и брзим кораком наставља даље према Џорџа Вашингтона док испред њега корача средовечна жена кратке црне косе иза које бели вести крај лименог олука на броју 32 подиже задњу десну ногу испод које се на црвеним бетонским плочама појављује тамна мрља што се слива ка бетонско сивом ивичњаку, загребе задњим шапама тротоар и потрчи исплаженог розе језика према власници крај паркираног *реноа 4* београдских регистрација шућмурасте боје опточеног рђом.

У плитким јарко зелено-розе гуменим чизмама белог ђона леђима окренута зиду и белом графиту Путина изнад подрумског прозора на броју 26 Хиландарске улице изнад ког су поређане очуване женске десне плитке ципеле крем и црне боје из шездесетих, небо плаво пластично кувало за кафу, ружичаста гумена рукавица, поцепана плитка десна *старка*, празна флаша вињак унучета, метални и бели пластични офингер, коцкаста наранџаста саксија са пластичним кактусом, *telenor* картица, празна зелена кутијица *тик така,* осушена бордо ружа, велики шарени део слагалице и још педесетак разнобојних предмета у 12:02 стоји округласта смеђокоса жена у раним тридесетим, црној равној сукњи и зеленој блузи, држи телефон на десном уху, не говори ништа и клима главом, крај ње корачају пролазници а једна жуто-бела мачка шћућурена између *белог форда ка* и жутог *фолксвагена 1.9 тди* београдских регистрација паркираних уз тротоар нетремице прати како крупнији голуб јури ситнијег на црвеним бетонским плочама док црнокоси мушкарац од четрдесетак година у фармерицама и сувом дуксу стоји испред *Обућара* на броју 34-36. У 12:07 средовечни смеђокоси мушкарац у тегет дуксу ван пешачког прелаза прелази Палмотићеву

на углу са Хиландарском док црвени трамвај број 5 и људи у њему што седе и гледају испред себе клизе шинама, пролази крај новинарнице испред *Frizerskog salona ZOA* на броју 40 у Џорџа Вашингтона и времешног седокосог господина који купује *Политику* а крај његових ногу насловне стране дневних новина: *ALO*!: САМО УЗ ***ALO*!** СУТРА ПОКЛОН ИКОНА **СВЕТИ ЛУКА** VESELIN ŠLJIVANČANIN, PENZIONISANI PUKOVNIK JNA, PORUČUJE: **MORAMO BITI SPREMNI ZA NOVI RAT!** Sanjala slavu, ubila je droga! **Vučiću orden od Putina!** Angela Merkel: GOTOVO JE, ODLAZIM! **Preti epidemija malih boginja U opasnosti svi rođeni pre 1993.** DARKA LEKARI BUDE IZ KOME!, *Danas*: **Naprednjak u Briselu radi isto što i Naprednjak u Beogradu** Da li su Njegoš i Kiš mrzitelji Muslimana? **Kako Vučićeva mašinerija pravi „državne neprijatelje“** Golac: Nije dobro da ovan predvodi čopor tigrova **Angela Merkel požurila polako** Šapić: Neki u opoziciji imaju selektivno pamćenje, *Srpski telegraf*: **KIJA: SLOBO, ZBOG TEBE SAM DOBILA RAK!** GLUMICA SEDAM SATI LEŽALA MRTVA Ona i verenik se predozirali **Rusi i Ameri iscrtali mape TAJNI DOGOVOR LAVROVA I BOLTONA Našli rešenje za Kosovo** ANA: NEĆU KOD DARKA OPTUŽUJU ME DA GA UBIJAM, *Вечерње новости*: **Вучићу орден од Путина** Држава спрема помоћ **ПАКЕТ ЗА ПРЕПОРОД СРБА НА КОСОВУ** „Новости“ с Нолетом у Паризу *Бићу опет на трону!* **Час вожње скупљи 400 динара** Дарко изашао из коме **У АВИОНСКОЈ НЕСРЕЋИ КОД ЈАВЕ 189 МРТВИХ Потонули после 13 минута лета**, *Blic*: **Nabavka nameštaja za ministarstvo *SUMNJIVO* POSAO FIRMI DRUGA VELJKA ODALOVIĆA** Žestok rat Maje i Zorane **PEKOVIĆ PREUZEO MILIONSKI DUG ŠARIĆA** Glumica dobijala jezive poruke **Gaga Antonijević uoči premijere „Zaspanke za vojnike“ KAO NACIJA SMO PROPATILI**, *Политика*: **Боинг са 189 путника пао у Јаванско море** Почетак краја каријере Ангеле Меркел **Интервју: Питер В. Брет писац епске фантастике *Моја муза налази се у возу*** Бармен: Хендерсон је започео тучу са Србима **У великом стилу до стоте медаље** и црни ротвајлер искежених зуба на позадини од насловница *Vremena*, *Danasa* и *НИНа* на насловној страни *ИЛУСТРОВАНЕ ПОЛИТИКЕ* изнад **ПСИ СУ ПУШТЕНИ ЗАШТО ЋУТЕ РТС И ПОЛИТИКА**. У дванаест и петнаест двојица дугокосих хипстера у касним тридесетим пролазе крај новинарнице и господина са

Политиком у рукама, прелазе преко пешачког прелаза Џорџа Вашингтона, онај са дугом рибом брадом и смеђом косом каже „Лудило мозга!“, црнокоси без браде клима главом и наставе да корачају према Институту за ментално здравље у Палмотићевој 37.

Среда, 31. октобар

„Брате, ја се још увек нисам навикао на ово време. Не спавам уопште…“ смеђокоси младић од двадесетак година у фармерицама и плавој кошуљи заврнутих рукава држи пластифициране скрипте у руци и у десет до дванаест каже рибокосом вршњаку у доњем делу сиве тренерке и црвеном *адидас* дуксу са капуљачом на углу Карнегијеве и 27. марта, сада Краљице Марије, док стоје крај металног стуба са саобраћајним знаком *обавезно заустављање* за који је ланцем везан црни мушки бицикл. „Мислиш на ноћ у четири поподне или на ово лето у октобру?“ „Хм… Кад боље размислим, не знам ни сам…“ каже смеђокоси и смеши се док између њих и платана, испред пешачког прелаза према делу на ком Карнегијева постаје Владетина, стоје две млађе средњошколке и ниска плавуша, офарбана, са ситним плетеницама, у спортском фазону, кажипрстом леве руке додирује врх носа, „Брате, јел теби Немања рекао да је Исидора добра *пичка*?“ гласно каже некоме преко телефона у десној руци, гестикулира нешто вишој црнки, офарбаној, у тесним црним панталонама и мајици на којој златним словима пише ***L’Amour***, што се смешка, лактом гурка другарицу и брзо клима главом. „(…) Значи, брате, показао си му њене слике на *инстаграму* и он је рекао да је Исидора добра *пичка*, јел тако? (…) А-а-а, капирам (…) Рекао ти је да су јој добре слике (…) Капирам (…) Океј, чујемо се!“, каже плавокоса тинејџерка и гледа у другарицу, слеже раменима, црнка се мршти, док се иза њих у 11:55 отварају врата на којима пише ***Societe Generale***, осећа се тежак цветни мирис и из банке излази жена љубичасте косе непропорционалних дречаво розе накарминисаних усана у раним шездесетим, тесним белим панталонама, блузи са шарама леопарда и дубоким белим шпицастим чизмама до колена, носи померанца у левој руци, каже „Окачила сам и те са Малдива (…) Значи, ниси ми *чекирала инстаграм* (…) Ма, баш ме брига… (…) Будала је одувек

било, али није било интернета, па су патиле само њихове комшије и фамилија (...) Важи. Љубим те, драга“ некоме преко *ајфона* златне боје у десној руци а две главе средњошколки, плава и црна, окрећу се према њој. „Задње што сам видела је да је двадесет два а за сутра најављују двадесет седам“ у 12:03 крупна средовечна жена светло махагони црвене боје косе у љубичастој тренерци каже нешто старијем погрбљеном седокосом мушкарцу у фармерицама и танком браон џемперу крај себе што вуче колица за пијацу и из Карнегијеве скрећу удесно, у Илије Гарашанина, а крупан младић обријане главе у исцепаним сивим фармерицама, тегет ***JUST DO IT*** мајици и камуфлажним *најки* патикама у раним тридесетим на тротоару испред пешачког прелаза каже вршњаку „Јуче сам путовао с неким ликом с Косова, каже да му је брат од тетке био српски полицајац у Митровици. Каже, кад је направљена Косовска полиција добио је пензију од државе Србије и почео да ради за плату у њиховој полицији. Сад месечно прима око сома и сто еврића. А каже и да нико од нас тамо не плаћа ни струју, ни воду, ни грејање. Не плаћамо ми то има више од десет година, каже лик...“, *на кеца* ошишан вршњак у црно-белој *адидас* тренерци и црним *армани иксчејнџ* патикама одговара „Ако, брате! Ја да се питам, тим људима треба да се дају плате и веће од тога јер су остали тамо. Алал им вера!“ и прелазе улицу док се две мале беле коврџаве пудлице њушкају и врте репом крај металне бандере на ободу Малог Ташмајдана под будним оком високе и витке дугокосе бринете у црним тесним фармерицама и сивој *оверсајз* блузи што тихо каже „(...) Каква би тишина настала кад би људи говорили само оно што знају! (...) Ма, не... (...) Карол Чапек је то рекао“ некоме преко телефона и усне јој се лагано шире у осмех.

„Ма, да, једино... Ко је још од њих послао своје синове у рат, реци ми, молим те... А он би, ако може, опет туђим стојком коприве млатио...“ у 12:10 на ободу Малог Ташмајдана, крај семафора на ком је укључено жуто светло за пешаке на раскрсници где улица Старине Новака постаје Београдска и Илије Гарашанина, проћелави смеђокоси мушкарац у касним четрдесетим, камуфлажним бермудама у плавој варијанти, дубоким црним *најкама* белог *свуша* и сивом дуксу на ком пише

Brooklyn GO HARD каже црнокосом вршњаку у *ренглеркама*, илити *вранглеркама*, и карираној плаво-белој кошуљи, обојица гледају у дугоногу витку бринету подигнуте косе у раним двадесетим, полудубоким црним *мартинкама*, прикратким тесним црним панталонама и мајици када се укључи зелено, она подигне леву руку у висини рамена, отвара шаку и показује длан и свих пет прстију црним *аудијима* са укљученим ротационим светлима и *мерцедесу* између њих који долазе из правца Булевара краља Александра, донедавно Булевара револуције, и заустављају се испред зебре у Београдској. Двоје седокосих стараца у јакнама прелазе улицу у 12:11 и гледају према колони црних аутомобила док двојица вршњака погледом прате бринету у *мартинкама* „Јеботе, ’еси видео ти ово, а, матори?!“ „Алал јој вера, брате! Стварно...“ „Човече, јел ти знаш да данска принцеза, на пример, своју децу вози бајсом у вртић а не ко овај олош који без ротација не мрда...“ „Јебига, матори, кад смо трећи свет а молери, шофери и остали полусвет са купљеним дипломама и докторатима се шири у црним *аудијима* и *мечкама* за све наше паре, јеботе...“ каже проћелави и пљује у страну а црнокоси се надовезује „Не вређај молере и шофере... Е, матори, пожури. Она мала скреће према *аутлету*.“ У 12:17 тројица ниских црнокосих мушкараца глатких образа и као угаљ црних очију у раним двадесетим и јакнама пролазе између тезги премештених са Палилулске пијаце и поређаних у два реда на плочнику Илије Гарашанина, на платоу испред фонтана и паркинга *Спортског центра Ташмајдан*, гледају у разнобојне јабуке, црно и бело грожђе и крушке, онај у средини каже „عجله کنید“[14] и мимоилазе се са људима у летњој гардероби пуних кеса у рукама а један гојазни мушкарац у касним тридесетим, доњем делу тегет тренерки, камуфлажној мајици кратких рукава у браон варијанти и црним *рибок класик* патикама стоји крај џакова кромпира и наранџасто-белих кришки бундева, прати их погледом и гласно каже „Јесте, све се плашим... Ето, на пример - Пакистан је земља Комонвелта, јел тако. Откуд онда Пакистанац овде кад као од шале за хиљаду-две евра... мислим, ово-оно, мито-корупција... може директ у Британију као туриста без визе? То мене мучи. Јесам ја за то да се избеглицама и жртвама рата омогући помоћ и достојанство. Али

14 *Пожурите*, персијски

избеглицама и жртвама рата, а не и псима рата!“ док смеђокоси средовечни мушкарац у *левискама*, сивој мајици и белим *адидас* патикама бира крушке караманке од 80 динара за кило, црнокоса крупна продавачица од педесетак и кусур година каже му „Дечко, слободно бирај - неке јесу тамне, неке су светле, али изнутра су све исте“ „Баш као и људи, баш као и људи…“ одговара смеђокоси, она се тргне, очи јој заискре, отвара мало уста али ништа не каже, погледом сасече гојазног у камуфлажној мајици што једе *штарк* чоколадне наполитанке, брзо ставља шест крушака у розе кесу, викне „Перо, наплати, молим те, и причувај ми тезгу“ продавцу за тезгом до своје, трчи према *Петој београдској гимназији,* некада *Првој женској гимназији*, Пера узима новчаницу од сто динара и у 12:19 враћа кусур смеђокосом што гледа како црнокоса жена даје провидну розе кесу једном од тројице ниских црнокосих мушкараца глатких образа и као угаљ црних очију у раним двадесетим и јакнама. „*Носиме во главите и во срцата клишеа и стереотипи. Завиткани се околу нас како змии. Секојдневно, неволно и болно ги храниме и потхрануваме. Ги с’скаме. И мислиме дека некој ден ќе ни затребаат во борба со непријателот. Но тие секојдневно нè касаат и нас самите. Како поука, да деконструираме, да дискутираме, да се образуваме, да видиме што има зад клишето. Само спокојно и да им објавиме војна на клишеата и на патосот. Против клишеата ни е неопходна дневна хигиена, дисциплинирано и упорно“*, каже Горан Стефановски.

Плаво небо у 12:23 и сунцем обасјан зид **BALKAN BET sportske kladionice**, некадашња **Палилулска касина** / **КАФАНА и ПИВНИЦА „ВЕЛИКА МАКЕДОНИЈА**“, на углу Мајора Илића и дела улице који се још увек зове 27. марта, из Добре Митровића један за другим лагано се спуштају металик-сребрни *рено клио* и *рено меган*, оба београдских регистрација, заустављају се испред жуто-црне шездесетпетице што стоји укљученог мотора у Мајора Илића а витка смеђокоса жена подигнуте косе у раним двадесетим, црним исцепаним фармерицама, блузи сенф боје и крем *угсицама* гура колица са плавооким дечаком ушушканом у бели фротир, прелази преко пешачког прелаза и пролази између људи који ужурбано корачају док црвени трамвај број 2 бучно клизи

преко шина и у њему сви осим једне црнокосе девојчице носа приљубљеног уз прозорско стакло гледају испред себе. „Још увек ниси била у *Лидлу*??? Јао, моја Ружо, па мораш под хитно!“ у 12:27 плавокоса, офарбана, крупна жена од шездесет и кусур година у црној сукњи, кинеским *но нејм* патикама и тегет блузи округлог изреза каже мршавој седокосој вршњакињи у црнини док стоје на сивом асфалту тротоара где се гомила велико суво лишће браон боје између платана и рекламе жуте позадине са које се осмехује пар снежно белих зуба, она плавокоса, офарбана, *ниска и невероватна*, он црнокос, *висок и поуздан*, на трамвајском стајалишту испред Џорџа Вашингтона број 58 где црнокоса девојка од двадесетак година и паж фризуре у прљаво розе доњем делу тренерке и белој мајици кратких рукава у левој руци држи празну округлу пластичну црвену посуду од *еурокрема* облепљену налепницама светаца, храмље искривљена у десну страну, прилази стаклу рекламе, гледа у *лидлов савршен пар* па у свој одраз, кажипрстом десне руке прелази преко усана и поправља фризуру а мала бела дугодлака пудлица са розе огрлицом око врата јој прилази и њушка стопала умотана у новине и провидне кесе, почне да режи и лаје, плавуша, блајхана, у раним двадесетим и црним хеланкама, имитацији коже, неприродно округлих груди у тесној црној мајици и шареним камуфлажним *валентино* патикама викне „Фуј то!!!“ и узима у наручје белог пса што не престаје да лаје и гледа у црнокосу девојку која се оборене главе не миче. У 12:34 на углу Ђуре Даничића и Џорџа Вашингтона, из ограђеног простора на десној страни улице где су пластични плаво-бели мобилни тоалети, контејнер за одлагање шута и склепана метална шупа за боравак радника, појављује се мршав, босоног и висок човек без ичега на себи, не миче се нити каже било шта, радници се смеју „А-ха-ха-ха-ха, *куре*, где си ти гаће?“ иза металних скела и прашњавих ***WEBER*** **FASADNI SISTEMI** и ***CERESIT*** церада и гађају га грудвицама свежег малтера а смеђокоса жена у раним тридесетим стоји крај отвореног прозора на првом спрату броја 17 Ђуре Даничића са телефоном на десном уху и каже „(…) Не знам, стоји тако го на тротоару и не помера се а радници га завитлавају (…) Пошаљите и хитну, молим вас, мислим да с њим нешто није у реду (…) Пожурите, молим вас (…) У реду. Хвала.“ „(…) *и омрзнуће друг на*

друга. И изићи ће многи лажни пророци и преварић̣е многе. И што ће се безакоње умножити, охладнеће љубав многих. Али који претрпи до краја благо њему“ у 12:38 каже мушкарац у касним тридесетим кратке црне косе у похабаном црном штриканом џемперу наслоњен на металну бандеру на раскрсници 29. новембра, сада Булевара деспота Стефана, и Џорџа Вашингтона, и клима главом а младић̣ истих година, брадоња, дуге умршене плаве косе у откопчаној исфлеканој небо плавој перјаној јакни се надовезује „*Неће остати овде ни камен на камену*… Е, брате, ово више не пролази… А да се ми лепо учланимо у партију, ко сви живи…? А, шта мислиш?“. „Пали, брате! Нисам олош!“ одговара црнокоси у двадесет до један и баца поглед према црним крилима адмирала[15] прошараних белим и наранџастим шарама што се лагано померају горе-доле на парчету сиве

15

Vanessa atalanta rubria

фасаде броја 41 Џорџа Вашингтона обасјаног сунцем док људи прелазе преко пешачког прелаза.

Након наглог захлађења последње седмице септембра и првих неколико хладних седмица октобра, почетком михољског лета, ближом и даљом околином Дорћола шетао, гледао, слушао и писао:

Зоран Ж. Пауновић

***Зоран Ж. Пауновић** живи и ради у Београду. Студирао је енглески, македонски, српски и старословенски језик на универзитету у Скопљу, као и енглески и бугарски језик на универзитету у Београду, где је и дипломирао. Радио је као преводилац и веб-новинар за тада независни интернет портал и радио станицу Б92 као и за покрет Отпор!. Од 2001. године је фриленсер а од 2012. има статус слободног уметника/књижевног преводиоца. У ауторе које је до сада превео спадају: Патриша Хајсмит, Тибор Фишер, Себастијан Фокс, Тони Парсонс, Дилан Томас, Ноам Чомски и Томислав Османли. Прву песму и кратку причу објавио је када је имао девет година. Објављује кратке приче у књижевним часописима и на веб-порталима.*

Балканско књижевно друштво – Балкански књижевни гласник

Маријане Грегоран 69, *Београд*
Војводе Степе Степановића 31, *Сланкамен*
Византиу 4, *Солун*
Андреја Волног 15, *Сремски Карловци*
Мајке Терезе 23, *Приштина*
Алеја Липа 32, *Сарајево*
Звонимирова 1, *Загреб*
Велико Будашево 12б, *Сисак*
Луке Матковића 19, *Херцег Нови*

За издавача:
Душан Гојков

Лектура, коректура, прелом:
БКГ

Сви текстови објављени у овом броју носе Copyright © Балканског књижевног гласника и аутора текстова, те се без писмене дозволе редакције БКГ или аутора не могу копирати.

Београд, јесен-зима 2019-2020.
Штампа Мегграф плус, Београд
Тираж 2.000 бесплатних примерака

